LUND UNIVERSITY

Skälens fångar

Hemlöshetsarbetets organisering, kategoriseringar och förklaringar

Knutagård, Marcus

2009

Link to publication

Citation for published version (APA):
Knutagård, M. (2009). *Skälens fångar: Hemlöshetsarbetets organisering, kategoriseringar och förklaringar*. [Doktorsavhandling (monografi), Socialhögskolan]. Égalité.

Total number of authors:
1

General rights
Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.
• Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
• You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
• You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: https://creativecommons.org/licenses/

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

SKÄLENS FÅNGAR

Marcus Knutagård

Skälens fångar

Hemlöshetsarbetets organisering, kategoriseringar och förklaringar

ÉGALITÉ

ÉGALITÉ
Box 5158
200 71 Malmö
Tel 040-678 84 83, 0708-89 85 44
E-post: info@egalite.se, www.egalite.se

ISBN 978-91-976577-5-4
© 2009 Författaren och Égalité

Mångfaldigande av innehållet i denna bok, helt eller delvis, är enligt lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk förbjudet utan medgivande av bokförlaget Égalité. Förbudet avser såväl text som illustrationer och gäller varje form av mångfaldigande i form av t.ex. tryckning, kopiering, etc.

Illustration, omslag:
M.C. Eschers ”Relativity”
© 2009 The M.C. Escher Company-Holland. All rights reserved. (www.mcescher.com).
Kartbilder och flygfotografier:
© 2009 Stadsbyggnadskontoret, Malmö stad.
Övriga fotografier: © 2009 Marcus Knutagård.

Grafisk formgivning, inlaga och omslag: Jonaz Vaneryd, Damano
Förlagsredaktör: Weddig Runquist

Tryckt hos Grahns tryckeri, Lund 2009.

Till min fru,
min vän av hästar,
min lille segrare och
min lilla stjärna!

Innehåll

TABELL- OCH FIGURFÖRTECKNING *11*

FÖRORD *13*

1 | INLEDNING *15*

Syfte och frågeställningar *21*

Några centrala begrepp *22*

Disposition *23*

2 | ANALYTISKA UTGÅNGSPUNKTER *25*

Organisation, organisering och institutioner *26*

Kategorisering *28*

Om interaktiva kategorier 30

Förklaringar *34*

”Accounts” 35

Förklaringar som legitimerar 37

”Last resort” – en sista utväg 38

Plats och tid *39*

3 | MATERIAL OCH METOD *45*

Empiri *45*

Intervjuer 48

Vinjettintervjuer 50

Observationer 52

Dokument och en studie av den lokala pressen 55

Fotografier och kartor 57

Bearbetning av material *58*

Om berättelser och analys av berättelser 60

Begränsning, avgränsning och tolkning *61*

Etiska överväganden *64*

DEL I. Organisering

4 | MALMÖ – EN KONTEXTUALISERING *69*
En bakgrund *69*
En stad i förändring *75*
Hemlöshet och tillgång till bostäder *76*
1960-talet – utbyggnad av institutionsplatser 76
1970-talet – tillgång på bostäder 77
1980-talet – införandet av ”vistelselägenheter” 77
1990-talet – omvandling till ”övergångslägenheter” 78
Ett cykliskt fenomen 80
Demografiska förändringar och flyttströmmar 81
Fördelning av bostäder och MKB:s sociala ansvar 83
Den sekundära bostadsmarknadens organisatoriska incitament 84

5 | EN KAMP OM TID OCH RUM – ORGANISERINGENS MELLANRUM *87*
Ödetomten *88*
Parkbänken *90*
Paviljongen *93*
Under bron *94*
Under viadukten *95*
Att disciplinera staden *96*

6 | ATT ADMINISTRERA ETT SOCIALT PROBLEM *101*
Problemet definieras *102*
Problemet organiseras *107*
En handlingsplan blir till 112
Kategorier differentieras 113
Kategorierna ordnas 116
Södra Innerstaden som exempel *127*
Definiering av problemet 128
Hemlöshetsarbetet organiseras 131
Differentiering av kategorier 132
Boendeformer för differentierade målgrupper 134
Avslutande kommentar 137
Att administrera ”hemlöshet” – en sammanfattning *139*

DEL II. Kategorisering

7 | BOENDETRAPPAN *143*
Natthärbärget – boendetrappans första steg *148*
Gulmåran – ett vandrarhemsliknande härbärge *155*
Mosippan – kategoriboendet för barnfamiljer *157*
Lönngården – kategoriboendet för kroniska alkoholister *160*
Bostadsbyn Per Albin – kategoriboendet för ensamstående *162*
Övergångslägenheter *167*
Avslutande konklusion *171*
”Ett gott samarbete” och ”en god prognos” *174*

8 | MOSIPPAN – OLIKA KONTEXTER FÖR KATEGORISERINGAR *181*
Ett bilfritt grönområde *181*
Målgruppen som ”ej låter sig beskrivas på ett kortfattat sätt” *184*
Kategorisering under förhandling *188*
”Mediestrategin” *188*
”Vi har inte mycket att välja på” *191*

9 | BOSTADSBYN PER ALBIN – ”FÖR DEM SOM VILL GÅ VIDARE” *195*
Målgruppens förändring *195*
Den ”ursprungliga kategorin” *195*
”Utsorterade kategorier” *199*
Boendeformens förändring *204*
Förändrade hyreskontrakt *205*
Ett alkohol- och drogfritt boende *209*
Ett ”enhetligt koncept” *210*

DEL III. Förklaringar

INTRODUKTION TILL DEL III *219*

10 | FÖRUTSÄTTNING OCH LÄGE *223*
”För få lägenheter” *223*
En ”traditionell” och en ”vidare” målgrupp *227*
”En liten skara” *231*
En organisation för matchning *232*

11 | FÖRKLARINGAR OM PLATSENS LÄGE *237*
En ”första ingång” *238*
Om vinjettfallen Paavo, Maria, Jessica och Krister *239*
Om vinjettfallen Taher, Mona och Kalle *242*
Sista utposten och första ingången *248*
”Inte för fint” *255*
Bättre än hotell *257*
Kategoriboendet – ett ”friare” alternativ *261*

12 | FÖRKLARINGAR OM TIDSMÄSSIGA LÄGEN *263*
Brådskans lägen *263*
Det ”rätta läget” – en fråga om timing *265*
Paradoxala lägen *266*
Tillfälliga lösningar är lättare *268*
”Här och nu” *269*

13 | ORGANISERINGENS KONSEKVENSER *273*
Varaktig kortsiktighet *273*
Organisatoriskt förankrade förklaringar *275*
Fängslande berättelser *277*

LÄGEN, RENDERING OCH LOOPAR – EN AVSLUTANDE DISKUSSION *279*
Hur hänger begreppen ihop? *279*
Lägen *280*
Rendering *281*
Loopar *282*
Betydelsen av tid och plats *285*
Boendetrappan – en tillfällig lösning och en varaktig ”modell” *287*
Några avslutande reflektioner *289*

SUMMARY – PRISONERS OF REASONS *291*

BILAGA 1: VINJETTFALL *307*
BILAGA 2: GENOMFÖRDA INTERVJUER OCH VINJETTINTERVJUER *309*

REFERENSER *311*

Tabell- och figurförteckning

Tabell 1. Projekt, material och redovisat resultat. *47*

Tabell 2. Empiriskt material. *49*

Tabell 3. Kommungemensamma boenden i kommunal drift för hemlösa mars 2007. *119*

Tabell 4. Kommungemensamma upphandlade boenden för hemlösa mars 2007. *119*

Tabell 5. Boende för hemlösa i enskilda stadsdelar mars 2007. *121*

Tabell 6. Gemensamma boenden för särskilda grupper mars 2007 (räknas ej som hemlösa). *121*

Tabell 7. Boenden för stadsdelarnas egen befolkning mars 2007. *123*

Tabell 8. Aktuella beställningar av lokaler för kommungemensamma sociala boenden januari 2007. *125*

Tabell 9. Aktuella beställningar från stadsdelarna av lokaler för sociala boenden januari 2007. *126*

Tabell 10. Antal hemlösa och bostadslösa samt antal lägenhetskontrakt i Södra Innerstadens SDF. *128*

Tabell 11. Bostadssekreterares (BS) första åtgärd utifrån vinjettfallen Paavo, Maria, Jessica och Krister. *239*

Tabell 12. Bostadssekreterares (BS) första åtgärd utifrån vinjettfallen Taher, Mona och Kalle. *243*

Bilagetabell 1. Intervjuer genomförda under perioden september 2002 t.o.m. februari 2005. *309*

Bilagetabell 2. Kompletterande intervjuer genomförda under perioden oktober 2007 t.o.m. juni 2008. *310*

Bilagetabell 3. Vinjettintervjuer genomförda under perioden oktober 2003 t.o.m. april 2004. *310*

Figur 1. Hemlöshetens dynamik, bearbetning av modell i Wolch & Dear 1993, s. 2. *17*

Figur 2. Organisationsskiss över organiseringen av hemlöshetsarbetet i Malmö under perioden 2001–2007. *109*

Figur 3. Antalet hemlösa i Malmö 2002–2007. *113*

Figur 4. Boendetrappan, bearbetning av Sahlin 2000, s. 123. *145*

Figur 5. Gulmårans position inom logimarknaden. *156*

Figur 6. Boendetrappans dynamik. *174*

Figur 7. Bostadsbyn Per Albins förändrade position i boendetrappan. *208*

Figur 8. Renderingsprocessen i en organisation. *215*

Figur 9. Renderingsprocessen i Bostadsbyn Per Albin. *216*

Figur 10. Den institutionella loopen. *247*

Förord

ATT SKRIVA ETT FÖRORD är en erkänt svår konst – att kort förmedla sina intryck och hågkomster under en alldeles speciell period av ens liv låter sig inte göras i en handvändning. Förordet innebär att jag som doktorand äntligen kan sätta punkt för en flerårig arbetsprocess, men det ger också en ypperlig möjlighet att uttrycka min uppskattning till alla er som under den tid som flytt aktivt har bidragit till att denna avhandling till slut blev klar. I första hand gäller det alla som låtit sig intervjuas, som hjälpt till att vid upprepade tillfällen besvara alla mina frågor och som öppnat nya dörrar.

I avhandlingsarbetet har mina handledare – Verner Denvall och Kerstin Svensson – varit en fast punkt i min tillvaro. De gav mig understundom slaka tyglar, inte bara i avhandlingsarbetets inledande skede utan även under slutspurten. De har på ett för mig berikande sätt kompletterat varandra. Verners klarsynta och övergripande synpunkter samt Kerstins idérika och detaljerade kommentarer har fört arbetet framåt. Jag vill också tacka alla mina vänner och kollegor vid Socialhögskolan, Lunds universitet, som inte bara har bidragit med att kommentera texter, kopiera manus, hjälpa till med studieplaner och med ekonomiska spörsmål. De har tack och lov också funnits med i många sociala sammanhang vid sidan om arbetets gilla gång – jag minns särskilt mac-användarna, samtalen vid (och om) kaffeautomaten, rotmoskungen, kebaberna och sagoön Ven. Och vad hette nu den där baren? Det började på bokstaven M.

De förnämliga och konstruktiva synpunkter som jag fick under mitt slutseminarium har varit värdefulla i det fortsatta avhandlingsarbetet. Inte minst vill jag varmt tacka Ingrid Sahlin som med stor kunskap och sedvanlig generositet då kommenterade mitt manus.

Jag vill också tacka min förläggare, Weddig Runquist, som tagit sig an mitt manus med bravur och gett detaljerade synpunkter på texten. Jag uppskattar även de goda råd som jag fick av Gunnar Sandin vid översättning

av vissa engelska citat. Jon van Leuven översatte kunnigt och rappt min sammanfattning till engelska. Tack Jonaz Vaneryd för att du grafiskt formgav avhandlingen. Du höll oss på sträckbänken, men briljerade på mållinjen.

En stor del av avhandlingsarbetet bedrevs inom ramen för forskningsprojektet *Bostadslöshetspolitik i retorik och praktik – en studie av lokala välfärdsmodeller.* Projektet finansierades av Forskningsrådet för Arbetsliv och Socialvetenskap (FAS) under perioden 2003–2005 (dnr 2002-0341) och leddes av Hans Swärd. Han har varit en outtröttlig inspiratör för sin omgivning. I forskningsprojektet medverkade även Marie Nordfeldt och Lars-Erik Olsson vid Ersta Sköndal högskola – tack för ett givande samarbete!

Jag vill också uttrycka min tacksamhet för det kompletterande tryckbidrag som jag har erhållit från Crafoordska stiftelsen, vilket bidrog till att sätta färg på avhandlingen i bokform.

Trots alla dessa betydelsefulla bidrag måste jag dock erkänna att kvarstående fel och brister i avhandlingen bara kan lastas mig själv.

Te Whānau Knutagård – *tihei mauri ora*! Ett innerligt tack till min familj, där två blev fem under avhandlingens gång. Filippa, Vincent och Stella – tack för att ni får mitt liv att glimra av färgglatt godis, era teckningar, en pärla i näsan, era bedårande anleten, grisen Benny – tron på tandfén och tomten, trots att den senare hade liknande skor som er farbror – och inte att förglömma legobitar under hälarna! Min dotter Filippa frågade mig en dag: ”Pappa, kan inte du bli brandman när du blir stor?” Tack vare brandövningen på Socialhögskolan och möjligheten att få hantera en pulversläckare och brandfilt har jag tagit ett stort steg i min nya yrkeskarriär.

… och min älskade Monika – utan dig intet. *Finis malorum*!

Malmö i mars 2009
M. K.

KAPITEL 1

Inledning

NATTEN TILL FREDAGEN den 3 januari 2003 eldhärjades en övergiven industrifastighet på Barlastgatan i Limhamn. Efter en timmes letande i askan och brandresterna fann polisens tekniker förkolnade kvarlevor av en människa i ett litet rum på nio kvadratmeter. Den avlidna personen kunde vid tillfället inte identifieras, utan kvarlevorna fördes till Rättsmedicinska avdelningen i Lund. Två hemlösa hade ringt och larmat om branden, men rummet var övertänt när brandkåren var på plats. Enligt de hemlösa som bodde i fastigheten hade en kvinna bott där under ett par månaders tid. Hon hade troligtvis tänt marschaller och ljus för att hålla värmen i rummet, som av någon anledning fattat eld och spridit sig.

Händelsen medförde en aktiv medial bevakning under de efterföljande veckorna (se exempelvis Palmkvist 2003a; Brandoné 2003a; Fürstenberg 2003; Bergstrand 2003a). I artiklar och reportage diskuterades vem som bar ansvaret för hemlösas situation och hur det kom sig att en kvinna med en större summa pengar på bankkontot inte kunde få hyra en lägenhet i Malmö stad. Diskussionen rörde även kommunens hemlöshetsarbete och behovet av att tillhandahålla bostäder för hemlösa. En ansvarig politiker framhöll att det fanns ett behov av särskilda bostäder, s.k. kategoriboenden, eftersom det ur en politisk synvinkel inte ansågs finnas någon annan lösning (Palmkvist 2003b). Men skulle kategoribostäder ha kunnat förhindra dödsbranden?

Tre veckor efter dödsbranden brann det igen i industriområdet (Fürstenberg 2003). Några dagar senare avhystes de personer som bodde där. I pressen efterfrågades ett ökat bostadsbyggande för att komma tillrätta med bostadsbristen. Det anmärktes även att hemlösa genom att bosätta sig i industrifastigheter och andra hus gjorde sig skyldiga till olaga intrång och andra brott (Brandoné 2003b). Två av de personer som avhystes, ett par som bodde tillsammans, hade tackat nej till kommunens erbjudande om ett härbärgesboende och istället bosatt sig i en husvagn som de fått av två

andra hemlösa. Anledningen till att de avvisade härbärgesalternativet var att de då inte skulle få bo ihop, eftersom alla härbärgen var och är uppdelade efter kön (Bergstrand 2003a). Kan det vara så att de egentligen inte ville ha någon bostad, eller var de alternativ som stod till buds inte anpassade efter parets behov?

Den efterföljande debatten pendlade med andra ord även nu mellan strukturella faktorer och individuella problem som orsak till hemlöshet. Det är också på och mellan dessa två nivåer som såväl den svenska som den internationella hemlöshetsforskningen rör sig (Runquist & Swärd 2000; Blid 2008; Järvinen 1992; Sommer 2001; Toro 2007; Shinn 2007). Hemlöshet är ett område som har fått stor uppmärksamhet i medier och i utredningar under de senaste decennierna (Swärd 2007, 2008), liksom inom forskningen, där problemet betraktas som ett komplext resultat av strukturella, politiska och individuella faktorer (Swärd 2008; Beijer 2007).

Denna komplexitet och dynamik kan illustreras av kulturgeograferna Jennifer Wolchs och Michael Dears (1993) modell (figur 1), som jag här modifierat något i syfte att anpassa den till svenska förhållanden. Forskningsresultat kan inte per automatik översättas från en kontext till en annan (Swärd 2008, s. 226; jfr Williams 2001, s. 132). Ett viktigt skäl till detta är att det är stora skillnader länder emellan vad gäller utbyggnaden av välfärdsstatliga serviceinrättningar och bostadsmarknadens struktur (Edgar, Doherty & Mina-Coull 1999; Edgar, Doherty & Meert 2002; Doherty, Edgar & Meert 2004). Detta blir särskilt tydligt i en komparation mellan amerikanska och svenska förhållanden eftersom det i USA, till skillnad från i Sverige, exempelvis finns härbärgen för barnfamiljer (Choi & Snyder 1999; Oakley 2006). Men det finns också skillnader mellan de nordiska länderna vad gäller bostadsmarknadens struktur (Bengtsson 2006) och hemlöshetsarbetets organisering (Benjaminsen & Dyb 2008).

På en strukturell nivå finns det enligt Wolchs och Dears modell en rad faktorer (avinstitutionalisering, avindustrialisering, bostadsbrist, bristande tillgång på billiga hyresbostäder) som bidrar till att skapa hemlöshet. Det finns en population av potentiellt hemlösa som riskerar att hamna i hemlöshet om de drabbas av exempelvis vräkning, utskrivning från en institution, arbetslöshet, eller om de blir av med försörjningsstöd eller drabbas av en personlig kris (misshandel, skilsmässa etc.) (Wolch, Dear & Akita 1988). Hemlöshetsarbetet kan ses som en omtvistad praktik där olika aktörer gör anspråk på vad som är problemet, dess orsaker och hur det skall lösas (jfr

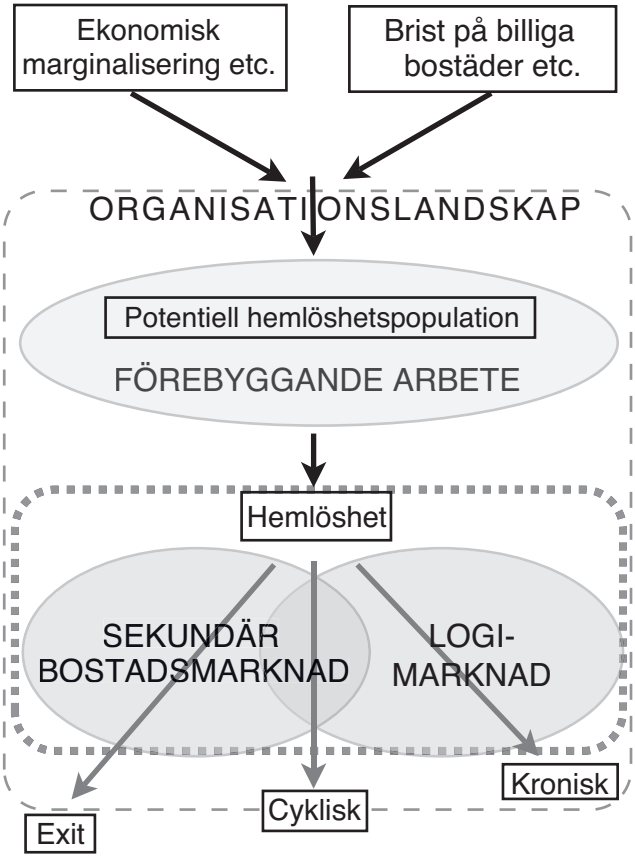

Figur 1. Hemlöshetens dynamik, bearbetning av modell i Wolch & Dear 1993, s. 2.

Silva 2007). De som blir hemlösa sorterar Wolch och Dear (1993) in i tre kategorier. För det första finns ett antal personer som mycket tillfälligt hamnar i hemlöshet men som därefter snabbt åter får en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden. Till den andra kategorin hör de som cykliskt rör sig mellan en hemlöshetssituation och ett eget boende. Slutligen tar de upp kronisk hemlöshet, där personen är hemlös under en mycket lång tid (jfr Juhila 1992; Järvinen 1993). För att fånga in denna individuella dynamik har hemlösa personers boendekarriärer studerats (Löfstrand 2005; May 2000; Clapham 2003). Både den internationella och den svenska forskningen har visat att det endast är en liten andel av den totala hemlöshetspopulationen som tillhör de varaktigt hemlösa (Anderson & Christian 2003; Giertz 2000;

Swärd 2001; Socialstyrelsen 2006a). Trots att det endast är en mindre andel hemlösa som är att betrakta som ”uteliggare” – knappt 5 procent enligt den senaste kartläggningen av Socialstyrelsen (2006a) – är det denna synliga hemlöshetskategori som dominerar den mediala diskursen (Swärd 2001; jfr Blau 1993; Smith 1993).

Det svenska organisationslandskapet är relativt unikt (Benjaminsen & Dyb 2008). Dels har vi en omfattande offentlig sektor, dels har vi en generell bostadspolitik – där även egnahem och bostadsrätter subventioneras och där allmännyttan inte har subventionerade lägenhetshyror och inte är reserverade för låginkomsttagare – till skillnad från ett s.k. social housingsystem som återfinns i många andra länder (Kemeny 1995; Sahlin 2006; Bengtsson 2006a). Det är kommunernas socialtjänst som arbetar med att hjälpa personer som hamnar i hemlöshet till ett boende. Detta organiseras bland annat genom en s.k. sekundär bostadsmarknad. Den består av lägenheter som hyrs av socialtjänsten i förstahand och de hyr i sin tur ut till klienter i andra hand (Sahlin 1996). Min modifiering av Wolchs och Dears modell består i att jag har ritat in organisationslandskapet med förebyggande arbete, en sekundär bostadsmarknad och en s.k. logimarknad bestående av härbärgesplatser och hotellrum (se vidare kapitel 4) för att visa deras inordning i detta organiserade åtgärdssystem. Den mindre streckade rutan i figur 1 markerar den del av detta organisationslandskap som jag är särskilt intresserad av.

Låt mig återvända till behovet av särskilda boendelösningar för hemlösa som politikern efter dödsbranden i Limhamn gav uttryck för. Vid denna tidpunkt hade Malmö stad ett helt nybyggt kategoriboende, som öppnats i december 2002 (Bostadsbyn Per Albin).[1] Eftersom det nyligen hade tillkommit och de ansvariga för boendet hade beslutat att inflyttningen skulle ske kontinuerligt stod mer än hälften av lägenheterna i byn tomma. De var dock inte avsedda för de personer som bodde på industriområdet i Limhamn. Kategoriboendet var en plats för en annan kategori av hemlösa – de som ansågs vara motiverade.

I en debattartikel i *Sydsvenskan* skriver socialkommunalrådet i Malmö att ”Alla som vill kan få tak över huvudet. [---] Ingen behöver på grund av platsbrist frysa ihjäl i Malmö” (Nilsson 2004). Det indirekta budskapet kan tolkas som att ”uteliggare” saknade vilja att bo i de boendealternativ

1 I avhandlingen använder jag mig omväxlande av benämningarna Bostadsbyn Per Albin, Bostadsbyn och byn för detta kategoriboende, som behandlas specifikt i kapitel 9.

som kommunen tillhandahöll, eftersom det enligt kommunalrådet fanns tillräckligt med platser i Malmö både under år 2003 och år 2004 för att ge tak över huvudet till de personer som ville bo i dessa alternativ. Det konkreta uppdraget från politiskt håll till socialtjänsten gäller således inte primärt medborgarnas rätt till bostad, utan snarare deras rätt till tak över huvudet. För att lösa detta måste arbetet på något sätt organiseras.

Kategoriboenden är ett exempel på boendeformer som ingår i ett organiserat arbete i syfte att tillhandahålla bostäder för personer som av olika skäl inte kan få det inom den ordinarie bostadsmarknaden. I organiseringen av det sociala arbetets praktik, det vill säga det arbete som utförs i dess organisationer, blir kategorisering ett viktigt verktyg för att kunna koppla samman de boendealternativ som står till buds med de personer som söker hjälp med sin boendesituation.

Det sociala arbetets praktik framkallar en ambivalent situation för socialarbetare som ofta tvingas välja boendelösningar som de själva anser vara undermåliga, men ändå bättre än den situation som klienten befinner sig i. Den boendeform som klienten hänvisas till är därför varken den lämpligaste eller den mest önskvärda, utan den som finns tillgänglig ”här-och-nu”.

I detta här och nu påverkas socialarbetarnas möjligheter att agera av tillgången på bostäder, gällande lagstiftning, organisatoriska förutsättningar och bilden av hjälpsökande personers problem. Det finns därmed skäl till varför det sociala arbetet organiseras som det gör, men vilka skäl leder fram till vilken organisering? Jag menar att det är här som myndighetsföreträdare blir skälens fångar. Denna fångenskap är inte total i bemärkelsen att inga andra alternativ står till buds. Istället finns det skäl som begränsar tjänstemännens möjligheter att agera annorlunda. Denna fångenskap är en konsekvens av organiseringen. Även om organisationers arbete utförs av aktörer kommer exempelvis socialarbetare i en organisation att möta på förhand bestämda rutiner och regelverk som de måste förhålla sig till. Det ter sig som om vissa platser är till för vissa kategorier, och avskiljningsprinciperna är bland annat till för att särskilja män och kvinnor, unga och gamla och missbrukare och icke-missbrukare (Foucault 2007 [1972]; Gutting 1995, s. 74). Detta medför att vissa sätt att arbeta blir tagna för givna och ses som självklara. Dessutom finns det krav utifrån, både från andra organisationer och allmänheten som påverkar vad som är möjligt att göra. Det kan vara svårt att politiskt motivera att bygga alltför attraktiva bostäder för hemlösa, då det finns en större

population människor som bor trångt och i undermåliga bostäder som inte skulle få tillgång till dessa, utan att först bli hemlösa.

Utifrån detta resonemang är det viktigt att fokusera på organiseringen av hemlöshetsarbetet. I denna praktik blir både tid och plats viktiga aspekter i förhållande till en ”moralisk geografi”, som anger att vissa platser är till för särskilda kategorier av människor, som samtidigt utesluts från andra platser (Cresswell 2005, s. 128). För att möjliggöra en sådan fördelning av socialtjänstens klienter måste dessa kunna sorteras in i olika kategorier. Organiseringen i sig både förutsätter och möjliggör kategorisering. Det finns därmed en dynamik mellan organisering och kategorisering. Socialarbetaren måste överväga vem som bör placeras var och varför. I och med att de ofta måste förhålla sig till och bedöma individers vilja och motivation får dessa överväganden en moralisk karaktär (Börjesson, Palmblad & Wahl 2005). Jag menar att ett fokus på socialarbetarnas förklaringar till dessa överväganden synliggör principerna för det organiserade arbetet.

Inom den svenska hemlöshetsforskningen finns det få studier som analyserar hemlöshetsarbetets åtgärdssystem, än färre har undersökt hur arbetet organiseras. Det är detta område som jag närmare vill utforska. Ingrid Sahlin (1996) har visat dynamiken inom den sekundära bostadsmarknaden, där socialtjänsten och allmännyttiga bostadsföretag tillämpar olika typer av utestängningstekniker. Dessa tekniker och annan gränskontrollerande verksamhet bidrar till att upprätthålla en sekundär bostadsmarknad.

Det finns en sekundär bostadsmarknad i sju av tio kommuner (Boverket 2008a). Enligt Mats Blid (2006) är sociala övergångskontrakt den vanligaste (drygt 58 procent) kommunala boendeinsatsen efter boendestöd, men även kategoriboenden, träningslägenheter, härbärgen samt jour- och lågtröskelboenden används i relativt många kommuner (ibid., s. 301, 309).[2] Det är inte enbart de kommunala socialbyråerna som är verksamma inom hemlöshetsarbetet, utan frivilliga organisationer har traditionellt haft en central roll inom detta fält, särskilt genom att bedriva härbärgesverksamhet, soppkök och att bilda opinion (Nordfeldt 1999; Olsson & Nordfeldt 2008).

Cecilia Löfstrand (2005) har i sin avhandling visat vilka komponenter en lokal hemlöshetspolitik består av och hur den har förändrats i Göteborg och Luleå. Hon menar bland annat att det förhållandet att ansvaret för

2 Det bör dock observeras att ”sociala övergångskontrakt”, ”träningslägenheter” etc. kan definieras olika i olika kommuner.

bostadslösheten flyttats till en kommunal nivå har inneburit en förskjutning från att se bostadslöshet som ett bostadsproblem till att koppla den till individers sociala problem. Löfstrand (2003) har även i en pilotstudie analyserat boendetrappan i förhållande till hemlösa personers bostadslöshetskarriärer, där resultaten pekar på risken att hemlösa fastnar i boendetrappans olika steg. Med boendetrappa avses att socialtjänstens klienter steg för steg skall kvalificera sig i och för olika boendealternativ för att slutligen nå målet ett eget förstahandskontrakt på den reguljära bostadsmarknaden (se även Sahlin 2000, 2005). Detta berör jag närmare i kapitel 7.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna avhandling är att analysera hur hemlösa sorteras och hur insatser för hemlösa organiseras samt vilka skäl som anges för att förklara och legitimera denna praktik. Med organisering menar jag här ett planerat samspel mellan tjänstemän på olika nivåer, brukare och andra aktörer, vilkas syfte är att uppnå ett visst mål med hjälp av olika rutiner och resurser. Detta innebär att organisering både är en fråga om kontinuitet och förändring över tid och den relateras till de platser där det organiserade arbetet utförs. Tid och plats skapar både förutsättningar och hinder för förändring.

Under mitt arbete med denna studie har talet om en ”boendetrappa” eller en ”trappstegsmodell” varit ett återkommande tema. Att studera organiseringen av det lokala hemlöshetsarbetet blir därmed också ett sätt att studera boendetrappan. Jag vill alltså studera socialtjänstens organisering av olika boendealternativ med särskilt fokus på hur denna organisering är relaterad till socialarbetares kategoriseringar av klienter och legitimeringar av insatser.

I min studie har jag utgått från tre huvudsakliga frågeställningar:

- Hur organiserar socialtjänsten i Malmö arbetet för hemlösa?
- Vilken betydelse har kategorisering i relation till denna organisering? Vilka kategorier framträder? Till vilka boendealternativ hänvisas dessa? Vad innebär denna kategorisering för berörda hemlösa?
- Vilka argument använder tjänstemän för att förklara och legitimera kategoriseringen av hemlösa och de boendealternativ som dessa hänvisas till?

De frågor som ställs i denna avhandling fokuserar på hemlöshetsarbetets nutida skepnad, men det finns beröringspunkter med – om än inte tidlösa – så historiskt återkommande frågor som exempelvis hur fattigvården skall organisera sitt arbete (Jütte 1994; Geremek 1991; Swärd & Egerö 2008). Det finns med andra ord vissa drag i hur det sociala arbetet har organiserats som kan te sig mer eller mindre oförändrade (Lundström & Sunesson 2006, s. 191). Det stora utbud av boendealternativ för hemlösa som i dag finns i Malmö stad, skiljer sig dock avsevärt i storlek jämfört med 1800-talets stora institutioner vars geografiska placering ofta låg i städernas utkanter eller avskilda från den näraliggande bebyggelsen (Qvarsell 1991).

Trots att studien är genomförd i en viss kontext kan resultaten ha relevans för hur hemlöshetsarbetet organiseras i övriga kommuner med en sekundär bostadsmarknad – särskilt där man också har andra typer av boendealternativ, som härbärgen och lågtröskelboenden.

Några centrala begrepp

För att analysera det sociala arbetets organisering blir både praktikens och mina egna analytiska begrepp viktiga. Nedan tar jag upp några av praktikens och empirins begrepp.

I såväl avhandlingens titel som i dess syfte använder jag mig av begreppet hemlös. Detta är på intet sätt oproblematiskt. Definitioner av hemlöshet är föremål för en pågående kamp mellan olika aktörer, som alla vill föra fram sina argument, avgränsningar och åtgärdsförslag (Löfstrand 2005). Ett problem med begreppet hemlös är att det huvudsakligen förknippas med missbruk och psykisk sjukdom. Det får därmed en mer avgränsad innebörd jämfört med begreppet bostadslös, som framför allt syftar på avsaknaden av en bostad (Sahlin 1992, s. 96; jfr Swärd 2008, s. 108–117).

Jag använder mig av begreppet hemlös i avhandlingens titel och syfte uteslutande av pragmatiska skäl. Det är numera främst hemlöshetsbegreppet som används inom socialtjänsten i Malmö stad. Jag kommer dock att i avhandlingen växla mellan begreppen beroende på sammanhanget. Båda förekommer i det sociala arbetets praktik, men bostadslöshet ges i förhållande till hemlöshet en vidare innebörd i Malmö. Ett hyreskontrakt i ett kategoriboende i Malmö innebär att hyresgästen lämnar kategoritillhörigheten hemlös för att istället definieras som bostadslös. Trots denna semantiska skillnad är den bostadslöse fortfarande föremål för det lokala hemlöshetsarbetet.

Genom att använda båda begreppen undviker jag att översätta intervjupersonernas beteckningar. Istället vill jag analysera innebörden i dessa begrepp och framför allt i de underkategorier som konstrueras utifrån dem. Det betyder inte att jag skriver in mig i en syn på hemlöshet som primärt orsakad av individers missbruksproblem eller psykiska funktionshinder eller att den bör åtgärdas genom särlösningar. Jag skulle kunna använda uttryck som ”personer utanför den ordinarie bostadsmarknaden”, eller tala om olika positioner på bostadsmarknaden, men det blir inte särskilt läsvänligt.

”Klient” är ett annat besvärligt begrepp. Jag har försökt att vara noga med att endast använda det i relation till socialtjänsten, då begreppet klient enligt Jenkins (2000), kan ses som en generisk kategori inom denna verksamhet, även om begrepp som ”brukare” också används. En klient är en person som i sin kontakt med socialtjänsten måste anpassa sig efter organisationens regler för att få tillgång till dess resurser. Klienter har liten möjlighet att välja vilken socialbyrå de skall vända sig till eller vilken insats de kan få (Salonen 1998; jfr Collmann 1981).

Med kategoriboende avses tillfälliga boendelösningar för särskilda kategorier i samma hus, trappuppgång eller på samma tomt. Benämningen ”tillfälliga” antyder ambitionen att ”hyresgästen” skall flytta vidare till någon annan boendeform. I praktiken kan dock tillfälliga boendealternativ bli mer eller mindre permanenta lösningar. Benämningen kategori, istället för grupp, visar att det som här avses är externt definierade kategoritillhörigheter snarare än gruppers självdefinierade (interna) önskemål om att flytta ihop som styr (jfr Tilly 2000; Jenkins 2008). Ett viktigt kriterium på ett kategoriboende är alltså att inte vem som helst får flytta eller flyttas dit, utan att endast en särskilt definierad klientkategori har tillträde.

Disposition

I avhandlingen tre första kapitel utvecklas studiens syfte, analytiska utgångspunkter och metod. Jag presenterar här det empiriska materialet och de metoder som jag har använt för att samla in och analysera detta. Jag introducerar och diskuterar även de begrepp som jag har använt för att analysera empirin.

I kapitel 4–13 redovisar jag den empiriska analysen i tre delar: organisering, kategorisering och förklaringar. I den första delen (kapitel 4–6) behandlas organiseringen av det lokala hemlöshetsarbetet i Malmö, där jag tar fasta

på utvecklingen på bostadsmarknaden och förändringar av de boendeformer som tidigare har använts. Därefter belyser jag platser i stadsrummet som hemlösa använder som boplatser. Dessa platser står som kontrast till kommunens organiserade arbete. Denna kontrast åskådliggörs i beskrivningen av hur hemlöshetsarbetet har administrerats genom att fokusera på de lokala hemlöshetskartläggningarna och hur hemlösheten definieras i Malmö. I del två (kapitel 7–9) visar jag vilka olika kategoriseringar av målgrupper och boendeformer som framträder och används i organiseringen av hemlöshetsarbetet i Malmö. Jag lyfter särskilt fram hur kategorier förändras och förhandlas fram mellan olika aktörer och hur beskrivningen av en målgrupp kan ändras beroende på vem den riktas till.

I den tredje delen (kapitel 10–13) belyser jag de skäl som framträder när socialtjänsten förklarar organiseringen av hemlöshetsarbetet. Även om avhandlingens disposition håller isär organisering, kategorisering och förklaringar är de sammanflätade i praktiken.

Avhandlingens avslutande kapitel knyter samman, diskuterar och förtydligar studiens resultat.

KAPITEL 2

Analytiska utgångspunkter

FÖR ATT KUNNA ringa in och analysera de boendealternativ som vuxit fram och som är en del av hemlöshetsarbetets praktik har jag valt att använda mig av ett organisationsteoretiskt perspektiv. Min utgångspunkt skall ses som perspektivval som också får konsekvenser för vilken nivå som jag uppehåller mig vid i analysen. Jenkins (2000) redogör för tre nivåer: en individuell, interaktionell och institutionell ordning. Han menar att det som vi kallar för samhälle består av relationer mellan och inom dessa tre nivåer. I den individuella ordningen handlar det om det som pågår inom människan; de tankar som finns i en människas huvud. I den interaktionella ordningen handlar det istället om det som sker mellan människor. Den sista nivån, och som jag utgår från, handlar om en ordning i betydelsen organiserad handling. Den berör det som görs och där detta handlande materialiseras i bland annat synliga symboler och byggnader (Jenkins 2000, s. 10). Jag rör mig dock mellan interaktionsnivån och den institutionella nivån. Det är besvärligt att dela in livet i olika nivåer, eftersom de är sammankopplade med varandra. En individ existerar i en kontext som berörs av såväl globala faktorer som mellanmänskliga relationer precis som globala förändringar kan ha sitt ursprung i enstaka individers handlingar. Sociologen Thomas Brante lyfter för sin del fram fem nivåer: en internationell, interinstitutionell, institutionell, interindividuell och individuell nivå (Brante 2001, s. 180). Jag skall inte fördjupa mig i denna diskussion ytterligare, men min positionering sammanfaller även med mitt perspektivval, vilket innebär att flera av Brantes nivåer får ett begränsat utrymme i denna studie.

Jag kommer att hålla min diskussion om mina teoretiska överväganden kort. Istället återkommer jag till dessa resonemang kontinuerligt när de analytiska verktygen tillämpas. Detta val beror på att jag vill undvika att avhandlingen blir framtung med risk att tappa flertalet läsare innan det empiriska materialet har fått träda fram.

Organisation, organisering och institutioner

Det är organiseringen av det sociala arbetets praktik med fokus på hemlöshetsarbetet som jag försöker förstå. Detta innebär att organisering är ett centralt begrepp, vilket kan relateras till begreppen organisation och institution. Socialt arbete utförs i organisationer och organiseras genom organisationer. Det finns en viktig skillnad mellan organisation och organisering, och det är också en skillnad mellan en organisation och en institution. För Ahrne och Papakostas (2002) är organisationer ”relativt beständiga inslag i det sociala landskapet och de bör enligt vårt sätt att se förstås som de viktigaste beståndsdelarna i det som vi kallar för samhälle” (s. 15). I min studie är det *människobehandlande organisationer* som studeras. Yeheskel Hasenfeld (1983) menar att denna typ av organisation skiljer sig från andra typer av organisationer genom att de har (a) människor som sin ”råvara” och för att de (b) legitimeras genom att de är till för att skydda och hjälpa de människor som de kommer i kontakt med. Hasenfeld förtydligar dessa två skillnader genom att härleda den första uppgiften till vilken ”typ” av klienter som den människobehandlande organisationen riktar sig till. Den andra dimensionen rör de tekniker som organisationen använder för att hantera sin målgrupp. Enligt Hasenfeld består dessa tekniker av att människor ”processas”, ”bevaras” (man skulle kunna säga att klienterna i detta fall ”förvaras” inom en organisation) eller ”förändras” (ibid., s. 4–5).

Organisationens frontlinjebyråkrater[1] har olika handlingsutrymme i deras dagliga arbete (Lipsky 1980, s. 3; Schierenbeck 2003, s. 18–19). Handlingsutrymmet kan öka och minska beroende på var i organisationen byråkraten tjänstgör, vilken typ av ärende – dess prioriteringsgrad – samt när i tid som arbetet utförs. Tid existerar enbart i relation till en rumslig dimension. Tiden är med andra ord förhållandet mellan minst två poler. Tid kan inte finnas oberoende av dessa poler. Lika beroende som tiden är av rummet är rummet av tiden. Tiden sätter gränserna för rummet.

Ahrne och Papakostas (2002) menar att organisering består av tre delar. För det första handlar det om formell tillhörighet, det vill säga vilka personer som tillhör organisationen och vilka som inte gör det. Inom varje organisation finns det för det andra kollektiva resurser som organisationens

1 Lipskys (1980) begrepp ”street-level bureaucrats” har översatts på olika sätt. Frontlinjebyråkrat skall förstås som en tjänsteman inom en offentlig myndighet som har en direktkontakt med klienten (Schierenbeck 2003). En annan vanlig översättning är ”gräsrotsbyråkrat” (Ahrne 1989, s. 157; se även Lindqvist 2000; Svensson, Johnsson & Laanemets 2008, s. 16).

medlemmar kan dra nytta av. Dessa resurser består av tre slag: materiella, organisationens medlemmar och symboliska resurser (ibid., s. 20–21). Slutligen består organiseringen av att organisationens aktörer är utbytbara. Organisationen står inte och faller bara på grund av att en specifik individ byts ut, men för organisationens medlemmar innebär tillhörigheten en identitet (jfr Jenkins 2008, s. 198).

Det är inte heller alldeles enkelt att definiera vad en institution är. Roine Johansson (2002) menar att en institution kan förstås som ”en organiserad och etablerad struktur eller procedur, baserad på mer eller mindre för-givettagna – formella eller informella, medvetna eller omedvetna – regler” (s. 17–18). Begreppet används också för en materialiserad form av en organisation, så som behandlingsinstitutioner etc. Enligt Douglass North (1995, s. 15) kan man se organisationer som spelarna i ett lag medan institutionerna utgör spelets regler. Det är också regler som March och Olsen (1989) tar fasta på när de definierar vad som är en institution. De menar att aktiviteter konstrueras kring olika typer av regler som bland annat rutiner, strategier och olika konventioner. Det finns även olika typer av föreställningar, paradigm och kulturella aspekter som tillsammans med olika former av kunskap påverkar dessa regler. Dessa föreställningar och kulturella aspekter kan ibland vara motsägelsefulla i relation till organisationens regler, men även stödjande (ibid., s. 22).

I likhet med North förespråkar Ahrne och Papakostas (2002) en tydlig uppdelning mellan vad som kan betraktas som en organisation och en institution. Institutioner skapar mening i människors sociala liv och de består enligt Scott (2008) av ”tre pelare” innehållande regulativa, normativa och kognitiva element. Enligt Scott utgörs de reglerande elementen av regler och sanktioner av såväl informell som formell karaktär. De normativa elementen består av normer och värderingar som på olika sätt definierar hur man bör handla och hur ett arbete bör utföras. De kognitiva elementen rör meningsskapande där rutiner blir mer eller mindre tagna för givna. Istället för tvång som en viktig utgångspunkt för varför människor gör som de gör handlar de kognitiva elementen snarare om att människor imiterar varandra och följer etablerade script (ibid., s. 52–58).

För att förstå det organiserade sociala arbetet har jag valt att söka efter de kategoriseringar som kommer till uttryck i mitt material. Jag skall nu föra en

diskussion kring kategorisering och hur jag tänker mig att detta förhåller sig till människobehandlande organisationer och det organiserade arbete som sker i dessa organisationer.

Kategorisering

Att vi kategoriserar för att skapa en förståelse av hur vår värld ser ut och hur den är uppbyggd är något som Berger och Luckmann (1967) formulerade i sin klassiska bok *The Social Construction of Reality*. Vårt samhälle i dag präglas av den klassificeringsiver som intensifierades i början på 1800-talet (Beronius 1994; Qvarsell 2000). Det handlade både om att klassificera och att räkna, det vill säga hur många avvikare, självmord, kriminella etc. fanns det? Ian Hacking menar att de typer av självmord som presenterades inte kan existera utan den samtida praktiken att räkna självmord (Hacking 2002, s. 100; se även Rose 1998, s. 57). I likhet med Hacking menar jag att klassificeringen inte kan ses som någon ”oskyldig” verksamhet som enbart fastställer ett antal, utan tvärtom innebär sättet att räkna att nya kategorier skapas som människor kan inordnas i. Att kartlägga antalet hemlösa får genom detta synsätt som konsekvens att kategorin hemlös konstitueras som ett subjekt.

Lika centralt som kategorisering är partikularisering (Billig 1996). Ginzburg (1989) hävdar att alla samhällen har behov av att kunna särskilja individuella medlemmar från varandra. Detta innebär att människor görs till det som Scott (1998) kallar för *legible people*, det vill säga att en människa skall kunna vara ”läsbar” (s. 65). I Sverige har vi exempelvis ett system som baserar sig på unika personnummer, men som Scott skriver är kanske fingeravtryck eller ett DNA-prov de främsta individuella markörerna (ibid., s. 371, not 38). Dessa partikulariseringstekniker skiljer sig åt från olika medlemsformeringar i tid och plats (Ginzburg 1989, s. 32; se även Caplan & Torpey 2001).

Det finns olika forskningsinriktningar som studerar kategorisering. Kategoriseringsbegreppet tangerar andra begrepp som ”etikettering” [2] (Becker 2006 [1963]), ”stereotyper” (Hinton 2003; Pickering 2001), ”typifiering” (Loseke 2003), ”representationer” (Hall 2002) och ”repertoarer” (Potter & Wetherell 1987). Jag har i denna studie valt att använda mig av begreppet

2 Etikettering kan sägas vara ett begrepp som egentligen har att göra med stämplingsteorin. I översättningen av Beckers (2006 [1963]) klassiska studie har ”labeling”, tidigare stämpling, benämnts etikettering. I och med att stämpling och stämplingsteori är vedertagna begrepp menar jag att det skapar mer förvirring än klargörande att göra en ”nyöversättning” av detta begrepp.

kategori. En kategori behöver inte vara negativt laddad men en stereotyp är många gånger en ”förvrängd” typ. Kategoribegreppet har en tydlig relationell prägel, då en kategori får sin betydelse i relation till andra kategorier.

Kategorier är allestädes närvarande och kraftfulla enligt Ashforth och Humphrey (1997). De utgår från ett kognitionspsykologiskt perspektiv där de förenar stämplingsteori med semiotik och kategoriseringsteori. Inom detta perspektiv är intresset primärt riktat mot medvetandets betydelse för människans perception och minne (ibid., s. 44). Författarna lyfter fram de etiketter som skapas inom organisationer och hur de medför att individer tillhörande en viss kategori förlorar sina individuella egenskaper till förmån för kategorins. Kraftfullheten i kategorin är därmed att den istället för individen kommer att ses som ”objektiv” och som något ”normalt” i konstruktionen av verkligheten. Rosenthal och Pecci (2006) fann i en studie, att klienterna bedömdes och värderades utifrån deras möjligheter att få ett arbete och att klienternas kroppsspråk och uppförande vid de initiala kontakterna med organisationen hade avgörande betydelse.

Den typen av organisation – det vill säga en människobehandlande organisation – som socialtjänsten representerar utövar bland annat en social kontroll över de personer som organisationen kommer i kontakt med. Enligt Jenkins (2000) är den viktigaste kontexten i förståelsen av kategorisering just social kontroll, det vill säga inom organisationer där människor måste administreras och kontrolleras på olika sätt (Jenkins 2000, s. 18). När människor kategoriseras får det återverkningar på hur de behandlas av exempelvis socialtjänsten. Billig (1996, s. 150) ser kategorisering och partikularisering som strategier för hur vi argumenterar och tänker snarare än som processer.

Genom språket använder vi oss av kategorier för att sortera in liknande enheter i samma kategori, men för att kunna se likheterna måste vi även kunna skilja ut de enheter som skiljer sig åt. Billig är kritisk mot att kategorisering har hanterats ensidigt inom den kognitiva socialpsykologin. Jag instämmer i denna kritik, eftersom det resonemang som bland annat Ashforth och Humphrey för riskerar att se kategorier som något oundvikligt. Jag menar inte att kategorisering är oundvikligt, utan snarare att kategorier är föränderliga i och med att de förhandlas fram och skapas genom språket. Billig exemplifierar med rasism och menar att ett ensidigt fokus på kategorisering gör forskaren blind för möjligheten att se det partikulära. Även om det finns rasism finns det även tolerans. Om vi inte ser kategorisering utifrån detta perspektiv blir kategorier oundvikliga och fördomar av naturen

givna (jfr Wetherell & Potter 1992, s. 47). Potter och Wetherell (1987) för ett liknande resonemang. De lyfter fram ett flertal studier inklusive sina egna som visar att intervjupersoner uppvisar en stor variation i sina kategoriseringar av människor. De båda forskarna hänvisar bland annat till sin studie av vita nyzeeländares syn och prototyper av maorier. Det framkom att en och samma intervjuperson kunde beskriva maorier som att de både hade en medfödd förståelse av sitt land och att maoriernas land enbart är ”a bit of dirt” för dem (ibid., s. 125; se även Wetherell & Potter 1992). Att använda kategorier och därmed kategorisera skall inte ses som något per definition negativt. Jenkins (2000) menar att:

> Kategorisering är oundviklig om man vill känna den sociala världen och vid all social identifikation. Det finns inget nödvändigt samband mellan kategorisering och stigmatisering eller förtryck. Kategorisering kan vara positiv och värdehöjande. (s. 20)

Kategorier definierar alltså en grupp av människor som utesluter andra grupper i samhället. Kategorier är, som jag framhöll ovan, beroende av varandra för att få sin betydelse. Det finns också en gräns mellan dessa kategorier. I relation till detta formas berättelser om de olika kategorierna som både definierar hur ”dom” andra är och hur ”vi” är (Hedin & Tydén 1998, s. 489). Självdefinieringen är minst lika viktig, men ett område som ligger bortom min studies syfte.

Om interaktiva kategorier

Hackings begrepp interaktiva kategorier syftar till ”kategoriseringar, sorter, de sorter som kan påverka det som kategoriseras. Och eftersom kategorierna kan växelverka med det som kan kategoriseras, kan kategoriseringen i sin tur modifieras eller bytas ut” (Hacking 2000, s. 140). Det finns en relation mellan hur människor kategoriseras och hur deras sociala identiteter utformas (Jenkins 2008; jfr Molina 2000). Begreppet kategori bör förstås som en relation mellan minst två kategorier. En kategori kan definieras på olika sätt. Enligt Tilly (2000) är en kategori:

> […] en grupp aktörer som delar en gränslinje genom vilken de skiljs från och förbinds med åtminstone en annan grupp aktörer, som tydligt stängs ute genom denna gräns. En kategori förenar aktörer som bedöms vara lika,

> skiljer ut aktörer som anses vara olika och definierar relationerna mellan de båda grupperna. (s. 74)

I min analys av de kategoriseringar som kommer till uttryck i mitt material återkommer mönster som kan relateras till Charles Tillys (2008) resonemang om ”kategoriformering” (s. 152). Han menar att kategorier formas antingen genom att någon *uppfinner* dem, att aktörer *lånar in* redan existerande kategorier, eller att de formeras genom ett *möte* mellan kategorier.[3] Jag har haft med denna kategoriformering i min analys. Kategorier kan ses som påhittade begrepp både från aktörer inom offentliga myndigheter och från medlemmar av en grupp. De kategorier som myndigheterna uppfinner kommer ofta till uttryck i verksamhetens statistiska bearbetningar och organisatoriska system i form av journalföring eller andra former av registrering för att kunna administrera de människor som kommer i kontakt med organisationen. När det gäller kategorier som lånas in kan det ha att göra med ganska stabila kategorier i form av kön och klass, men ofta handlar det också om tjänstebeteckningar och olika klientkategorier. I ett möte mellan två kategorier synliggörs gränserna dem emellan. Denna formation kan komma att aktiveras om en organisation för ihop två målgrupper på en och samma plats. Denna process kan relateras till Elias och Scotsons (1999 [1994/1965]) studie om etablerade och outsiders, där det uppstod en figuration i mötet mellan ”gamla familjer” i ett äldre bostadsområde och ”nya familjer” i ett nybyggt område. Denna figuration innebar att det fanns ett ömsesidigt beroende mellan kategorierna, men med en ojämn maktbalans. I ett av bostadsområdena i Elias och Scotsons studie var ungdomskriminaliteten inledningsvis högre, men skillnaden mellan bostadsområdena upphörde ganska snabbt, men det gjorde inte synen på området som sådant. Bostadsområdet och de människor som bodde där kom även fortsättningsvis att betraktas som sämre (ibid., s. xxxi).

Det finns enligt Tilly (2000) en skillnad mellan yttre och inre kategorier. De yttre kategorierna består av redan etablerade kategorier utifrån exempelvis kön, etnicitet och klass. De inre kategorierna skapas av organisationen i form av exempelvis bostadssekreterare och ”tillsynare”. Organisationer lånar in redan etablerade kategorier och kopplar samman dessa med de inre (ibid., s. 88). Kategoriseringar handlar också om förhandling. Kategorier förhandlas fram genom att vi i språket tillskriver de människor och ting som finns i vår

3 Tillys begrepp är invention, borrowing och encounter (2008, s. 152).

omvärld mening. En kategori existerar inte oberoende av detta meningsskapande under förhandling (Hydén 1997, s. 15).

När det gäller interaktiva kategorier sker det som Hacking (2000) benämner en ”loopingeffekt”, det vill säga det sker en återkopplingseffekt på mänskliga kategorier där interaktionen mellan kategorin och den kategoriserade medför att de som har blivit kategoriserade i sin tur påverkar kategorin (ibid., s. 52). Själva klassificeringssystemet kommer att ändras, vilket i sin tur påverkar de personer som kategoriseras (Hacking 2004, s. 279; se även Brinkmann 2005; Douglas 1986, s. 100). Själva kategorin och den som blir kategoriserad förstärker således varandra. På så sätt uppkommer enligt Hacking kategorin och den typ som tillskrivs kategorin under samma tid. Utifrån detta perspektiv kom således de hemlösa till genom en dialektik mellan kategorin hemlös och den hemlöse, där kategoriseringen får ”verkliga” konsekvenser för den som kategoriseras och där dessa förändringar hos den kategoriserade får konsekvenser för kategorin hemlös (Hacking 2004, s. 280). Anders Berge (1998) har i sin forskning visat hur ett pensionssystems inrättande sammanföll med uppkomsten av kategorin ”folkpensionär”. Denna kategori inneslöt enligt Berge den ”skötsamma” majoriteten medan kategorier som ”försumliga försörjare” uteslöts (ibid., s. 623).

På vilket sätt berör då en analys av kategoriseringar en studie vars syfte är att ringa in och analysera hur hemlösa sorteras och administreras? Organiseringen är alltså den process som skapar organisationer (Eriksson-Zetterquist, Kalling & Styhre 2006, s. 12). I mitt material kom jag i kontakt med hur målgrupper och boendeformer differentierades i relation till varandra. Nya boendealternativ kom till och blev en del av kommunens administrativa apparat. Det är utifrån detta sammanhang som mitt intresse för kategoriseringar väcktes, då jag förundrades över hur olika platser kom att definieras som platser riktade enbart till vissa kategorier av hemlösa.

Inom organisationssociologin har bland annat betonats att samtliga organisationer är beroende av sin omgivning (Scott 2003, s. 197). Detta innebär att det är mycket svårt för en helt sluten organisation att överleva. Gränskontrollen till trots krävs ett in- och utflöde över organisationens gränser. Ahrne och Papakostas (2002) menar att ”[g]ränsen mellan att vara ute och vara inne är skarp och det är delvis det som är syftet med byggnader och så är det också med organisationer” (s. 17). Organisationerna upprätthåller gränser och bevakar vilka som passerar dessa för att hindra de som skall stängas ute och öppna upp för de som skall sorteras in. I forskningen om

organisationer är detta inget nytt fenomen, men likväl ständigt en verksam del i organiseringen (Brunsson & Sahlin-Andersson 1998, s. 65; jfr Perrow 1993, s. 5). Mitt perspektivval tar avstamp i Prottas (1979) studie om hur organisationer ”processar” klienter. Det är dock viktigt att redan här göra ett förtydligande. Organisationerna processar inte klienter förrän de har gjorts till klienter av organisationen (Holstein 1992; Järvinen 2002). En person som söker hjälp på ett socialkontor måste göras till klient för att kunna ta del av organisationens insatser. Den färdiga produkten utgörs av ”fallet”, skriver Ahrne (1989) och fortsätter:

> Mellan människan och fallet finns klienten. Det är i klientpositionen som förvandlingen från människa till fall äger rum och det är i denna position som irritationen kan uppstå; det är i den processen som byråkratins organisatoriska omänsklighet kan bli problematisk. (s. 155–156)

När personer antingen produceras eller processas av organisationer görs detta inte i ett tomrum, utan gränskontrollen och sorteringsarbetet bedrivs av organisationens aktörer. Inom människobehandlande organisationer talas det, som jag tidigare nämnt, om frontlinjebyråkrater, som är de tjänstemän som genom sitt arbete både skapar kategorier som organisationen arbetar efter, och administrerar klienter efter de kategorier som organisationen tillhandahåller (Lipsky 1980). En del av organiseringen är utbytbarheten (Ahrne & Papakostas 2002). Detta innebär att de kategorier som används av tjänstemannen försvinner inte om vederbörande byts ut, utan kategorier lever vidare i organisationen där handläggare kan sägas bli kategoribärare. När jag analytiskt använder mig av begreppet kategori skall det förstås som något mer än en benämning. Istället får kategorierna karaktären av att vara interaktiva och det är ett handlingsinriktat begrepp, eftersom definieringen innebär att handlingsprotokoll upprättas för hur kategorier skall hanteras inom den administrativa apparaten (jfr Cresswell 2001, s. 86). En annan dimension som jag har valt att fokusera på för att förstå organisering är hur tjänstemän – ofta organisationens frontlinjebyråkrater – förklarar det arbete som de utför.

Förklaringar

Förklaringar är ett av de analytiska begrepp som jag använder mig av för att studera hur intervjupersonerna redogör för, eller berättar om olika skäl och anledningar till hur hemlöshetsarbetet utförs. En förklaring relateras ofta som ett svar på frågan ”Varför?” (Tilly 2006, s. 8). Dessa förklaringar som vi ger till varandra i olika situationer får oss, om de accepteras, att handla därefter. En förklaring leder till ett specifikt handlingsprotokoll – om X så Y. Det centrala i sammanhanget är att svaret inte behöver vara ”rätt” eller ”fel”, utan det viktiga är hur förklaringen tas emot av omgivningen. Det är som Goffman (1972) skriver att ”falska accounts är ibland bättre” (s. 112). Samtidigt har förklaringar även andra dimensioner. Förklaringarna har även en moralisk dimension vad gäller frågan om en handling är ”rätt” eller ”fel” (jfr Börjesson & Palmblad 2008, s. 19; Levin 2008, s. 84). Antaki (1994) menar att vi därför bör se förklaringar som ibland orsaksförklaringar, ibland för att begripliggöra ett fenomen, ibland för att bevisa eller intyga något (ibid., s. 3). En förklaring svarar således upp mot mycket mer än enbart frågan om varför något inträffade. Istället finner vi svar på exempelvis när något inträffade, var det inträffade, hur det gick till och vem det var som var inblandad (Draper 1988).

Det sätt som jag använder mig av förklaringar som ett analytiskt begrepp skall även förstås i relation till mitt organisationsteoretiska perspektiv. Karl Weick (1969) menar att organisationernas mål ofta skapas för att rättfärdiga beslut som redan har fattats (jfr Perrow 1978, s. 109). Detta medför att en organisations rationalitet kan förstås som efterhandskonstruktioner eller i efterhand konstruerade beslut. Organisationernas rationalitet relaterar därmed inte till vad som kommer att hända, utan refererar snarare till det som redan har hänt. Utifrån detta resonemang blir frontlinjebyråkraternas redan utförda arbete begripligt och ”förnuftigt”. Förklaringarna fyller därmed funktionen av att i efterhand begripliggöra det som tjänstemännen tidigare har gjort. Förklaringarna begripliggör inte bara det som har gjorts i relation till omgivningens förväntningar, utan även för tjänstemännen själva (Weick 1969, s. 38; Weick 1995).

"Accounts"

I vissa situationer kan intervjupersonernas förklaringar ses som ”accounts”[4] (Scott & Lyman 1968).[5] Marvin B. Scott och Stanford Lyman avser med accounts ”en utsaga från en social aktör avsedd att förklara ett oväntat eller olyckligt beteende – antingen beteendet är aktörens eget eller andras och antingen den näraliggande orsaken till utsagan uppstod från aktören själv eller någon annan” (ibid., s. 46). De delar in begreppet i två typer av förklaringar – ursäkter (*excuses*) och rättfärdiganden (*justifications*). Genom att ursäkta ett beteende frånsäger sig personen ifråga mer eller mindre ansvaret för handlingen samtidigt som han eller hon erkänner att handlingen var felaktig. Då någon rättfärdigar en handling är förhållandena det motsatta. Då tar individen ansvar för sin handling men erkänner inte att det var felaktigt att handla på det viset.

Ett begrepp som Goffman (1972) använder sig av är ”apologies” (s. 113). Apologies är utsagor där aktören ber om ursäkt och tar ansvar för sin handling. Det finns således en skillnad här i relation till begreppet ”excuses” som Scott och Lyman använder (se även Adsit 2002, s. 43). Ursäkterna ges för att frånsäga sig sitt eget ansvar samtidigt som aktören erkänner det felaktiga med handlingen, medan apologies däremot innebär att aktören erkänner sitt ansvar och handlingens negativa konsekvenser. Butny (1993, s. 19) menar dock att apologies ofta används i kombination med begreppet ursäkt, vilket kombinerar ett erkännande av ansvar med ett frånsägande av detsamma.

Bakgrunden till begreppet accounts finns att inhämta från två källor. Den ena utgörs av John Austins (1961) artikel *A Plea for Excuses* där Austin gör en distinktion mellan rättfärdiganden och ursäkter. Ett annat spår som föregick begreppet accounts är C. Wright Mills (1940) begrepp motivvokabulärer. Begreppet innebär att en ansamling motiv aktiveras i olika situationer. Mills viktiga bidrag från denna tid var att lyfta fram motiv som sprungna ur mellanmänskliga situationer snarare än inom människan själv (ibid., s. 906).[6]

---

4 Accounts har översatts på flera olika sätt – ”redogörelser” (Hydén 1997), ”förklarande ’redovisning’” (Adelswärd 1997), ”moraliska redovisningar” (Jönson 2004) och ”redovisande förklaringar” (Thelander 2006).

5 Litteraturen om accounts är omfattande och har prövats inom olika områden (exempelvis Szwajkowski 1992; Massey, Freeman & Zelditch 1997; Riordan, Marlin & Kellogg 1983). Buttny (1993) har en magnifik genomgång av olika inriktningar inom litteraturen om accounts. Potter och Wetherell (1987), Antika (1994) och Orbuch (1997) ger också bra genomgångar av de olika inriktningarna.

6 Se bland annat Navasky (2007) och Scully och Marolla (2007) som tillämpar Mills resonemang om motivvokabulärer.

Buttny (1993) visar att det finns ett flertal begrepp som liknar begreppet accounts i sin betydelse (se även Semin & Manstead 1983, s. 91–92).[7] Den gemensamma nämnaren som används inom forskningen om accounts är att de syftar till att ursäkta eller rättfärdiga ett agerande i relation till andra människors ifrågasättande av denna handling (Buttny 1993). Buttny menar att accounts fyller tre funktioner – de bevarar sociala relationer, de fyller en funktion av social kontroll och de kan bevara individernas sociala aktning, deras ”face” (ibid., s. 30). Om de accepteras som legitima kan den person som ger en ”account” återfå erkännandet och återställa balansen i kommande sociala interaktioner (jfr Tilly 2006, s. 19–20).

När accounts ges är det viktigt att sätta in dem i dess sammanhang – det som Scott och Lyman (1968) kallar för ”bakgrundsförväntningar” eller det som Buttny (1993) benämner en ”folklig logik”. Den folkliga logiken skall förstås i relation till hur människors övertygelser och regler används och förhandlas fram i en specifik situation genom accounts. Bakgrundsförväntningarna blir då ett stöd för dessa, men de ges i ett sammanhang där det kan finnas skilda uppfattningar kring en specifik handling (Buttny 1993, s. 49). Jag menar att Scott och Lymans formulering kring bakgrundsförväntningar är något allmänt hållna, vilket kan kompletteras med Buttnys förtydligande diskussion kring en folklig logik. Det är Buttnys öppning kring att förklaringar förhandlas fram som tilltalar mig och att de inte enbart ges en reparerande funktion. Bakgrundsförväntningarna är betydelsefulla för att förstå vem som accountar för vad och inför vem dessa ursäkter eller rättfärdiganden ges.

I en intervjusituation kan dessa ursäkter och rättfärdiganden ges till mig som forskare, om frågeställningarna medför att intervjupersonen upplever att de ställs till svars för något. De accounts som ges kan även förhålla sig till andra bakgrundförväntningar som exempelvis tjänstemännen tänker sig att allmänheten har. Många gånger accountar intervjupersonerna mot den situation som de befinner sig i och där det framkallar en ambivalens hos tjänstemännen kring boendeformer och andra lösningar som de själva ifrågasätter utifrån avsaknaden av andra alternativ. Det kan också handla om att de accountar mot socialtjänstlagen eller i relation till politikernas krav. Det

7 Några av dessa begrepp är ”aligning actions” (Stokes & Hewitt 1976), ”disclaimers” (Hewitt & Stokes 1975), ”techniques of neutralization” (Sykes & Matza 1957), ”dismissal” (Wagner 1980) och ”discounting” (Pestello 1991).

kan exempelvis vara uttalanden som ”det är min bestämda uppfattning att den följer socialtjänstlagen” eller ”budgeten styr så himla mycket”.

Ett förbehåll som jag har kring begreppet accounts och som ansluter till Billigs (1996, s. 212) kritik av begreppet rör utgångspunkten att accounts syftar till konsensus och att återställa ordningen. Detta är givetvis riktigt i många sammanhang, men jag menar att förklaringar så som jag använder begreppet skall förstås som förklaringar som ibland leder till konsensus. I många situationer råder olika syn på hur något skall förklaras. Det finns ett argumenterande inslag i begreppet så som jag vill använda det och som i förlängningen medför att det handlar om att förklaringar levereras i ett sammanhang där mottagandet av dessa sker under förhandling och med motargument. Billig (1996) skriver att accounts – istället för att övertyga externa kritiker – övertygar ”accountarna” själva, eftersom de externa kritikerna lär svara på dessa accounts med alternativa förklaringar (s. 212).

Scott & Lyman (1968) gör en distinktion mellan accounts och förklaringar, men de menar att det som de anser gäller för accounts också i stort gäller för förklaringar (s. 47). De utvecklar dock inte vad skillnaderna består i. Scott och Lyman delar in ursäkter och rättfärdiganden i en rad underkategorier, något som Antaki (1994) är kritisk till. Han anser att allt detta bör ”skäras bort” från den indelning i rättfärdiganden och ursäkter som Austin myntade (ibid., s. 66–67). Enligt min mening finns det anledning att använda sig av andra indelningsgrunder beroende på vad som studeras. För mitt syfte räcker den grova uppdelningen i ursäkter och rättfärdiganden.

Förklaringar som legitimerar

De förklaringar som intervjupersoner ger uttryck för kan i vissa situationer syfta till att legitimera en insats, en handling eller en kategorisering etc. (Järvinen 2005). Det är viktigt att betona att det är förklaringar som syftar till att legitimera något. Om de i realiteten gör det är en helt annan sak. Det är inte så att förklaringar per definition accepteras av alla aktörer i omgivningen.

I min användning av begreppet förklaringar i förhållande till indelningen ursäkter och rättfärdiganden, relateras legitimitet primärt till rättfärdiganden och inte till ursäkter. Ursäkter som är organisatoriskt förankrade kan dock skapa legitimitet just av den anledningen att de har sitt ursprung inom en organisation och lättare accepteras av omgivningen av detta skäl. Människobehandlande organisationer sammankopplas med en byråkratisk struktur som bygger på regler som ibland får märkliga konsekvenser (se Ahrne 1989,

s. 176–180). Poängen är att de tjänstemän som arbetar inom dessa organisationer ursäktas av den anledningen att vi vet att det inom organisationerna finns både lagstiftning och andra regelverk som tjänstemännen måste förhålla sig till. Det är tjänstemännens handlingar som ursäktas och ses som legitima och inte insatsen i sig. Ett boendealternativ kan exempelvis ifrågasättas som ett mindre bra alternativ av både tjänstemän och allmänheten, men tjänstemännens användning av detta boendealternativ kan ses som legitimt i relation till avsaknaden av andra alternativ. För Berger och Luckmann (2003 [1966]) är legitimitet en process för att rättfärdiga och förklara något. De skriver att:

> Legitimeringen ”förklarar” den institutionella ordningen genom att tillskriva dess objektiverade betydelser kognitiv giltighet. Legitimeringen rättfärdigar den institutionella ordningen genom att ge dess praktiska imperativ normativ värdighet. Det är viktigt att förstå att legitimeringen både har ett kognitivt och ett normativt element. Legitimeringen är med andra ord inte bara en fråga om ”värderingar”. Det innebär dessutom alltid ”kunskap”. (s. 112)

Legitimiteten sammanfaller med de tre institutionella element som jag tidigare lyfte fram, vilket gör att de ibland kan hamna i konflikt med varandra då de baseras på olika grunder (Scott 2003, s. 215; Scott 2008, s. 61). Utifrån ett reglerande perspektiv får organisationen legitimitet genom att följa de regler och lagar som styr verksamheten (jfr Meyer & Rowan 1985, s. 27). Utifrån ett normativt perspektiv handlar det istället om en moralisk ordning där frontlinjebyråkrater kan gå emot organisationens regler om de anser att dessa strider mot andra värderingar. Det kan handla om s.k. *whistle-blowers* – sanningssägare – som offentligt uppmärksammar något som de betraktar som en oegentlighet (Scott 2008, s. 61; se även Hedin, Månsson & Tikkanen 2008; Lundquist 1998, s. 113). Den tredje formen av legitimitet kan erhållas genom att organisationen får stöd utifrån kulturellt accepterade former för organisering (Meyer & Scott 1985, s. 201; Scott 2003, s. 216).

”Last resort” – en sista utväg

I min analys av empirin har jag även valt att koppla ihop förklaringar i relation till det som Robert Emerson (1981) kallar för en ”last resort” – en sista utväg. Dessa relateras till klienternas behandlingshistorik, det vill säga vilka insatser som tidigare har gjorts för att komma till rätta med ett problem. Enligt Emerson skall behovet av en sista utväg förstås i förhållande till ett

argument om dess nödvändighet. Det är en nödvändig åtgärd som helt enkelt måste till för att hantera ett problem. Skälen till att sista utvägar måste vidtas kan förklaras genom att frontlinjebyråkrater redogör för att tidigare insatser inte har varit lämpliga eller att de har prövats om och om igen och misslyckats. För att styrka dessa åtgärder dokumenterar frontlinjebyråkraterna klienternas behandlingshistorik i förhållande till vilka tidigare ”normala” åtgärder som har gjorts, i vilken omfattning som dessa har misslyckats och de lyfter fram att andra alternativ är omöjliga att tillämpa (ibid., s. 10–15). Med ”normala” åtgärder menas de åtgärder som en frontlinjebyråkrat hade använt sig av i ”normala” fall gällande ett givet problem. Vi kan kalla dessa för en ”första ingång” eller en ”första åtgärd”. I min kommande analys relaterar jag begreppet sista utväg till en fysisk plats som jag kallar för en ”sista utpost”. I min studie undersöker jag olika boendeformer för personer som definierats som hemlösa. Dessa platser i kombination med andra platser i stadsrummet återkommer som en central del i min studie. Jag vill därför kort redogöra för vad jag menar med begreppet plats.

Plats och tid

Under mitt avhandlingsarbete kom det situationella i hemlöshetsarbetet att bli framträdande. Det var tjänstemännens situation av att behöva agera här och nu som bidrog till att tid och plats blev relevanta aspekter för att kunna ringa in denna praktik. Genom att exempelvis ge namn åt eller att på annat sätt ge mening åt ett rum skapas en plats. I denna avhandling definieras en plats som ”ett rum med mening”, men den är även en geografisk och en fysisk plats (Cresswell 2004, s. 11; Gieryn 2000). Platser skall således förstås som att de:

> [---] skapas genom människors närvaro och aktiviteter. Platser kan inte förstås om man inte förstår människans materiella och symboliska närvaro i dem, samtidigt som platser ständigt blir till nya platser genom människans påverkan på dem och förnimmelse av dem. (Gren, Hallin & Molina 2000, s. 11–12)

Utifrån detta resonemang tydliggörs Bourdieus (1999a) argument om att miljön formar människans ”habitus” samtidigt som människans ”habi-

tus" formar miljön (ibid., s. 128).[8] De boendealternativ som har vuxit fram under 2000-talet i Malmö är alla avsedda för specifika kategorier av hemlösa individer. I avhandlingen kommer det att framgå, att de platser som dessa kategorier hänvisas till leder till ett normaliseringsarbete, där platsen får en disciplinerande karaktär och blir en plats för utövandet av social kontroll (jfr Hetherington 1997). Kampen om var olika boendealternativ skall lokaliseras leder ibland till s.k. NIMBY-effekter (Not In My Back Yard). Cecilia Löfstrand (2005) belyser detta fenomen när nya boendeformer i Göteborg och i Luleå skulle etableras.

Varje given plats har en uppsättning regler som anger det "rätta" sättet att agera, men det är kanske inte förrän gränser överskrids som dessa regler kommer till uttryck (Cresswell 1996, s. 22). Överträdelser mot regler visar på handlingar som strider mot vad som gäller i en viss situation. Det är i praktiken som platsen får sin betydelse. Vi läser av platsen och agerar utifrån redan etablerade skript. Tilly (2000) menar att skript:

> […] sträcker sig från de rutiner som kommer till användning i generella konfigurationer som triader och parställda kategorier till de specifika blanketter som människor utnyttjar när de ska ta ut pengar på en bank. Precis som pianister känner till och utför inte bara standardskalor utan även de intrikata figurerna i en Beethovensonat, engagerar människor sig i rutiner som sträcker sig från praktiskt taget universella rutiner till de som aktiveras av bara en enda social situation. (s. 65)

Det är när vi drabbas av osäkerhet om hur en viss plats bör läsas av som överträdelser mot etablerade handlingar uppdagas. Studier av de platser och de kategorier som definieras som marginella eller avvikande visar vad som menas med det som ses som etablerat, det vill säga vad som är det "rätta" beteendet för en viss plats (Cresswell 1996, s. 21). Det avvikande skapas genom att överträda det "rätta" beteendet. Även personer som av majoritetssamhället kategoriserats som avvikare kan i sin tur definiera övriga samhällsmedbor-

8 Begreppet "habitus" förenar struktur och handling. Habitus kan sägas bestå av en människas internaliserade erfarenheter av hur man skall tala, handla och känna (Bourdieu 1977). En viktig aspekt är att habitus transfereras från en praktik till en annan. Även om habitus varierar från olika tider och platser och även om det är möjligt att förändra en människas habitus är det ofta svårt. Istället överförs handlingsmönster från en generation till en annan vilket, enligt Bourdieu, synliggörs i olika livsstilar (Bourdieu 1984, s. 173).

gare som avvikare. Det handlar om makt, eftersom det enbart är de grupper som utövar makt som kan tvinga människor att följa de regler som de sätter upp (Foucault 1998, s. 36–37). Foucaults syn på makt som produktiv medför möjligheter att motsätta sig uppsatta regler genom mikromakt (ibid., s. 227). I och med att makten är allestädes närvarande är det dock svårt att synliggöra den själsliga disciplinering som Foucault beskriver. Istället är det de som skall disciplineras som skall synliggöras. Det är just detta panoptiska synliggörande som håller oss i schack (ibid., s. 219; Driver 1993). Utifrån Bourdieus (1992a) terminologi är makten också osynlig vad gäller den symboliska makten. Den är osynlig, eftersom det är i människans vardagliga verksamheter och rutiner som denna makt finns. Den erhåller sin legitimitet och kan utövas endast genom människors delaktighet – där de varken är medvetna om att de själva utövar denna makt eller att de utsätts för den (ibid., s. 164). Det är med andra ord denna osynliga makt som synliggörs när en överträdelse sker mot vad som uppfattas som det ”rätta” beteendet för en viss plats. När det gäller människor som ses som hemlösa är det tydligt att exempelvis socialarbetare och hyresvärdar utövar makten att definiera personerna som hemlösa – men också makten att bestämma hur människor skall leva (Qvarsell 1991, s. 147).

Förändringen av det urbana rummet i termer av privat och offentligt visar bland annat hur vi ser på hemlösas plats – dess inordning i en moralisk geografi – det vill säga var de kan vara och var de inte hör hemma (Lyman & Scott 1970; Cresswell 1996; Marcuse 1996). Den moraliska geografin, ett begrepp som först myntades av Felix Driver (1988), kan förstås utifrån ett övergripande perspektiv kring hur städer planeras och ordnas till utformningen av det vardagliga livets platser (Sennett 1992 [1970]; Smith 2000; Philo 1989). Kvinnors hemlöshet har exempelvis sammankopplats med sexualitet – den prostituerade kvinnan (Thörn 2004). Det är framför allt i relation till platsen som denna sammankoppling görs. Phil Cohen (1979) menar att det är en sammankoppling mellan en moralisk och en juridisk ideologi som gör att personer på en viss plats definieras som bärare av ett avvikande beteende. Kvinnor som bor på gatan riskerar därmed att betraktas som prostituerade i och med antagandet om gatans smuts och därmed dess besudlande av kvinnan (Sibley 1995). Kvinnans traditionella plats är, som Chatarina Thörn (2004) skriver, i hemmet och inte på gatan. Det offentliga rummet har traditionellt varit männens plats (Cresswell 2005). Till skillnad från sammankopplingen av hemlösa kvinnor och sexualitet kan funktionshindrade som

kategori ses som avsexualiserade, vilket i relation till plats kommer till uttryck bland annat i att handikappanpassade toaletter är avsedda för båda könen (Kitchin 1998). Det är dock inte bara var någon befinner sig som kan stå i konflikt med en moralisk ordning, utan även när, det vill säga vid vilken tidpunkt någon befinner sig på en specifik plats. Jag menar att tid och plats därigenom förenas i den moraliska geografin.

Jag skall här väldigt kort nämna tidsdimensionen för att därefter låta den framträda i min analys av empirin. Att definiera tid är besvärligt, men Einstein lär ha sagt att ”tid är det du mäter med en klocka”. Jag vill dock tillåta mig att inte ge tid en sådan tydlig och mekanisk definition, eftersom det inte skulle kunna belysa tidens dynamiska innebörd i det sociala arbetets organisering (Lefebvre 2002 [1961], s. 231). I antologin *NowHere* (Friedland & Boden 1994a) diskuteras tid i relation till en rad olika områden: klocktid, historisk tid, arbetstid, linjär tid, väntetid och en mängd andra. En stor förändring i Europa i slutet av medeltiden var att ett dygn delades in i lika långa timmar (Biernacki 1994, s. 61). Människor är fixerade i ett visst ögonblick och på en specifik plats – tid och plats förkroppsligas (Friedland & Boden 1994b, s. 6). Tiden får, enligt Abbott (2001), en relationell betydelse eftersom ”nuet” för en person inte behöver vara ”nutid” för en annan, utan olika ”nu” överlappas av varandra. Det är lätt att ta tid och plats för givna, eftersom de ständigt är närvarande i våra dagliga liv – särskilt i vår kommunikation med varandra och då främst dess språkliga uttrycksformer. I vårt språk är tempus ständigt närvarande (Friedland & Boden 1994b, s. 34). Jag berörde ovan Emersons (1981) begrepp ”sista utväg” och i relation till detta blir även tid en komponent. Sista utvägar ses oftast som något man tar till när alla andra alternativ tidigare har prövats. Jag kommer således att använda mig av tid i förhållande till organisering, vilket bland annat kommer till uttryck när det gäller frontlinjebyråkraternas arbetstid, prioriteringsordning och kvalificeringstider i form av boendetider etc.

Innan jag går över till att presentera mitt empiriska material och de metoder som jag har använt mig av vill jag avslutningsvis poängtera att det är den lokala organiseringen i Malmö som jag försöker ringa in genom att analysera de kategoriseringar som kommer till uttryck i mitt material och hur den administrativa apparat som utvecklats i Malmö förklaras. Det är särskilt en mening i Scott och Lymans (1968) artikel som jag kommer att uppehålla mig kring i denna bok. De skriver att ”organisationer förser systematiskt sina medlemmar med accounts i olika situationer” (s. 54). Tjänstemännens

handlingar kan därmed rättfärdigas eller ursäktas med hjälp av skäl som är organisatoriskt förankrade. En viktig utgångspunkt i denna avhandling blir därmed att försöka fånga in de berättelser eller förklaringar som legitimerar en tjänstemans handlande (jfr Davis 2000, s. 32; Cobb, Stephens & Watson 2001; Silva 2007). Det finns två viktiga skillnader som Eric Silva (2007, s. 247) lyfter fram jämfört med hur individer försvarar sina egna handlingar. Tjänstemännen representerar en formell organisation där tjänstemännens handlingar är en inbyggd del av organisationens regler och rutiner för hur arbetet skall utföras. Silva ser dessa organisationer som exempel på en omtvistad praktik där det finns konkurrerande idéer om hur arbetet bör utföras. Den andra skillnaden är att de tjänstemän som försvarar ett omtvistat åtgärdssystem får stöd av många andra både inom och utom organisationen som har samma ståndpunkt. Därigenom kan exempelvis användningen av en boendeform få kritik av medier eller av grannar etc., men där boendeformen är organisatoriskt sanktionerad (Harvey 1995, s. 63).

KAPITEL 3

Material och metod

FÖR ATT LEVA UPP TILL avhandlingens syfte har jag använt mig av olika metoder och flera olika empiriska material. I detta kapitel redogör jag för hur mitt material förhåller sig till de projekt som jag har varit involverad i. Jag kommer även att redogöra för mitt val av forskningsmetoder och de etiska överväganden som jag har gjort.

Empiri

Under perioden 2002–2007 var jag involverad i två separata forskningsprojekt (tabell 1). För det första utvärderade jag under åren 2002–2005 projekt om metoder för att kunna motverka hemlöshet och som erhållit projektmedel från Socialstyrelsen (Socialstyrelsen 2002). Två av dessa projekt var boendeenheterna Mosippan och Bostadsbyn Per Albin i Malmö. Det övergripande syftet med utvärderingen var att beskriva hemlöshetsprojektens utformning och förändring i relation till måluppfyllelse och utfall. Studien belyste bland annat hur projekten var organiserade, deras målgrupper och i vilken omfattning det blev en genomströmning av klienter i dessa två boenden. Utvärderingsprojektet genomfördes under ledning av Verner Denvall vid Socialhögskolan, Lunds universitet, och slutredovisades i augusti 2005 (Knutagård 2006a).

Det andra projektet som jag var involverad i var forskningsprojektet *Bostadslöshetspolitik i retorik och praktik – en studie av lokala välfärdsmodeller.* Projektet påbörjades 2003 och slutredovisades under sommaren 2007 och var ett samarbete mellan Socialhögskolan i Lund och Ersta Sköndal högskola i Stockholm.[1] Projektansvarig var Hans Swärd vid Socialhögskolan i Lund.

---

1 Projektet finansierades av Forskningsrådet för Arbetsliv och Socialvetenskap (FAS) under perioden 2003–2005 (dnr 2002-0341).

I projektet undersöktes lokala skillnader i synen på och strategier för att förhindra och åtgärda bostadslösheten i fyra svenska kommuner. De kommuner som ingick i projektet var Stockholm, Malmö, Eskilstuna och Kristianstad. Forskningsprojektet slutredovisades i en antologi tillsammans med ett annat FAS-finansierat projekt i Göteborg (Hansen Löfstrand & Nordfeldt red., 2007). I FAS-projektet ingick en delstudie av fyra härbärgen i undersökningskommunerna som avrapporterades i Knutagård & Nordfeldt (2007).

I tabell 1 nedan redovisas de olika forskningsprojekten. Dels presenteras det empiriska materialet i studierna, dels publikationer som utmynnat ur projekten.

Tabellen ger sken av att representera ett material som är lätt att placera in i en tabell. Så är det delvis till en viss gräns. Formella intervjuer och planerade observationstillfällen är lätta att visa upp, men att i tabellform presentera alla telefonsamtal som har gjorts, e-postmeddelanden som skickats, spontana besök och pratstunder – under erfarenhetsseminarier eller i besöksrum, under bilfärder eller under en promenad mellan bostadshus – är betydligt svårare.

Jag vill här kort beskriva vilka specifika delar som jag har valt ut till mitt avhandlingsprojekt (tabell 2). I utvärderingsprojektet kom en del av detta att förenas med FAS-projektet. Det var projekten Bostadsbyn Per Albin och Mosippan som valdes ut som fall i FAS-studien. Delar av utvärderingarnas material ingår därmed i avhandlingens empiri, bland annat intervjuer med socialarbetare och representanter för bostadsföretag. Den aspekt som var i fokus var hur hemlösa kategoriserades och vilka åtgärder som föreslogs. Även observationer vid referensgruppsmöten, bomöten, aktiviteter med frivilliga organisationer och andra aktiviteter som utspelade sig i bostadsområdena inkluderas i avhandlingsempirin. Anledningen till detta är att de belyser organiseringen av hemlöshetsarbetet i Malmö och kategoriarbetet inom dessa organisationer, det vill säga vilka kategorier som bedöms passa för boendeformerna och vilka som bör hänvisas till andra boendealternativ.

Från FAS-projektet har de nio intervjuer som genomfördes med bostadsansvariga i Malmö kommun inkluderats i avhandlingsprojektet. Resultat från vinjettstudien i de fyra olika kommunerna som ingick i studien har presenterats i Knutagård (2007). Både i intervjuerna med nyckelpersoner och i intervjuer med bostadsansvariga utifrån vinjettfall har kategoriseringar och förklaringar varit i fokus.

Tabell 1. Projekt, material och redovisat resultat.

Projekt	**Material**	**Redovisat resultat**
Utvärderingsprojekt (Mosippan & Bostadsbyn Per Albin) (under perioden ht-2002 t.o.m. vt-2005)	Fältanteckningar från 33 mötestillfällen samt från studiebesök. 24 intervjuer har genomförts med nyckelpersoner inom socialtjänst, skola, bostadsföretag, bostadsrättsföreningar samt frivilliga organisationer. 13 intervjuer med hemlösa.	Knutagård (2006a, 2007)
Bostadslöshetspolitik i retorik och praktik (under perioden 2003–2005)	41 intervjuer i fyra kommuner (Stockholm, Malmö, Eskilstuna och Kristianstad) med företrädare för socialtjänst, bostadsföretag, psykiatri, kvinnojour, kriminalvård, flyktingmottagning och frivilliga organisationer.	Knutagård (2006b), Nordfeldt (2007), Olsson (2007), Swärd (2007)
	36 intervjuer utifrån vinjettfall med bostadsansvariga inom socialtjänst (29 st.) och med hyresvärdar (7 st.).	Knutagård (2007)
	323 klipp ur Dagens Nyheter, Sydsvenskan, Eskilstunakuriren och Kristianstadsbladet under perioden december 2002 t.o.m. januari 2004.	Swärd (2007)
Härbärgesstudie – en delstudie i projektet Bostadslöshetspolitik i retorik och praktik (under perioden juni t.o.m. september 2004)	8 intervjuer med härbärgesföreståndare. 1 fokusgruppsintervju med härbärgesföreståndare i Stockholm. 8 besök till de fyra härbärgena i de fyra kommunerna som ingick i studien.	Knutagård & Nordfeldt (2007)

Utöver det material som härrör från nämnda projekt har en del material samlats in specifikt för avhandlingen. Jag har bland annat genomfört åtta intervjuer med företrädare för verksamheter som har startats efter det att såväl utvärderingarna som FAS-projektet avslutats (bilaga 2). Jag har dessutom besökt boendeenheterna Gulmåran, Lönngården och Backabo för att få en fördjupad bild av dessa verksamheter (se kapitel 7). I tabell 2 nedan redovisas det material som jag har valt ut ur forskningsprojekten och som ligger till grund för min analys.

Precis som med beskrivningen av det samlade materialet i tabell 1 förmedlar tabell 2 en något förenklad bild. En viktig fråga är varför jag har valt ut just detta material. Svaret är att jag har uteslutit allt det material som inte handlar om Malmö stads organiserade arbete riktad mot hemlösa, det vill säga som berör de tre andra undersökningskommunerna. Jag har också exkluderat de intervjuer och observationer och den dokumentation som specifikt hade att göra med utvärderingen av de två projekten Mosippan och Bostadsbyn Per Albin. Jag skall nu fylla ut tabellens summariska innehåll genom att mer i detalj utveckla vad mina olika material består av.

Intervjuer

Jag har intervjuat representanter för socialtjänsten, invandrarservice, kriminalvården, frivilligorganisationer, kvinnojouren, bostadsföretag, bostadsrättsföreningar, psykiatrin samt politiska företrädare (totalt 27 intervjuer, se bilaga 2, bilagetabell 1). Dessa valdes ut för att ge en bred bild av hemlöshetsproblematiken i kommunen då jag antog att de skulle ha olika syn på denna fråga och på dem som definierades som hemlösa. I mer välkända organisationer som arbetar med hemlöshetsfrågor (socialtjänst, frivilliga organisationer etc.) fanns det tydliga nyckelpersoner att intervjua. Förutom ansvarig politiker intervjuades även ett oppositionsråd. Ordföranden i två bostadsrättsföreningar valdes ut, eftersom en av föreningarna hade överklagat ett bygglov för ett kategoriboende som skulle byggas i närheten av föreningarnas fastigheter. När det gäller psykiatrin, kvinnojouren, invandrarservice och kriminalvården har jag genom förfrågningar vaskat fram personer som ansågs ha en god inblick i hemlöshetsfältet.

Utöver dessa 27 intervjuer har jag genomfört 8 kompletterande intervjuer med bland annat företrädare för Uppsökande teamet, Mobila enheten, Prostitutionsgruppen, gatukontoret och fastighetskontoret (bilaga 2, bilagetabell 2).

Tabell 2. Empiriskt material.

Typ av material	Omfattning	Period
Intervjuer med tjänstemän i Malmö	27 intervjuer	2002–2005
Kompletterande intervjuer i Malmö	8 intervjuer	2007–2008
Vinjettintervjuer i Malmö	9 intervjuer	2003–2004
Observation/fältanteckningar (Malmö)	33 tillfällen à minst 1,5 timmar	2002–2007
Mediestudie av Sydsvenskan	Mer än 600 artiklar	2003–2005
Övrig dokumentation: lägesrapporter, protokoll, motioner, PM etc.	7 A4-pärmar	2002–2007

Syftet har varit att få en bild av de förändringar som skett över tid, klargöra frågor som väckts och kunna fördjupa min analys.

Samtliga intervjupersoner har lämnat informerat samtycke till medverkan i undersökningen och blivit informerade om att deltagandet är frivilligt och att de när som helst kan avbryta sin medverkan. Intervjuerna spelades in på minidisc. Samtliga intervjuer har jag skrivit ut i sin helhet. De enskilda intervjuerna har i tid tagit allt från en halvtimme till över tre timmar att genomföra.

Mina intervjupersoner skiljer sig från varandra i en rad avseenden. Min studie fokuserar inte på skillnader dem emellan beträffande ålder, kön, etnicitet eller klass. Intervjupersonerna har arbetat olika länge inom sin förvaltning. Några var vid intervjutillfället på väg till ett nytt arbete medan andra hade arbetat i över 10 år inom samma område. Var personen arbetar har betydelse för det kontaktnät som finns etablerat. I en stadsdel kan det finnas ett tydligt samarbete mellan socialtjänsten och psykiatrin medan det är obefintligt i en annan stadsdel. Det är också så att graden av engagemang varierar: det är en skillnad om jag intervjuar en person som har varit med och arbetat fram ett specifikt boende jämfört med en tjänsteman som har en mer perifer bild av samma boendealternativ.

Vinjettintervjuer

För att få veta hur socialarbetare resonerar om det åtgärdssystem som de företräder har även åtta vinjettintervjuer genomförts med socialarbetare som har haft en tjänst som bostadssekreterare och en intervju med en bostadssocial handläggare inom det kommunala bostadsföretaget MKB (se bilaga 1). Urvalet har bestått av bostadssekreterare från sju stadsdelar. Tre stadsdelar inkluderades ej på grund av att de vid tillfället inte hade några ”hyresgäster” placerade på Bostadsbyn Per Albin. Istället valdes två bostadssekreterare från en stadsdel med en stor andel hemlösa enligt den kommunala statistiken. Samtliga stadsdelar finns dock representerade i en samverkansgrupp för tjänstemän med bostadsansvar i de olika stadsdelarna och i vars möten jag vid ett par tillfällen har haft möjlighet att närvara. De vinjettintervjuer som jag presenterar här är alltså inte desamma som ovan beskrivna intervjuer.

En vinjett kan definieras som ”korta historier om hypotetiska personer i specifika omständigheter, på vars situation en respondent ombeds att ge respons” (Soydan 2004, s. 29; se även Jergeby 1999; Jergeby & Soydan 2002, s. 127). I de vinjettintervjuer som genomfördes i Malmö läste jag upp de fall som vinjettintervjun bestod av för den bostadsansvariga som därefter fick ge sin syn på fallens situation, orsakerna till individens situation, vilket stöd och vilken hjälp de kunde ge den hjälpsökande i denna situation samt vem som ansvarade för att lösa personens bostadslöshetsproblem. De bostadsansvariga hade inte några större bekymmer att besvara frågorna kring vinjettfallen. Vid några tillfällen fick information från fallbeskrivningen läsas upp ytterligare en gång, då delar av innehållet glömts bort under intervjuns gång. Anledningen till att vinjetterna lästes upp var att alla intervjupersoner skulle få höra samma berättelse och därigenom undvika att intervjupersonerna läste in annan information än vad vinjettfallet innehöll.

Vinjetter brukar användas som skriftligt material som skickas ut till respondenterna likt enkäter (Jergeby 1999; Wallander 2008). Här lästes hela fallet upp vid ett och samma tillfälle, varefter jag ställde frågor med öppna svarsalternativ kring fallbeskrivningen (jfr Egelund 2008, s. 141). Det sätt som vinjettmetoden har tillämpats i denna studie har därigenom en mer kvalitativ ansats (Jochums & Pershey 1993). Syftet var att fånga in tjänstemännens förklaringar till sina val av insatser och hur arbetet organiseras. Ett annat syfte var att det då fanns en möjlighet att följa upp vissa svar och ställa följdfrågor. Dessutom fanns det en möjlighet att besvara oklarheter eller frågor från intervjupersonerna. Ibland används vinjetter som en eskalerande

händelse där en situation utvecklas genom att nya dimensioner läggs till – s.k. vertikala vinjetter (Egelund 2008).

Samma vinjettberättelse har presenterats i alla vinjettintervjuer. Vinjettintervjuerna tog upp till en och en halv timme att genomföra. Den kortaste varade i 30 minuter. Jag genomförde samtliga vinjettintervjuer på de bostadsansvarigas arbetsplatser. De spelades in på minidisc och jag skrev ut dem i sin helhet. De bostadsansvariga fick mot slutet av vinjettintervjun bedöma vinjettfallen och vinjettmetoden. Samtliga intervjupersoner upplevde fallbeskrivningarna som mycket realistiska och vanligt förekommande och upplevde metoden som rolig och spännande (jfr Egelund 2008, s. 149).

De vinjetter som användes i studien arbetades fram i forskningsgruppen i FAS-projektet för att täcka in så många olika situationer som möjligt som en tjänsteman med bostadsansvar kan möta, utan att för den skull spegla extrema fall. Vinjetterna konstruerades utifrån fyra vinjettfall som användes av Socialstyrelsen (2000, s. 132), vilka var baserade på journal- och aktmaterial från dåvarande Byrån för bostadslösa i Stockholm (numera Enheten för hemlösa). Därutöver konstruerades ytterligare fall för att kunna beröra fler situationer. Vinjetterna prövades även av ett par tjänstemän i en av undersökningskommunerna.

En viktig metodologisk aspekt är risken för att vinjettfallen förstärker stereotypa beskrivningar av redan etablerade kategorier. Särskilt ett av fallen, Paavo Sillanpää (bilaga 1), kom att diskuteras vid ett möte i mars 2006 med Nordiska nätverket för hemlöshetsforskare. Diskussionen handlade om hur vi som vinjettkonstruktörer själva riskerade att förstärka stereotypa beskrivningar då vi kopplade ihop alkoholmissbruk med en person med ett finskt namn. Vinjetter behandlar, enligt Tina Egelund ”normativt material, dvs attityder som härrör från professionella principer, moraliska uppfattningar och liknande och som utgör underlag för de val som människor gör” (2008, s. 137). För forskaren innebär detta en balansgång när vinjetter konstrueras, eftersom vinjetterna även måste vara igenkännbara och återspegla den praktik som studeras (ibid., s. 148). En kritik mot vinjettmetoden är att vinjettfallen är fiktiva och på så vis inte återspeglar ett ”verkligt” möte mellan socialarbetare och klient (Wallander 2008, s. 29). Detta är en rimlig kritik och ligger i sakens natur. Jag vill dock poängtera att i intervjuerna där vinjettfallen lästes upp kom socialarbetarna i stor utsträckning att tala om deras egna ”faktiska” ärenden som påminde dem om det fiktiva fallet.

Observationer

Jag har använt mig av fältanteckningar från bland annat möten och besök på olika boendealternativ. Detta material behövs för att studera hur det konkreta kategoriseringsarbetet sker. Men det behövs också för att synliggöra de förhandlingar som sker vad gäller sortering och administrering av hemlösa och hur detta förklaras av olika aktörer.

Vid observationstillfällen under mitt fältarbete har jag alltid berättat vem jag är, varifrån jag kommer och vilka syften jag har med min medverkan (Fontana & Frey 2003). När jag har antecknat på plats har jag även sett till så att min anteckningsbok är väl synlig, så att jag inte döljer det jag skriver för omgivningen.

Materialet består till stor del av fältanteckningar från referensgruppsmöten som avser Bostadsbyn Per Albin och Mosippan. Det första mötet med referensgruppen i Bostadsbyn hölls i september 2002 och det sista mötet som jag var med vid hölls i januari 2007. Jag har primärt varit det som Bengt Rundblad (1965) kallar för ”partiellt deltagande”, eller deltagare som observatör (Ritzer 1994). Denna typ av deltagande skiljer sig från ”totalt deltagande” där observatören utan att röja sin identitet aktivt deltar i den verksamhet som studeras (Ritzer 1994, s. 88; Whyte 2009 [1993/1943]). För att genomföra en undersökning med totalt deltagande hade jag exempelvis kunnat ta anställning som bostadssekreterare och arbeta på som alla andra bostadssekreterare utan att berätta att syftet med min arbetsinsats var att genomföra en studie. Totalt deltagande är dock svårt att motivera och inte något som jag har eftersträvat, främst av etiska skäl. George Ritzer (1994, s. 88–89) urskiljer fyra typer av observationstekniker. Den första typen benämner han renodlad deltagande observation (*pure participant observation*) och likställs med ovan nämnda totalt deltagande. Deltagare som observatör (*participant as observer*) är nästa typ och innebär i likhet med partiellt deltagande att de som studeras har informerats om att de blir studerade. Den tredje typen är observatör som deltagare (*observer as participant*). Denna teknik används vid studier när endast ett enstaka besök genomförs och där det inte finns något behov av flera besök eller längre vistelser. Dessa tre observationstekniker brukar benämnas deltagande observation, enligt Ritzer, då de alla innebär att forskaren i olika grad deltar i den verksamhet som studeras. Den sista typen av observationsteknik kallar han för fullständig observatör (*complete*

observer), vilket innebär att de som studeras inte vet om att de är föremål för en studie och där forskaren på intet sätt deltar.[2]

Även om det är svårt att jämföra min egen studie med etnografiska undersökningar där forskaren befinner sig ute på fältet under en mycket lång tid har jag bland annat följt Bostadsbyn Per Albin innan de första pålarna slogs ner i marken och fem år framåt i tiden. Det är egentligen inte förrän byn var på väg att inordnas i en ny organisation i mitten av år 2008 som jag inte längre hade kontakt med personalen i byn, eftersom den hade slutat. Jag kunde förutom referensgruppsmötena röra mig fritt i byn. Vid mina observationer har fokus ofta legat på det som uttrycks i ord och i handling (jfr Gans 1999). Mitt intresse har också legat i att observera de platser som jag har kommit i kontakt med (jfr Aspers 2007, s. 37). Dessa observationer har syftat att belysa platsernas moraliska geografi. Jag har därför förutom att dokumentera det som sagts och gjorts även dokumenterat platserna med hjälp av fotografering (jfr Marshall & Rossman 1999). Jag har även vid ett par tillfällen videofilmat områden för att kunna ”minnas” en plats geografiska placering. I kapitel 5 beskriver och analyserar jag några av dessa platser.

I många av observationerna kring fysiska platser eller byggnader har min grad av deltagande varit låg. Det har primärt handlat om att observera var platsen ligger och hur det ser ut (är det upplyst eller saknas det belysning, vilka vägar finns det till och från området och finns det spår av mänsklig aktivitet etc.). Jag har haft en fördel i och med att jag bor i Malmö. Jag har därför ofta passerat de platser som jag har studerat till och från andra aktiviteter. Detta har gett mig en möjlighet att återkomma till dessa, men även att upptäcka nya platser.

Jag deltog vid bomöten för hyresgästerna i Bostadsbyn och var med vid några av Röda korsets aktiviteter. Parallellt med att jag intervjuade hyresgästerna både formellt och i mer informella samtal lärde jag känna flera av dem bättre. Detta fick som konsekvens att jag vid spontana besök i byn plötsligt kunde inta en ny position från ”forskare” till att bli ”småbarnsförälder”, ”flyttjälp” eller ”medresenär” etc. Detta deltagande har varit mycket lärorikt och givande. Det är ofta i dessa situationer som många intressanta samtal har förts. Detta har också inneburit bekymmer, eftersom det ibland blir oklart för både mig och andra om det som sägs får användas som material, det vill säga

2 Se även Lindstein (1995, s. 66), Henriksson & Månsson (1996) och Franssén (2000, s. 37) för en diskussion om olika grad av delaktighet vid observationer.

när slutar jag att vara ”forskare”. Jag har därför varit noggrann med att fråga de personer jag har träffat i dessa situationer om jag får använda mig av deras berättelser. Jag har också lyft upp trådar från dessa möten i form av frågor vid intervjuer som jag senare har haft med personerna för att i intervjuform stämma av det som personerna tidigare sagt eller gjort. Vid flera tillfällen har jag också träffat både personal och hyresgäster i Bostadsbyn med en uttalad icke-forskarroll. Vi har kanske ätit lunch ihop, eller så har någon hyresgäst önskat prata utan att vilja medverka i studien. Även om dessa händelser inte har inkluderats som empiri, påverkar givetvis även dessa händelser min förståelse av ”Bostadsbyn”, både de som bor och arbetar där.

Generellt har jag intagit en roll som ”forskare” och därmed varit tydlig med att det som sägs och görs ”studeras” av mig (jfr Hughes 1984 [1971], s. 496). Jag upplever att min roll har varit tydlig för andra. I januari 2005 skulle jag exempelvis ha en intervju med personalen på ett kategoriboende klockan 13.00. Vi kunde dock inte påbörja intervjun förrän 15.00. När en av socialarbetarna bad om ursäkt för att jag hade fått vänta sade en annan socialarbetare att det nog inte var några problem, då jag hade fått möjlighet att göra en observation.

I avhandlingen har de formella intervjuerna fått en framträdande plats. Under undersökningsperioden och arbetet med avhandlingen har jag genomfört många informella intervjuer och möten som dokumenterats genom fältanteckningar. Även om det vore önskvärt har jag inte varit principfast i mitt sätt att dokumentera. Oftast har jag skrivit ned stödanteckningar i anteckningsböcker under möten och andra mer organiserade träffar där det är lättare att anteckna. Mina anteckningar har förts i kronologisk ordning, med numrerade sidor. Det rör sig om tio anteckningsböcker varav 8 är i A5-format (drygt 500 sidor) och två hälften så stora (drygt 200 sidor). Mina anteckningsböcker är inte vikta för ett område, utan en och samma bok kan innehålla fältanteckningar, minnesanteckningar angående en läst bok, analys av empiri eller anteckningar från en föreläsning.[3]

Jag har också använt mig av stödanteckningar som skrivits ned i nära anslutning till den företeelse som anteckningen gällde. Ofta har detta arbete

3 Beatrice Webb (1938 [1926], s. 472–482) skriver sina anteckningar på lösa ark där det endast får anges ett datum, en plats och en källa per ark. Syftet med detta system är att de med enkelhet kan sorteras i en mängd olika konstellationer till skillnad från anteckningar i anteckningsböcker, där man är tvungen att riva ut blad för att få samma effekt. Se även Mills (1984, s. 183) diskussioner om vikten av att arbeta upp ett ”arkiv”.

genomförts i min bil, på tåget eller på något kafé i närheten av observationen. Dessa anteckningar har sedan överförts till digital text. Vid ett flertal tillfällen när det inte har varit möjligt att skriva ned stödanteckningar i direkt anslutning till observationen, har detta genomförts så snart tillfälle getts. Detta ökar risken för att återgivningen blir mindre detaljerad och dessutom riskerar anteckningarna att präglas av en tolkning eller antydan till analys. För att minimera dessa risker har jag vid några tillfällen spelat in en ”ljudanteckning” medan jag har kört hem från ett observationstillfälle för att sedan använda dessa ”anteckningar” för att föra över dem till min dator.

Jag är övertygad om att många som har bedrivit fältstudier instämmer att det ofta är besvärligt att uppfylla metodböckernas krav på identiskt genomförda anteckningsförfaranden eller intervjutekniker vid samtliga tillfällen (se Emerson, Fretz & Shaw 1995; jfr Bourdieu 1999b). Snarare är forskningsmetoden starkt färgad av det situationella precis som de analyser som görs i denna avhandling är beroende av den plats och vid den tidpunkt som de genomförts (Angrosino & Mays de Pérez 2003).

Dokument och en studie av den lokala pressen

Ett annat material utgörs av artiklar från den lokala pressen under perioden december 2002 till och med januari 2004. Under perioden har samtliga artiklar som berör hemlöshet i vid mening (från bostadspolitiska spörsmål till notiser om julfirande för hemlösa) klippts ut manuellt ur *Sydsvenskan* och klistrats in i datumordning i A3-pärmar. Även gatutidningen *Aluma* har samlats in under projekttiden. Hans Swärd, som också arbetat utifrån detta material, menar att pressklippen kan sorteras i tre huvudkategorier (Swärd 2007, s. 105). Den första handlar om något som Swärd kallar för ”uttryck och konsekvenser”. Med detta menas artiklar som berör händelser som anses vara oacceptabla. Det kan röra allt från att hemlösa personer dör i bränder eller fryser ihjäl till att de inte får tillträde till olika serviceinrättningar som sjukhus etc. Den andra kategorin har att göra med artiklar som beskriver pågående ”insatser”. De beskriver exempelvis nystartade projekt riktade mot hemlösa, eller nya typer av boendeformer. Den sista kategorin som Swärd tar upp gäller artiklar som refererar till ”visioner”. Dessa artiklar presenterar hemlösheten som problem och lyfter fram dess orsaker där visionerna får stå som exempel på en möjlig strategi för att komma till rätta med problemet. En intressant aspekt kring de ”visioner” som presenteras är att det ofta tar tid innan de realiseras. När Bostadsbyn Per Albin precis hade kommit igång

med sin verksamhet skrevs det i *Sydsvenskan* om att ”Hemlösa ska få ny by” (Rehnquist 2003). Det har ännu inte kommit till någon ny bostadsby, även om det fortfarande finns planer för ytterligare en. Ett annat exempel rör planerna inför inrättandet av ett boende för ”äldre missbrukare” (Bergström 2004). Ett mönster som Swärd lyfter fram är att det finns en tendens till en medial bevakning av hemlöshet och hemlösa under de kallare månaderna av året särskilt, vid juletid (Swärd 2007, s. 100). I en sökning via *Mediearkivet* skrivs det cirka två artiklar årligen i *Sydsvenskan* under perioden 2002–2007 kring hemlösas julfirande.

Efter FAS-projektets slut har artiklar från *Sydsvenskan* och *Aluma* kontinuerligt samlats in. Mediestudien har använts primärt som ett bakgrundsmaterial och för att belysa specifika händelser eller problemområden som föreliggande studie berör. I denna studie görs därför ingen mer generell analys av den mediala diskursen i form av de kategorier som förmedlas i dessa medier. I en sökning på *Mediearkivet* på begreppet ”hemlösa” hittas mellan 200 och drygt 350 artiklar årligen i *Sydsvenskan*. Ett 40-tal artiklar finns under begreppet ”hemlöshet” och ett 50-tal artiklar årligen rör begreppet ”uteliggare”. Även om jag inte gör en generell bearbetning av detta material är det intressant att lyfta fram fördelen med en manuell genomgång av dagspressen. I en sökning på *Mediearkivet* på begreppet ”hemlösa” ingår artiklar om såväl hemlösa katter som hemlösa personer som drabbats av jordbävning utomlands etc. Även om en manuell genomgång är tidskrävande innebär det att denna typ av artiklar kan sållas bort, men att artiklar kring näraliggande områden som ”bostadslösa” kan inkluderas.

De dokument som jag har använt mig av som material har fått fylla flera funktioner. Dels används dessa som bakgrundsmaterial, dels har en del valts ut för en närmare analys. De dokument som valts ut för detta senare syfte har rört områden som exempelvis olika boendeinrättningars regelsystem, stadsdelarnas lägesrapporter kring insatser för hemlösa och projektansökningar. Det huvudsakliga materialet består av olika typer av tjänsteutlåtanden, lägesrapporter och promemorior. Jag har även använt mig av protokoll från kommunfullmäktige och stadsdelsfullmäktige. När det gäller Bostadsbyn Per Albin har jag tagit del av bygglovshandlingar, överklaganden, ritningar och hyresavtal med mera. Ett problem med alla dessa handlingar är att de ofta

har långa namn och att de inte alltid har någon ”författare”. Jag har därför valt att ge vart och ett av dessa dokument ett kodnummer för att mina referenser till dessa arbeten inte skall tynga den löpande texten.[4]

Fotografier och kartor

Jag har också valt att visualisera exempelvis parkbänkar, kategoriboenden och andra boendealternativ genom att fotografiskt återge bilder från dessa platser. Jag har valt att enbart fotografera platser, inte personer (jfr Johnsen, May & Cloke 2008). Det är platsen och dess artefakter som är mitt intresse. En fördel med att visualisera platserna fotografiskt är, enligt Becker (2007, s. 104), att de ger en bild av hur platsen ser ut, vilket kan vara svårt att beskriva enbart med ord. Fotografiet kan till viss del ge betraktaren en känsla för platsen som om betraktaren själv hade varit där (Wagner 2004). Föreställda bilder av hur boendealternativ för hemlösa ser ut kan därigenom möta de bilder som jag presenterar i denna avhandling. Jon Wagner menar att en förtjänst med fotografier är att de blir varaktiga visuella efterlämningar av en given plats vid en specifik tidpunkt (ibid., s. 1481).

Den återgivna bilden av platsen är dock en representation av något som jag valt att framhålla. Jag har valt ut från vilken vinkel platsen skall fotograferas och vilken bild som slutligen får vara med i avhandlingen. Den återgivna bilden kan ej heller förmedla platsens atmosfär – hur varmt eller kallt det var eller vilka dofter och ljud som en faktisk närvaro gav besökaren. Även om en filmupptagning skulle kunna råda bot på det saknade ljudet kan film ej heller återge dofter eller smaker (Becker 2007, s. 105). Vi är än så länge begränsade av teknikens möjligheter och därmed begränsade till att återge representationer av hur någonting är.

Jag har också valt att ha med ett par kartbilder. Syftet med detta är att ge en geografisk orientering av var boendealternativen är placerade och hur de förhåller sig till varandra. Kartbilderna är också en representation där all variation i stadsrummet komprimeras till en platt bild som endast får en symbolisk karaktär (Cosgrove 2005).

---

4 Dokumenten kodas enligt följande system (Mö1 2007). Mö avser Malmö med ett efterföljande löpnummer och därefter dokumentets publiceringsår.

Bearbetning av material

Intervjuer och vinjettintervjuer har fått en framträdande plats i mitt avhandlingsprojekt, eftersom det är ett innehållsrikt material som belyser både hur hemlöshetsarbetet är organiserat, de kategoriseringar som görs och vilka skäl som ges för att förklara denna praktik. Detta har, som framgått ovan, kompletterats med såväl observationer, dokument som ett mediematerial för att jag skall kunna ge en bred bild av det lokala hemlöshetsarbetet i Malmö. Det är också så att när jag har genomfört en intervju har denna ofta kombinerats med att jag har fört fältanteckningar om det som sker före och efter intervjun (jfr Persson 2008, s. 43).

Under avhandlingsarbetet har det varit ett samspel mellan mitt empiriska material och teoretiska begrepp. Samtidigt som jag har genomfört intervjuer och gjort observationer har således en analysprocess skett (jfr Aspers 2007, s. 157). I en första genomgång av vinjettintervjuerna blev det tydligt att bostadssekreterarna gav olika förklaringar till de val av insatser som de tillämpade i de olika vinjetterna (Knutagård 2007). Detta resulterade i sin tur i att jag läste om och kodade om mitt material för att kunna analysera det utifrån förklaringar som analytiskt begrepp. För att garantera att intervjuutsagor inte feltolkas har intervjumaterialet lästs om vid flera tillfällen. Ett viktigt påpekande är att det som dokumenteras framhäver vissa aspekter medan andra utelämnas. Jag har också lyssnat om intervjuerna för att försöka fånga upp nyanser som inte framgår av intervjuutskrifterna, det vill säga ironi, känsloyttringar etc. Tyvärr dokumenteras inte jargong och kroppsspråk, utan denna dimension faller helt utanför min analys om inte något ovanligt inträffat som i så fall skrevs ned i mina fältanteckningar (Emerson, Fretz & Shaw 1995, s. 9).

I pappersutskrifterna har jag dels använt mig av understrykningspennor för att med olika färger markera olika koder, dels skrivit ut koder i marginalen som jag har hittat, exempelvis förklaringar som berör ”problem”, ”orsak” eller ”lösning”. Dessa grova kodningar har därefter sorterats in i delrubriker som exempelvis ”ansvar” som i sin tur har relaterats till ”eget ansvar”, ”samhällets ansvar”, ”vårt ansvar”. Ett annat exempel är relationen till tid och plats där den övergripande kodningen berör om något uppfattas som ”akut” och som därefter sorteras in under koder som ”står på gatan”, ”skyddsbehov”, ”riskerar vräkning” etc.

Mitt intresse för kategoriseringar har funnits kvar under hela avhandlingsarbetet, men min förståelse för begreppet har utvecklats i förhållande till

mitt empiriska material och olika teoretiska diskussioner om begreppet. När jag kodade mitt material var det just kategorier och förklaringar som jag sökte efter, men det var också relationen till tid och plats som jag var intresserad av för att kunna analysera det situationella förhållande som socialarbetarna måste agera efter. I min kodning av materialet har jag därför letat efter mönster som rör hur kategoriseringar och förklaringar kommer till uttryck i olika situationer med hänvisning till en tids- och platsdimension. Förklaringarna har bland annat delats in i ursäkter och rättfärdiganden, och jag har särskilt sökt efter förklaringar som hänvisar tillbaka till organisationens regelverk eller politiska beslut etc. Utifrån ovanstående material har jag sedan valt ut citat ur intervjuer, fältanteckningar, dokument och artiklar som på olika sätt representerar de mönster som jag har sett i min analys. När undantag har observerats har jag även valt att presentera dessa som särskilda fall för att belysa det vardagliga arbetets komplexitet inom socialtjänsten.

Jag har i min presentation språkligt redigerat vissa citat. Detta innebär att vissa upprepningar tagits bort. Enstaka ord som tagits bort markeras med […]. Om flera ord eller hela meningar har tagits bort markeras detta med [---]. När jag har lagt till någon information i citaten markeras detta också inom hakparentes, exempelvis [min kursivering]. Vissa sakuppgifter har ändrats för att minska riskerna för identifiering. Samtliga intervjupersoner har gett sitt medgivande till att medverka vid intervjun och att jag får använda materialet i min forskning. Jag har i några fall skickat över utdrag ur citat som jag har ansett vara känsliga, men ofta är det inte dessa som föranlett reaktioner utan istället andra till synes obetydliga sekvenser. Jag har därför inte per automatik skickat intervjuutskrifter för genomläsning och godkännande. Det är också svårt att anonymisera materialet när intervjupersonerna skall läsa sina bidrag, då de inser att utdraget tillhör dem. Vad jag har gjort är att presentera delar av min analys vid olika tillfällen och där det har funnits möjlighet för bostadssekreterare och andra tjänstemän att diskutera mina slutsatser. Detta har skett både vad gäller de utvärderingsuppdrag som jag har genomfört och de analyser och slutsatser som jag presenterar i denna avhandling. Delar av dessa diskussioner och resultat har publicerats i andra sammanhang. Detta gör mig till medskapare av det material som jag här analyserar. I och med att delresultat har presenterats och publicerats går det inte att utesluta att detta har påverkat de som jag har studerat. Än viktigare är att jag är medskapare av det material som är min empiri. I intervjuerna skapas berättelserna i relationen mellan mig som forskare och den som blir intervjuad.

Om berättelser och analys av berättelser

Utifrån mitt perspektiv är berättelser mer än fiktiva godnattsagor för barn, även om sådana är nog så betydelsefulla. För mig har berättelserna en central betydelse, eftersom allt vi studerar består av berättelser (jfr Finnegan 1998; Hydén 1995). Det finns en rad olika inriktningar inom narrativ teori och begreppet har kommit att bli flitigt använt, vilket vissa forskare menar har medfört att det riskerar att bli urvattnat (Larsson, Sjöblom & Lilja 2008, s. 29). Begreppets popularitet har genererat en rad aktuella svenska publikationer på området (Johansson 2005; Larsson, Sjöblom & Lilja 2008; se även Hydén 2008). I en väldigt bred bemärkelse finner vi, enligt Roland Barthes (1977), berättelser eller narrativ:

> [---] i varje tid, på varje plats, i varje samhälle; det börjar med människosläktets egen historia och det har aldrig funnits ett folk utan berättelse. Alla klasser, alla mänskliga grupper, har sina berättelser som mycket ofta uppskattas även av personer med annan eller rentav motsatt kulturell bakgrund. Berättelsen struntar i uppdelningen mellan god och dålig litteratur, den är internationell, överhistorisk, kulturövergripande, den finns bara till, som livet självt. (s. 79)

Jag använder mig av benämningen berättelse istället för narrativ, men jag gör ingen skillnad på begreppens innebörd. I en snävare definition av en berättelse kan vi se den som representation av en handling eller en händelse eller en serie handlingar eller händelser (Abbott 2002, s. 12; Riessman 1993, s. 2). Det är kravet på att någonting skall ske som särskiljer en berättelse från exempelvis en beskrivning. Berättelser är ofta kronologiskt uppbyggda med en början och ett slut och med händelser som följer på varandra (Czarniawska 2004; Riessman 2008, s. 61). De är ofta förenklingar av en mer komplicerad beskrivning där några få aktörer tillskrivs en handling under en viss tid och på en viss plats. Detta medför att berättelser får en moralisk dimension då de ofta relaterar till om någon har gjort något bra eller dåligt och i så fall kan få beröm eller ställas till svars för sitt handlande (jfr Hydén 1996). Berättelser kan därför få karaktären av orsaksförklaringar (Tilly 2006, s. 64–65). Det är berättelsernas inramning i den institutionella kontexten som är min utgångspunkt och där instämmer jag i Gubriums och Holsteins uppfattning om att berättelser kan ses som en meningsskapande aktivitet där vi inte bara

bör fokusera på berättelsernas interna struktur, utan även på den kontext i vilken berättelserna skapas (Gubrium & Holstein 2008, s. 261).

Jag har valt att göra en mindre detaljerad analys av mina intervjuer. Det är inte pauseringarna som är av intresse, utan analysen av förklaringar som en form av berättelser. Scott och Lyman (1968) tillämpar i och för sig ingen detaljerad transkription i sin artikel. En detaljerad analys är inte ointressant, men det handlar om olika analysnivåer. Det är organiseringen av hemlöshetsarbetet som är styrande i min studie. Detta påverkar min analys såtillvida att det inte primärt är individuella skillnader i utsagor som är av intresse, utan snarare analys av kategoriseringen av klienttyper och boendealternativ samt vilka konsekvenser dessa får.

Som forskare har jag skapat denna bok utifrån det man kan kalla för mina intervjupersoners berättelser. Dessa berättelser och meningsskapande aktiviteter utgör ”första ordningens konstruktioner” (Schütz 1967, s. 62; Aspers 2007, s. 41–44). Min analys av det empiriska materialet och de citat och textstycken som jag har valt att presentera skapar en ”metaberättelse” (Riessman 1993, s. 13). Min analys av empirin och de begrepp som jag använder mig av utgör ”andra ordningens konstruktioner” även om de refererar tillbaka till intervjupersonernas egna utsagor, utdrag ur fältanteckningar och i dokumentens textmassor (Schütz 1967). ”Metaberättelsen” innebär en reduktion av materialets komplexitet, men min tolkning och analys syftar till att begripliggöra denna komplexitet så att den blir igenkännbar för dem som har varit föremål för studien (Riessman 1993, s. 43).

Begränsning, avgränsning och tolkning

Mitt val av metod och material har sina uppenbara begränsningar. Jag studerar enbart hemlöshetsfrågan empiriskt i Malmö. Om flera kommuner hade studerats skulle det vara möjligt att göra jämförelser och mer långtgående generaliseringar utifrån mitt empiriska material. Detta uppvägs delvis av att hänsyn tas till tidigare forskning genomförd på andra platser. I forskningsprojektet *Bostadslöshetspolitik i retorik och praktik – en studie av lokala välfärdsmodeller* har detta gjorts och rapporterats i bland annat Hansen Löfstrand och Nordfeldt (red. 2007). En fördel med att välja enbart Malmö är att det finns tillräckligt med dynamik i organisationslandskapet att studera och som dessutom är hanterbart i en avhandlingsstudie.

Jag har, som påpekats tidigare, ingått i en forskargrupp där delar av mitt empiriska material även har bearbetats och analyserats av andra. På så vis har det funnits en möjlighet att stämma av de slutsatser som har dragits av olika forskare på basis av samma material.

Utifrån mitt syfte krävdes det att flera angreppssätt kombinerades (Denzin 1989, s. 25; Seale 1999, s. 472–473). Ett hänsynstagande som är viktigt att beakta är kontextuella förutsättningar (Becker 2008 [1998], s. 61). Detta brukar ofta skalas bort i kvantitativa studier, där det snarare handlar om att utesluta faktorer och besvara frågan ”om … så”. Jag är intresserad av att veta hur saker och ting förhåller sig och inte bara veta att det är som det är (Tilly & Goodin 2006, s. 8–9). Jag skriver ”kontextuella” för att understryka mängden olika kontexter. Tilly och Goodin räknar upp en historisk, institutionell, kulturell, demografisk, teknologisk, psykologisk, ideologisk, ontologisk samt en epistemologisk kontext (ibid., s. 6). Jag anser dock att tidsdimensionen delvis saknas i denna indelning, men tidsaspekterna behandlas bland annat i diskussionerna rörande den historiska kontexten (Tilly 2006, s. 434) och om platsens betydelse (Thrift 2006).

Begreppen validitet och reliabilitet har sin grund i kvantitativa studier utifrån hur pass träffsäkra instrumenten har varit och hur trovärdiga resultaten är. Det finns olika riktningar inom den kvalitativa metodologin (Kvale 1997, s. 208). För en del tas begreppen helt enkelt bort då de anses vara just begrepp formade i en annan vetenskapsteori, medan andra försöker förhålla sig till begreppen med vissa justeringar för att passa den kvalitativa datainsamlingsmetoden. Ytterligare andra poängterar vikten av andra begrepp, exempelvis *hantverksskicklighet,* för att diskutera styrkor och svagheter med kvalitativa metoder (Jacobsson 2008, s. 166–167; Kvale 1997, s. 218). Jag menar att oberoende av begreppsval är det viktigt att presentera hur forskaren har gått tillväga, vilka metoder som använts, studiens avgränsningar och dess överväganden. Jag har låtit mina forskningsfrågor styra valet av metod. Det är bland annat genom intervjupersonernas berättelser och i olika dokument som jag söker svar på vilka kategoriseringar som kommer till uttryck och hur intervjupersonerna förklarar det arbete som de säger att de utför i hopp om att kunna förstå organiseringen av det lokala hemlöshetsarbetet.

De berättelser som framträder i mitt empiriska material är efterkonstruktioner som intervjupersonerna gör kring deras arbete (Emerson, Fretz & Shaw 1995, s. 118). Det är också utifrån detta som ”min” berättelse bör förstås, det vill säga att denna bok är en efterkonstruktion av de tolkningar som jag

har gjort, vilket utesluter vissa berättelser men innesluter andra (jfr Franzosi 2006, s. 443). Hur vi än gör är det omöjligt att inte göra någon form av tolkning (Denzin 2001).

Det har varit viktigt för mig att reflektera över de tolkningar och de val som jag har gjort. För mig handlar det om att som forskare agera så forskningsetiskt korrekt som möjligt, att eftersträva att göra det empiriska materialet rättvisa. Självfallet är det svårt att inte relatera intervjupersonernas berättelser till ens egna värderingar och erfarenheter. Jag vill hävda att det är viktigt att trots detta problem noggrant försöka lyssna på vad som sägs och innan förhastade tolkningar görs. Vi hör många gånger på samma sätt som vi ser. En situation som jag särskilt minns var när jag skulle besöka ett härbärgesliknande boende. När jag kom fram till grinden gick en man ut från boendet för att slänga skräp i soptunnan. Jag frågade då mannen om det fanns någon personal på plats, så att jag skulle kunna få komma in. Mannen svarade att personalen var på ett möte på en annan plats. Det som jag nästan i samma stund reflekterade över var att jag förutsatte att mannen inte tillhörde personalen, utan var en av ”de boende”. Jag såg således mannen som en representant för en kategori. Jag frågade i och för sig inte om mannen var en av de boende, vilket gör att han skulle kunna ha varit en av personalen. Av hans svar att döma hade jag kanske ”rätt” i min bedömning, men det viktiga budskapet för egen del var hur lätt jag tog mannens position för given.

Jag har stött på liknande situationer förut. Det har varit frustrerande upptäckter i efterhand när jag exempelvis har läst igenom en intervjuutskrift eller en fältanteckning och frågat mig varför jag inte då ställde följdfrågor eller gjorde en kort anteckning kring något som egentligen innehöll en mängd bakgrundsinformation. När det sades var jag redan för bekant med det för att ställa de ”dumma”, men klargörande frågorna. Samtidigt vore det naivt att tro att jag som forskare skulle veta exakt vilka frågor som borde ställas, då detta hade förutsatt att jag delvis redan visste vilka frågor jag senare skulle ställa mig. Det är lätt att höra det man förväntar sig att höra snarare än att lyssna på vad som faktiskt sägs. Det är svårt att se på något välbekant som om det vore första gången.

Etiska överväganden

Etiska överväganden och reflektioner är en viktig del i hela forskningsprocessen. En del situationer ”provocerar” fram en reflektion medan andra aspekter av forskningsprocessen kan te sig oproblematiska. En del av de dilemman som jag har ställts inför har varit av en mindre komplex natur. Dessa situationer handlar om att exempelvis bli erbjuden att köpa saker (exempelvis DVD-spelare) med okänt förflutet. Det är dock svårt att inte se forskarrollen som en maktposition, eftersom det är forskarens intressen som styr vilka frågor som skall ställas och, än viktigare, vilket material som skall väljas ut för att presentera studiens resultat (Andersson & Swärd 2008, s. 247). Även om relationen mellan forskaren och de som blir intervjuade är asymmetrisk kan även forskaren hamna i en ”gisslansituation”. Detta kan ha att göra med att en hel del information om personer inom en verksamhet ”dumpas” på forskaren. Jag har flera gånger funnit dessa situationer besvärliga när olika intervjupersoner ”pratar illa” om varandra. Särskilt om de söker stöd av mig i att deras uppfattning om ”den andre” är berättigad. Detta är oundvikliga bekymmer som forskaren måste brottas med.

Under empiriinsamlingen och under mitt fältarbete har jag haft anledning att förhålla mig till olika etiska spörsmål. Det som jag redan berört har att göra med den information som ges till intervjupersonerna och hur jag presenterar mig själv och min undersökning. Under studiens gång blev det alltmer tydligt att ett fåtal personer har och har haft en central roll inom hemlöshetsarbetet i Malmö. Detta gör att avidentifiering för de inblandade intervjupersonerna själva blir svår. Jag har därför varit noga med att lyfta fram denna aspekt inför intervjuerna.

Detta har även påverkat min bearbetning av mitt empiriska material. Jag har försökt att hantera detta på bästa möjliga sätt genom att reflektera över hur information som kan tänkas vara känslig skall ingå i min analys. En fördel är att det finns en ganska stor omsättning av personal inom socialtjänstens olika verksamhetsgrenar, vilket betyder att flera av de personer som jag har intervjuat inte längre innehar samma befattning som vid intervjutillfället. Det som främst vållat svårigheter är att det ofta är få personer inom de olika boendeenheterna som jag har kommit i kontakt med, vilket gör att dessa personer blir lätta att identifiera. Mina främsta etiska reflektioner rör därmed hur jag skall bearbeta mitt material och behandla mina intervjuer. Miles och Huberman (1994) konstaterar att konsekvensen av ett fältarbete innebär att de som ”drabbas” av undersökningen får ta konsekvenserna. De

menar att detta beror på att det som varit ”privat” offentliggörs. Trots goda intentioner innebär undersökningens offentliggörande ett ”svek” (ibid., s. 265, jfr Whyte 2009 [1993/1943], bilaga A). Jag har försökt minimera detta svek som forskaren skapar genom att så långt det är möjligt undvika att presentera detaljer som kan identifiera mina intervjupersoner.

Jag har valt att använda intervjupersonernas titel och position istället för namn. Intervjuer är inte i sig etiska eller oetiska enligt Kvale (2006, s. 497), utan det beror på hur de används. Det är med andra ord viktigt att inse att intervjuare befinner sig i ett läge där man riskerar att utöva makt över sina intervjupersoner. Men när intervjuer används på rätt sätt är de ett kraftfullt och känsligt instrument för att nå kunskap.

Jag har valt att inte avidentifiera de kategoriboenden som jag har studerat, ej heller de platser som jag har fotograferat. Jag menar att detta hade varit ett lika stort svek, då vi som forskare måste kunna beskriva det som är men också göra det möjligt för andra forskare att ta vid där någon annan slutat. Om jag skulle döpa om de kategoriboenden som jag har studerat och ge dem fiktiva namn, skulle de med stor sannolikhet ändå kännas igen av de som arbetar där och av de tjänstemän som ansvarar för verksamheterna. Det finns en risk att mina fotografiska bilder förstärker redan etablerade stereotyper om hemlöshetens platser samtidigt som bilderna möjliggör en visualisering av de platser som man kanske inte alltid kommer i kontakt med.

I och med att jag har pendlat mellan att vara närvarande och frånvarande på de platser som jag har studerat tydliggörs också platsernas förändring. Ta bara en karta som exempel. Kartan blir en inskription som kan ses som ett spår av mänsklig organisering (Latour & Woolgar 1986; Czarniawska 2005). Någon har producerat kartan. Det som kartan representerar förändras ständigt. Därigenom finns det en diskrepans mellan det som kartan refererar tillbaka till och hur detta ”det” egentligen är utformat. De stadskartor som jag återger i denna avhandling blir därmed representationer av det som har varit. Det samma gäller de fotografier som presenteras. De är just bilder av en plats, en boendeform eller av en bänk (jfr Foucault 2008, s. 59).

Jag har i detta kapitel ”kontextualiserat” mitt empiriska material för att beskriva vad det består av, hur det har bearbetats och presenterats. Jag kommer nu att kontextualisera det område som jag har studerat – nämligen den lokala organiseringen av hemlöshetsarbetet i Malmö.

DEL

I

Organisering

KAPITEL 4

Malmö – en kontextualisering

I DETTA KAPITEL kommer jag att behandla Malmö stads övergripande organisering där såväl arbetsmarknad som bostadsmarknad är viktiga faktorer för att belysa stadens förändring. Organiseringen av hemlöshetsarbetet kan kopplas till de pågående förändringar som sker i samhället. Det finns vissa likheter i hur hemlöshetsarbetet har organiserats och hur problemområdet definierats som socialt problem sedan 1990-talets början. Det är alltså både en fråga om kontinuitet och förändring. Jag inleder kapitlet med en genomgång av hur bostadssituationen har sett ut i Malmö sedan 1900-talets början för att slutligen ringa in de organisationsförändringar som emanerar från 1990-talet. På grund av dessa organisationsförändringar har redan etablerade rutiner och organiseringsprinciper varit styrande för 2000-talets hemlöshetsarbete.

En bakgrund

Bostadssituationen i Malmö har förändrats under 1900-talet i takt med demografiska förändringar, förhållanden på arbetsmarknaden samt hur bostadsproduktionen har sett ut (jfr Blid, Gerdner & Bergmark 2008). Hur vi skall förstå organiseringen av boendeformer för hemlösa har sin utgångspunkt i socialpolitiska förändringar över tid, bland annat socialbidragsberoende (Salonen 1988, 1993), aktiveringspolitik (Giertz 2004) samt samhällsplanering och bostadssegregation (Mosesson 1991; Popoola 1998).

Hur Malmö stad organiserar sitt hemlöshetsarbete i allmänhet och särskilda boendeformer i synnerhet har beröringspunkter med den organiserade fattigvårdens historia (Bjurling 1956; Isberg 1911). Det handlar om hur kommunen har arbetat för att sörja för tillgången till bostäder för sina invånare, särskilt för dem som av ekonomiska skäl levde under besvärliga bostadsförhållanden. I Isbergs (1911) lilla skrift *Huru de fattiga kunna ha det i Malmö* ges en bra bild över hur hemlöshetsproblematiken kom till ut-

tryck under 1900-talets början i Malmö. Isberg uppehåller sig kring hemmets betydelse och vikten av att skapa ”goda” bostäder för de mindre bemedlade klasserna. Han ger flera exempel på under vilka förhållanden dessa mindre bemedlade bodde.

Mellan 1910 och 1925 var det en bostadskris i Malmö och nödbostäder byggdes för att mildra konsekvenserna (Wallengren 1994, s. 226). I området Östra Sorgenfri i Malmö uppfördes 1924–1925 bland annat de s.k. Sorgenfribarackerna bestående av cirka 200 små lägenheter i ”röda träkåkar med vita knutar” (Tykesson 2001, s. 162). De byggdes som provisoriska bostäder, men revs inte förrän 1965. Förutom nödbostäder var det främst arbetarbostäder som producerades – något som inte var unikt för Malmö (Liedgren 1961, s. 56). Hans Wallengren (1994) menar att en förändring som ägde rum i Malmö under 1900-talets första decennium kom att präglas av att storskaliga hyreskaserner började byggas, exempelvis arbetarstadsdelen Möllevången som uppfördes under perioden 1904–1908. Enligt Wallengren innebar detta att Malmö förändrades från en ”förvuxen småstad till en modern storstad” (ibid., s. 33). Wallengren skriver att det är svårt att föreställa sig hur staden såg ut vid denna tid. Det enda som fysiskt hindrade stadens expansion var havet (Tykesson 2001, s. 12).

Under 1930-talet var bostadsstandarden i Malmö låg liksom i många andra städer och ett sätt att hantera såväl standard som brist på bostäder var uppförandet av s.k. barnrikehus. De statliga lånen som infördes efter Bostadssociala utredningens första betänkande (SOU 1935:2) innebar en statligt subventionerad satsning på kategoriboende för en särskild kategori av människor – för familjer med minst tre barn under 16 år (ibid., s. 65). I Malmö uppfördes barnrikehus längs Nobelvägen i närheten av de tidigare nämnda Sorgenfribarackerna (Tykesson 2001, s. 162). Under efterkrigstiden hade den generella bostadspolitiken tagit form där de statliga bostadssubventionerna nu inriktades på att bygga ”goda bostäder åt alla” (Ramberg 2000, s. 106; jfr Thörn 1997, s. 429). Malmös Kommunala Bostadsaktiebolag (MKB) bildades 1946 och två år senare inrättades en kommunal bostadsförmedling (Tykesson 2001, s. 14). Det var ett fåtal byggherrar i Malmö som kontrollerade bostadsmarknaden: MKB, Riksbyggen, BGB och störst av alla HSB, som grundades 1925 (Tykesson 2002, s. 21).

Den största förändringen av bostadssituationen i Malmö var genomförandet av det s.k. miljonprogrammet 1965–1974, vilket var en statlig satsning som innebar att hundratusen bostäder skulle byggas årligen under en

tioårsperiod (Bengtsson 2006). Det var därmed en långsiktig satsning för att både komma tillrätta med bostadsbristen och avsevärt höja boendestandarden i Sverige. I Malmö byggdes cirka 3 600 lägenheter årligen mellan 1965 och 1975 (Tykesson 2002, s. 20). Bakgrunden till efterkrigstidens bostadspolitik och sjösättningen av miljonprogrammet står att finna i folkhemsideologin och den sociala ingenjörskonstens inriktning på att både bygga ”goda bostäder” åt folket och ”tillrättaläggandet – av ett samhälles lilla liv: familjernas, mammornas, barnens liv” (Hirdman 2000, s. 9).

I kontrast till miljonprogrammets välplanerade och moderna lägenheter var det mycket lägre standard i det äldre lägenhetsbeståndet. I en del områden var det så illa att de beskrevs som ”slumområden” (Andersson et al. 1975, s. 11). Ett numera klassiskt exempel är Östergårdsprojektet. Det var ett så kallat aktionsforskningsprojekt där både socialarbetare och sociologer var inblandade i arbetet med att genomföra ett socialt rehabiliteringsarbete i området Östergård. De kom fram till ett beklämmande resultat – nämligen att deras arbetssätt inte ”angrep roten till slumproblemen i Malmö eller i Sverige i sin helhet” och de ansåg att problemen skulle bestå ”så länge som detta system inte i grunden förändras, dvs. så länge som byggande och förvaltande av bostäder till stor del fortfar att vara en hantering vars huvudsyfte är att ge så hög vinst som möjligt på insatt kapital” (ibid., s. 382). De menade vidare att:

> Samhälleligt ägda bostäder av den typ som finns i Östergårdsområdet blir i ett sådant system i praktiken mycket ofta en sista tillflyktsort för dem som inte kan skaffa sig eller behålla en god bostad av hygglig kvalitet i de privatägda hyreshusen eller i de allmännyttiga bostadsföretagens fastighetsbestånd. (Andersson et al. 1975, s. 382)

De studerade fastigheterna Östergård och Österhus ägdes av Malmö stad och det var främst barnfamiljer som bodde i fastigheterna efter att de hade färdigställts 1924. Under 1950- och 1960-talen förändrades sammansättningen och bostäderna fyllde då en annan funktion för kommunen. Lägenheterna blev ”ofta den enda till buds stående möjligheten för stadens myndigheter när de skulle skaffa en bostad till familjer och ensamstående personer som inte kunde få en bostad på den allmänna bostadsmarknaden” (ibid., s. 43). I likhet med Östra Sorgenfri och områdets baracker och barnrikehus har Östergårdsområdet, men även stadsdelen Kirseberg, som området ligger i, haft ett dåligt rykte. En anledning som författarna lyfter fram är att området

har haft en rad ”sociala institutioner” i form av centralfängelset, ett mentalsjukhus, genomgångshemmet Hammargården och Kockums baracker för utländska arbetare med flera (ibid., s. 50). Båda områdena utgör exempel på hur ”mindre bemedlade” hushåll har fått bosätta sig i de östra och södra delarna av staden, medan mer välbärgade hushåll återfinns i stadens västra delar och längs med havet (Ristilammi 2003, s. 58, 81).

I Billings och Stigendals studie över Malmö får vi bland annat ta del av hur staden genom miljonprogramsområdena utvecklade något som författarna kallade ”fjärrsamhällen” till skillnad från de ”närsamhällen” som hade dominerat boendemiljöerna i Malmö under efterkrigstiden. Konsekvensen av fjärrsamhällets utbyggnad var att segregationen förvärrades samtidigt som miljonprogramsområdena löste problemet med innerstadens materiella slum. En slutsats som författarna drar är att det på grund av ett lokalpolitiskt samförstånd mellan högerpartiet och socialdemokratiska partiet i Malmö utvecklades en gemensam Malmöanda (Billing & Stigendal 1994, s. 276).

I Malmö fanns ett stabilt socialdemokratiskt styre vars politiska företrädare under 1960-talet hade ett utvecklat samarbete med ett par viktiga aktörer inom såväl näringsliv som bostadssektorn, vilka tillsammans utövade ”närmast monopol på såväl mark, krediter som byggmaterial och byggproduktion i Malmö” (Stigendal 1999, s. 181). Socialdemokraterna förlorade kommunalvalet 1985, vilket kan betraktas som hegemonins slut. Sedan 1980-talets slut har ett marknadsliberalt tänkande kring bostadspolitiken tagit överhand, vilket innebär en tilltro till marknadens möjlighet att reglera sig själv (jfr Turner 2001). Kommunernas planmonopol sågs som ett hinder för byggherrarna. Istället för bruksvärdessystemet, som syftat till att hålla hyrorna nere, förespråkades marknadsanpassade hyror för att stimulera nyproduktion (Lindbom 2001, s. 12–13). Hyrorna har i skrivande stund ännu inte marknadsanpassats i Malmö, men det anses ske en förändring i denna riktning.

Något som uppmärksammats i kölvattnet av den svenska bostadspolitikens förändring under 1990-talet är boendesegregationen (Bengtsson 2006, s. 146). Boendesegregationen i Malmö har på olika sätt studerats och belysts, från ett övergripande stadsperspektiv (Stigendal 1999; Ristilammi 2003) till särskilda stadsdelar (Ristilammi 1994) och specifika fastigheter (Popoola 1998). I Malmö liksom i andra städer har framför allt förorterna varit i fokus för städernas problem. En rad statliga satsningar har genomförts i syfte att förbättra och förändra situationen i de s.k. miljonprogramsområdena

(Lahti Edmark 2003; SOU 2005:29).[1] Bekymret har varit att miljonprogramsområden har blivit svenskglesa (Kölegård Stjärne et al. 2007; Andersson 2001). Benämningen problemområde kan ses som ett uttryck för den symboliska makten där områdets problem överförs till dess invånare. En ny vändning har dock skett inom forskningen där fokus även riktas mot ”svensktäta” områden, de välbeställda områdena och deras påverkan på bostadssegregationen i stort (Andersson, Bråmå & Hogdal 2007, s. 10).

Malmö har ändrat inriktning från att vara en utpräglad industristad till att utvecklas mot en postindustriell stad (jfr Hamnett 2003). Här står övergivna fabriksbyggnader eller gamla fabriker som getts ett nytt innehåll, i kontrast till nyutvecklade områden med fokus på miljö och ny teknologi. Ett exempel på förändringen är utvecklingen i Västra hamnen i och med den europeiska bostadsutställningen 2001 samt det bostadsbyggande som vuxit fram i näraliggande områden kring Öresundsbron som invigdes år 2000. Bostadsmässan som gick under namnet ”B001 Framtidsstaden” var startskottet till den exploatering som skett i Västra hamnen och som har resulterat i att en ny stadsdel har tagit form. På kommunens hemsida står det att ”tydligare än något annat område visar Västra hamnen på Malmös omvandling från industristad till kunskapsstad” (Västra hamnen 2008). I retoriken kring bomässan i Malmö handlade det om den hållbara staden där bostadsområdet förenade ny teknologi med ekologi. Här återfinns även den HSB-ägda fastigheten Turning Torso som har kommit att få en symbolisk betydelse för ”kunskapsstaden”. Ett annat område som har etablerats i Västra hamnen är Dockan som ligger vid Kockumsvarvets gamla kranbassäng. I närheten av Öresundsbron har bostadsbyggandet varit omfattande. Förutom Öresundsbron är Citytunneln ett sätt att knyta ihop förbindelserna över sundet. Arbetet med den 17 kilometer långa järnvägsförbindelsen påbörjades i mars 2006 och förväntas vara klar 2010.

Kontrasten mellan industristaden och kunskapsstaden gör att Malmö har kommit att beskrivas som en delad stad (Mukhtar-Landgren 2005; Sernhede & Johansson 2006). Om vi studerar Malmö som stad ser vi en symbolisk gräns mellan de östra och de västra delarna av staden som separerar

1 Se Ewert, Liedholm & Lindberg (2006) för en analys av och slutsatser från några av de storstadsprojekt som initierats i Malmö under perioden 1999–2004.

välbärgade hushåll i väster från fattiga hushåll i öster (Ristilammi 2003).[2] Utöver detta finns det lokala zoner både mellan och inom områden, vilka betraktas som bättre eller sämre. Ibland är det bara en gata som skiljer de ”sämre” fastigheterna från de ”bättre”. Malmö stad är indelad i tio stadsdelar (bild 1), där stadsdelen Rosengård ofta hamnar i det mediala ljuset som ett exempel på ett s.k. utsatt bostadsområde (Andersson, Bråmå & Hogdal 2007, s. 47). På senare tid har Rosengård, i en forskningsrapport från Försvarshögskolan, pekats ut som ett fäste för islamistisk extremism (Ranstorp & Dos Santos 2009). Stadsdelarna Södra Innerstaden, Hyllie och Fosie räknas också som ”utsatta bostadsområden” och de var en del av regeringens nationella storstadspolitik genom Storstadssatsningen (prop. 1997/98:165). Det är även delområden inom stadsdelar som lyfts fram som problemtyngda såsom Möllevången och delar av Sofielund.[3]

En landskapsarkitekt på gatukontoret menar att det råder en ”städiver” kring det som inte anses passa in i bilden av det ”nya Malmö” med Öresundsbron, Citytunneln, högskolan och utbyggnaden av nya stadsdelar som Västra hamnen.

> Det finns mycket som inte passar in i den bilden tycker jag. Det finns en väldig städiver, alltså när man skall planera nytt så är det lätt att man, att allt det som faktiskt gav liv och, eller en annan sorts liv i varje fall och rörelse, mer spontana aktiviteter eller spontana byggen eller vad det nu är för någonting att det passar inte in längre. Det blir för stökigt och för oordnat för att matcha den fina ytan. (Landskapsarkitekt)

---

2 Stigendal (1999) menar att ”villastadens utbyggnad förstärkte segregationen minst lika mycket” (s. 89) som miljonprogramsområdena. Stigendal identifierar fyra ”segregationspoler” (s. 113) där Rosengård är en segregationspol för okvalificerad arbetarklass och Fosie likaså, men det senare för arbetarklass i allmän mening. Västra Innerstaden är däremot en segregationspol för tjänstemän och stadsdelen Limhamn-Bunkeflo som är belägen längs kusten utgör en segregationspol för småföretagare.

3 De tio stadsdelarna i Malmö stad är en politisk och administrativ indelning. Stadsdelarna är i sin tur indelade i 138 delområden (Mö28 2007). Indelningsförfarandet skiljer sig något i andra kommuner med motsvarande indelningsgrund, exempelvis i Stockholm som består av 408 basområden, 132 stadsdelar, 28 församlingar och 14 stadsdelsområden (USK 2008). Den politiska och administrativa indelningen behöver i sig inte överensstämma med vad stadens medborgare betraktar som sin stadsdel. Istället används kanske namnet på ett kvarter eller namnet på det delområde som personen bor i som referens för vilket område en person anser sig tillhöra.

Det är bland annat stråket från Caroli i närheten av centralstationen fram till Värnhemstorget som inte passar in i denna nya bild av Malmö. Det är denna del av staden som bilresenären möter när man färdas längs Stockholmsvägen i området Östervärn i Malmö. För bara några år sedan möttes man då av en stor grusplan som bland annat fungerade som parkeringsplats. Idag pågår ett omfattande bygge för att skapa dels bostäder, dels ett stort ”upplevelsecentra”, det s.k. Stadens entré (bild 2). Stråket fram till denna nya ”entré” står i kontrast till den ordnade staden. Detta gäller även många andra platser där bland annat hemlösa uppehåller sig. En utmaning för stadsplanerarna är enligt landskapsarkitekten hur staden skall kunna knytas ihop till en helhet. Malmö som stad har under 2000-talets första år förändrats – förändringar som påverkar organiseringen av arbetet riktat mot hemlöshet.

En stad i förändring

Början av 1990-talet i Malmö kan ses som kulmen på avindustrialiseringen i och med nedläggningen av Saabfabriken och nedmonteringen och försäljningen av Kockumskranen 2003 (Jansson 2006). Stadens politiska organisering förändrades genom decentralisering och regionalisering i likhet med många andra städer. För Malmös del innebar det att en ny kommunorganisation infördes den 1 januari 1996 bestående av bland annat tio stadsdelsnämnder. Syftet med stadsdelsreformen var ”att stärka medborgarnas inflytande över den lokala politiken och över de frågor som berör dem som medborgare och boende i en stadsdel” (Mö1 1995, bilaga A, s. 15). Stadsdelsindelningen har i hög grad påverkat arbetet med hemlöshet i kommunen. Varje stadsdelsnämnd har ansvaret för sin befolkning, vilket innebär att insatser riktas enbart till den egna stadsdelen.

I början av 1990-talet kom också alltfler människor att hamna under fattigdomsstrecket (SOU 2001:79). En trend som påvisats under 2000-talets början är en ökad barnfattigdom. I Malmö har stadsdelarna Rosengård och Södra Innerstaden haft en kontinuerligt hög andel barn i fattiga hushåll (Salonen 2007) och fattigdomen har haft en dramatisk ökning i Malmö särskilt i ”utsatta bostadsområden” (Stigendal 1999, s. 111; Giertz 2004, s. 206).

Den svenska bostadspolitiken genomgick under 1990-talets början ett systemskifte (Bengtsson 2006; Lindbom 2001; Sahlin 2000). Det är flera förändringar som tillsammans utgjorde grunden i avregleringen av bostadsmarknaden. Bostadsdepartementet lades ned, bostadsförsörjningslagen

(SFS 1947:523) och bostadsanvisningsrättslagen (SFS 1987:1274) upphävdes den 1 juli 1993 (Lindbom 2001; SOU 2000:14). För hushållens del har möjligheterna att få bostadsbidrag kraftigt minskat och utgifter för boendekostnader ökat, vilket resulterat i att nästan 30 procent av hushållens disponibla inkomster år 2003 användes för att betala lägenhetshyran (Boverket 2006, s. 12; jfr Turner 2001, s. 191).

Förutom en ökad fattigdom och ett bostadspolitiskt systemskifte synliggjordes 1990-talskrisen inom arbetsmarknaden. Under perioden 1990–1994 försvann nästan 25 procent av arbetstillfällena i Malmö. Detta medförde att 16 procent av stadens befolkning var öppet arbetslösa 1993 (Sernhede & Johansson 2006, s. 35). Mellan 2002–2007 låg den öppna arbetslösheten i Malmö mellan 4,5 och 6 procent (Mö2 2006). Det finns dock en stor skillnad i andelen förvärvsarbetande utifrån födelseland: nästan 75 procent av de svenskfödda hade ett förvärvsarbete år 2005 medan knappt 42 procent av utrikesfödda var förvärvsarbetande (Mö3 2007, s. 20).

Hemlöshet och tillgång till bostäder

En historisk tillbakablick kring arbetet med hemlöshet i Malmö visar att antalet hemlösa och antalet ”boendealternativ” har varierat över tid. Det är också formerna för boendealternativen som har förändrats. En pendelrörelse har varit mellan härbärgesboende och andra boendealternativ, där hotellboende har varit en åtgärd då andra alternativ inte har räckt till. Eric Silva (2007) menar att ju mer kritik som riktas mot ett åtgärdssystem, desto större sannolikhet är det att detta byts ut eller modifieras. Pendelrörelsen mellan härbärgen och andra institutioner belyser detta väl. Förändrade åtgärdssystem är sammankopplade med synen på hemlöshet, där systemets utformning varierar beroende på om hemlösa ses som personer som har sig själv att skylla, skall behandlas eller är i behov av en bostad. I följande avsnitt skall jag kort redogöra för utvecklingen i Malmö sedan 1960-talet.

1960-talet – utbyggnad av institutionsplatser

Under 1960-talets krisår startades en rad boendealternativ. Det var främst härbärgesboenden som etablerades. Frälsningsarméns hospits och Stadsmissionens härbärge hade 1963 tillsammans 175 bäddar. Malmös socialförvaltning övertog även de s.k. Kockumsbarackerna i närheten av Ärtholmens koloniområde i Hyllie och gjorde om dessa till ett ungkarlshotell. Barackerna

hade tidigare varit arbetarbostäder med tvåbäddsrum för italienska gästarbetare vid Kockums mekaniska verkstad efter andra världskrigets slut (Lundin 2005, s. 21). Som jag tidigare har nämnt fanns ett liknande boende i Kockums regi i Kirseberg. Härbärgen med låg standard var också den vanligaste institutionsformen för hemlösa i Stockholm under denna tid. Gunnar Ågren (2004) menar att det fanns en allmän föreställning om att en för hög standard på härbärgena skulle innebära att hemlösa inte sökte arbete och bostad.

1970-talet – tillgång på bostäder

Det överskott på lägenheter som miljonprogrammet gav upphov till medförde att det fanns en möjlighet för människor med låga inkomster att få tillträde till hyresmarknaden. Även om hemlösa fick en möjlighet att få en egen lägenhet placerades de ofta i vissa områden i nergångna lägenheter som var svåra att få uthyrda, framför allt inom allmännyttan (Sahlin 1996, s. 156). Då tillgången på bostäder var stor minskade institutionsplatserna kraftigt efter 1975. Stadsmissionens och Frälsningsarméns platser minskade från 200 år 1971 för att 1975 endast uppgå till 68. Liknande förändring gällde för socialförvaltningens egen institution Hammargården där platserna år 1975 minskade från 106 till 70 (Carlsson & Laurell 1992). Fyra år senare lades Hammargården ned. Under 1970-talet infördes de första övergångslägenheterna som utgjorde en del av det som Ingrid Sahlin (1996) benämner ”specialkontrakt”, eller ”sociala kontrakt” – det vill säga ”lägenheter som socialnämnden upplåter till sina klienter enligt olika slags avtal, som oftast är ett andrahandskontrakt utan besittningsrätt och med mer eller mindre detaljerade tilläggsvillkor” (s. 193). Det skulle vara möjligt för hyresgästerna att ta över dessa lägenheter efter en niomånadersperiod. Det var dock inte förrän under 1980-talet som lägenheter med olika typer av specialkontrakt kom att expandera (ibid., s. 194).

1980-talet – införandet av ”vistelselägenheter”

Under 1980-talets andra hälft blev det allt svårare att få tillträde till den öppna bostadsmarknaden. Hyresvärdarna ville ha garantier för att hyra ut sina lägenheter. Dels ville hyresvärdarna att socialtjänsten ”utan dröjsmål [skulle] avhysa bråkiga hyresgäster”, dels skulle hyresvärdarna ”hållas skadelösa” om hyror inte betalades eller om det skedde någon skadegörelse på lägenheterna (Carlsson & Laurell 1992, s. 10). Antalet institutionsplatser ökade igen. Kommunen tecknade bland annat ett avtal med Frälsningsarméns gästhem och

med en privat aktör som drev härbärget Fortuna. Platserna på härbärgena var få jämfört med 1970-talets nivåer. Istället användes hotellrum som en akut lösning. För att komma till rätta med ökade hotellkostnader startades en försöksverksamhet 1986 som kom att kallas för ”Hotellprojektet” (Mö4 1991). Ett organisatoriskt resultat av detta projekt var att kommunen nu kom att satsa på s.k. vistelselägenheter. Syftet med de 200 vistelselägenheterna var att ”låta de bostadslösa ’vistas’ i lägenheten. D.v.s det upprättades inte något hyreskontrakt, vilket i sin tur innebar att hyresgästen inte hade de rättigheter som ett kontraktstecknande för med sig” (Carlsson & Laurell 1992, s. 16). ”Hyresgästen” hade med andra ord ingen kontroll över sin bostad vad gäller besittningsskydd men boendet i vardagen påverkades inte, utan ”hyresgästen” kunde komma och gå precis som i ”vanliga” lägenheter. Det fanns dock tilläggsvillkor som stadgade att socialtjänsten hade rätt att gå in i lägenheten och att vid behov byta lås (Sahlin 1996, s. 188).

1990-talet – omvandling till ”övergångslägenheter”

Under 1990-talet omvandlades majoriteten av vistelselägenheterna till övergångslägenheter med andrahandskontrakt. För att övergångslägenheterna skulle accepteras av hyresvärdarna krävdes stöd och tillsyn från socialtjänstens sida till hyresgästerna. En bedömning från socialtjänstens sida om hyresgästernas behov av stöd och tillsyn vid denna tidpunkt visade att ”endast hälften av de bostadslösa var i behov av något direkt stöd i sitt boende” (Carlsson & Laurell 1992, s. 17). Det krävdes nu en annan administrativ apparat för att hantera sorteringen av de personer som bedömdes klara av en övergångslägenhet. En bostadsansvarig inom varje socialdistrikt i Malmö utsågs 1989 till kontaktperson gentemot hyresvärdarna. Kommissionen för bostadslösa (Mö4 1991) konstaterade att organiseringen av hemlöshetsarbetet ledde till att:

> […] en mycket stor del av de som är hemlösa, är en av de mest vårdkrävande grupperna och kräver de mest avancerade behandlingsmetoderna. I realiteten får dessa hålla tillgodo med de sämsta alternativen, dvs enbart en säng för natten. (s. 23)

Under 1990-talets början kan vi således skönja början till den organisationsförändring som ligger till grund för dagens sekundära bostadsmarknad i Malmö. Den sekundära bostadsmarknaden består av lägenheter där

socialtjänsten är förstahandshyresgäst och den hyr i sin tur ut till klienter i andra hand och med särskilda villkor som skiljer sig från vad som gäller på den ordinarie bostadsmarknaden (Sahlin 1996). De särskilda villkoren kan exempelvis utgöras av att hyresgästen inte får ha husdjur eller låta gäster sova över. Den sekundära bostadsmarknaden organiseras som en ”boendetrappa” där socialtjänstens klienter skall kunna kvalificera sig steg för steg för att slutligen nå målet med att få ett eget förstahandskontrakt på den reguljära bostadsmarknaden. Utöver den sekundära och den reguljära bostadsmarknaden finns, enligt Sahlin (1996), fyra ”boendesfärer”: *logimarknaden* består av härbärgesplatser och hotell;[4] behandlingshem, anstaltsvistelser och sjukhusboende tillhör *institutionssfären*; personer som bor inneboende exempelvis hos vänner och släktingar ingår i den *informella boendesfären*; fjärde sfären utgörs av *uteliggande* (s. 226–227).

Det blev alltså svårare under 1990-talets början för bostadslösa att själva få egna förstahandskontrakt på hyresmarknaden samtidigt som det blev lättare för socialtjänsten att få övergångslägenheter för uthyrning i andra hand, då dessa garanterade hyresvärdarna att ”rätt” person fick flytta in och att hyresvärdarna inte skulle drabbas ekonomiskt av varken skadegörelse eller hyresskulder.

I början av 1989 påbörjades ett boendeprojekt av det som då benämndes Nordöstra socialförvaltningen. De bostadsassistenter som arbetade i projektet skulle utreda olika boendeformers för- och nackdelar samt de behov som bostadslösa hade. I uppdraget låg också att genomföra en kartläggning av vilka som var bostadslösa. Projektet blev dock inte enbart en utredning, utan bostadsassistenterna fick ta över administrationen av de lägenheter som förvaltningen förfogade över. I boendeprojektets slutrapport uttrycktes farhågor för att socialtjänsten riskerade att bli hyresvärdar ”för ett ständigt växande bestånd av lägenheter” (Carlsson & Laurell 1992, s. 52), något som de inte ansåg hade besannats vid tidpunkten för rapportens publicering, men som

4 Cecilia Löfstrand (2005) slår ihop dessa olika ”marknader” och ”sfärer” i en övergripande sfär som hon kallar för ”den särskilda boendesfären”, det vill säga alla övergångslägenheter, genomgångsboenden, härbärgen, lågtröskelboenden och andra typer av alternativa boendeformer. Det är inte bara kommunens alternativa boenden som inkluderas, utan även frivilliga organisationers boendeenheter (ibid., s. 341, not 7). Anledningen till att jag, i likhet med Ingrid Sahlin (1996, s. 226–227), väljer att göra en uppdelning mellan den sekundära bostadsmarknaden och övriga sfärer är att den sekundära bostadsmarknaden specifikt rör socialtjänstens andrahandsuthyrning. Löfstrands begrepp är mer heltäckande, men jag menar att en uppdelning bättre tydliggör dynamiken mellan de olika sfärerna samt mellan den sekundära och reguljära bostadsmarknaden.

dagens utveckling pekar mot. Vid boendeprojektets start administrerades 120 lägenheter, en siffra som 2008 närmar sig 600 övergångslägenheter.

Ett cykliskt fenomen

Efterfrågesvackan på lägenheter i landet som helhet i början av 1970-talet var ett problem för bostadsbolagen, men en fördel för dem som var hemlösa. I början av 1980-talet och mitten av 1990-talet var det återigen ett lägenhetsöverskott på bostadsmarknaden (Ramberg 2000, s. 224–226). Ett kommunalråd i Malmö berättar om hur överskottet på lägenheter i Malmö under mitten av 1990-talet återigen gjorde det möjligt att få tillträde till den öppna bostadsmarknaden:

> [---] 1994 […] var fastighetsägarna ute och raggade på flyktingförläggningarna och erbjöd boende. Alltså det är inte tio år sedan. Så här snabbt har utvecklingen gått. Och det är ju positivt att Malmö växer. En del beror ju på bron, högskolan och så vidare. [---] Men bostadsmarknaden har inte hängt med i denna utveckling. Sen har vi ju lyckats klara av det här med studentbostäder i stor utsträckning, vi har varit bättre än Lund egentligen på så kort tid. Men det är ju, det är tack vare att vi har avvecklat dom gamla institutionerna för vård och boende, så dom fanns ju tillgängliga. (Kommunalråd)

Lennart Schön (2006) menar att bostadsbyggandet är ett cykliskt fenomen med byggcykler som sträcker sig över en tjugoårsperiod. Miljonprogrammet är ett undantag då det omfattande bostadsbyggandet medförde att byggcykeln utsträcktes till 30 år. Schön menar att byggcyklerna åter föll in i sin historiska rytm med ett stort bostadsbyggande under slutet av 1980-talet och med en ny bottenperiod i mitten av 1990-talet (ibid., s. 28–32). Antalet tomma lägenheter i Malmö var år 1994 rekordmånga (Sahlin 1996, s. 67). Därefter har bostadsbristen åter tagit överhand (Boverket 2006) och år 2007 talas det i Malmö om att bostadsmarknaden riskerar att drabbas av en ”infarkt” (Dahl 2007).[5] Bostadsproduktionen har sedan 1990-talet varit mycket låg. De tidigare statliga bostadssubventionerna har avvecklats, en förändring som Lindbom menar gör att ”bostadssektorn har gått från en stark subventionering till att idag vara en inkomstkälla för staten” (Lindblom 2001, s. 142). Under 2005 byggdes totalt 1 265 nya bostäder i Malmö enligt

5 Talet om denna infarkt är något som jag återkommer till senare i denna bok.

stadskontoret och 1 290 nya bostäder påbörjades. Under 2006 färdigställdes 1 225 bostäder (Mö5 2007). Det är dock viktigt att betona att av dessa var 579 bostadsrätter, 276 småhus och 370 hyresrätter.[6] Boendesegregationen innebär en geografisk uppdelning mellan olika grupper av kommuninvånare. Upplåtelseformen påverkar ”segmenteringen” på bostadsmarknaden. Båda dessa processer är viktiga för förståelsen av hur fattiga hushåll segregeras till ”utsatta områden” samtidigt som dessa hänvisas till ett särskilt segment på bostadsmarknaden, nämligen hyresrätter (Molina 2000, s. 138; Andersson, Bråmå & Hogdal 2007, s. 36).

Trots bostadsbyggande har Malmö haft en minskning av totala antalet hyresrätter med 2 000 sedan millennieskiftet (Mö5 2007, s. 6). Detta beror förutom på låg bostadsproduktion av hyresrätter även på pågående ombildning av vissa hyresrätter i attraktiva områden till bostadsrätter (Mö3 2007, s. 16). ”Utvecklingen har inneburit att över 5 000 privata hyresrätter har blivit bostadsrätter sedan 2001 och fram till september 2007. Störst antal omvandlingar gjordes 2004 och 2005 då över 1 100 vardera året blev bostadsrätt” (Mö6 2007, s. 49). I Boverkets rapport (2008b, s. 95) framgår det att det är en stor skillnad mellan kommunerna vad gäller ombildningen av *allmännyttiga* hyreslägenheter, där ombildningen har varit mer omfattande i Stockholm jämfört med Göteborg och Malmö.

Bostadsbyggandet i Malmö är inte bara snedfördelat efter upplåtelseform utan även i geografiskt hänseende. Det huvudsakliga bostadsbyggandet sker i stadsdelarna Centrum, närmare bestämt i Västra hamnen, och Limhamn-Bunkeflo i anslutning till Öresundsbron (bild 1). I Rosengård och Fosie byggs nästan inga bostäder alls (Mö3 2007, s. 14).

Demografiska förändringar och flyttströmmar

Samtidigt som bostadsbyggandet har varit lågt har Malmös befolkning ökat. I januari 2007 uppgick den till 276 244 personer. Den prognos som stadskontoret gör är att Limhamn-Bunkeflo fram till år 2013 ökar sin folkmängd med 33 procent eller 11 700 personer (Mö3 2007). En annan demografisk

6 Av dessa var det få studentlägenheter och äldreboenden som färdigställdes 2006. 19 äldreboenden färdigställdes och 53 byggdes om. 238 studentbostäder byggdes om på Rönnen och Rosengård. Året innan var det 105 äldreomsorgs- och vårdboenden, 98 seniorlägenheter och 84 studentbostäder som färdigställdes. Siffrorna för 2004 visar att det var 119 äldreboende- och omsorgslägenheter samt 100 studentlägenheter som färdigställdes (korrespondens med fastighetskontoret, januari 2008).

förändring är att antalet personer mellan 65 och 79 år kommer att öka kraftigt i stadsdelarna Centrum och Limhamn-Bunkeflo. En slutsats som lägesrapporten lyfter fram i relation till hemlöshet är:

> För det första kommer det att saknas lägenheter i Malmö för alla som flyttar hit. Detta får konsekvenser för bl a hemlösheten som förväntas öka eftersom de inkomststarka inflyttningsgrupperna kommer att lägga beslag på de nybyggda lägenheterna. Delar av dessa grupper förväntas komma från övriga Sverige och Danmark, vilket innebär att de inte heller lämnar någon lägenhet efter sig som andra malmöbor eller inkomstsvaga grupper kan flytta in i. Detta skapar en ännu större konkurrens på bostadsmarknaden än som varit fallet tidigare i Malmö med resultat att dessa inkomstsvaga grupper allt mer kommer att slås ut från bostadsmarknaden. (Mö3 2007, s. 9)

”Flyttströmmarna” lyfts här fram som ett problem i Malmö, eftersom antalet inflyttade är fler än de som lämnar staden, och de som flyttar lämnar inga lägenheter efter sig i Malmö. Ett rekordår var 2006 då 19 814 personer flyttade till Malmö, vilket gav ett inflyttningsnetto på 4 019 personer. En fjärdedel av inflyttningsnettot i Malmö år 2007 kan förklaras med inflyttning ifrån Danmark. Det har under 2000-talet utkristalliserat sig ett bosättningsmönster som belyser bostadsmarknadens sociala struktur i Malmö.

> I Malmö kan man göra en intressant jämförelse mellan inflyttningen av danskar och inflyttningen av asylsökande och invandrare. Som vi påpekat tidigare liknar danskarnas bosättningsmönster den genomsnittliga fördelningen för malmöbor medan asylsökande och invandrare koncentreras till miljonprogramområden. (Andersson, Bråmå & Hogdal 2007, s. 71)

Det har skett en markant förändring i den sociala skiktningen på bostadsmarknaden i Malmö, där bostadsbyggandet riktar sig mot medelklassens bostadsbehov i Malmös norra och västra delar, medan det inte byggs alls i stadens sydöstra delar. Den sociala omvandlingen står i bjärt kontrast till miljonprogrammets bostadsbyggande för arbetarklassen.

Fördelning av bostäder och MKB:s sociala ansvar

Fördelningen av bostäder är centralt för organiseringen av många kommuners hemlöshetsarbete, däribland i Malmö (jfr Sahlin 2006, s. 64). Det finns nämligen inte några garantier för att en välutbyggd allmännytta skulle öka möjligheterna för hemlösa att få tillträde till lägenheter (Benjaminsen & Dyb 2008). Malmös kommunala bostadsförmedling avvecklades i december 1993. Malmö kommun har därefter inte haft någon bostadsförmedling av lägenheter i allmänhet och något kösystem har inte funnits. Det kommunala bostadsföretaget MKB har numera ett eget kösystem för bolagets egna lägenheter. Även om bostadsproduktionen intar en viktig roll innebär ett ökat bostadsbyggande i sig inte några direkta fördelar för personer som är hemlösa, utan det är tillgängligheten och hur fördelningen ser ut som är av central betydelse.

Malmö kommuns möjligheter att styra fördelningen av bostäder ligger primärt i de ägardirektiv som MKB tilldelats och genom förhandlingar med privata bostadsföretag. I praktiken är kommunens möjligheter att få tillgång till lägenheter för fördelning därmed kraftigt begränsad om inte direktiven ändras (SOU 2007:14). Till detta bör fogas att allmännyttan generellt sett har genomgått en förändring från betoning av socialt ansvar till att vara en vinstdrivande verksamhet (Ramberg 2000; Sahlin 2006). Kommunfullmäktiges direktiv för MKB:s bostadssociala ansvar innebär att:

> MKB:s bostäder och områden ska tillgodose de boendes behov av trygghet, trivsel och service.
>
> MKB:s områden ska vara rena och snygga med trevliga utemiljöer.
>
> MKB ska aktivt motverka boendesegregation, främja integration och jämställdhet och bekämpa diskriminering.
>
> MKB ska sträva efter en väl fungerande boendedemokrati, ökat medinflytande och självförvaltning för hyresgästerna. Kooperativ hyresrätt ska främjas inom MKB.
>
> MKB ska tillsammans med andra hyresvärdar, och inom ramen för dessa direktiv i övrigt, ta sitt bostadssociala ansvar.
>
> MKB ska förmedla sina bostäder på ett ordnat och rättvist sätt och med transparenta regler lika för alla. Införs en kommunal bostadsförmedling ska MKB medverka i denna. (Mö7 2007)

Det är särskilt intressant att notera att MKB ”tillsammans med andra hyresvärdar” skall ta sitt bostadssociala ansvar.[7] Detta är något som har kommit till uttryck i bland annat Bostadsbyn Per Albin där den låga omsättningen av hyresgäster förklarades med att andra privata hyresvärdar också måste ta sitt bostadssociala ansvar för att projektet skulle kunna lyckas (Knutagård 2006a). I ägardirektiven för MKB anges även att:

> MKB ska verka för en långsiktigt tillräcklig tillgång på bostäder för särskilda grupper. MKB ska därför bygga och förvalta ett ökat antal studentboenden och seniorboenden och medverka i de boendelösningar som riktar sig mot hem- och bostadslösa och andra socialt utsatta grupper. Ungdomars unika problem att ta sig in på bostadsmarknaden, liksom stora barnfamiljers behov, ska bolaget ägna särskild uppmärksamhet. (Mö7 2007)

Sammanfattningsvis kan vi se att staden Malmö har förändrats från att vara en utpräglad arbetarstad till en medveten lansering av staden som ”kunskapsstad”. Vidare har bostadsmarknadens förändring varit cyklisk med perioder som präglats av såväl ”överhettning” som överskott av lägenheter.

Den sekundära bostadsmarknadens organisatoriska incitament

De organisatoriska förändringar som skedde i mitten på 1980-talet då vistelselägenheter infördes till etableringen av en sekundär bostadsmarknad i form av övergångslägenheter, skapade en möjlighet för en ny organisering där socialtjänsten fick agera hyresvärd (jfr Sahlin 1996). Det finns sedan dess en relation mellan aktörerna som medför att de olika ”marknaderna” etableras och vidmakthålls. Bostadsföretag kontrollerar hyresmarknaden och öppnar upp för socialtjänsten genom att hyra ut övergångslägenheter eller andra boendealternativ. De kategorier som MKB skall arbeta med synliggörs i ägardirektiven, som primärt lyfter fram studenter och seniorer. I detta fall byggs mindre stigmatiserande kategoriboenden för just dessa två grupper. När det däremot handlar om ”hem- och bostadslösa och andra socialt utsatta grupper” är det särskilda ”boendelösningar” som det är frågan om. Formuleringen medför att MKB:s roll i det lokala hemlöshetsarbetet således är inriktad på att ta fram särskilda boendelösningar för dessa grupper snarare

7 MKB är den största enskilda ägaren av bostadshyresfastigheter i Malmö och innehar 31 procent av det totala antalet hyresrätter i Malmö (MKB 2007, s. 27).

än att bygga ”vanliga” lägenheter eller fördela bostäder i bolagets ordinarie lägenhetsbestånd.

Socialtjänsten försöker få tillgång till så många övergångslägenheter som möjligt för att kunna administrera hemlöshetsarbetet. Socialtjänstens sekundära bostadsmarknad kan därigenom ses som en nisch inom ett område som andra aktörer kontrollerar. Socialtjänsten som människobehandlande organisation må utöva makt genom frontlinjebyråkraterna i relation till dess klienter, men som organisation är makten begränsad (Perrow 1978, s. 110–112). Istället fyller organisationen funktionen av att tillhandahålla resurser för de organisationer i organisationsfältet som har större möjligheter att utöva makt. Ingrid Sahlin (2007, s. 44) har bland annat visat att i de kommuner där ett samarbete mellan socialtjänsten och hyresvärdar är upparbetat finns det både fler ”specialkontrakt” och fler hemlösa (se även Sahlin 2000, s. 127).

Socialtjänstens lägenhetsanskaffning får som konsekvens att lägenheter ibland kan stå tomma under en tid i väntan på ”rätt” hyresgäst. Situationen på bostadsmarknaden har också inneburit att privata aktörer i form av ”oseriösa hyresvärdar och hotellägare” har kunnat ta ut väldigt höga hyror och göra stora vinster på socialtjänstens bekostnad (se exempelvis Wahlgren & Nihlén 2003; Bergstrand 2003b). Det finns därmed ett flertal organisatoriska incitament som tillsammans bevarar systemet. Hyresvärdarna har möjlighet att välja ut de personer som de anser vara lämpliga och köpstarka hyresgäster samtidigt som köpsvaga hyresgäster kan inhysas genom dubbla garantier från socialtjänstens sida. Det skapas ett förtroendesystem där socialtjänsten måste välja ut ”lämpliga” hyresgäster till sina övergångslägenheter, då en felplacering kan leda till att förtroendet minskar från bostadsföretagets sida (jfr Thörn 2006). Socialtjänsten får därmed uppdraget att välja ut ”rätt” hushåll till hyresvärdarna samtidigt som de får en roll som hyresvärd för de hyresgäster som ingår i den sekundära bostadsmarknaden.

Detta innebär sammanfattningsvis att socialtjänsten i Malmö måste organisera sin verksamhet genom att definiera vad som anses vara problemet och hur detta problemområde skall administreras. Organiseringen av kommunalt hemlöshetsarbete innebär en differentiering av kategorier av människor och en differentiering av boendeformer som anpassas efter de behov som socialtjänsten anser att dess klienter har.

KAPITEL 5

En kamp om tid och rum – organiseringens mellanrum

FÖR ATT KONTROLLERA det som uppfattas som icke önskvärt används tekniker för att disciplinera stadens befolkning (Foucault 1998, s. 233; Philo 1989, s. 264). Foucault menar att ”disciplin är framför allt en analys av platsen; den är en individualisering genom platsen, placeringen av kroppar på en individualiserad plats som tillåter klassificering och kombinationer” (Foucault 2007, s. 147). De som inte passar in döms ut på ett moraliskt plan, de särskiljs fysiskt från andra människor och inordnas i en moralisk geografi – det vill säga var de kan vara och var de inte hör hemma. Dessutom skapas en klassificering som särskiljer en grupp från en annan genom deras kategoriella tillhörighet. Slutligen administreras grupperna av en uppbyggd apparat av professionella som har kunskapen om hur dessa grupper skall hanteras (Foucault 2007 [1972]; Gutting 1995, s. 74).

Stadsplaneringen medför att platser får olika funktion (Franzén & Sandstedt 1981). Dessa funktioner och gränserna mellan dem upprätthålls med hjälp av bland annat belysning, staket, gångbanor, gator, övervakningskameror, parkbänkar etc. (Amin & Thrift 2002). Gasljuset var exempelvis 1850-talets strategi (Ristilammi 2003; Liedgren 1961), medan övervakningskamerorna tillhör nutidens. Elektricitetens uppkomst innebar i likhet med gasljuset, om än mer revolutionerande, en kraftfull förändring av kopplingen mellan tid och plats. När väl elektriciteten fanns kunde uppgifter som tidigare enbart var möjliga att utföra i dagsljus fortsättningsvis utföras dygnet runt (Friedland & Boden 1994b). Det är dock så som Franzén (1982) påpekat, att:

> […] vid vilka tider rummet är lämpligt att ta i bruk kan däremot inte planeringen i sig definiera; tiden är en annan dimension än rummet. Därför ersätter inte heller den moderna stadsplaneringen ordningspolisens verksamhet: de blott kompletterar varandra. (s. 18)

Det är aspekter av denna ordning som jag har för avsikt att belysa med detta kapitel. Jag har ingen ambition att ge en heltäckande presentation av alla de platser i Malmö som används som boplatser. Jag kommer att presentera ett par bilder av några platser i staden som hemlösa personer har tagit i besittning. Boplatserna blir en alternativ organisering i kontrast till det organiserade arbete som kommunen försöker bedriva. Kommunens organisering speglas mot det som Tonnelat (2008) kallar för stadsrummets ”mellanrum” och blir till en spelplan, en arena i hemlöshetsarbetet (jfr Ahrne & Papakostas 2002). Ibland fungerar gatan som ett hot riktat mot de personer som inte sköter sig i de olika boendeinrättningarna, men oftast är gatan hotet som kommunens tjänstemän försöker avväpna genom att inordna hemlösa från gatans kaos till hemlöshetsinstitutionernas ordning. Jag börjar med ”ödetomten” – en plats som hemlösa av och till har tagit i besittning.

Ödetomten

En viktig indelning av staden Malmö, administrativt och politiskt, är dess uppdelning i tio stadsdelar. Ytterligare en viktig indelning inte bara för Malmö, utan för all mark, är dess tomtindelning och vem som äger rätten till denna. I Malmö finns en plan för bebyggandet av tomter, men det finns en del tomter som inte skall bebyggas inom de närmsta åren. Några av dessa har stått öde under flera år. En av dessa tomter ligger i Sorgenfri vid hörnet mellan Industrigatan och Nobelvägen (bild 2).

Anledningen till att stadsdelsindelningen är viktig för personer som är hemlösa beror på att de tillhör den stadsdel som de senast var skrivna i. När hemlösa slår upp tältläger eller på annat sätt tar platsen i besittning innebär detta, att då personer avhyses från ödetomten är det den stadsdel som personen tillhör som skall erbjuda ett alternativt boende. I detta fall ägs inte tomten av kommunen utan av privata fastighetsägare. Kommunen använder då hot om vite för att få fastighetsägarna att röja upp på tomten.

Denna ödetomt har figurerat i dagspressen under hela mitt forskningsprojekt (se t.ex. Juric 2004; Bergstrand 2004; Lindblad 2007). Vid återkommande tillfällen har det kommit krav på röjning av tomten vilket innefattat avhysning av de personer som har bott där antingen i egenhändigt uppbyggda skjul eller tält. En tid efter dessa röjningar har boplatserna kommit tillbaka. Det är främst när ödetomter blir för ”stökiga” och nedskräpade som röjningar kommer på tal. Personer som arbetar i området har klagat på att det luktar illa

på grund av kabelbränning. En miljöinspektör från Miljökontoret berättar i en artikel från 2004 att det har börjat brinna på tomten vid flera tillfällen och att lägret lockar till sig råttor. En kvinna som intervjuades i artikeln förklarar att ”det var inte så skitigt här tidigare. Folk orkar inte bry sig längre. Detta är deras hem och nu förlorar de det” (Juric 2004). Skälet till att området är stökigt beror, enligt kvinnan, på att de som bor på tomten hade gett upp då de skulle avvisas. Artikeln lyfte fram de olika anspråk som olika företrädare har åberopat: å ena sidan en frizon för hemlösa (uteliggare) och å andra sidan ödetomten som ett sanitärt problem.

För de personer som utnyttjar ödetomterna innebär det att de måste hålla ordning för att undvika att bli avvisade. En annan strategi är att ge sken av att uppehålla sig tillfälligt på platsen, att vara rörlig (Tonnelat 2008, s. 308). Rörligheten blir då ett hinder, men även en frihet. Rörligheten är ett hinder för en mer permanent tillvaro på platsen. I relation till andra alternativ som härbärgen är rörligheten en frihet, då individen inte måste förhålla sig till de öppettider och regler som härbärgena har (jfr Tonnelat 2008, s. 314).

Ödetomten är en plats som kanske inte är känd som boplats av alla och den är delvis dold bakom det plank som omgärdar den. Planket bidrar till att osynliggöra platsen och på så vis göra den till en ickeplats. Gränsen som planket utgör mot gatan skapar en bild av att här finns det ingen anledning för någon att befinna sig. Under 2004 fanns ett par husvagnar uppställda på ödetomten och de boende kunde bo kvar under en lite längre tid. Därefter började klagomål komma in från bland annat grannar. På bild 4 finns ett antal tältplatser längs en av de gamla slitna husväggarna. Det kan vara svårt att urskilja dem på fotografiet, men det finns tält uppställda både till vänster vid husväggens början och i mitten på bildens högra ände. Bilden är tagen i augusti 2007 strax efter röjningen och avhysningen av dem som bodde på området. I juni 2008 tog jag en ny bild (bild 5) av ödetomten. Denna gång hade en person byggt upp ett skjul i söderläge och det stod en soffa utplacerad framför skjulet. Några veckor senare avhystes personen. Skjulet och soffan försvann.

Fotona visar att trots röjning och avhysning etableras nya boplatser. Genom att ta tomten i besittning kan de som bor där försöka kämpa om platsen och göra motstånd mot de återkommande avhysningarna. Det är dock svårt för bosättarna att stanna kvar någon längre tid, då de hela tiden får besök av väktare och polis. De personer som gör ödetomten till sitt hem blir ett problem för den allmänna ordningen och är därmed ett polisiärt problem.

Ödetomten kan sägas utgöra det som Tonnelat (2008) kallar för ett ”mellanrum” i stadsplaneringen. Även om bosättarna avhyses är de inte lika utsatta på ödetomten som om de skulle ha bosatt sig i en trappuppgång. Det finns en rad platser i Malmö som kan betraktas som mellanrum i den bemärkelsen att de för tillfället inte har någon officiell funktion, utan skall ses som tomma ytor som väntar på att exploateras. Vissa ytor är mer permanenta glipor, mellan huskroppar eller i gatuhörn (jfr Ahrne & Papakostas 2002). Några ödetomter har under studiens gång förvandlats till platser med nya funktioner. Ett stort område vid Östervärn, hörntomten mellan Lundavägen och Hornsgatan, håller nu på att bli ett stort köpcentrum.

De som bor på tomten utnyttjar platsens position av att vara en tillfällig restprodukt i stadsplaneringen. Enligt Tonnelat (2008) möjliggör ödetomten, som ett mellanrum, en plats att ta i besittning under en längre tid då platsen är ”out of frame”. I detta sammanhang skall det senare förstås som att platsen där personerna visats inte ingår i den definition av plats som gäller för näraliggande områden, då ödetomten snarast betraktas som en tom plats som väntar på att ”ramas in” (ibid., s. 303). Andra platser som har en mer uttalad funktion kräver att personer som uppehåller sig där gör det mer tillfälligt. Tonnelat kallar detta för ”just passing” (ibid., s. 304). Det gäller att hemlösa så att säga ger sken av att de bara i förbigående passerar området. I mitt exempel med ödetomten är det särskilt de uppställda husvagnarna, de uppbyggda skjulen och den utplacerade soffan som belyser att detta är ett mellanrum där hemlösa kan vara ”out of frame”. Med Cresswells (1996) ord ser de boende sig som ”in place” samtidigt som markägare, ordningsvakter och polis ser dem som ”out of place”. För att få vara kvar på platsen måste bosättarna göra sin närvaro osynlig och i största möjliga mån undvika att lämna spår efter sig. De tält och skjul som uppförs döljs oftast av buskage eller smälter in mot den bakomliggande husväggen. Detta medför att det blir svårt att urskilja tälten när människor bara passerar förbi området.

Parkbänken

Till skillnad från ödetomtens ofta förekommande strider om platsen finns det en parkbänk i Malmö som får symbolisera möjligheten för en enskild hemlös att ta en plats i besittning och också få vara kvar, utan att bli avhyst.

Mellan Föreningsgatan och Kungsgatan i de centrala delarna av Malmö finns ett promenadstråk som leder ner mot Värnhemstorget (bild 2). Alldeles

i början av denna långsmala park finns en liten plan där ett par bänkar står uppställda och blomsterarrangemang är ordnade i rabatterna. Bänkarna på den norra sidan är sex till antalet medan det i söderläge endast finns en bänk (se bild 7–9). Denna är också av ett mycket äldre datum än de andra. Bänken i söder är sliten. Vid vissa tidpunkter är den inklädd i en presenning vars syfte är att dels skydda den person som sover där mot regn och rusk, dels de ägodelar som finns förvarade inunder. Parkbänken är till sitt utseende ”out of place” i förhållande till de nyare parksofforna på andra sidan (jfr Cresswell 1996). Bänken är dock ett ”hem” som har tagits i besittning och som sådan blir den intressant. Hur kommer det sig att bänken får stå kvar? Hur har förhandlingarna sett ut mellan bänkägaren och parkförvaltningen? Jag har försökt få klarhet i denna fråga. Jag har träffat olika uppsökande verksamheter och intervjuat personer från bland annat gatukontoret, stadsfastigheter och andra representanter för att höra om den udda bänken i parken. De svar som lämnats är pragmatiska till sin natur. Bänken får vara kvar på grund av att personen inte stör omgivningen och att de flesta är medvetna om att inga andra alternativ finns att tillgå (jfr Juhila 1995). Det är också ett uttryck för ett ”lyckat” motstånd mot kommunens organiserade hemlöshetsarbete. En landskapsarkitekt berättar att:

> Det är väl någonting i det hur, en sån person som han som bor där på bänken, eller [mannen] under bron och så. Personer som sköter sig själva, dom stör inte, dom skränar inte, dom går inte på folk, dom är ganska lätta att acceptera. Men så fort det blir mer gängbildningar, eller dom sitter och skriker, eller går på folk eller så, då blir det ju ett problem. (Landskapsarkitekt, gatukontoret)

I intervjun med landskapsarkitekten berättar denne att parkbänkarnas vara eller icke vara beror på hur de används och i vilken mån andra människor också får tillgång till dem. En annan parkbänk vid Kronprinsen togs bort på grund av att mannen som använde den störde omgivningen, allt enligt landskapsarkitekten. Det kom in klagomål från grannar och bänken kunde inte användas av andra. En konsekvens av att bänken togs bort var att de personer som ansågs störa ordningen flyttade bort till en busskur i närheten. Efter ytterligare klagomål togs även bänken i busskuren bort och då satte sig männen på marken i busskuren. I en notis i Sydsvenskan krävde en buss-

resenär att kommunen skulle sätta ”tillbaka bänken åt uteliggarna och ge oss bussresenärer tillbaka sittplatsen i busskuren” (Oredsson 2003).

Parkbänkar har även tagits bort på andra platser i Malmö. Fyra par järnrör som delvis ligger täckta av löv bredvid en papperskorg längs Södra Promenaden, ett promenadstråk i de centrala delarna av Malmö, är en ledtråd till att det tidigare har funnits en parkbänk där (bild 11). Samma mönster återkommer längs hela Södra Promenaden och delar av Östra Promenaden. I och med att bänkarna tagits bort finns det inte längre några sittplatser kvar runt kvarteret där dygnsboendet Vallhem ligger. Enligt gatukontoret togs bänkarna bort på grund av ”störningar från ’A-lagare’ som skränade och matade råttor” (korrespondens med gatukontoret).

Den 30 juni 2008 promenerade jag förbi parkbänken på Kungsgatan och noterade att den hade bytts ut mot en ny modell. Efter att ha fungerat som hem för en av Malmös hemlösa är nu även denna plats åter i kommunens kontroll. Den 18 augusti skrev en psykiatrisjuksköterska en insändare och önskade att den hemlöse mannen skulle få tillbaka sin bänk. Gatukontoret replikerade att de ”avser att ersätta parksoffan på Kungsgatan med en ny Malmöbänk Kockum. De övriga bänkarna på platsen är av denna modell. Teakbänkarna har utgått ur vårt sortiment” (Ander 2008).

Landskapsarkitekten vid gatukontoret berättade att Malmöbänken Kockum var ett led i stadens stadsmiljöprogram i syfte att minska brokigheten när det gäller variationen av parkbänkar, belysningsstolpar, papperskorgar, blomsterurnor etc. I de centrala delarna av Malmö används en typ av bänk med tillhörande papperskorg för att matcha den äldre bebyggelsen medan en ny typ av bänk togs fram för Västra hamnen, då parkbänken Kockum inte passade in i den nya bebyggelsen. Ett minskat utbud av parkbänkar bidrar, enligt arkitekten, dels till att det blir mindre visuellt störande med olika typer av bänkar, dels till att underlätta drift och underhåll – eftersom ett mindre antal reservdelar måste finnas i lager.

Parkbänkar i allmänhet symboliserar ett ting vars funktion primärt är att sitta på. Det är inte förrän vi vet att bänken används till något annat som vi läser in andra symboler och på så sätt blir parkbänken en artefakt som producerar en viss mening. Det beror också på var bänken är utplacerad. Det är en viss skillnad mellan sittplatser i exempelvis transithallar på flygplatser och bänkar i gatumiljö. Även transithallen råder dock under tillfällighetens logik. I och med att den bänk som illustreras på bild 7 används som sovplats får de repstumpar och band som surrats fast på olika platser på bänken en

annan innebörd. Vi kan även se två pinnar som sitter fast på två band av gummi. Dessa fyller en funktion för bänkinnehavaren. Vad gäller bilden (bild 8) med presenningen över bänken råder ett liknande förhållande. Om vi ser bänken med en presenning på är det inte självklart att detta uppfattas som en sovplats. Presenningen kan fylla andra funktioner. Det är kopplingen mellan vetskapen om att bänken används som boplats i kombination med presenningen och andra ting som tillsammans skapar vår förståelse av just denna parkbänk.

En anledning till att mannen fick bo kvar på bänken innan den till slut togs bort var att han utnyttjade strategin ”just passing”, att i förbigående ta bänken i besittning. När mannen vaknar upp packar han ihop alla sina tillhörigheter och lämnar inte några saker efter sig. När han väl har lämnat platsen kan bänken användas av vem som helst som passerar området och har lust att sätta sig ned. I början av januari 2009 hade parkbänken åter ställts ut på samma plats (bild 10). Trots att teakbänken utgått ur sortimentet är den tillbaka.

Paviljongen

Paviljongen är belägen i Slottsparken i Malmö vid Kung Oscars väg i närheten av Carl Milles Pegasusstaty (bild 2). Paviljongen har av och till använts som boplats (se bild 12). Ibland avhyses de boende från platsen, ibland får de bo kvar en tid. Enligt en artikel i *Sydsvenskan* den 24 november 2003 avhystes en grupp på minst fyra ”uteliggare” från paviljongen efter att polisen fått en anmälan om att en kvinna hade misshandlats (Palmkvist 2003c). En landskapsarkitekt berättade i en intervju med mig att hemlösa inte bara bodde i paviljongen, utan även i dess näraliggande omgivning:

> Det är inte bara där, utan vid toaletterna också som det har varit en liten kåkstad. Det där är en plats som man inte gärna passerar själv tycker jag. [---] Om det är många där. Och absolut inte den sträckan inne i parken längs med toaletten och längs med dammen, där känner man sig ganska ensam och rätt utsatt. Det är väl mängden av människor och att det blir på platser som är lite undanskymda. (Landskapsarkitekt, gatukontoret)

Paviljongen har funnits i Slottsparken sedan den anlades i slutet på 1800-talet och därför blir det en extra svårighet för kommunen att upprätthålla

kontrollen över platsen. Det går exempelvis inte att lägga stenbumlingar på trägolvet och att riva paviljongen är inte heller något alternativ. Till skillnad mot ödetomten och parkbänken har paviljongen ett tak som medför ett bra skydd mot regn. Det är därför en ganska bra plats att sova på. Platsen är dock inte ”out of frame” som i ödetomtens fall. Därför krävs i högre grad att de som sover i paviljongen använder sig av strategin ”just passing”. Slottsparken kan inte generellt ses som ett mellanrum, men det finns platser i parken som är mer ”out of frame” än paviljongen. En av dessa platser är under en av kanalbroarna.

Under bron

”Mannen under bron” hade bott där under en sjuårsperiod innan han flyttade vidare till en lägenhet. Det var en renovering av bron som aktualiserade en förändrad boendesituation för denna man (se bild 13, 14). Att någon har bott under bron i sju år kan tyckas vara anmärkningsvärt och mina intervjupersoner resonerar olika kring anledningen till detta. Ibland sätts omfattande insatser in för att förhindra tältläger och andra bosättningar, medan udda boendeformer i andra sammanhang blir en del av stadsbilden.

Det kan sägas att det var helt rätt tid för mannen under bron att flytta från sin boplats till en lägenhet i Limhamn när bron skulle renoveras. För gatukontorets del blev det också ett tillfälle att förändra stadsrummet. Ett tillfälle då ”ett problem erkänns, en lösning är tillgänglig, det politiska klimatet skapar rätt tidpunkt för förändring och inga begränsningar hindrar att man handlar” (Kingdon 2003, s. 88).

Det pågick diskussioner bland tjänstemännen om hur de skulle göra för att förhindra att bron åter togs i besittning och gjordes till en boplats. Jag ställde en fråga till landskapsarkitekten om de brukar diskutera hur man skall förhindra att vissa platser blir boplatser när de planerar stadsrummet.

> Just i det fallet, ja, det vet jag inte, när man planerar nytt, det är en intressant fråga. Jag vet inte. Jag kan nog säga så att om problemet existerar, då är det klart att då måste man tänka varför det finns just där och vad man i så fall kan göra åt det. Men jag känner för min egen del att [det] är inte en punkt på checklistan, det är det inte. Kryss för risk för hemlösa eller risk för uteliggare eller så. Kanske man gör det i andra sammanhang, som jag tänker på dom här resecentrumen och det är kanske en situation där man borde ha haft det

> med sig i planeringen. Men just i det fallet så hade vi den diskussionen att vi inte ville, eller vi och vi, jag ska inte säga, ja, vi ville inte att han skulle bo kvar där under bron även om han inte har varit ett problem som sådant. Så visst, vi pratade om hur ska vi utforma ytan under bron för att inte någon ska flytta in där igen.
>
> MK: Kom ni fram till något förslag?
>
> Ja, vi bestämde oss för att göra en lutande yta med stenbumlingar ingjutet så att man faktiskt inte kan ha det så bekvämt där under. (Landskapsarkitekt, gatukontoret)

Jag vill här passa på att återkoppla till mitt tidigare resonemang om ödetomten där det finns en skillnad i hur såväl ”mannen under bron” som ”mannen på parkbänken” hanterades i relation till de återkommande röjningarna av ödetomten.

> Jag kan bli lite provocerad av att man [kommunen]. Jag menar om man verkligen vill göra någonting åt problemet, då kan man inte bara flytta på folk eller säga att nu får ni inte vara här längre och så flyttar dom någon annanstans, då måste man faktiskt göra någonting mer åt saken, som [mannen under bron] där till exempel. Okey erbjud honom då ett annat boende, så har man gjort någonting för honom också, inte bara betraktat honom som ett problem som ska puttas undan någonstans ut ur vårt eget synfält. (Landskapsarkitekt, gatukontoret)

Det som efterfrågades var att avhysning och fysisk utformning i syfte att flytta personer från en plats måste åtföljas av erbjudanden om ett bättre alternativ.

Under viadukten

I början av mitt avhandlingsarbete följde jag med några bostadssekreterare från Kirsebergs stadsdelsförvaltning på en tur runt stadens s.k. uteliggaremiljöer. En av dessa platser som vi besökte var Frihamnsviadukten (bild 2). Längs järnvägsspåret fanns flera olika boplatser. En av dessa var under själva viadukten.

En tid senare rapporterades det i *Sydsvenskan* (Bergstrand 2002) om ”tältlägret” under Frihamnsviadukten. Fokus för reportagen var nu att det var ett tillhåll för allehanda kriminell verksamhet. Det förekom häleri menade man i medierna. Droghandel, kabelskalning och försäljning av stulna cyklar nämndes som illegala verksamheter. Det slutade med att de som bodde under viadukten avhystes och deras kvarlämnade ägodelar forslades bort.

I nära anslutning till avhysningsförfarandet placerades en mängd stora stenbumlingar ut. De är kantiga och utlagda på ett sätt som omöjliggör etablerandet av en sovplats (se bild 15). Stenbumlingarna får samma karaktär som de spikmattor som placeras ut på fönsterbleck och liknande för att förhindra att fåglar sätter sig där. Resultatet har också blivit att det inte längre finns några som bor under viadukten. Vid ett senare besök (augusti 2007) på platsen syntes dock spår av mänsklig närvaro. Det fanns en mängd graffiti och andra inskriptioner som avslöjade att någon hade varit där. Det fanns också en mängd avskalade kabelrester på olika platser kring viadukten. Platsen under viadukten är också ett mellanrum beroende på hur det används. Problemet i detta sammanhang var att platsen låg för nära järnvägsspåren och antalet boende blev för stort för att avståndet till SJ:s mark skulle vara ”out of frame”. Det var också verksamheten som bedrevs under viadukten som blev ett problem – kabelskalning, försäljning av droger och häleri. Ett mer oskyldigt ”läger” hade således troligtvis kunnat hålla sig ”out of frame”, men i detta fall var bosättarna på fel plats och vid fel tidpunkt. Vi kan alltså se Frihamnsviadukten som ett tydligt exempel på hur platsen disciplineras.

Att disciplinera staden

Jag har i detta kapitel presenterat, med hjälp av fotografier, ett antal platser i Malmö som är en del av den geografi som de utsorterade kämpar om och som utgör en alternativ organisering i relation till kommunens organisering av hemlöshetsarbetet. De olika platserna belyser både deras inkluderande och exkluderande karaktär. Det beror på vem som gör vad och när på en specifik plats. Skateboardåkning är inte problematiskt på ödetomtens ramper, men att tälta där skapar problem. Att sitta ned en stund på en parkbänk är inte heller något problem, men att göra den till sin boplats förändrar platsens funktion och belyser dess gränser. Jag har försökt visa hur dessa platser vid vissa tillfällen görs om till hemlösas boplatser och hur ibland, genom att personerna gör sin närvaro på platsen så osynlig som möjligt eller genom

att ge sken av att man bara är där, vissa platser kan utvecklas till att bli mer långvariga boplatser. Uteslutningen från platsen lurar dock ständigt runt knuten och tekniker för att disciplinera stadsrummet aktiveras. En disciplinering av staden innebär att platsens normativa innehåll – dess moraliska geografi – byggs in i den fysiska miljön.

De platser som jag har tagit upp i detta kapitel är en del av en alternativ organisering. Jag vill utifrån denna diskussion introducera begreppet ”läge” som ett komplement till ett platsbegrepp. Både Tilly (2005, s. 14) och Bourdieu (1999a, s. 123) laborerar med begreppet ”site”. Site har då betydelsen av att både vara en plats och en position. Det finns en mer dynamisk förståelse av ett i övrigt mer stabilt platsbegrepp. Jag vill försöka förena dessa två innebörder mot bakgrund av latinets ”sinus”, vilket betyder just position eller ”site” i den engelskspråkiga betydelsen punkt, plats eller grund. Bourdieu använder egentligen det franska begreppet ”lieu”, vilket översätts till engelskans ”site” med betydelsen ställe, ort eller plats. Enligt Bourdieu kan ”läget (le lieu) […] definitivt bestämmas som den punkt i det *fysiska rummet* där en agent eller sak är belägen, ’tar plats’, existerar; det vill säga som en *lokalisering* eller, ur ett relationsperspektiv, som en *position*, en rang i en ordning” (ibid., s. 123–124).

En fördel med att introducera läge som begrepp är att det relaterar till ett läge i fysisk mening, det vill säga en plats. Denna plats kan betraktas som ett bra eller mindre bra läge, vilket också relaterar till position. Begreppet läge är ett mer relationellt begrepp än begreppet plats. Ett bra läge får sin innebörd i relation till ett sämre. Ett bra läge innebär ofta att en person befinner sig i en bättre position. Här finns också en dynamisk skala. Läget kan vara relativt flytande eller låst. Särskilt i sociala relationer finns det en tendens att lägen kan låsa sig. Dessutom innefattar begreppet en tidsdimension. ”Nu är det läge att avhysa personen”, ”det var inte rätt läge att be om mer resurser till vår enhet”. Det blir tydligt att läget är viktigt för våra relationer på flera sätt, särskilt i våra ständiga förhandlingslägen.

Tidsdimensionen visar att rätt läge också har med det ”rätta tillfället” att göra – ”tillfället” i Asplunds anda (Asplund 1992, s. 9). Enligt Asplund kan man inte räkna med tillfällen i alla lägen, utan tillfället är förbehållet det urbana läget. På landsbygden uppkommer inga tillfällen, enligt Asplund. Stadslivets tillfällen eller rätta lägen innebär dock att många lägen missas vilket medför en massa socialt spill. Detta är tillfällenas baksida. Slutligen har begreppet betydelsen ”samtalsläge” eller diskurs (Sunesson 2003, s. 84).

Samtalsläget sätter gränserna för vad som är möjligt och inte möjligt både vad gäller tid, plats, relation och position. Samtalsläget tenderar alltid att genomsyra de övriga dimensionerna och får därmed en utpräglad koppling till en maktdimension.

De platser som jag i detta kapitel har analyserat handlar om lägen som ligger utanför kommunens olika inrättningar. Platserna skiljer sig både i var det fysiska läget är och hur det tidsmässiga läget är strukturerat. Den alternativa organiseringen är organiserad utifrån en annan rytm. Personer som bor ute tvingas ofta hålla sig i rörelse under natten och vila under dagen. Dygnsrytmen är inte synkroniserad med socialtjänstens arbetstider. Det finns därmed en skevhet mellan socialtjänstens tidsmässiga organisering och den rytm som organiserar exempelvis ödetomtens bosättningar. Det finns alltså både en kamp om det fysiska och det tidsmässiga läget. De personer som blir en del av den kommunala organiseringen måste inordna sig i de platser som de hänvisas till, men också till den rytm som de organiseras efter. Det gäller även den tid, då det är möjligt att söka hjälp för att få en bostad. I akuta lägen kan personer söka sig till socialjouren när socialtjänstens övriga boendeenheter är stängda. Personen blir i dessa akuta lägen hänvisad till kortsiktiga alternativ som natthärbärget eller möjligtvis hotell. För att få tillgång till andra alternativ måste personen ta kontakt med boendeenheterna under arbetstid. Ofta finns det särskilda besöks- och telefontider som dikterar hur mötet mellan en person som söker hjälp och representanter från hjälpsystemet skall utformas.

Även platser har betydelse för sociala relationer och skapar dem samtidigt som mänsklig handling skapar platsen – eller i varje fall förståelsen av platsen. Platser kan, enligt Tickamyer (2000), på så sätt ses som ”manifestationer av sociala relationer och praktiker som definierar den specifika omgivningen” (s. 806). Socialtjänstens arbete är således platsbundet och i hög grad styrt av en viss rytm och en viss tid. En paradox är att problemen enbart existerar under denna begränsade tid, efter arbetstid blir de osynliggjorda.

En plats normativa innehåll avslöjas oftast inte förrän en överträdelse sker. Detta innebär att någon bryter mot de regler som gäller för platsen. Överträdelsen kan ha att göra med tidpunkten för användandet eller vem som platsen är avsedd för. Mats Franzén (1982) skriver att:

> […] det som var trivsamt 1920 är kanske störande 1982. Men inte nog med det: det som går an på en plats 1982 går inte an på en annan plats samma år, och det som passar sig på en plats mitt på dagen är störande på samma plats 12 timmar senare. (s. 13)

Om inte platsens inbyggda regler följs skapas oordning. Det är oordningen som har varit ett hot, och lösningen har varit att ordna staden och lägga livet till rätta för dess innevånare. Dessa tekniker för att kontrollera det offentliga rummet har sina rötter i 1800-talets borgerliga samhälle (Franzén 1982). Den ökade segmenteringen av staden med exklusiva områden och privatiserade offentliga rum med bostadsområden som murar in sig i s.k. gated communities (Davis 2006; Low 2004) ”berövar oss rätten till större delen av staden och slänger istället till oss en liten del av den” (Franzén 1982, s. 19). Parkbänken som får stå kvar blir ett exempel på en förhandling från vilken undantag sker. Det finns en ständig kamp om läget i form av konkurrerande kategorier som på olika sätt försöker återta platsen.

Genom att förändra den fysiska utformningen av olika platser hindras människor från att använda dessa på ett annat sätt än det var tänkt. Borttagandet är en disciplinerande åtgärd, en teknik för att skapa ordning. Det saknas dokumentation om hur förhandlingarna har sett ut innan dessa åtgärder och tekniker sätts in. Det är svårt att hitta skriftliga protokoll över varför exempelvis vissa parkbänkar tas bort eller varför andra får stå kvar. Det handlar snarare om att ”decisions happen” (March 1994) – beslut händer vars konsekvenser ibland blir till synliga fysiska artefakter likt stenbumlingarna under viadukten eller borttagandet av objekt som skapar oordning.

En viktig del i disciplineringen av staden och en parallell disciplinering av människorna är hur de platser som jag har presenterat i detta kapitel står i relation till det som är önskvärt – nämligen att osynliggöra den synliga hemlösheten genom att få in människor från gatan in i värmen (jfr Scott 1998, s. 1; Perrow 1978, s. 108). Detta gäller särskilt vissa kategorier som barnfamiljer och ungdomar (jfr Ristilammi 2003, s. 50). Det är ett uttryck för myndigheternas sociala ansvarstagande och tjänstemännens arbete att finna en lösning på klienternas problem, men som inte behöver stämma överens med vad klienterna själva önskar sig. Jag kommer senare i avhandlingen att visa att det många gånger handlar om tillgängliga lösningar snarare än de lösningar som anses vara ”bäst” för klienten.

KAPITEL 6

Att administrera ett socialt problem

I DETTA KAPITEL kommer jag att beskriva och analysera organiseringen av boendeformer avsedda för hemlösa personer i Malmö. Vilka förutsättningar krävs för att kommunen skall kunna administrera de problem som de anser finns? Det gäller att definiera vem som berörs och vilka grupper som inte skall ingå i denna problemdefinition. Först diskuterar jag den lokala definitionen av hem- och bostadslösa för att därefter belysa hur detta problemområde har organiserats. Jag beskriver de boendeformer som har vuxit fram i Malmö samt de boendeformer som kommunen planerar att bygga eller uppföra. Jag kommer också att lyfta fram den handlingsplan som utvecklats för hemlöshetsarbetet och visa hur definierade kategorier differentieras och hur dessa ordnas i den administrativa apparaten. Det sker en begreppsmässig differentiering av olika kategorier som därefter sorteras in i olika boendealternativ. Hur kategorier av människor har organiserats i en boendetrappa är något som jag mer utförligt kommer att återkomma till i kapitel 7.

Jag menar att hemlöshet är ett socialt problem i den meningen att problemet är konstruerat av kommunala tjänstemän, politiker och medier genom att hemlösheten definieras, dess orsaker specificeras och namnges. Hemlöshet existerar således inte oberoende av mänsklig handling, det vill säga det som görs i organisationen (Best 2001, s. 14). Mitt fokus är därmed riktad mot organiseringen av hemlöshetsarbetet i kommunen snarare än hemlöshetsarbetets organisationer. Det senare skall förstås som resultat av organiseringen (Czarniawska 2005, s. 45). Det är dock viktigt att betona att även om kommunen definierar hemlöshet som ett socialt problem som kan mätas och som anses ha vissa orsaker och lösningar, konkurrerar kommunens syn med andra aktörers definition av problemet (Best 2008, kap. 1).

Att hemlösheten är konstruerad som ett socialt problem innebär inte att det är något ”påhittat problem” – att det varken skulle finnas hemlöshet eller hemlösa (jfr Potter 1996, s. 7). Att befinna sig i en hemlöshetssituation

är i hög grad en reell situation med stort mänskligt lidande som följd, men så hade det även varit för individen om problemet inte hade definierats som ett socialt problem. I likhet med organisering är konstruktionen av sociala problem föränderlig. Konstruktionen av problemet skiljer sig därför från hur det har konstruerats under andra tidsperioder och på andra platser (Best 2008, s. 5).

Problemet definieras

Hur definieras hemlösheten i Malmö? Vem som räknas som hemlös beror på den officiella definition som kommunen har. Den officiella definitionen i Malmö är viktig, då den som jag senare skall visa påverkar kategoriseringen och placeringen av hemlösa (jfr Best 2001, s. 42–43). Den officiella definitionen kan sägas förenkla ett komplext problemområde. Scott (1998) skriver att:

> Vissa former av kunskap och kontroll kräver en insnävning av synfältet. Den stora fördelen med ett sådant tunnelseende är att det skarpt fokuserar vissa begränsade aspekter av en i övrigt långt mer komplex och ohanterlig verklighet. (s. 11)

Enligt Scott är tunnelseendet nödvändigt men det får konsekvenser. Han skriver vidare att ”de kategorier som statens ombud använder är inte bara metoder för att göra omgivningen läsbar utan också en uppfordrande melodi som de flesta måste dansa till” (ibid., s. 83). Under min undersökningsperiod har såväl den lokala hemlöshetsdefinitionen i Malmö som den nationella hemlöshetsdefinitionen kommit att ändras. Fram till år 2004 i Malmö användes en egen definition som gjorde skillnad mellan bostadslösa och hemlösa. De som räknades som bostadslösa var ”samtliga personer som ofrivilligt saknar egen bostad och som uttryckt detta som ett problem i kontakten med socialtjänsten” (Mö8 2002). Definitionen medförde att även de personer som bodde i stadsdelarnas andrahandsboenden, det vill säga de lägenheter som socialtjänsten är förstahandshyresgäst för och som de sedan hyr ut i andra hand till klienter, också redovisades i den årliga kartläggningen. Sedan 2005 har Malmö stad börjat tillämpa Socialstyrelsens (2000) definition av hemlösa. Med utgångspunkt från Socialstyrelsens definition formulerar stadskontoret sin definition enligt följande:

Person som saknar egen eller förhyrd bostad och som inte bor i något stadigvarande inneboendeförhållande eller andrahandsboende samt är hänvisad till tillfälliga boendealternativ eller är uteliggare.

Personer som är inskriven på kriminalvårdsanstalt eller institution inom socialtjänst, SiS eller landsting räknas om han/hon planeras skrivas ut inom tre månader efter mätperioden men ännu inte har någon bostad ordnad.

Som hemlös räknas också person som tillfälligt bor hos kompisar eller bekanta om han/hon på grund av bostadslöshet varit i kontakt med den uppgiftslämnande myndigheten/organisationen under mätperioden.

Det centrala är alltså att en hemlös löst bostadsfrågan på mycket kort sikt eller inte alls. Det rör sig om en situation där man inte kan ha sina tillhörigheter på en bestämd plats och har svårt att knyta några stadigvarande sociala relationer.

I definitionen innefattas personer som

- vistas på institution och inte har något boende vid utskrivning. Med institution menas behandlingshem, sjukvård och kollektivboende i frivilligorganisationers regi eller motsvarande
- bor på dygnsboende/dygnshärbärge som drivs av Malmö stad eller på entreprenad
- bor på hotell eller hotelliknande boende anvisat av socialtjänsten
- finns inom kriminalvård eller på häkte och inte har något boende vid utskrivning
- för en ambulerande tillvaro och pendlar mellan olika **kortvariga** boendeformer t ex mellan hotell, uteliggande, kompisboende, boende på Stadsmissionen osv.
- är uteliggare
- uppgift om aktuell vistelse saknas
- bor i stadsdelarnas egna akutboenden som t ex utredningslägenheter eller liknande.

Källa: Mö9 2007, s. 2.

Trots att kommunen numera använder Socialstyrelsens (tidigare) hemlöshetsdefinition från 1999 i sina årliga kartläggningar av antalet hemlösa lever den gamla uppdelningen kvar mellan bostadslös och hemlös. En anledning till detta är att i kommunens hemlöshetskriterium för fördelning av budget mellan stadsdelarna ingår bland annat antalet andrahandslägenheter. Därför har man kvar definitionen av bostadslös, eftersom det är här som stadsdelarnas andrahandsboende och andra inneboende redovisas. Detta innebär att stadsdelarnas egen rapportering till kartläggningarna och till rapporterna om insatser för hem- och bostadslösa ligger till grund för tilldelningen av budgetmedel. Även om en tjänsteman från stadskontoret inte trodde att detta innebar att stadsdelarna rapporterade in fler hem- och bostadslösa jämfört med det verkliga antalet menade tjänstemannen att det finns en risk att stadsdelarna är mer generösa med vem som skall inkluderas i definitionen.

Socialstyrelsens definition av hemlösa har emellertid hitintills ändrats för varje mättillfälle. Eftersom Malmö stad måste rapportera in antalet hemlösa till Socialstyrelsens hemlöshetsräkning är det relevant att även lyfta fram Socialstyrelsens senaste definition. Kommunen måste förhålla sig till en extern definition som de i sina egna kartläggningar inte tillämpar. Socialstyrelsens (2006a, s. 20) definition av hemlösa enligt den senaste kartläggningen utgår från fyra hemlöshetspositioner (se nästa sida).

Den europeiska organisationen FEANTSA (la Fédération Européenne des Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri)[1] har under lång tid arbetat för att få fram en operationaliserbar definition av hemlöshet som skall möjliggöra europeiska komparationer. ETHOS (European Typology of Homelessness and housing exclusion) definition inkluderar de människor som riskerar att drabbas av hemlöshet (Edgar & Meert 2005; Edgar & Meert 2006, s. 59). I Socialstyrelsens senaste kartläggning 2005 har delvis samma språk använts (Socialstyrelsen 2006a, s. 21). Genom att använda sig av begreppet ”situationer” påminner definitionen om ETHOS.

Det är dock viktigt att betona att hemlöshet inte enbart relaterar till en fysisk avsaknad av tak över huvudet, utan hemlöshet är, enligt Arnold, ett uttryck för politisk exklusion (Arnold 2004, s. 18; Feldman 2004; Cresswell 2006, s. 160). Arnold menar att ”hemlösa drabbas mest av de flesta av alla våra utestängningar och att hemmet står för tillgång till demokratiska be-

1 I engelsk översättning: The European Federation of National Organisations working with the Homeless.

1. En person är hänvisad till akutboende, härbärge, jourboende eller är uteliggare.
2. En person är intagen eller inskriven på antingen
   - kriminalvårdsanstalt
   - behandlingsenhet

   eller

   - stödboende inom socialtjänst, landsting, privat vårdgivare, HVB-hem eller SIS-institution och **planeras att skrivas ut inom tre månader** efter mätperioden men har inte någon bostad ordnad inför utskrivningen eller utflyttningen.
3. En person är intagen eller inskriven på
   - behandlingsenhet

   eller

   - stödboende inom socialtjänst, landsting, privat vårdgivare, HVB-hem eller SIS-institution och **planeras inte att skrivas ut inom tre månader** men har inte någon bostad ordnad vid eventuell framtida utskrivning eller utflyttning.
4. En person bor tillfälligt och utan kontrakt hos kompisar, bekanta, familj, släktingar eller har ett tillfälligt (kortare än tre månader efter mätperioden) inneboende- eller andrahandskontrakt och har på grund av denna situation **sökt hjälp** eller **varit i kontakt med** den uppgiftslämnande myndigheten eller organisationen **under mätperioden.**

Källa: Socialstyrelsen 2006a, s. 20.

fogenheter och rättigheter kontra fullständig förvägran av dessa" (Arnold 2004, s. 19). Det är främst hemlösas utestängning från arbetslivet och ett eget hem som leder till att det politiska medborgarskapet undanröjs, enligt Arnold. I en svensk kontext förs denna diskussion ofta fram där avsaknaden av ett hem försvårar möjligheten att behålla ett arbete och svårigheterna att kunna få ett hem om personen inte har ett arbete. Dessutom har hemmet eller

adressen en fysisk förbindelse med det politiska medborgarskapet genom att en adress underlättar för personen att rösta i politiska val.[2]

Hur hemlöshet skall definieras i dag råder det olika uppfattningar om (se Sahlin 1992). Hemlöshetsdefinitioner i allmänhet visar kategorins politiska innebörd.[3] En grov uppdelning mellan olika typer av definitioner visar att de antingen inkluderar de hemlösa som erhåller någon form av service eller de som har behov av service, och slutligen en tredje grupp som riskerar att behöva hjälp med sin boendesituation (Blau 1993, s. 8). Den förstnämnda definitionen brukar anammas av politiker, då den kan visualisera det arbete som exempelvis en kommun gör för att komma tillrätta med hemlöshetsproblematiken. Antalet hemlösa anger således inte hur många som i ”realiteten” saknar ett hem, utan det anger den klientstock som socialtjänsten arbetar med i sina hemlöshetsåtgärder.

> Jag har sagt det flera gånger att man skulle samla alla så kallat bostadslösa som ofrivilligt bor någon annanstans och samlat alla en gång i månaden utanför stadshuset i en tyst demonstration bara för att visa upp hela den gruppen. Det hade varit jättebra för det är jättemånga, det är hur många som helst. (Bostadssekreterare)

I konstruktionen av hemlöshet som socialt problem kan vi här se exempel på hur företrädare gör anspråk på olika sätt att definiera problemen och använder sig av statistik och egna upplevelser för att beskriva en bild av antalet hemlösa som antingen dolt av ett stort mörkertal, eller som en beskrivning

---

2 Ett andrahandskontrakt inom den sekundära bostadsmarknaden är dock ingen garanti för att man har fritt tillträde till sin bostad. Ett exempel ges i LVM-utredningens betänkande (SOU 2004:3) där en klient som bodde i en av socialtjänstens andrahandslägenheter inte fick hämta sitt röstkort. Han förvägrades tillträde till lägenheten på grund av onykterhet (s. 357, not 8).

3 Problemet med att definiera hemlöshet lyfts fram av Sommer (2001). Bourdieu (1992b) för en intressant diskussion om konsekvenser av definitioner (fotnot 43, s. 245). Han hävdar att myndigheternas definitioner ofta snävar in fenomenet till att enbart räkna de som mest uppenbart kan räknas som hemlösa, det vill säga de som bor ute eller på härbärgen. Detta medför att andra grupper inte räknas in, särskilt inte de som myndigheterna inte vill skall utgöra en del av målgruppen – exempelvis trångbodda och personer som är inneboende. Bourdieus kritik är dock främst riktad mot forskare som anammar en allt för snäv definition av hemlöshet och därigenom bidrar till att ge sken av att hemlöshetsstatistiken motsvarar faktiska omständigheter, istället för att visa hur olika definitioner producerar varierande resultat. Även i den statliga hemlöshetskommitténs delbetänkande framfördes denna kritik (SOU 2000:14). Thörn (2001, 2004) har bland annat kritiserat Socialstyrelsens tidigare kartläggningar och Sahlin (1994) har problematiserat svårigheterna med att mäta hemlöshet.

av fakta (jfr Billig 1996, s. 178). När hemlösa definieras skapas kategorier. I definitionen konstrueras hemlöshet som socialt problem. För att kunna åtgärda problemet föreslår socialtjänsten handlingsalternativ. När det gäller hemlöshet innebär dessa att definierade kategorier av målgrupper ordnas i specifika boendeformer, men för att kunna utföra detta arbete krävs en organisering av kommunens verksamheter.

Problemet organiseras

Sedan mitten av 1990-talet har ett allt mer komplext organisationslandskap vuxit fram i Malmö, vilket utgörs av kommunala, privata och frivilliga organisationer. Organisationslandskapets aktörer är i hög grad specialiserade (jfr Bergmark & Lundström 2005). Organiseringen i specialiserade enheter inom exempelvis socialtjänsten kan vara ändamålsenliga för organisationen, men mindre bra för dess klienter. En person som är hemlös måste ofta ha kontakt med flera olika tjänstemän inom olika verksamheter med sinsemellan specialiserade uppgifter.

Specialiseringen kan även vara bra för klienten och mindre bra för organisationens tjänstemän, då den kan skapa glapp mellan och inom olika enheter och förvaltningar. Arbetet inriktat mot hemlösa berör många olika enheter, vilket i sig skapar gränser som måste överbryggas då delverksamheterna utgår från väldigt olika målsättningar. Gatukontorets målsättning skiljer sig exempelvis från boendeenheternas, precis som MKB har andra intressen än socialtjänsten. Det är inte alltid som dessa verksamheters logik är förenlig med varandra. Ett exempel är då en person eventuellt beviljas och genomgått en missbruksbehandling och i samband med utskrivningen är härbärge den enda boendeform som erbjuds. En av de intervjuade bostadssekreterarna berättar att:

> Samtidigt finns det en fara att när du har en sådan strikt uppdelning i den egna organisationen mellan ekonomi, boendehantering och sen annat […]. Den här strikta [uppdelningen] kan vara bra ibland, det är väl bra för att veta vem som gör vad i den egna organisationen. Men det kräver ju också ett ökat individuellt samarbete i individärendena för det får inte bli så att biståndet beviljar en behandling på 100 000 sen kommer klienten på en annan avdelning men ligger efter med en hyra och blir vräkt i samma veva. (Bostadssekreterare)

Den senaste organisationsförändringen som berör hemlöshetsarbetet i Malmö innebar att en ny nämnd (resursnämnden) och förvaltning (sociala resursförvaltningen) inrättades i juli 2008, vilka ansvarar för de verksamheter inom bland annat individ- och familjeomsorgen som är kommunövergripande. Samtliga alternativa boendeformer som är kommunövergripande ingår numera i en och samma centrala förvaltning.

Den organisation som jag behandlar i denna avhandling är den som gällde 1996–2007. Det finns några insatser som är kommunövergripande och ansvaret för dessa är fördelade på olika stadsdelar. Kirsebergs stadsdelsnämnd har samordningsansvar för de kommunövergripande insatser som riktar sig mot hemlöshet. För att hantera samordningsansvaret har en samordningstjänst inrättats (figur 2). Bostadssamordnaren ingår i en övergripande ”strategigrupp” bestående av individ- och familjeomsorgschefer från stadsdelarna Södra Innerstaden, Fosie, Centrum, Rosengård och Kirseberg, samt representanter från stadskontoret. Strategigruppen arbetar utifrån en hemlöshetsplan i syfte att samordna och långsiktigt planera för insatser riktade till hemlösa.

Utöver denna grupp finns tre andra samordningsgrupper. ”Gruppen för socialt boende” består av bostadssamordnaren, representanter från stadsfastigheter, LiMa (Lokaler i Malmö) och från stadsbyggnadskontoret. Gruppens syfte är att ta fram ”lokaler för socialt boende”. Detta innebär att ”alla lokaler som blir lediga i kommunen och som är möjliga för boende behandlas i gruppen. Det samma gäller tomter som kan bebyggas och fastigheter/lokaler som kan förvärvas” (Mö10 2006, s. 2). Under perioden 1 oktober 2005 – 30 september 2006 resulterade gruppens arbete i att nya lokaler togs fram för Träffpunkten Värnan (en värmestuga för hemlösa), ett ”vandrarhemsboende” i stadsdelen Centrum och ett ”boende efter behandling”. Därefter har gruppen arbetat med att ”finna lämplig placering för delar av Mosippan, för ett nytt stödboende för personer med dubbeldiagnos och för ytterligare en bostadsby och för ett boende för personer med underhållsbehandling” (ibid., s. 3).

”Bostadsansvariggruppen” består av de bostadsansvariga i respektive stadsdel. De träffas regelbundet tillsammans med bostadssamordnaren för att utbyta erfarenheter och information kring stadsdelarnas verksamheter. ”Samverkansgruppen för hemlösa med psykiskt funktionshinder” kom till år 2005 och består av en rad representanter från olika verksamhetsområden, bland annat psykiatrin, Röda korset, Stadsmissionen, polisen och gatukontoret.

Det politiska ansvaret för hemlöshetsproblematiken åvilar kommunalrådet för vård- och omsorgsroteln. Ansvaret för utförandet av hemlöshetsarbetet är däremot delegerat ned på tjänstemannanivå. Varje stadsdel måste själv undersöka behovet och beställa den typ av bostäder som behövs för att lösa den ”interna” hemlösheten. Hur dessa boenden skall fördelas och vilket stöd och andra sociala insatser som skall erbjudas är också ett ansvar som åvilar den enskilda stadsdelen. I stadsdelarna finns numera personal som enbart arbetar med frågor som rör hem- och bostadslösa, med undantag för Rosengård där hemlöshetsarbetet ingår i vuxenenhetens arbete inom individ- och familjeomsorgen. I några stadsdelar har arbetet med hemlösa delats upp i förebyggande arbete och utredningsarbete. I ett par stadsdelar har enskilda tjänstemäns roller definierats tydligare, så att stöd och myndighetsutövning inte ligger på samma tjänstemän.

Under studiens genomförande har ett par organisatoriska förändringar skett. Bland annat har det politiska ansvaret fördelats så att frågan om *bostadslöshet* ligger under kommunalrådet för boende- och stadsmiljöroteln, medan *hemlöshet* fortfarande ingår i vård- och omsorgsrotelns politikområde. En annan viktig förändring är att det inom tekniska nämnden och fastighetskontoret har utvecklats en särskild enhet – Lägenhetsenheten – som sköter anskaffning av lägenheter, tar fram nya objekt för ”sociala boenden”, handhar kontraktsskrivning och förvaltning av andrahandsuthyrning (Mö11 2007). Tidigare hanterades kontrakten inom respektive stadsdel. Lägenhetsenhetens tillkomst i september 2005 har medfört att alla kontrakt hamnar

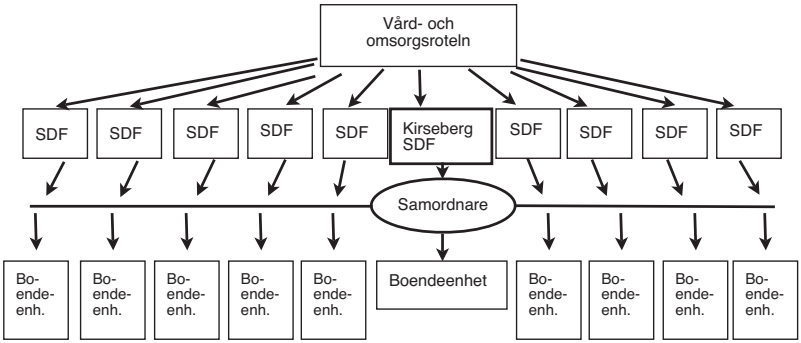

Figur 2. Organisationsskiss över organiseringen av hemlöshetsarbetet i Malmö under perioden 2001–2007.

under samma organisatoriska tak och kan fördelas på respektive stadsdel efter behov istället för att enskilda stadsdelar ”sparar” lägenheter ”i väntan på” potentiella hyresgäster. Förändringen handlar endast om en organisatorisk nivåskillnad. Lägenhetsenheten blir nu den aktör som måste anskaffa övergångslägenheter för att kunna utföra sitt uppdrag (jfr Tilly 2000).

Uppsökande verksamhet bland hemlösa personer i Malmö har varit mer eller mindre obefintlig under många år. Det fanns under 2002 ett informellt nätverk av anställda inom socialtjänsten, polisen, parkförvaltningen och vaktbolag, vilket därefter har aktiverats ”vid behov”. Den 1 januari 2006 startade verksamheten Mobila enheten inom ramen för projektet ”Hemlösa med psykisk sjukdom: Uppsökande verksamhet och långsiktigt omhändertagande”. En viktig del i enhetens arbete var och är uppsökande verksamhet bland s.k. uteliggaremiljöer. Enhetens inriktning har varit mot hemlösa personer med psykiska funktionshinder. Drygt ett år senare, i februari 2007, startade Uppsökandeteamet sin verksamhet. Precis som Mobila enheten är Uppsökandeteamet en kommunövergripande verksamhet. Teamet riktar sig till personer över 18 år med missbruksproblem. De båda verksamheterna sorterar sedan juli 2008 under samma nämnd (resursnämnden) och för närvarande pågår ett arbete med att slå ihop dem till en enda enhet.

Problemet med olika aktörers dubbla roller är något som har varit en återkommande diskussion kring hemlöshetsarbetet (Sahlin 1996; jfr Svensson, Johnsson & Laanemets 2008, s. 95). Jag pekade på detta problem i kapitel 4 då jag visade hur relationen mellan bostadsföretag och socialtjänst innebär att socialarbetarna hamnar i ett dilemma, eftersom de många gånger får hantera motstridiga roller. De skall stötta klienter samtidigt som de skall vräka dem:

> Ja, det tycker vi att vi gör för vi sitter på två stolar. Dels har vi tillsyn som du säger, men sen jobbar vi efter hyreslagen, alltså vi ska följa hyreslagens intentioner, regler och allt vad där står och det är inte lätt att göra det alltså. Så ibland så får vi vräka folk också och det gör vi ju med när dom inte sköter och betalar hyran eller när det är missbruk och det är störningar och sånt. Då har inte vi mycket att välja på, för då har vi tryck utifrån också att göra någonting. (Bostadssekreterare)

En annan bostadssekreterare uttrycker det så här:

> Alltså hela vår roll är en enda stor rävsax. Vi sitter med ena handen måste vi avhysa, med den andra måste vi ge tak över huvudet. Och det gör ju liksom vårt jobb jättesvårt. Alltså vi är båda rollerna. Och egentligen kan man tycka att det borde vi aldrig vara. Vi är socialtjänsten punkt slut. Vi ska inte behöva egentligen avhysa och agera som fastighetsägare eller hyresvärdar. För det är egentligen inte vårt område, det vi är bäst på. Så det gör ju att, man tränar sig, man blir till sist både mamma och pappa brukar jag säga om du förstår vad jag menar med liknelsen. Det är jättesvårt. (Bostadssekreterare)

Tjänstemännen har haft ansvar för att både avhysa hyresgäster samt att ge stöd och hjälp med att hitta ett nytt boende. En titel som numera är vanligt förekommande är bostadssekreterare. Det är inte alla stadsdelar som har sådana, men tjänsten innefattar just att arbeta med att utreda och placera personer som saknar bostad i olika boendealternativ. En annan viktig tjänstetitel är de s.k. tillsynarna som har till uppgift att ge stöd och tillsyn i socialtjänstens bostäder.

Inrättandet av en kommuncentral lägenhetsenhet och en kommunövergripande resursnämnd innebär att det finns en tendens till att gå från 1990-talets decentralisering till att återigen centralisera organiseringen av hemlöshetsarbetet. Detta är också ett problem vid studier av organisering, eftersom det är en pågående verksamhet som ständigt förändras. Även om man vid en tillbakablick kan se ett mönster av kontinuitet är det hela tiden en fråga om dialektiken mellan kontinuitet och förändring. Vid en tillbakablick är det just resultatet av organiseringen som synliggörs, det vill säga dess organisationer (jfr Czarniawska 2005).

Ett led i organiseringen av hemlöshetsarbetet som också pekar mot att hemlöshetsproblematiken ses som en kommunövergripande angelägenhet var att försöka få till stånd en handlingsplan för hur arbetet skulle organiseras – en handlingsplan som kom att realiseras. Beskrivningen av organiseringen av hemlöshetsarbetet i kommunen ger vid en första anblick sken av att vara lättbegriplig, särskilt utifrån det organisationsschema som redovisas ovan (figur 2). Det finns skillnader mellan organisationerna om hur arbetet bör utföras. Den uppsökande verksamheten inriktar sig mot att vara ute på de platser där hemlösa personer vistas medan bostadssekreterarna tar emot besök på socialkontoret. Det finns även olika förhållningssätt i relation till

synen på klienter. Mobila enheten följer med hemlösa till olika möten och hjälper till vid kontakter med myndigheter, då de anser att de personer som de möter ofta har svårt att klara av saker på egen hand och är i behov av stöd och hjälp. För andra delar av organisationen handlar det snarare om att motivera personer att själva ta kontakt med myndigheter eller andra organisationer inom vårdapparaten. I det vardagliga arbetet kan det vara svårt att dela upp en tänkt målgrupp utifrån problemområden, då många människor som tjänstemän möter berörs av flera sådana. En ökad specialisering kan då försvåra det arbete som utförs.

Genomgången av organiseringen visar att detta är ett arbete som är allt annat än klart och tydligt. Det är en mängd organisationer inblandade som ibland styrs av helt olika uppdrag. För en del tjänstemän innebär detta att deras arbete präglas av motstridiga roller och där en ökad grad av specialisering skapar gränser mellan verksamheter som är svåra att överbrygga. En del arbetsgrupper har utformats vars arbete påverkar organiseringen och som får konsekvenser för vilka boendeformer som tas fram och vilka målgrupper dessa riktar sig till. Var dessa organisationer är placerade i organisationsapparaten har betydelse för vad företrädarna ser som sin uppgift. När det gäller exempelvis ”Gruppen för sociala boenden” betyder detta att man tolkar sin uppgift som att ta fram ”lämpliga lokaler” och att hitta ”lämpliga placeringar” av definierade målgrupper. Ett viktigt instrument i styrningen av organiseringen av hemlöshetsarbetet är att utveckla riktlinjer för hur Malmös olika stadsdelar bör arbeta. Malmö stads hemlöshetsplan är ett exempel på ett sådant styrinstrument.

En handlingsplan blir till

En viktig förändring under studiens gång var således politikernas beslut om en särskild hemlöshetsplan. Turerna kring handlingsplanen var många och det tog tid innan den antogs av kommunfullmäktige i december 2004. I planen anges de mål som skall styra hemlöshetsarbetet. Det övergripande målet är ”att motverka hemlöshet och att minska antalet hemlösa”. Förutom detta övergripande mål anges fyra ytterligare mål (Mö12 2004):

- Behoven hos barn i hemlösa familjer, psykiskt funktionshindrade missbrukare, missbrukande kvinnor och äldre missbrukare ska särskilt uppmärksammas vid planering av nya boendeobjekt.
- Familjer med barn ska inte placeras på hotell.

- Personer som genomgått vård och behandling eller kriminalvård ska ha boende vid utskrivning.
- Samverkan kring insatser ska utvecklas.

I handlingsplanen tydliggörs de kategorier som kommunen menar är särskilt viktiga att prioritera. De som prioriteras högst är banfamiljer. Jag kommer senare att visa att denna prioritering inte alltid realiseras i det praktiska arbetet, utan förblir många gånger en prioritering utan reell mening. Detta gäller även målsättningarna att inte placera barnfamiljer på hotell och att ordna boende för personer som skrivs ut från behandling eller kriminalvård.

Kategorier differentieras

Malmö stad har sedan 1996 genomfört årliga kartläggningar av antalet hemlösa. Dessa baseras på situationen den 1 oktober varje år. Samtliga handläggare inom socialtjänsten i Malmö besvarar enkäten. Inom respektive stadsdel finns det en tjänsteman som är bostadsansvarig och som sammanställer uppgifterna för stadsdelen som helhet och kontrollerar att ingen person dubbelredovisas. Sammanställningen skickas in till stadskontorets IoF-enhet som bearbetar insamlade uppgifter och sedan publicerar en samlad redogörelse för Malmö stad.

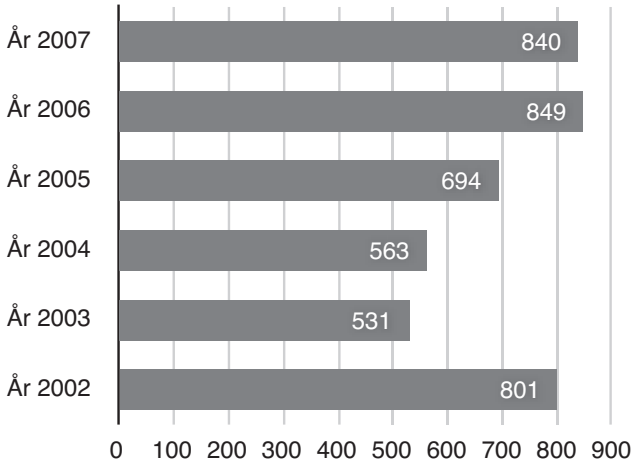

Figur 3. Antalet hemlösa i Malmö 2002–2007.

Utvecklingen av antalet hemlösa har varierat under den tid studien pågått (figur 3). I 2003 års räkning minskade antalet hemlösa, men har sedan dess åter ökat kraftigt. Skälet till minskningen berodde på att många hade flyttat in i ett andrahandsboende genom socialtjänstens försorg, vilket förflyttat personerna från att ha tillhört kategorin hemlösa till att nu tillhöra kategorin bostadslösa enligt kommunens terminologi (Mö13 2003). I kartläggningen från 2007 är det två grupper som har ökat i antal. För det första är det barn (126) som lever tillsammans med sina hemlösa föräldrar (11 procent av antalet hemlösa). Den andra gruppen är hemlösa med annat medborgarskap (33 %) (Mö9 2007). Kartläggningen från 2007 visar också att av antalet hemlösa är 73 procent män och 27 procent kvinnor.

I kartläggningen från 2007 uppges hemlösas problematik bestå av: missbruk (42 %), psykiska problem (11 %), missbruk och psykiska problem (14 %) samt andra problem (33 %). I kategorin annan problematik ingår även personer som ”inte bedöms ha någon problematik alls som kan inverka på boendet” (ibid., s. 5). Uttryckt med andra ord betyder detta att dessa hushåll enbart har problem med att få tillträde till den öppna bostadsmarknaden. Beskrivningen av problembilden är intressant, då det illustrerar att när denna skall definieras blir avsaknaden av bostad enbart ett problem bland många andra. Det är alltså inte bostaden som ses som huvudproblemet, utan missbruk, psykiska problem eller en kombination av dessa.

De orsaker som lyfts fram för att förklara hemlöshetssituationen är uppsägning på grund av obetalda hyror, bristande förankring på bostadsmarknaden samt störande beteende. De som bedöms ha en bristande förankring på bostadsmarknaden utgör 44 procent av det totala antalet hemlösa. I en lägesrapport över befolkningsutvecklingen i Malmö konstateras att ”det är viktigt att uppmärksamma att inom denna grupp finns barnfamiljer. Merparten skulle klara eget boende med förstahandskontrakt men den hårda konkurrensen medför att hyresvärdarna väljer andra mera attraktiva hyresgäster” (Mö3 2007, s. 15).

Statistiken ger också sken av att det finns grupper som kan inordnas i tydligt avgränsade kategorier. Skillnaderna i definitionerna över hem- och bostadslösa i kombination med kommunens boendealternativ tydliggör denna chimär. De precisa hemlöshetssiffrorna i Malmö fixerar även ett dynamiskt problemområde till att se ut som ett statiskt faktum. Den 1 oktober 2007 fanns det exempelvis 840 hemlösa i Malmö, men vi vet inget om hur många det fanns i juni månad eller i december. När väl siffrorna ser offentlighetens

ljus lever de sitt eget liv. De fixeras i tid och rum genom att de används som jämförelsemått mellan olika årtal och med andra kommuner.

Kommunens åtgärder för att komma tillrätta med hemlöshetsproblemet redovisas även detta en gång per år efter ett beslut i kommunfullmäktige den 15 december 2004. I en rapport från 2007 diskuteras problemen på bostadsmarknaden, där ett är att det inte uppstår några flyttkedjor inom kommunen då en stor grupp av de nyinflyttade utgörs av danskar och irakier. Detta får till följd att de som saknar försörjning eller har en bristande förankring på bostadsmarknaden hänvisas till socialtjänstens andrahandslägenheter och ges tillsyn trots att denna kategori inte bedöms ha några sociala problem (Mö11 2007).

För att Malmö stad skall kunna administrera sociala problem måste de definieras. Det är som Hacking skriver att ”man behövde uppfinna kategorier som människor lätt kunde inordnas i för att kunna räknas” (Hacking 1990, s. 3). Malmö stads definition av problemet konkurrerar dock med andra aktörers syn. Administrationen av hemlöshetsproblemet kräver en organisering av verksamheter. Detta organisationslandskap konstruerar hemlöshet som socialt problem genom att kontinuerligt namnge de målgrupper de arbetar med och genom att specificera orsakerna till de problem som organisationernas företrädare anser finns. När Malmö stad definierar hemlösas problem och dess orsaker blir även dessa problem och orsaker verkliga – och det får i sin tur konsekvenser.

Vad betyder då detta? Nils Hertting (2000) har analyserat Socialstyrelsens kartläggning av antalet hemlösa och framhåller ”att den dominerande föreställningen om hemlöshetens orsaker riskerar att bli ett slags självuppfyllande profetia” (s. 186). Den självuppfyllande profetian formulerades ursprungligen utifrån paret Thomas teorem att ”om människor definierar situationer som verkliga, är dessa verkliga i sina konsekvenser” (Thomas & Thomas 1932 [1928], s. 572). Poängen som Hertting lyfter fram, och som även gäller i Malmö stads kartläggning, är att om hemlösheten definieras utifrån vissa kriterier är det dessa kriterier som kommer att fångas upp vid kartläggningen.

Man skulle kunna hävda att kartläggningen enbart är ett instrument för att räkna antalet hemlösa, men resultaten av kartläggningen blir ett viktigt instrument i kommunens planering av insatser. När väl ”nya” problem och orsaker frilagts riktas fokus mot dessa grupper. Konsekvensen blir att det hela tiden skapas nya underkategorier med tillhörande boendealternativ

även om den dominerande föreställningen i Malmö stads syn på hemlösa fortfarande är den ”missbrukande hemlöse mannen”. En kartläggning för att ta reda på antalet hemlösa blir ett maktinstrument där de som konstruerar kartläggningens kategorier definierar i vilka fack klienter kan sorteras in. De formulär som skall fyllas i vid kartläggningarna styr därmed tjänstemännens handlande. Czarniawska (2005, s. 81) menar att institutionella regler skapar specifika handlingsmönster. De färdigformulerade kategorierna ramar in arbetet i förutbestämda sätt att tänka – de tas för givna – vilket minskar möjligheten att ifrågasätta.

En dimension som förstärker den självuppfyllande profetian är att socialtjänsten är uppgiftslämnare rörande de personer som ingår i tvärsnittsundersökningen. Det är då inte förvånansvärt att majoriteten av de hemlösa uppbär försörjningsstöd. Personerna är kända av socialtjänsten vars funktion är att bistå människor med sociala problem. Det finns därmed en överhängande risk att personer som inte har några andra problem än svårigheter att hitta en bostad inte kommer med i statistiken (jfr Thörn 2004, s. 86). För att hamna i statistiken måste man aktualiseras som klient inom socialtjänsten. Det hela bäddar för en kamp om såväl definitionen av hemlöshet som antalet hemlösa, där olika verksamheter på grund av skilda målsättningar kommer att föra fram konkurrerande skäl för att få sina skäl hörsammade – och i förlängningen resurser för att realisera dessa. I administreringen av hemlöshetsarbetet i Malmö är kategorisering ett viktigt sorteringsinstrument som även definierar olika grupper av hemlösa. Några av dessa kategorier har synliggjorts i kommunens definition av hem- och bostadslösa, i hemlöshetsplanen och i kommunens kartläggning av antalet hemlösa. När klientkategorierna väl har differentierats måste de inordnas i kommunens repertoar av boendeformer och det är om detta nästa avsnitt handlar.

Kategorierna ordnas

De kategorier av hem- och bostadslösa som kommunen har definierat fördelas på olika boendealternativ. Det sker en matchning mellan kategori och plats. Kategorierna ordnas och fördelas till de fysiska byggnader som Malmö stad har skapat genom produktionen av ”nya” kategoriboenden. Jag kommer nu att presentera de boendealternativ som finns och vilka boenden som i skrivande stund är planerade (årsskiftet 2008/2009). Jag kommer också att uppehålla mig kring vilka kategoriseringar som kommer till uttryck i denna fördelning.

De alternativa boendeformerna benämns sällan som kategoriboende. Istället finns en myriad av andra namn och begrepp. Detta är problematiskt, då det skapar en förvirring när boendeformerna skall definieras (jfr Blid 2006). Vad är egentligen ett ”referensboende” eller ett ”dygnsboende” och hur skiljer sig dessa från ”övergångslägenheter” och ”härbärgen”? Det är just denna typ av frågor som detta myller av begrepp skapar. Ett referensboende är en boendeform där hyresgästen efter en viss boendetid i Bostadsbyn Per Albin skall kunna använda hyresperioden som referens när han eller hon söker bostad hos en hyresvärd. En övergångslägenhet är en lägenhet i ett ”vanligt” flerfamiljsbostadshus där hyresgästen efter en period som andrahandshyresgäst hos socialtjänsten kan ta över kontraktet. Problemet med övergångslägenheter är att de ibland kallas för ”träningslägenheter” eller ”sociala kontrakt”. Skillnaden mellan en träningslägenhet och en övergångslägenhet är att i den senare är det möjligt att överta kontraktet, medan såväl referensboenden som träningslägenheter kräver en utflyttning för att klienten skall kunna göra en positiv boendekarriär. Boendeformerna tydliggör den organiseringsprincip som Malmö stad tillämpar. Boendeformerna organiseras utifrån en ”boendetrappa” – om än lös i konturerna – där socialtjänstens klienter steg för steg skall kunna kvalificera sig till ett eget förstahandskontrakt på den ordinarie bostadsmarknaden. I karriärtänkandet synliggörs att organiseringen innebär att kommunens tjänstemän måste bedöma vilka klienter som har en ”god prognos” för att klara av ett boende. En chef vid fastighetskontoret säger att:

> Sen kan alla ha en chans, ska ha chansen att arbeta i boendetrappan, det får jag inte heller säga, men vad säger man. Den talar om vad det är, att kunna göra en boendekarriär. Om man nu bor på det sämsta stället vi har, och om nu Mosippan [ett kategoriboende för barnfamiljer] är en del av det, eller dom familjer som är mest illa därhän, eller härbärge, så kan man, så kan dom genom att sköta sig där, få en bättre plats, en bättre genomgångsbostad eller något annat för att sedan få en övergångslägenhet. Då har man nått det sista, det näst sista steget i kedjan. Det får man inte utan att ha en god prognos för att klara av sitt boende i första hand. Då får dom allra, allra flesta ett förstahandskontrakt och inom två år. (Chef, fastighetskontoret)

Den arsenal av boendeformer som vuxit fram under 2000-talet ingår i kommunens boendetrappa. Tabellerna 3–5 illustrerar de boenden som i dag an-

vänds för hemlösa. Materialet i tabellerna är uppgifter sammanställda av bostadssamordnaren för Malmö stad. Uppgifterna återfinns i en lägesrapport om befolkningsutvecklingen i Malmö (Mö3 2007, s. 35–36). De bearbetningar som jag har gjort i presentationen av uppgifterna innebär att jag har gjort en uppdelning på verksamhetsnamn och verksamhetsansvarig i separata kolumner. Jag har även gjort vissa redigeringar av ord för att komprimera innehållet i tabellen (exempelvis lägenheter har ersatts med lgh.).

Informationen i tabellerna ger en bild av de boendealternativ som finns att tillgå i Malmö. De är också exempel på hur kategoriseringar av såväl målgrupper som boendeformer kommer till uttryck i text. Under rubriken kommentarer kan vi av tabellerna se att det sker en sammanblandning mellan dels kategorier av människor, dels kategorier av boendealternativ. I tabell 3 handlar det således om två kategorier av människor: hemlösa män och personer med långt missbruk. Dessa två kategorier sammankopplas med boendealternativen: dygnsboende och rehabiliteringsboende. Det senare syftar till en form av behandling för personer med missbruk. Kategoriseringen visar att även tiden är av betydelse. När det gäller Avenbokens REBO handlar det om ett långvarigt missbruk där boendet skall ha en rehabiliterande karaktär medan Beijers hus snarare har funktionen av att vara en tillfällig uppehållsplats.

I tabell 4 definieras Stadsmissionens boende som ett natthärbärge, medan verksamheten själv definierar sig som en nattjour för människor, både män och kvinnor, som är ”i akut behov av sovplats”. Tidsaspekten tydliggörs i kategoriseringarna även här. Det är tillfälliga boenden som det handlar om, men även årstidens betydelse lyser igenom. Stadsmissionens verksamhet utökas över vintern. Natthärbärgena har traditionellt haft denna inriktning att vara öppna under årets kalla månader medan de har haft stängt under sommarperioden (Knutagård & Nordfeldt 2007). Numera är dock Stadsmissionen öppet året runt. Tabell 4 visar även hur platser, i detta fall härbärgen, differentieras efter kön. Kvinnor bor på ett ställe och män på ett annat. På Stadsmissionen har denna rumsliga separering genomförts vertikalt snarare än horisontellt genom att ge kvinnorna ett eget våningsplan. Åtskillnaden av män och kvinnor på olika boenden för hemlösa har länge inneburit att par inte har kunnat bo tillsammans i dessa alternativ, utan hemlösa har hittat andra boendelösningar. Bostadsbyn Per Albin har i detta sammanhang varit ett undantag. Fortfarande finns det dock en moralisk differentiering, där relationer mellan män och kvinnor bland hemlösa ses som något ne-

Tabell 3. Kommungemensamma boenden i kommunal drift för hemlösa mars 2007.

Namn	Antal	Ansvarig	Kommentar
Beijers hus	29 rum	SDF Kirseberg	Dygnsboende för hemlösa män (fördelade på sdf)
Avenbokens REBO	22 rum	SDF Fosie	Rehabiliteringsboende för personer med långt missbruk

Källa: bearbetning av uppgifter i Mö3 2007, s. 35.

Tabell 4. Kommungemensamma upphandlade boenden för hemlösa mars 2007.

Namn	Antal	Ansvarig	Kommentar
Vallhem/ Västerhem	53 platser	Förenade Care AB	Dygnsboende för hemlösa män (fördelade på SDF).
Rönnbacken	19 platser + 4 platser skyddat boende	Förenade Care AB	Dygnsboende för hemlösa kvinnor (fördelade på SDF). De 4 platserna ersätter 6 härbärgesplatser som tidigare fanns på stadsmissionen.
Malmö Kyrkliga Stadsmission	20 + 4 extra platser över vintern	Malmö Kyrkliga Stadsmission	Natthärbärge

Källa: bearbetning av uppgifter i Mö3 2007, s. 35.

gativt av socialtjänsten (jfr Thörn 2004, s. 129–133). Men boendeformernas uppdelning efter kön är heteronormativ i den bemärkelsen att den rumsliga indelningen tas för given och samkönade relationer inte existerar som en möjlig parrelation (jfr Mattsson 2005).

Tabellerna 3–5 visar att Malmö kommun har ett antal korttidsboenden till sitt förfogande. De flesta drivs på entreprenad av Förenade Care AB. Utöver dessa mer traditionella ”härbärgen” eller korttidsboenden finns ”boenden med enkel standard” som Gulmåran och Backabo, vilka drivs av stadsdelarna själva och som utgör en resurs för den enskilda stadsdelen. Därutöver finns det ett antal platser knutna till Avenbokens REBO som fungerar som eftervårdsbehandling för missbrukare. Gemensamt för dessa boendeformer är att de som bor där räknas som hemlösa i den kommunala statistiken.

I tabell 6 framträder kategoriseringarna av målgrupperna tydligt. Det handlar om psykiskt funktionshindrade missbrukare, ”kroniska” alkoholmissbrukare, personer som vill ändra sina liv, män och barnfamiljer. Den första kategorin ”psykiskt funktionshindrade missbrukare” brukar populärt benämnas personer med dubbeldiagnos. Beteckningen anger att målgruppen har en problematik som består både av missbruk och psykiskt funktionshinder. Kategoriseringen ”kroniska alkoholmissbrukare” implicerar att deras alkoholmissbruk är ett långvarigt problem, kanske till och med livslångt genom att deras missbruk ses som icke-rehabiliteringsbart. Det räcker dock inte med att bara ha ett kroniskt alkoholmissbruk, utan personerna måste också vara över 50 år för att räknas in i denna kategori. Personens ålder kan således avgöra om han eller hon placeras på Lönngården eller ett härbärge. Kategoriseringen av de som bor på Bostadsbyn Per Albin är intressant eftersom de definieras som ”personer som vill ändra sina liv och gå vidare”. Här ser vi en inskription av ”viljediskursen” (Järvinen & Mik-Meyer 2003b, s. 240; jfr Börjesson & Palmblad 2008, s. 69). Jag kommer att återkomma till detta senare för en diskussion om just hur ”viljan” att gå vidare också är förenad med möjligheten att gå vidare, det vill säga det handlar inte bara om att vilja utan även att kunna. I kommentarerna till Mosippan och La Casa är det återigen boendeformen som kategoriseras. Mosippan betecknas som ett genomgångsboende. Det är ånyo fråga om ett tillfälligt boende – familjerna skall gå igenom boendet och vidare på boendetrappan. Den kategori som kopplas ihop med denna plats är barnfamiljer som ”varit i Sverige i kortare tid än tre år”. La Casa betecknas som ett träningsboende, där männen bor tillsammans och själva får sköta städning, tvättning och matlagning.

En annan del av den kommunala boendetrappan utgörs av olika kategoriboenden som riktar sig till samtliga stadsdelar. Kategoriboende är ett begrepp som har negativa konnotationer och som olika representanter undviker att använda.

Tabell 5. Boende för hemlösa i enskilda stadsdelar mars 2007.

Namn	**Antal**	**Ansvarig**	**Kommentar**
Gulmåran	32 platser	SDF S Innerstaden	Boende med enkel standard som ersättning för hotell
Fältsippan [Backabo]	18 platser	SDF Centrum	Boende av enkel standard (öppnar mars/april 2007)

Källa: bearbetning av uppgifter i Mö3 2007, s. 35.

Tabell 6. Gemensamma boenden för särskilda grupper mars 2007 (räknas ej som hemlösa).

Namn	Antal	Ansvarig	Kommentar
Stödboendet	10 rum	SDF Kirseberg	Psykiskt funktionshindrade missbrukare
Lönngården	44 lgh.	SDF S Innerstaden	Kroniska alkoholmissbrukare i åldern 50+ (fördelade på SDF)
[Bostadsbyn] Per Albin	31 lgh.	SDF S Innerstaden	Personer som vill ändra sina liv och gå vidare. Drogfritt sedan 2005 (fördelade på SDF)
La Casa Comesta	13 lgh.	Upphandlat	Träningsboende för män (fördelat på SDF)
Mosippan	22 lgh.	SDF Kirseberg	Genomgångsboende för barnfamiljer som varit i Sverige i kortare tid än 3 år

Källa: bearbetning av uppgifter i Mö3 2007, s. 35.

> Jag menar att det är så värdeladdat negativt, kategoribostäder, så att jag formulerar det att, alltså, olika målgrupper med behov av stöd i sitt boende. Jag hittar inget enkelt rakt ord för det, men kategoribostäder är det raka ordet, då talar man om vad det är, men man ska inte ta det som om det är negativt laddat. Det är hushåll som tillhör olika målgrupper och som har behov av stöd i sitt boende. (Chef, fastighetskontoret)

Istället för att det är definierade kategorier som bor i kategoriboenden blir det en omformulering till att det är olika målgrupper ”som har behov av stöd i sitt boende”. Detta behov av stöd förutsätter dock att klienten är placerad i ett kategoriboende.

De olika boendeformerna i tabell 7 är lite mer ospecificerade under rubriken kommentarer. Några kategorier framträder dock. Barnfamiljerna är återigen representerade, men denna gång behöver de inte ha varit i Sverige kortare tid än tre år. Drogfria ungdomar i åldern 16–20 är en kategori som har tilldelats ett eget boende. På Norrbäcksgatan ser vi hur boendetrappans kvalificeringspraktik kommer till uttryck genom att ett ”boende efter behandling” inrättats. Det görs så att säga en hierarkisk åtskillnad mellan boenden före, under och efter behandling. Separationen mellan könen representeras av Källan som riktar sig till ensamstående män och BoCentrum som vänder sig till kvinnor.

Förutom kommunövergripande kategoriboenden i Malmö har ett antal boenden etablerats i de olika stadsdelarna, specifikt för deras respektive klienter. Utöver detta fanns i mars 2007 drygt 550 s.k. övergångslägenheter, vilka utgör huvuddelen av Malmös sekundära bostadsmarknad.[4] Det finns inget som tyder på att denna marknad kommer att minska inom en snar framtid, utan den har istället i princip ökat för vart år under avhandlingsstudien (jfr Sahlin 2007). Något som stödjer denna tes är den fortsatta utbyggnaden av kategoriboenden eller boenden för personer med behov av stöd. Av tabellerna 8 och 9 framgår att det i dagsläget handlar om cirka tio planerade kategoriboenden.

Kategoriseringarna lämnar spår i officiella dokument och dessa är spår av organisering (jfr Czarniawska 2005, s. 54). En del i organiseringen av hemlöshetsarbetet i Malmö är att administrera ett definierat socialt problem. Denna administrativa apparat opererar genom att kategorier differentieras

4 Se Sahlin (1996, s. 215) angående antalet specialkontrakt i Malmö under perioden 1985–1995.

Tabell 7. Boenden för stadsdelarnas egen befolkning mars 2007.

Namn	Antal	Ansvarig	Kommentar
Mosippan	12 + 12 lgh.	SDF Rosengård och S Innerstaden	Barnfamiljer
Focus	5 rum	SDF Centrum	Drogfria ungdomar 16–20 år
Älggatan	11 lgh.	SDF Centrum	Ensamstående utan bostad
BoCentrum	8 platser	SDF Centrum	Kvinnor
Klaragatan	11 lgh.	SDF S Innerstaden	
Olofsgatan	8 lgh.	SDF S Innerstaden	
Ola Brorssons väg	5 lgh.	SDF S Innerstaden	
Monbijougatan, Beckasinen	12 lgh.	SDF S Innerstaden	
Norrbäcksgatan	8 platser	SDF Kirseberg	Boende efter behandling, SDF S Innerstaden och Kirseberg
Hagstorpsgatan, trapphus	6 + 6 lgh.	SDF Kirseberg	
Källan	9 rum	SDF Fosie	Ensamstående män utan bostad

Källa: bearbetning av uppgifter i Mö3 2007, s. 35–36.

och ordnas fysiskt efter befintliga boendeformer. I tabell 8 får vi små ledtrådar om att institutioner skapar sina kategorier och utesluter därmed kategorier som måste inordnas någon annanstans. Fler boendeformer ger fler kategorier av människor. Tabellerna 8 och 9 skiljer sig från övriga tabeller genom att dokumentet (Mö14 2007) som jag fått ta del av mer har karaktären av ett

arbetsdokument till skillnad från övrigt material som man kan anta delvis har ”tvättats” innan publiceringen.

I tabell 8 har några nya målgrupper tillkommit. Det är ”personer som har längre väg till den öppna bostadsmarknaden än de som bor på [Bostadsbyn] Per Albin”, ”personer med underhållsbehandling [Metadon, Subutex]”, ”missbrukande kvinnor” och ”udda personer”. Dessa kategorier måste förstås i relation till andra kategorier.

Organiseringen av hemlösa påverkas i hög grad av såväl kartläggningen av hemlösa lokalt i Malmö som den nationella kartläggningen av antalet hemlösa i Sverige. De definitioner som anges skapar själva ramen för inklusionskriterier i bedömningen av vem som skall ingå i kartläggningen. Dessutom har såväl nationella strategier som andra former av projektverksamheter och satsningar betydelse för organiseringen, eftersom det i dessa specificeras vilka målgrupper som olika satsningar riktar sig till. I tabell 8 ser vi några exempel på detta genom att kommunen har sökt ekonomsikt stöd för boendet som vänder sig till personer med underhållsbehandling inom ramen för länsstyrelsens projekt ”strategi för vård och behandling av etablerade missbrukare”. Detta gäller även boendet för personer med ”dubbeldiagnos” där målgruppen dels är prioriterad i hemlöshetsplanen, dels ingår i projektet ”Uppsökande verksamhet och långsiktigt omhändertagande av hemlösa med psykisk sjukdom/funktionshinder” som finansierats genom medel från de s.k. Miltonpengarna[5] (Mö10 2006, s. 4). Boendet för missbrukande kvinnor berör ett projekt som fått medel via Socialstyrelsens hemlöshetssatsning.

Inom fastighetskontoret talas det nu om att de börjar nå en ”mättnad” vad gäller antalet kategoriboenden och övergångslägenheter.

> Och det som vi ska bygga dessa inom citationstecken kategoribostäderna är [för] dom som behöver särskilt behov av stöd i boendet, det är den ena hälften och dom kommer att alltid att finnas. Samma, det är alltid människor som ramlar ner i den här problematiken. Det kan du och jag göra och det ballar ur. Då är det vår sak att reda ut hur många och vilken typ av kategoribostäder behöver vi på längre sikt. Där måste man också bedöma hur många övergångslägenheter behöver vi varje år för att tillgodose dom som bor i kategoribostäder. Deras behov att komma över till förstahandskontakt. Så

5 Avser medel som ställdes till förfogande av staten genom det projekt som en särskild utsedd nationell psykiatrisamordnare – Anders Milton – drev under åren 2003–2006 (SOU 2006:100).

Tabell 8. Aktuella beställningar av lokaler för kommungemensamma sociala boenden januari 2007.

Namn	Kategori	Kommentar
Stödhus	Boende för personer med missbruk och psykisk sjukdom (dubbeldiagnoser).	10–12 platser. Beställt KS[1] 2006-05-17
Bostadsby 2	Boende för personer som har längre väg till den öppna bostadsmarknaden än de som bor på [Bostadsbyn] Per Albin.	25 lgh. Beställt ursprungligen våren 2003/begäran om tomt till MKB ht 2005/uppdrag till SDF Kirseberg att utreda och ta fram förslag 2006-05-17.
Mosippan 2	Kommungemensamt genomgångsboende	29 lgh.
	Boende för personer med underhållsbehandling	Prioriterat i ”strategi för vård och behandling av etablerade missbrukare”. Kommungemensam ansökan om projektmedel till länsstyrelsen 2006-05-15.
	Boende för personer med psykiskt funktionshinder	Behov undersöks för närvarande. Prioriterat i ”hemlöshetsplanen”/Miltonprojekt ”uppsökande av psykiskt funktionshindrade hemlösa”.
	Boende för missbrukande kvinnor	6–10 platser/lgh. ersätter Stadsmissionens kvinnoplatser. Beställt ht 2005/ Kommungemensamt projekt finansierat av SoS 2006–2008.
Skeve hus	Bostäder för udda personer	F.n. ej aktuellt 2007-01-29

1. KS står för kommunstyrelsen.

Källa: bearbetning av uppgifter i Mö14 2007.

Tabell 9. Aktuella beställningar från stadsdelarna av lokaler för sociala boenden januari 2007.

Namn	Kategori	Antal
Mosippan S Innerstaden	Barnfamiljer	10 + 10 lgh. kv. Sångleken alt. Mosippan.
Mosippan Rosengård	Barnfamiljer	10 + 10 lgh. kv. Sångleken alt. Mosippan.
Källan 2	Boende för hemlösa	[Okänt, men uppdrag från] SDF Fosie.

Källa: bearbetning av uppgifter i Mö14 2007.

> det ska vi försöka reda ut, men det är faktiskt så att vi, vi är ganska överens om att vi är ganska nära en mättnad när det gäller kategoribostäder. Vi ska inte behöva så mycket mer. Kanske Bostadsbyn två till och kanske något annat, men om vi klara av det som vi har på beställningar nu så förstår jag på dom som är på den sociala sidan att dom kanske inte tycker att det behövs så mycket mer. Så det har vi faktiskt på ett antal år klarat av att bygga upp ett, från nästan ingenting, ett antal olika varianter på kategoriboenden, som fungerar bra. (Chef, fastighetskontoret)

Anledningen till denna mättnad är att man i kommunen har lyckats bygga ut kategoriboenden som täcker in de kategorier som är i ”behov av stöd”.

> Dom beställningar vi har här, då kan vi säga så här, att vi menar på när vi har klarat det här, då är vi i princip klara med dom kategoribostäder som vi behöver. Vi ska inte ha mer. Kanske på sikt [kan] vi till och med avveckla något. Det ska ju ändå vara så mycket att dom ger dom människor som är i behov av stöd i boendet, alla målgrupper. Dom som är alkoholister, knarkare, kommer från fängelse, behandlingshem, som är under behandling, dom som har dubbeldiagnoser, alla, det finns ju massor av olika grupper. (Chef, fastighetskontoret)

Organiseringen av boendeformerna är tätt sammankopplade med kategoriseringen av olika målgrupper. Det talas om att försöka hitta kriterier för att ha ett optimalt antal boenden, men ute i stadsdelarna är man mer tveksam till

vad ett optimalt antal egentligen är. En tjänsteman berättar att den sekundära bostadsmarknaden har vuxit mycket i stadsdelen Centrum de senaste åren.

> Det har varit dom senaste åren att vi har vuxit. Vi har växt väldigt mycket. Man brukar prata om att man ska finna en optimal nivå på detta. Jag vet inte var den är någonstans. Någonstans så har vi säkert kvar problem framöver då så att säga. Människor som inte får lägenheter av olika orsaker. Det är kanske sättet och modellen att arbeta som ska förändras och inte att vi löser, hittar nya boendealternativ hela tiden, utan sättet hur vi ska komma fram till att folk ska kunna få eller behålla egna lägenheter. Det är nog där det hamnar. Att lösa boendeproblematiken kan man nog alltid göra någonstans, men att ha kategoriboenden är ingenting som egentligen är eftersträvansvärt. (Bostadssekreterare)

De kategorier som definieras som hem- och bostadslösa ordnas i olika boendeformer. Detta samspel kommer till uttryck i organiseringen av hemlöshetsarbetet och särskilt när vi studerar organiseringen över tid.

Södra Innerstaden som exempel

För att åskådliggöra hur organiseringen av insatser för hemlösa har utvecklats i en stadsdel i Malmö låter jag Södra Innerstadens stadsdel stå som exempel. Södra Innerstaden utgör ett extremfall då det är den stadsdel som enligt kommunens hemlöshetskartläggning 2007 har flest antal hemlösa i Malmö (Mö9 2007). Jag väljer denna stadsdel eftersom den ansvarat för flera av de kategoriboenden som har vuxit fram under 2000-talet. De mönster som framträder har dock bäring i många andra av Malmös stadsdelar, även om utbyggnaden av kategoriboenden sker i mycket mindre omfattning i några av dem. Det som förenar stadsdelarna är att alla använder sig av övergångslägenheter och platser i olika kategoriboenden, det vill säga graden av imitation är stor. Min redogörelse för Södra Innerstadens utveckling baserar sig primärt på de rapporter som stadsdelarna sedan 2000 inlämnar till kommunstyrelsen två gånger per år (fram till och med 2004) för att därefter avrapportera aktuella insatser en gång om året. Dessutom baseras materialet på stadskontorets tjänsteutlåtanden kring de kartläggningar som genomförts sedan 1996 angående antalet hemlösa och de sammanställningar som stadskontoret gör över stadsdelarnas insatser.

Tabell 10. Antal hemlösa och bostadslösa samt antal lägenhetskontrakt i Södra Innerstadens SDF.

År	Hemlösa	Bostadslösa	Totalt hemlösa & bostadslösa	Lägenheter[1]
1999		281	281	96
2000		328	328	105
2001		427	427	139
2002		645	645	152
2003	176	274	450	183
2004	164	334	498	196
2005	228	347	575	158
2006	339	420	759	165
2007	300	522	822	239

1. Lägenheter betyder i detta sammanhang stadsdelens samtliga lägenhetskontrakt bestående av övergångslägenheter, blockförhyrning samt genomgångsboenden etc.

Definiering av problemet

Under hösten 1999 ökade antalet bostadslösa i stadsdelen. Det hade skett en ökning från 173 till 281 bostadslösa (se tabell 10). Under denna period inkluderades både hemlösa och bostadslösa i den definition som tillämpades vid kartläggningen. Ökningen förklarades med att Malmö högskola hade etablerats med följd att många människor flyttade till Malmö. Antalet bostadslösa fortsatte att öka fram till 2002 års kartläggning. Det fanns då 645 bostadslösa i stadsdelen. Ökningen hade inneburit att de övergångslägenheter som stadsdelen förfogade över reserverades för bostadslösa barnfamiljer (Mö15 2002). Till skillnad från situationen 1999 var det inte primärt Malmö högskola som lyftes fram som orsak till antalet bostadslösa, utan under 2002 kopplades bostadslösheten ihop med barnfamiljer. Det är dock inte barnfamiljer i allmänhet, utan ytterligare en sammankoppling görs mellan barnfamiljer och EBO[6] (eget boende), flyktingar som har rätt att bosätta sig i eget boende. I rapporten framgår det att:

> Många väljer att bosätta sig i Malmö. När uppehållstillståndet är klart, har hela familjen rätt att återförenas i Sverige. Boendet hos vänner och släktingar

6 För en beskrivning och kartläggning av EBO, se Boverket (2008c).

> fungerar oftast inte längre och stadsdelens Bostadssektion får in en ansökan om bistånd till boendet. (Mö15 2002, s. 1)

När problemet definieras handlar det alltså om att Södra Innerstadens bostadssektion får ta hand om människors bostadssituation efter att ett inneboendeförhållande havererat. Ett annat problem som utkristalliserades under 2002 var att det fanns ett behov av en utökad institutionsvård för personer som i rapporten beskrevs som ”medicinskt färdigbehandlade” men ”som på grund av extremt dålig fysisk och psykisk kondition inte klarar boenden på härbärgen eller hotell” (Mö15 2002, s. 1). När en person bedöms vara medicinskt färdigbehandlad överförs det ekonomiska ansvaret på kommunen. Det är ett liknande förhållande som med EBO där stadsdelen får ta över ett betalningsansvar för personer som tidigare varit en del av ett annat system.

Under 2003 minskade antalet bostadslösa i Södra Innerstaden och problemtyngden lättade. Det är egentligen inte förrän 2006 som de årliga rapporterna över stadsdelens insatser börjar påvisa en större uppgivenhet kring hemlöshetsproblematiken (Mö16 2006). Det är en tydlig skillnad i beskrivningen av detta problem i rapporten 2006 jämfört med situationen från 2003 och framåt. I rapporten från 2006 framgår det att boendeenheten måste avvisa ”upp till 18 personer” dagligen (Mö16 2006, s. 3). Dessa personer hänvisas då till Stadsmissionens natthärbärge. Vidare framgår att det fanns 339 hemlösa i stadsdelen. Det görs nu en åtskillnad mellan hem- och bostadslösa, men när dessa två kategorier räknas samman hade antalet hem- och bostadslösa ökat till 759 jämfört med 645 år 2002. Av de 339 hemlösa bedömdes 199 personer inte ha något missbruk eller psykiskt funktionshinder.

Södra Innerstaden har haft en hög andel hemlösa jämfört med Malmös övriga stadsdelar och den problembild som lyftes fram 2006 fanns även nästföljande år (Mö17 2007). I början av 2008 görs en analys av hemlöshetsproblemet i stadsdelen och där återkommer frågan om att socialtjänsten får arbeta med en grupp som egentligen inte borde vara föremål för socialtjänstens insatser. Sarah Adler, socialsekreterare vid Enheten för boende och vuxna, skriver att:

> Idag kan socialtjänsten anses lägga resurser på personer som under normala förhållanden skulle klara ett boende på den reguljära bostadsmarknaden och

> istället ägna större uppmärksamhet åt de personer och familjer som har ett uppenbart behov av socialtjänstens stöd. (Adler 2008, s. 19)

Jag vill återknyta till min tidigare diskussion om hur definitionen av hemlösa primärt har personer som är missbrukare eller psykiskt sjuka för ögonen. De 199 personer som lyfts fram i rapporten från 2006 och vars problem är att de saknar en egen bostad innebär att det är en grupp som socialtjänsten menar att de egentligen inte borde lägga resurser på om situationen på bostadsmarknaden hade varit annorlunda. Det är i princip en liknande slutsats som görs i stadskontorets övergripande analys över samtliga stadsdelars insatser. I analysen påpekas att socialtjänsten saknar verktyg för att hantera bostadsförsörjningen:

> För att tillgodose behovet av lägenheter för de grupper som med en bostadsmarknad i balans inte skulle behöva socialtjänstens insatser behövs i sin tur fler speciallösningar och alternativa boendeformer för de personer som har en egen problematik som grund för hemlöshetssituationen och som socialtjänsten traditionellt ska ha kontakt med. (Mö11 2007, s. 6)

Stadskontorets slutsats pekar mot att de grupper som socialtjänsten traditionellt har kontakt med är i behov av speciallösningar och alternativa boendeformer. En förändrad bostadsmarknad skulle utifrån stadskontorets slutsats innebära att de personer som socialtjänsten inte borde ha som målgrupp får sitt bostadsbehov tillgodosett, medan den traditionella målgruppen inte är i behov av lägenheter utan speciallösningar (jfr Järvinen 1998).

Vad är det då som lyfts fram som orsaker till att antalet hemlösa ökar i just Södra Innerstaden? I stadsdelens analys i början av 2008 redovisas en rad problemområden (Adler 2008), där ett problem anses vara att lägenhetsbeståndet främst består av mindre lägenheter, vilket riskerar att leda till trångboddhet när barnfamiljer flyttar in. Ett annat problem är att allt fler hyresfastigheter omvandlas till bostadsrätter. Till skillnad från exempelvis Rosengårds stadsdel är antalet privatägda fastigheter mycket större inom Södra Innerstaden, vilket gör att stadsdelen inte har tillgång till MKB:s lägenheter i samma utsträckning. Andra problem som tas upp som bakomliggande faktorer är att stadsdelen har en hög andel hushåll med låga inkomster, en hög andel socialbidragstagare och ett stort antal arbetslösa. Även en hög andel personer med missbruksproblem och skulder lyfts fram samtidigt som

brottsligheten i stadsdelen beskrivs som hög. Analysen hänvisar även till ”Trygghetsmätningen 2007” för att konstatera att stadsdelens medborgare är de som upplever sig som mest otrygga i hela Malmö (Adler 2008, s. 5). Det är med andra ord en problemmättad beskrivning som ges. Hur har stadsdelen organiserat sitt arbete för att hantera de problem som de har definierat?

Hemlöshetsarbetet organiseras

Den organisatoriska apparat som har vuxit fram och etablerats i Södra Innerstaden tog sin början under hösten 1998, då en bostadssekreterare anställdes på heltid för att:

> etablera goda relationer och kontakter med ett flertal fastighetsägare
>
> vara länken mellan de boende och fastighetsägaren
>
> skaffa fram fler övergångslägenheter
>
> vara Södra Innerstadens kontaktperson, som fastighetsägarna kan vända sig till vid behov. (Mö18 1999, s. 1)

Stadsdelen utvecklade ett ”boendekoncept” som innebar att bostadssekreteraren fungerade som kontaktperson och att ett antal tjänstemän arbetade med tillsyn i socialtjänstens lägenheter minst en gång varannan vecka (Mö19 2007). Till detta inrättades en jour dit socialtjänstens hyresgäster och andra kunde vända sig dygnet runt. Detta boendekoncept var embryot till den organisation som i dag finns i stadsdelen. Jag skall nu kort visa hur organiseringen har förändrats över tid.

I rapporten från 1999 om åtgärder för att motverka hemlöshet menade man att en stor del av socialsekreterarnas tid gick åt till att hjälpa personer att söka bostad på den ordinarie bostadsmarknaden (Mö18 1999). Stadsdelen startade därför en Bostadscentral där anställd personal under en förmiddag i veckan skulle hjälpa till med detta arbete. Bostadscentralen ansågs ha bättre förutsättningar att hjälpa personer som sökte hjälp samtidigt som det blev en möjlighet ”att vi kan ställa krav på de bostadslösa på så sätt att om de beviljas ett boende på ett härbärge skall de också aktivt söka en bostad på Bostadscentralen” (ibid., s. 2). Under hösten 2001 färdigställdes en rapport om Bostadscentralen där författarnas slutsats var:

> Att bedriva verksamhet som syftar till att hjälpa personer söka lägenheter under förhållanden då inga lägenheter finns att få skapar frustration och svårigheter. I det läget är det rimligt att som Bostadscentralen lägga ner den delen av verksamheten och istället satsa på den förebyggande delen. (Gidlöf, Ibraimi & Stenmark 2001, s. 1)

Det fanns år 2002 tre bostadssekreterartjänster vars uppgift var att utreda och slussa vidare de som definierades som hemlösa. Personalstyrkan som hanterade tillsynsarbetet i lägenheterna och boendealternativen uppgick nu till fem anställda (Mö15 2002).

Under 2004 utökade antalet ”tillsyningsmän” till totalt sju tjänster. I rapporten från 2004 framgår att uppdraget för de som har tillsyn ”innebär bl.a. kontroll av övergångslägenheterna, inflyttningar, avhysningar, magasinering och kontroll av hyresinbetalningar” (Mö20 2004, s. 1). Med denna formulering gav tillsynsarbetet i hög grad intryck av att fokusera på kontroll snarare än stödinsatser.

En ny organisatorisk inriktning inom stadsdelen innebar att det under 2004 tillsattes en tjänst som skulle arbeta vräkningsförebyggande. Detta innebar att alla barnfamiljer som riskerade att avhysas fick besök av socialarbetare medan ensamstående hushåll fick information om att det var möjligt att få rådgivning om personen bokade en besökstid eller ringde upp socialarbetaren. Det gjordes alltså en tydlig skillnad i ambitionsnivå mellan vräkningshotade barnfamiljer och ensamstående. I övrigt var personalsammansättningen densamma som föregående år. Antalet som 2007 arbetade med ”tillsynsuppgifter” var tio socialarbetare (Mö17 2007).

Den organisationsförändring som har ägt rum i Södra Innerstaden sedan 2000-talets början har inneburit att antalet tjänstemän som arbetar med hemlöshetsfrågan har ökat. Det är särskilt personal som utövar tillsyn i boendena som har ökat, vilket ligger i linje med Södra Innerstadens ökade tillgång på alternativa boendeformer och övergångslägenheter.

Differentiering av kategorier

I Södra Innerstadens rapporter om insatser för hemlösa kan vi se hur ett antal kategorier definieras som särskilda problemgrupper. En av dessa är EBO-familjerna. Denna kategori kom dock att kompletteras: förutom att ange att många kommer från ett annat (utomnordiskt) land poängterades också att det ”ofta rör sig om barnfamiljer med många barn” (Mö20 2004,

s. 1). Barnfamiljer ”med många barn” var fortfarande ett aktuellt tema i 2005 års rapport (Mö21 2005). Under 2006 utökades målgruppen genom att betona att det särskilt var ensamstående mödrar med barn som var ett problem (Mö16 2006, s. 1). Dessutom tillkom två nya kategorier som inte hade synliggjorts tidigare: dels lyftes vräkningar av äldre personer fram som bekymmer, dels hade tre ungdomar under 18 år placerats på härbärge (ibid., s. 2). Totalt elva ”pensionärer” hade placerats på härbärge, och ett problem var att dessa ”klarar sig dåligt på härbärgena, då de har stora svårigheter att sköta sin personliga hygien och samtidigt inte vill ansöka om hemtjänst. En del är aggressiva och vräkningen har motiverats av störningar i det tidigare boendet” (ibid.).

Ett annat problem som man pekade på var att socialtjänstens hårt ansträngda hemlöshetsarbete hade lett till att bostadssekreterarna nu var tvungna att göra ”akutplaceringar”, vilket innebar att ”familjer splittras så att mamma och barn placeras i ett rum i en lägenhet, som delas med andra i samma situation, och pappan hänvisas till Stadsmissionen” (ibid.). Rapporten tog även upp problemet med att härbärgena var fullbelagda och att ”omsättningen bland de boende är nära noll” (ibid.). Detta problem gällde även Stadsmissionen som, enligt rapporten, måste avvisa 4–11 personer per natt på grund av platsbrist. Det som återstod var ”en uteliggartillvaro” (ibid.).

Den förändring som kunde skönjas i 2007 års rapport var att de ”pensionärer” som under 2006 var placerade på hotell, nu fick sitt boende tillgodosett i stadsdelens nyöppnade boende (Mö17 2007). Genom att ta över ett nedlagt vårdboende vid Södervärn kunde sju av de elva pensionärerna flytta in. Ytterligare 38 lägenheter skulle enligt rapporten komma att tas i bruk kring årsskiftet 2007/2008 för att lösa boendesituationen för de övriga pensionärerna. En kategori som nu lyftes fram som särskilt problematisk var det ökade antalet hemlösa barn.

Differentieringen av hemlösa har förändrats under perioden: nya kategorier har ständigt tillkommit. Det som är intressant att belysa är hur kategoriseringen av målgrupperna har ett nära samband med de boendeformer som stadsdelen har utvecklat. I takt med att nya kategorier definieras skapas boendeformer för att ”lösa” boendesituationen för just dessa kategorier.

Boendeformer för differentierade målgrupper

Under perioden 1999–2007 kan vi se hur antalet lägenheter som Södra Innerstaden administrerar över tid har ökat (tabell 10). Stadsdelen ansvarade år 2002 för totalt 152 lägenheter varav 107 var s.k. övergångslägenheter (1999: cirka 70 övergångslägenheter). Under åren som följde fram till 2005 fortsatte antalet lägenheter att öka till totalt 196 lägenheter år 2004 för att under 2005 minska till 158 lägenheter. Under 2007 fanns det totalt 239 övergångslägenheter. Stadsdelen konstaterar: ”Hemlösheten har förvisso minskat, men på bekostnad av en dramatisk ökning av antalet övergångslägenheter” (Mö17 2007, s. 2). Att döma av formuleringen ter sig ett ökat antal övergångslägenheter vara ett problem. En möjlig förklaring är att ett ökat antal övergångslägenheter innebär mer arbete med tillsyn och stöd i boendet för socialtjänsten. De individer som bor i övergångslägenheter tillhör kategorin bostadslösa och befinner sig i gränslandet mellan hemlöshet och en position inom den ordinarie bostadsmarknaden. Trots progression i boendetrappan utgör de en del av en potentiell hemlöshetspopulation.

Parallellt med ökningen av antalet övergångslägenheter har olika typer av boendeformer byggts ut. För Södra Innerstadens del uppstod det under 2002 en möjlighet att disponera över fler platser när hälften av Mosippans moduler stod tomma (angående Mosippan, se kapitel 7–8). Södra Innerstadens och Rosengårds stadsdelsförvaltningar gick då in gemensamt och tog över ansvaret för dessa moduler. Denna boendeform kom senare att bli ett projekt inom Socialstyrelsens första hemlöshetssatsning. Mosippan, som tidigare hade fungerat som en flyktingförläggning, hade också använts för att placera barnfamiljer. I en artikel i *Sydsvenskan* berättade en metodutvecklare från Södra Innerstaden att Mosippan användes som en akut lösning i en akut situation. Han förklarade att: ”Det är på den nivån nu, att vi ordnar boenden i panik. Plötsligt står det en familj här utan någonstans att ta vägen, då måste vi få fram något på ett par timmar” (Orrenius 2000, s. 4). När väl Södra Innerstadens och Rosengårds moduler blev ett gemensamt projekt kom åtta redan placerade familjer på Mosippan att definieras in i ”projektdelen” (Knutagård 2006a, s. 38). Under 2002 startades ytterligare två boendeformer: Klaragatan som består av elva lägenheter i en fastighet som tidigare fungerat som ett äldreboende och Bostadsbyn Per Albin med 32 lägenhetsmoduler.

Under 2002 drabbades Södra Innerstadens stadsdelsförvaltning av en svårartad kris. Stadsdelen hade 284 personer som samtidigt var placerade på hotell och härbärgen under detta år, vilket resulterade i att socialtjänsten be-

slutade att upphöra med att använda hotellboenden för ensamstående (Mö19 2007). En bostadssekreterare berättade om ”hotellkrisens” konsekvenser när de ”skulle sätta 67 [personer] på gatan”:

> Det var nog inte en enda socialsekreterare här som inte satt och hade en stor klump i magen. Det var fruktansvärt. Det var – ja, jag hoppas att min yttersta arbetsgivare aldrig kommer att sätta mig i den situationen igen. (Bostadssekreterare)

En annan bostadssekreterare instämde i den svåra situation som socialsekreterarna hamnade i och reflekterar kring i vilken mån hotellavhysningen stämmer in i bostadssekreterarens bild av vad socialt arbete är för något.

> Då var utredarna här tvungna att sitta […] och plocka ut: den kan överleva på gatan och den kan inte, det var helt horribelt. Så just när det är sådana tuffa beslut och även nu då när vi ska flytta folk från hotell in på Gulmåran, när det är välfungerande människor någorlunda som har bott i ett eget rum och nu ska dom, alltså dom mest välfungerande ska då helt plötsligt sättas ihop i ett grupprum så där, då känns det lite, i varje fall för vissa, så känns det lite, alltså jag ställer upp på det som krävs, men alltså är det socialt arbete eller vad är det för någonting. (Bostadssekreterare)

Syftet med att avveckla allt hotellboende var för att få budgeten i balans (Mö19 2007, s. 1). ”Budgeten styr så himla mycket”, sade en bostadssekreterare och att budgeten styr medförde att tjänstemännen, närmare bestämt bostadssekreterarna, fick i uppgift att ”slänga ut” de personer som bodde på hotell. De var även tvungna att prioritera mellan de som var i störst behov av hjälp och de som ansågs kunna klara sig själv. De som prioriterades var barnfamiljer. Bostadssekreterarna ansåg att risken var stor att det inte skulle bli möjligt att finna alternativa boenden till de 67 personerna. Alla fick helt enkelt inte plats.

Efter en dryg vecka lovade en ledamot i stadsdelsfullmäktige att ingen skulle kastas ut på gatan. Förvaltningen skulle med all kraft inrikta sig på att finna alternativa boendeformer. Beslutet om att undvika hotellplacering kvarstod. Riskerna med stadsdelens restriktivare hållning försvarades med att alla som fick avslag på sin ansökan om bistånd skulle få information om hur beslutet kunde överklagas. Vid slutet av månaden fanns det fortfarande

ingen lösning på problemet, men hållningen från kommunfullmäktige var att budgeten inte fick överskridas.

De 67 personerna skulle ”slängas ut” från sina rum den 1 maj, men ett beslut två dagar innan medförde att de fick bo kvar ytterligare en månad alltmedan tjänstemännen, enligt dem själva, febrilt letade efter billigare lösningar.

I början av maj (2003) beslutade stadsdelsfullmäktige att de skulle begära mer pengar från kommunstyrelsen och kräva en utredning om att hemlöshetsproblematiken borde ses som en kommunövergripande angelägenhet. Kravet på utredning skall ses mot bakgrund av att hemlöshetsplanen ännu inte var upprättad och det ansvar som Kirsebergs stadsdel hade för hemlöshetsarbetet rörde enbart kommungemensamma boendealternativ för hemlösa och inte de boendeformer som stadsdelarna själva administrerade. Kontentan blev således att hotellgästerna fick bo kvar och strategin för framtiden blev att leta efter billigare alternativ samt att fortfarande arbeta för att avveckla hotellboendena. I december 2003 öppnades Gulmåran som ett nytt boende för hemlösa i Södra innerstaden. Gulmåran beskrivs som ett ”vandrarhemsliknande härbärge” och tillkom som en direkt följd av strategin med att tömma hotellen.

I referensgruppen som var kopplad till Bostadsbyn Per Albin noterades att det fanns en grupp hyresgäster i Bostadsbyn som egentligen hörde hemma på seniorboenden. De diskussioner som följde under åren var att det fanns behov av ett alternativt boende för ”äldre” personer med ”alkoholmissbruk”. I kombination med att ett antal pensionärer hade placerats på härbärge bidrog detta till att stadsdelen ville starta fler ”alternativa boenden”. Under 2006 öppnades bland annat Lönngården med 44 lägenheter för ”kroniska alkoholmissbrukare”. För att hantera problemet med att pensionärer placerades på härbärge inrättades ett antal lägenheter i Södervärns nedlagda vårdboende. Under 2007 och 2008 skulle resterande delar av vårdboendet byggas om till boende för hemlösa med totalt 50 lägenheter, det s.k. Nya Södervärn (Adler 2008, s. 6).

Stadsdelsfullmäktige tecknade i november 2005 ett avtal med stadsfastigheter om att uppföra en helt nybyggd flerfamiljsfastighet med 32 lägenheter i kvarteret Hejaren (Mö16 2006, s. 3). Boendet beskrevs som ett ”socialt boende” som enbart hyrs ut till Södra Innerstadens socialtjänstklienter, där familjer och ensamstående kan bo i några månader i avvaktan på ett annat boende. Tanken är, i likhet med Bostadsbyn Per Albin (kapitel 7), att boendet

skall ge hyresgästerna en referens som de kan använda när de söker lägenheter hos någon annan hyresvärd. Detta ”sociala boende” är en ganska ovanlig lösning, eftersom det fungerar som genomgångsboende utan möjlighet för hyresgästen att ta över förstahandskontraktet. Det finns inga hinder för att lägenheterna skulle kunna hyras ut som övergångslägenheter (hinder som annars kan bero på blockförhyrning, tillfälligt bygglov etc.), men istället ter sig behovet av andra typer av boendeformer vara större. Genomgångsboendet Hejaren är också ett relativt ovanligt boende, eftersom det är just ett nybyggt hus och inte som det ofta är – en fastighet av något slag som av en ren tillfällighet, eller på grund av att den står tom, återanvänds för en ny målgrupp och ett nytt ändamål.

En ytterligare lösning från stadsdelens sida var att göra om en av modulerna på Mosippan till ett härbärgesliknande boende för sex personer. Den slutsats som stadsdelen drog i rapporten var att det ”krävs en kommungemensam ansträngning för att förbättra läget för de svagaste på bostadsmarknaden” (Mö16 2006, s. 4). Detta inrymmer önskemål om tillfälliga paviljonger som placeras på ledig tomtmark, eventuellt fler boenden som Bostadsbyn Per Albin och som tredje önskemål att ”Malmö stad bör också överväga att uppdra åt MKB Fastighet AB att öka sitt byggande för de svaga på bostadsmarknaden” (ibid.).

Avslutande kommentar

Det är särskilt några teman som jag vill diskutera utifrån ovanstående redogörelse för Södra Innerstadens förändrade situation. Vi kan se hur ”boendekonceptet” från slutet av 1990-talet tar form och leder till en allt tydligare organisering där det främst är antalet tjänstemän med tillsynsansvar som ökar. Det är kanske inte helt överraskande med tanke på hur antalet alternativa boendeformer utvidgats år efter år. Under 2000-talets början var de väldigt få, men därefter har nya alternativ tillkommit varje år.

Under 2000-talet kan vi se att nya grupper definieras som ”problem”. Det som oroar socialtjänsten är dels att vissa av dessa grupper är hemlösa, dels att de placeras i boendealternativ som dessa grupper inte anses passa in i. Barn i hemlösa hushåll är en grupp som särskilt uppmärksammas, men det är bland annat placeringen av ungdomar under 18 år och pensionärer på härbärgen som skapar bekymmer. Det är fel kategori på fel plats, det vill säga ett brott mot den moraliska geografin (jfr Cresswell 1997, s. 334). Ett annat tema som synliggörs är att tillfälliga lösningar blir långvariga placeringar. Argumenten

för att placera människor i boenden med låg standard motiveras med att boendeformen är av tillfällig varaktighet. När boendetiden blir långvarig faller argumenten platt till marken.

Flera av boendealternativen har etablerats då gamla vårdboenden och äldreboenden avvecklats. Detta har inneburit att det har varit ganska lätt att göra om boendena till att passa en ny kategori. Principen är dock densamma: att tillhandahålla särskilda boendelösningar för definierade målgrupper eller kategorier. Denna logik framgår även av resonemanget kring att socialtjänsten får hantera en stor del personer som ”under normala förhållanden” och ”med en bostadsmarknad i balans” skulle ”klara ett eget boende på den reguljära bostadsmarknaden” (Adler 2008, s. 19). Istället för att socialtjänsten skall lägga krut på dessa grupper argumenterar stadskontoret för att socialtjänsten bör arbeta med dem som de ”traditionellt ska ha kontakt med”. Dessa traditionella grupper behöver, enligt argumentationen, ”fler speciallösningar och alternativa boendeformer” (Mö11 2007, s. 6).

Ett annat tema som också framgår beträffande Södra Innerstadens situation, är att det görs en tydlig distinktion mellan barnfamiljer å ena sidan och ensamstående hushåll å andra sidan. Det finns även en skillnad mellan män och kvinnor i den bemärkelsen att män i bästa fall hänvisas till en härbärgesplats alternativt Stadsmissionens natthärbärge. Övergångslägenheterna reserveras i möjligaste mån till barnfamiljer. Fördelningen tenderar att prioritera barnfamiljer samtidigt som flera barnfamiljer även placeras i boendealternativ som socialtjänsten anser vara ”otillfredsställande” (Mö17 2007, s. 3). Vi kan således se att när ett akut problem uppmärksammas, exempelvis ”vräkta barnfamiljer” eller att ”hotellkostnaderna ökar” och budgeten måste hållas och bostadssekreterarna inte längre får placera på hotell, då finns akuta lösningar alltid nära till hands. I det första exemplet fanns en ”akut lösning” i form av ”tomma moduler” och i det senare blev Gulmåran en lösning, eftersom ”att sätta folk på gatan” egentligen aldrig var ett framkomligt alternativ. Weick (1969) argumenterar att vi kan förstå arbetsgrupper som lösningsorienterade, där mer fokus riktas mot att finna lösningar på problem snarare än att förstå problemens karaktär. Denna lösningsiver medför att lösningar tas till så fort de hittas oavsett om de är verkningsfulla eller ej (ibid., s. 12). Det primära är att hitta en lösning som kan kopplas ihop med ett problem. De tomma modulerna på Mosippan kan ses som en lösning som endast inväntade att ”rätt” problem skulle dyka upp (jfr Cohen, March & Olsen 1972, s. 2).

Att administrera ”hemlöshet” – en sammanfattning

Syftet med detta kapitel har varit att visa innebörden av socialtjänstens organisering för att administrera ett socialt problem. Med organiseringen i fokus synliggörs kategoriseringar av såväl målgrupper som boendeformer i intervjupersonernas utsagor och i lägesrapporter och andra dokument som tillsammans ger en bild av den lokala hemlöshetsdiskursen. I organiseringen blir alltså kategorisering en viktig del. Ur detta material finns ett embryo till den diskussion som jag kommer att föra i den fortsatta framställningen: sammankopplingen av kategoriseringar av målgrupper och boendeformer. Den moraliska geografin innebär att vissa kategorier hör till vissa platser, där det ofta är platsen (boendeformen) som definierar målgruppen. En poäng som jag vill lyfta fram är att de ”lösningar” som Malmö kommun har skapat för att hantera hemlöshetsproblemet utgörs av särlösningar. Det finns inga tecken på att Malmö planerar att bygga flerfamiljsbostadshus i den omfattning som behövs för att inkludera hem- och bostadslösa, utan det som planeras är särskilda boendeformer för särskilda kategorier av människor. Särlösningarna organiseras som en boendetrappa. Det är viktigt att poängtera att boendetrappan är en lösningsstrategi där det finns en idé om att klienter kan avancera steg för steg för att nå en egen lägenhet med förstahandskontrakt. Hur denna karriär ser ut för hemlösa varierar givetvis och det är inte heller så att alla hemlösa går igenom alla ”steg”.

I och med att kategoriboenden primärt anses vara bostäder utan egentligt syfte att behandla de som bor där, skiljer sig kategoriboendena från andra typer av institutioner för exempelvis personer med missbruksproblem. Kategoriboendena är trots detta en del av en lång socialpolitisk tradition att skapa platser att uppehålla sig på för exkluderade grupper – platser som värmestugor, ölkaféer, systugor etc. Trots vissa likheter baseras dessa platser på helt olika typer av rationalitet (Foucault 2008, s. 254; jfr Elm Larsen 2003, s. 151), bland annat graden av ansvar som individen har i sitt boende samt huruvida det finns en behandlingslogik kontra en omsorgslogik i boendet (jfr Järvinen & Mik-Meyer 2003a). Synen på kategoriboendena som primärt platser att bo på är intressant, eftersom det finns en idé om att personerna bara genom att bo på en viss plats kan förändras till en potentiell förstahandshyresgäst om de har ”en god prognos”. Mats Blid och Arne Gerdner (2006) genomförde en studie av två kategoriboenden för drogmissbrukare och konstaterar att de kommuner som hade ansvar för kategoriboendena såg dessa som platser

för drogmissbrukarna att bo i och det fanns inte några ambitioner från kommunernas sida att sätta in andra typer av stödinsatser.

Trots att det inte riktigt verkar finnas någon som retoriskt förespråkar kategoriboenden och trots att mina intervjupersoner menar att kategoriboenden inte är något eftersträvansvärt, fortsätter Malmö kommun att uppföra det ena boendet efter det andra. En bostadssekreterare förklarar, att ”jag tror ingen socialarbetare egentligen kanske hurrar för kategoriboenden, för man vill ju att man ska integreras. Men det är bättre än ingenting. För det är det värsta när man inte vet vad man ska göra med folk” (bostadssekreterare). Men tillfälliga lösningar i allmänhet och natthärbärgen i synnerhet, blir det ”halmstrå” som socialarbetarna och klienterna har att förlita sig på.

DEL

II

Kategorisering

KAPITEL 7

Boendetrappan

MALMÖ STADS BOENDEFORMER för hemlösa inordnas i en administrativ apparat – Boendetrappan – vars idealbild är att socialtjänstens klienter steg för steg skall kvalificera sig i olika boendealternativ för att slutligen nå målet att få ett eget förstahandskontrakt på den reguljära bostadsmarknaden (figur 4). Boendetrappan skall förstås i förhållande till två andra modeller om hur hemlöshetsarbetet organiseras – en normaliseringsmodell och en vårdkedjemodell (Sahlin kommande; Dyb 2005; Dyb, Solheim & Ytrehus 2004). Den främsta skillnaden mellan boendetrappan och normaliseringsmodellen är att den senare organiseras utifrån principen om att tillhandahålla bostäder med förstahandskontrakt. Vårdkedjemodellen organiseras genom avgränsade boendetider i olika boendeformer under en övergångsperiod till ett eget boende. I trappstegsmodellen handlar det istället om kvalificering och att ”lära sig” att bo.

Boendetrappan eller trappstegsmodellen är i jämförelse med Danmark och Norge en vanligt förekommande modell i Sverige när det gäller organiseringen av boendealternativ för hemlösa. I Danmark och Norge förekommer istället normaliseringsmodellen, men där man kan finna inslag av både en vårdkedje- och trappstegsmodell (Benjaminsen & Dyb 2008, s. 58, 61). Normaliseringsmodellen kan härledas till den s.k. avinstitutionaliseringen (Markström 2003, s. 88) som innebar att mentalsjukhusen, ungkarlshotellen, de stora härbärgena och ålderdomshemmen avvecklades (Ström-Billing 1991; Nordfeldt 1999), även om kritiker hävdar att det istället skett en transinstitutionalisering (Topor 2005; jfr Wagner 2005). Exempelvis uppfördes gruppbostäder med krav på normalisering i boendet. Roger Qvarsell (1991) menar att avinstitutionaliseringen kan ses mot bakgrund av idén om det egna eller ”goda hemmets betydelse för människans välbefinnande” (s. 134)

och kritiken mot att människor tvingades leva sina liv inom de stora och isolerade institutionernas väggar.[1]

De olika modellerna har även belysts i en rapport från Socialstyrelsen (2006b, s. 65–66) där det görs en skillnad mellan en modell som ser bostaden som ett mål eller medel. I trappstegsmodellen blir bostaden ett medel för att ”träna” klienterna att bo. Bostaden som ett mål i sig är något som har framhållits främst i den amerikanska hemlöshetsforskningen kring det som kallas ”housing first”, eller ”bostad först”-modellen (Stefancic & Tsemberis 2007; Padgett 2007). Modellen bygger på att bostadssituationen måste ordnas först för att andra problem med missbruk eller psykisk sjukdom skall kunna behandlas och åtgärdas (Tsemberis 1999). ”Bostad först” bygger således på liknande antaganden som normaliseringsmodellen. Den generella trenden i en nordisk kontext är att de nordiska länderna går mot en ”bostad först”-strategi (Benjaminsen & Dyb 2008) – även om det i Sverige än så länge är på ett retoriskt plan.

Jag skall här presentera boendetrappan i en hierarkisk ordning där jag börjar med de platser som kan ses som ”ett första steg” efter en uteliggartillvaro och där övergångslägenheterna representerar boendetrappans ”sista steg” före inträdet till den ordinarie bostadsmarknaden.

Jag har valt att beskriva sex olika ”steg” på boendetrappan. I kapitlet om organiseringen av boendeformer i Malmö framgår att det finns en mängd andra boendeformer som också skulle kunna presenteras mer utförligt i detta kapitel. Hotell är exempelvis en boendeform som parallellt med härbärgen varit en viktig resurs för bostadssekreterarna i Malmö. Under undersökningsperioden har kommunen försökt avveckla hotellplaceringar och hitta andra alternativ. Vandrarhem och campingplatser är också boendeformer som används. Jag kommer dock inte att behandla dessa boendeformer här, men de ingår också i boendetrappan. Av utrymmesskäl har jag valt att begränsa antalet till sex boendeformer. De illustrerar både likheter och påvisar vissa viktiga skillnader mellan boendealternativen.

Först beskrivs och analyseras boendeformerna utifrån fyra områden. Det första området berör boendeformens tillkomst och hur boendet är tänkt att fungera tidsmässigt för de personer som flyttar in. Det berör således frågan

1 Se även Nils Edling (1996) om egnahemspolitikens framväxt och Orvar Löfgren (2003) om hemmets betydelse i Sverige ur ett kulturhistoriskt perspektiv. Catharina Thörn (2004) för en diskussion om hemmets betydelse i relation till hemlöshet i allmänhet och kvinnors hemlöshet i synnerhet.

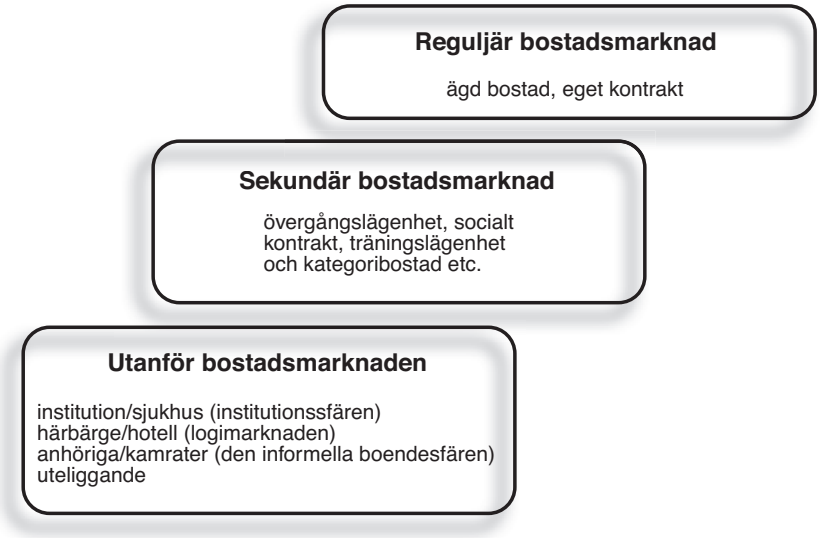

Figur 4. Boendetrappan, bearbetning av Sahlin 2000, s. 123.

om boendeformen skall ses som ett tillfälligt boendealternativ eller en mer permanent boendeform. Det andra området beskriver boendealternativets geografiska placering, dess placering i boendetrappan samt boendeformens fysiska utformning. Det tredje området är relaterat till de två tidigare, då det handlar om hur boendealternativet kategoriseras och hur den målgrupp som boendealternativet vänder sig till kategoriseras. Slutligen berör jag hur boendeformerna genom olika förklaringar legitimeras. Efter att boendetrappan har illustrerats följer två kapitel där två boendeformer, Mosippan och Bostadsbyn Per Albin, fokuseras för att tydliggöra kategoriseringens återverkningar.

De platser som jag analyserade i kapitel 5 ingår inte i den lokala organiseringen av åtgärder riktade mot hemlösa, men de fyller en funktion i relation till de boendealternativ som erbjuds från kommunens sida. En viktig distinktion är att flertalet av de boendeformer som utgör boendetrappans första steg bedrivs av frivilliga organisationer och privata aktörer. Logimarknaden utgör de frivilliga organisationernas och de privata aktörernas särskilda nisch. I synnerhet frivilliga organisationer har som enskilda aktörer haft som affärsidé att ”ta hand om de mest utslagna och hemlösa människorna” (Nordfeldt 1999, s. 153). Begreppet nisch skall i detta sammanhang förstås

utifrån Tillys (2000) diskussion kring hur det öppnas upp nischer inom vissa områden där någon aktör har mer eller mindre monopol på någon form av resurs som de kan exploatera, men där nischen möjliggör för en annan aktör att få tillgång till delar av dessa resurser. Ahrne och Papakostas (2002) diskuterar också denna typ av öppningar, men använder istället begreppet ”öppna sociala utrymmen”. De vill göra en skillnad mellan detta begrepp och nischer för att belysa att öppna sociala utrymmen är något som ”uppstår mellan, under och bortom olika typer av organisationer, medan begreppet nisch snarast betecknar det utrymme som uppstår mellan samma typer av organisationer” (Ahrne & Papakostas 2002, s. 108–109).

I detta sammanhang menar jag att nisch är ett mer användbart begrepp. Även om det handlar om olika typer av organisationer uppstår nischen inom ett organisatoriskt landskap eller ett organisatoriskt fält. Med organisatoriskt fält menar DiMaggio och Powell ”organisationer som i förening utgör ett erkänt område i det institutionella livet: centrala tillhandahållare, konsumenter av resurser och produkter, reglerande organ och andra organisationer som producerar liknande tjänster eller produkter” (DiMaggio & Powell 1991, s. 64–65). Begreppet öppna sociala utrymmen, eller gläntor som Ahrne och Papakostas (2002) också benämner dem, är ett användbart begrepp för att belysa oförutsägbarheten i de lägen som jag tidigare analyserade, men även generellt de öppna sociala utrymmenas oförutsägbara karaktär i det sociala landskapet (Ahrne & Papakostas 2002, s. 104).

Boendetrappans platser är en del av den ”loop” som Jacqueline Wiseman (1970, s. 58–62) beskriver i sin studie. Hon lyfter fram hur hemlösa använder sig av olika serviceinrättningar för ”making the loop” och på så vis ”snurrar runt” i systemet (jfr Isaksson, Norman & Svedberg 1978, s. 141). Ibland använder hemlösa en härbärgesplats eller en utevistelse i sin kamp för att överleva. Många av de personer som jag har träffat och som varit hemlösa berättar om hur de organiserat sina dagar efter olika inrättningars öppettider. De förflyttar sig mellan Stadsmissionens café till caféer som drivs av andra frivilliga organisationer för att därefter besöka ”Värnan”, en värmestuga som drivs i kommunal regi.

Den loop som Wiseman (1970) diskuterar talar mot tesen att de personer som bodde i städernas s.k. Skid Row-områden[2] blev allt mer isole-

2 Enligt Hoch och Slayton (1989) har begreppet Skid Row sitt ursprung i Seattle. Det var en särskild gata (road) som användes för att låta timmerstockar glida (skid) ner till ett sågverk. Längs

rade. Wiseman konstaterar att alkoholmissbrukarnas relationer till familjen, arbetsgivare, kolleger och vänner tunnades ut, men ett resultat som hon fann var att nätverket ersattes av ett annat. Hon menar att ett annat organisatoriskt landskap öppnade upp sig för de personer som hon hade studerat. Detta nya fält bestod av olika former av ”rehabiliterande” organisationer. Wiseman konstaterar dock att ”offentliga institutioner till slut blir det enda territorium utanför Skid Row som står öppet för [missbrukaren]” (Wiseman 1970, s. 62), vilket har samband med personernas ökade alkoholkonsumtion. Några ”Skid Row”-områden med amerikanska mått mätt återfinns inte i svenska städer. Den organisatoriska loop som finns i Malmö kan inte heller jämställas med hur organisationslandskapet ser ut i amerikanska städer, men loopens funktion kan beskådas även här – det vill säga att hemlösa personer får tillträde till ett annat landskap med olika boendeformer och verksamheter för hemlösa. Tillgången till detta utbud är differentierat i relation till olika hemlösa personers situation, där vissa verksamheter tillåter ett pågående missbruk medan andra exkluderar personer med ett aktivt missbruk.

I kommunens organiserade hemlöshetsarbete är som framgått tidigare kategorisering ett viktigt inslag. En viktig dimension i kommunens kategoriseringsarbete är tidsaspekten. När personen väl är inne i boendetrappans olika steg organiseras dessa av olika tidsscheman, boendeformerna är strukturerade efter en varierad tidsrytm. På natthärbärget måste ”gästen” köa på kvällen för att få en sovplats. På morgonen måste gästen lämna natthärbärget. På dygnsboenden (läs härbärgen) kan härbärgesgästen ha kvar sin plats under en längre tid och därmed lämna kvar sina tillhörigheter. Dygnsboendena är också strukturerade efter ett visst tidsschema vilket inordnar personen i systemet. Tidsschemat möjliggör en viss frihet men hindrar härbärgesgästen från att komma och gå hur som helst. Allt eftersom personen avancerar i boendetrappan ökar graden av frihet samtidigt som nya hinder uppstår. I en övergångslägenhet kan hyresgästen i princip komma och gå när som helst, men det får inte uppfattas som en ”störning” av grannarna. De aktiviteter som sker både innanför och utanför lägenhetens väggar måste anpassas efter när och var de görs.

---

den s.k. Skid Road fanns olika serviceinrättningar för skogshuggarna som arbetade i området. Där låg även bordeller, ölschapp och billiga hotell. Efter en tid ändrades begreppet till ”Skid Row” och det var, enligt Hoch och Slayton, en nedsättande term för de områden i amerikanska städer där ”A-lagare var både koncentrerade och i högsta grad synliga” (ibid., s. 88).

Ytterligare en tidsdimension som är avgörande för trappans struktur är att boendetidens längd är en viktig del i kvalificeringen till nya steg inom systemet. På natthärbärget kan en person ofta bo en natt innan Stadsmissionen kräver att kontakt tas med socialtjänsten. Dygnsboendena är tänkta som kortsiktiga lösningar i väntan på andra alternativ. Även om placeringarna tenderar att bli långvariga är inte dygnsboendena tänkta som en permanent lösning. Detsamma gäller för hotellboenden som också ses som akuta lösningar i en akut situation. Generellt för övergångslägenheterna är att klienten efter två år skall kunna ta över kontraktet på lägenheten. Det är alltså längden på boendetiden som avgör kvalificeringen. Skulle en störning inträffa efter exempelvis 20 månader blir detta en intäkt för att klienten inte kan bo kvar och att hyresperioden inte kan förlängas. Det finns givetvis en stor variation i systemet där en del personer avancerar snabbare än andra. Tiden blir också viktig i bedömningen av en klients ”vilja” till förändring. Ett dygns drogfrihet är inte lika mycket värt som ett halvårs drogfrihet. Ett stort problem för klienter som skall visa denna ”vilja” är att de måste visa den på platser där det är svårt att leva ett drogfritt liv. Det tidsmässiga och fysiska läget förenas i ”viljediskursen” (jfr Järvinen & Mik-Meyer 2003b, s. 240).

Natthärbärget – boendetrappans första steg

Natthärbärgets historia är ännu inte skriven. I Anders Åmans (1976) viktiga och omfångsrika verk om de svenska vårdinstitutionernas historia där allt från fattighus, cellfängelser och ålderdomshem är representerade, finns inte härbärgen med som exempel. Det är inte så märkligt i sig, då de inte betraktas som en vårdinstitution. Det anmärkningsvärda är snarare att denna typ av institution har gått historieskrivarna ganska obemärkt förbi trots dess betydelse av att husera fattiga människor under det senaste århundradet. Flera studier berör dock lokala härbärgen eller behandlar förhållandena på härbärgena under en särskild tidsperiod (Franér, Hansson & Ågren 1988; Knutagård & Nordfeldt 2007; Runquist 2007; Eriksson et al. kommande). Gemensamt för natthärbärgena har varit att de har fungerat som tillfälliga boplatser med en låg standard (Ågren 2004; Busch-Geertsema & Sahlin 2007). Det första härbärget i Malmö inrättades redan 1895 i Frälsningsarméns regi och med plats för 57 hemlösa (Swärd 1998, s. 244).

Första steget från gatan in i värmen är för många hemlösa natthärbärget eller andra härbärgesboenden. De viktigaste skillnaderna mellan natthär-

bärget och andra härbärgen är att på natthärbärget kan ”gästen” endast få tillgång till en sovplats en natt i taget. På dygnsboendena (härbärgena) blir ”gästen” placerad under en lite längre period av socialtjänsten. Härbärgesgästerna får också ett eget rum. Vi kommer i den fortsatta framställningen att se hur gränserna mellan natthärbärget och härbärgen blir otydliga beträffande tillgången till ett eget rum, eller enbart en säng för natten. Kategorin ”gäst” synliggör tidsdimensionen i härbärgesboendet. En gäst är en person som tillfälligt besöker en plats, utan att ha för avsikt att stanna kvar. Gästen förutsätts att agera på ett visst sätt för att inte ligga värden till last.

Natthärbärget utgör en del av det som Sahlin (1996) kallar för logimarknaden. Hemlösa ”räddas” in från kylan till värmen på natthärbärget. Berättelser om kylan är ett grepp som används för att legitimera natthärbärgenas existens. De utgör även gränsen mot det som jag tidigare diskuterade kring gatans disciplinering och ordnandet av staden. Framför allt skall barn räddas från gatans destruktivitet. Under årsskiftet mellan 2002/03 skrevs flera artiklar i *Sydsvenskan* med kylan som tema. Artiklarna initierades bland annat på grund av den tragiska händelse som jag berörde i inledningskapitlet, där en hemlös kvinna dog vid en brand i en övergiven industrifastighet i Limhamn (Palmkvist 2003a). Några dagar senare publicerades en artikel om Stadsmissionens natthärbärge som handlade om att det blir köer till natthärbärget så fort det är kallt utomhus (Brandoné 2003a). De två fotografierna i artikeln visar dels en bild på natthärbärgeskön, dels en bild på en av gästerna som serveras soppa. Detta illustrerar natthärbärgenas funktion av att vara en akut lösning i en akut uppkommen situation. De syftar till att förse hemlösa med grundläggande mänskliga behov i form av tak över huvudet, mat och kläder. Loseke (2003, s. 58) framhåller att det är lättare att få gehör för anspråk som rör hemlöshetsproblem under vinterhalvåret jämfört med under sommarperioder.

Stadsmissionens natthärbärge kallas för nattjour. Härbärgena Vallhem, Västerhem och Rönnbacken drivs av vårdföretaget Förenade Care AB och de beskrivs som dygnsboenden. När boendealternativen som finns att tillgå i Malmö diskuteras med bostadssekreterarna ses dock Vallhem med flera som härbärgen, medan Stadsmissionens nattjour beskrivs som ett natthärbärge. Oftast talas det om ”en plats på ett härbärge” och då syftar tjänstemännen antingen på en härbärgesplats eller ett boende på natthärbärget. I en ordningsföreskrift från 1904 definierades natthärbärget som ett ”sådant hus eller sådan lägenhet, som är avsedd att mot betalning lämna tillfällig bostad för

natten åt mindre bemedlade personer och därvid två eller flera personer, utan att tillhöra samma familj, inhysas i samma sovrum" (citerat ur Ström-Billing 1991, s. 12). Inger Ström-Billing menar vidare att "[v]arje tidsperiod kan sägas ha format sitt begrepp" (ibid.) om vad övernattningsställena kom att benämnas. Detta förhållande är något som präglar hela den organiseringsapparat som jag här behandlar. De inblandade organisationerna med dess aktörer skapar ett eget språkbruk om såväl gäster som boendeinstitutioner, vilket har medfört en myriad av begrepp.

Stadsmissionens nattjour ligger på Malmgatan i närheten av polishuset i Malmö. Varje rum har fyra bäddar där nattjourens gäster tilldelas en säng för varje besök "därför att det får inte bli mitt hem ju, utan man ska vilja härifrån, hur bra maten än är och hur snäll personalen än är så måste det ju vara för jäkligt att vara här" (härbärgesföreträdare). För att få en plats måste individen köa utanför nattjouren varje kväll och får man en plats kommer man "in i värmen" kvart över nio på kvällen. Gästerna får mat och möjlighet att tvätta sig och få sina kläder tvättade. Klockan kvart i sex väcks alla gäster och de skall lämna nattjouren klockan sju. Företrädaren menar att:

> När man är på ett sånt här korttidsboende så ska man också vara mån om att det inte, att man bor här liksom, att man lever sitt liv här, utan dom här avbrotten, men visst är det grymt om det är mitt i vintern, men jag tycker inte att det får vara så att man stapplar upp och sen sover man vidare i en soffa i den öppna verksamheten, det får inte lov att vara så. (Härbärgesföreträdare)

"Avbrotten" innebär att gästen lämnar nattjouren på morgonen klockan sju. Därefter öppnar den öppna verksamheten klockan åtta och stänger sedan klockan fyra på eftermiddagen. Ett nytt avbrott infinner sig till dess att nattjouren öppnar igen klockan kvart över nio på kvällen.

Stadsmissionens nattjour har sedan 2000 haft öppet alla dagar året om. Företrädarna för nattjouren skiljer det från andra typer av boendeformer och i relation till traditionella natthärbärgen, eftersom "det är ju mer än en säng för natten, för vi skulle aldrig, Stadsmissionen skulle inte starta ett traditionellt härbärge" (härbärgesföreträdare). Företrädarna kan sägas definiera sin verksamhet som partikulär i relation till andra boendeformer. Det som särskiljer är att det "är mer än en säng för natten". Detta "mer" består av "en helhet i det här huset" i den meningen att det finns en dagverksamhet, en öppen verksamhet, nattjouren och slutligen Stadsmissionshälsan. Helheten

består vidare av verksamhetens eget ”koncept”. Företrädaren förklarar vad som menas med detta:

> […] det är vårt lilla koncept kring den här gedigna uppföljningen kan man säga. Att man måste delge oss, men vi är också noga med att inför varje enskild individ att vi inte ut av nyfikenhet, utan det är ut av omsorg för att du ska kunna komma vidare och nå ett annat mål än att bli kvar här. Att vi behöver veta dom här uppgifterna om dig. Och då är det fullständigt namn och personnummer, stadsdelstillhörighet, aktuell socialsekreterare, det senaste boende och om man har anhöriga och det är alltid en känslig punkt att komma när man har en anhörig eller ej, för många har ju inte ett nätverk och då blir det en diskussion kring det. Också eventuella mediciner och medicinintag och så här vidare för det kan hända någonting under natten och vi behöver tillkalla någon och då kan vi lämna så korrekta uppgifter som möjligt till den som ska ha hand om det här. (Härbärgesföreträdare)

Personer som besöker nattjouren måste alltså ge personalen en utförlig beskrivning av sin situation. Genom att få svar på var personen tidigare bott och vilken stadsdel och socialsekreterare man tillhör möjliggör detta en fixering av personen i tid och rum. Uppföljningen är ett led i att konstruera nattjouren som ett tillfälligt boendealternativ – en tillfällig hållplats för gästerna på väg mot ett boende som är bättre. För att kunna följa gästerna förs därför statistik över deras boendetid och de frågas ut om hur boendet har sett ut och hur det är planerat framöver. Företrädaren berättar att:

> Vi för också där en daglig statistik om hur många nätter man sover. Vi tar upp i frågan där att ”Du, nu har du inte varit här på en lång tid” för vi ser redan på inskrivningsdag när du sov här sist, ”var har du varit där?” ”Ja, va fan, jag har ju suttit”. ”Och nu är du här, har det inte hänt någonting medan du satt, var det ingen uppföljning när du kom ut?” ”Nej, det var det inte”. Och när man då är drogfri så tycker man liksom ”vad fasen du har ju inte här och göra nu”, det är ju nu det ska hända saker. För kommer man här så blir man lätt kvar här då ju i den här miljön där det är mycket droger som florerar och sånt där, så redan nästa dag då så tar jag kontakt med socialtjänsten på berörd stadsdel där personen har varit tidigare och säger att han finns här nu hos oss och jag uppmanar honom att ringa, att ta en kontakt med er idag. (Härbärgesföreträdare)

I citatet ovan kan vi se hur företrädaren ser ett boende på nattjouren som ett problem för personer som har blivit drogfria. Miljön anses vara dålig, i det närmaste destruktiv, och det arbete som företrädaren beskriver går ut på att få gästen att ta kontakt med socialtjänsten för att komma vidare. Företrädaren menar att många blir kvar på nattjouren när de väl hamnar där, men företrädaren menar också att det är många som kommer tillbaka efter att ha bott i andra boendeformer.

> Ja, det är klart. När man straffar ut sig från dom här, för att allting måste vara bättre än att bo här dag för dag och inte veta att man ska vara här så att säga. På Beijers hus[3] där har man egen nyckel och eget rum och maten och allt det här, va. Man straffar ju ut sig ändå och så kommer man ju tillbaka igen på något sätt, men kanske man kan lyckas nästa gång efter ett trepartssamtal eller något. Att kanske perioden blir längre och det är ju det man måste uppmuntra då tycker jag. (Härbärgesföreträdare)

För härbärgesföreträdaren blir det viktigt att gästerna bor korta tider på nattjouren och att tiden mellan de perioder som gästen bor på nattjouren blir längre och längre. Dessa argument bidrar till att konstruera nattjouren som en tillfällig lösning för personer som inte har något annat alternativ. Orsaken till att personer återkommer till nattjouren är, enligt företrädaren, att de har ”straffat ut sig” från andra ”bättre” boendealternativ. Vilka är då dessa ”utstraffade” gäster? Företrädaren berättar om hur målgruppen på Stadsmissionen kan beskrivas och om hur den förändrats sedan mitten på 1990-talet.

> 50-talisterna är den största frekventa gruppen. Det har ändrats från 1995 till nu vad det gäller missbruksbiten. Vi har knappt några alkoholiserade idag. Utan det är rena narkomaner och psykiskt sjuka och med dubbeldiagnos. Det är där det ligger. Och de[n] största missbruksbiten idag det är ju heroin, den tyngsta. Och dom som kommer nu, det ser ut som det är något lite skifte på gång, det är ju så med jämna mellanrum att det, att missbrukarna är dom samma och drogerna ändras, men åldersgruppen nu, det nya för oss så att säga, det är att Rosengård börjar kännas av här. För vi ser ju här, år 2002

3 Beijers hus är ett kommungemensamt dygnsboende som drivs av Kirsebergs stadsdelsförvaltning.

var det tre stycken från Rosengårds stadsdelsförvaltning som sov här, och 2003 samma månad i december så var det 24 och bara igår blev tre stycken hänvisade hit, 80-talister. (Härbärgesföreträdare)

Stadsmissionens gäster är således ”rena narkomaner”, ”psykiskt sjuka” och ”dubbeldiagnoser”. Intervjupersonen ger uttryck för tre förändringar som har påverkat nattjourens målgruppssammansättning. Den första har att göra med att företrädaren ser en förändring vad gäller missbrukets art. Det finns nästan inga ”alkoholister” längre, utan det är istället heroinet som präglar gästernas missbruk. Missbruket har enligt företrädaren blivit ”tyngre”, men en annan förändring är att målgruppen också blivit ”yngre” (jfr Järvinen 1993, s. 47). Inledningsvis framgår det att målgruppen främst består av 50-talister, men en trend som ”oroar” företrädarna är att det nu hänvisas personer till nattjouren, vilka är födda på 1980-talet. En tredje förändring som citatet pekar mot är ”att Rosengård börjar kännas av”. Vad betyder detta? Genom att använda ”Rosengård” sammankopplas gästerna med en geografisk plats som antyder att de har en utländsk bakgrund. Det skulle lika gärna ha varit en person med svensk bakgrund som kom till nattjouren från Rosengård, men genom att koppla samman Rosengård med ålder blir det invandrarungdomar som hamnar i fokus. Problemet är att denna nya kategori anses vara på fel plats, dels på grund av personernas unga ålder, dels för att de inte har något missbruk. Ungdomar på härbärgen är med andra ord ett brott mot den moraliska geografin. Härbärgesföreträdaren menar att det är viktigt att informera om vad Stadsmissionens nattjour är för typ av boende. Det är ett boende för missbrukare och inte för icke-missbrukare.

Ska dom sova, och jag tycker definitivt inte att icke-missbrukande, man måste informera dom väldigt noga vad det här är. Att det är aktiva missbrukare som är här och att skicka dom hit, eller anvisa dom hit som det heter, att dom får köa här, det tycker inte jag är humant. (Härbärgesföreträdare)

Härbärgesföreträdaren menar att miljön är skadlig för dessa icke-missbrukande ungdomar. Strategin de använder för att förhindra att dessa ungdomar anvisas till nattjouren är att ”skrämma” dem genom att berätta för ungdomarna om vilka som bor på nattjouren. Företrädaren säger:

> Ja, här i den här miljön definitivt, bara väck. Och därför är det så noga när dom kommer att vi informerar vad det här är, hur man sover, vilka grupper det är som sover, så att [i] princip ska dom bli rädda och gå till socialsekreteraren igen, annars får jag ju ringa naturligtvis, eller någon annan. (Härbärgesföreträdare)

Ett argument som företrädarna använder för att förklara behovet av sin verksamhet är att ”vi når en målgrupp som dom [socialtjänsten] inte når. Och vi kanske har en tradition också kanske i vårt bemötande, inte vet jag. Men vi når målgruppen” (härbärgesföreträdare) (jfr Nordfeldt 1999, s. 153). Förutom detta argument handlar det också om att det finns människor som ”straffar” ut sig och där nattjouren blir deras enda alternativ. Företrädaren menar också att:

> Alla kan inte bo, det är inte sanning för alla att bo i en etta och då betyder inte det att dom ska få lov att bo under hemska omständigheter, utan man får lyssna på, man måste ha ett öra mot marken och höra vad människor vill ha istället för att vi etablerade hela tiden bestämmer vad som är normalt. (Härbärgesföreträdare)

För människor som ”inte kan bo” blir nattjouren en lösning. En paradox i detta sammanhang är att nattjouren blir en lösning samtidigt som det inte får vara en permanent lösning på gästernas boendesituation, utan de måste ”vilja” gå vidare. De måste med andra ord vilja vara ”gäster” i betydelsen av att tillfälligt gästa en plats, utan att ligga till last. Denna ”vilja” innebär att gästerna cirkulerar mellan olika typer av boendeformer som befinner sig långt ner i boendetrappan. De cirkulerar inom den organisatoriska loopen, men ibland hamnar de även utanför denna loop i lägen utanför boendetrappans organisering. Natthärbärget organiseras kring den ”korta tiden”. Gästerna kan enbart bo på natthärbärget en natt i taget. Det är också tänkt att gästerna inte skall bo på natthärbärget mer än under en kort tidsrymd. För gästernas del innebär detta att de får bo en kort tid samtidigt som tjänstemännen bedömer att det tar lång tid innan gästerna kan komma vidare till en egen lägenhet.

Gulmåran – ett vandrarhemsliknande härbärge

Gulmåran beskrivs som ett ”vandrarhemsliknande härbärge”. Gulmåran är tänkt att vara ett tillfälligt boende i väntan på andra alternativ och i en akut uppkommen situation. Gulmåran som boendeform inordnas långt ner i Malmö stads boendetrappa. Boendet finns i lokaler i närheten av Persborgs tågstation (bild 3). Dessa användes tidigare av Kommunteknik som är en verksamhet inom serviceförvaltningen. Lokalerna har byggts om till 13 rum och med plats för 30 personer. I likhet med Stadsmissionens nattjour delar de boende rum. Det som kanske väcker mest uppmärksamhet exteriört är att lokalerna är omgärdade av höga staket med taggtråd och en stor grind som stänger av området mot omvärlden. Denna grind är, enligt personalen, något som de boende själva önskade att ha kvar (bild 16). Huset är indelat i fyra ”celler” där två utgörs av tvåbäddsrum där bland annat par kan bo.[4] Den tredje cellen, som enbart är till för män, har fyra bäddar per rum som delas av med draperier i stället för fasta väggar. Den sista cellen är en särskild avdelning med fem platser för kvinnor.

Numera är i stort sett alla kategorier hemlösa välkomna till Gulmåran. Enda undantaget är att inga barn får bo där. Uppfattningen om vilka som skall bo på Gulmåran har förändrats under de år som verksamheten har funnits. I början berättade en bostadssekreterare att de som skall bo här måste ”vara rätt skötsamma och så får vi verkligen välja ut dom som kan bo ihop och så här, så inget missbruk alls” (Bostadssekreterare). Ett argument till varför denna ”bättre” kategori valdes ut var att Gulmåran skulle differentieras i relation till härbärgen, eftersom de som skulle bo på Gulmåran tidigare hade bott på hotell. Bostadssekreteraren berättar vidare:

> Skillnaden på det och härbärge är ju att man kan, ja, man kan ju missbruka på härbärge, men här får du inte, det är ju folk från hotell i första hand som kommer till Gulmåran och då har dom varit ganska skötsamma. Och inga gravt psykiskt störda människor kan det vara heller, utan det måste vara folk som kan leva ihop med andra. (Bostadssekreterare)

De kategorier som Gulmåran anses vara till för kan betraktas som fixerade under en särskild tidpunkt och på just denna plats. Det är som en av

4 Benämningen cell är socialarbetarnas eget uttryck, vilket kan förklaras med att byggnaden är indelad i brandceller.

bostadssekreterarna uttrycker det: ”nu i början kan vi liksom, lite mer så, att vi får lite mer fungerande människor, men sen antar jag att om det blir kris, så måste vi ju sänka våra krav lite grann kanske”. Skötsamhetskategorin har stegvis bytts ut mot en mer utpräglad kategori av missbrukare. De som bott på Gulmåran har varit mellan 17 och 70 år gamla. En socialarbetare som arbetar på ett annat boende beskriver de som har flyttat in där som ”det är ju verkligen kreti och pleti, det är skröfset” (socialarbetare), men enligt personalen på Gulmåran hade en tredjedel av de boende förvärvsarbete och inga sociala problem. En tredjedel ”ville sluta” med sitt missbruk, medan den sista tredjedelen hade ett aktivt missbruk. Det fanns med andra ord en diskrepans mellan hur Gulmåran uppfattades av externa socialarbetare och av Gulmårans egen personal. Trots att målgruppen internt beskrevs som blandad var det de personer som ansågs ha störst problem som präglade den bild som externa aktörer hade av boendeformen. Inledningsvis var enhetens placering i boendetrappan på samma trappsteg som hotellboende, men kom gradvis att sjunka nedåt (figur 5). När jag besökte Gulmåran i februari 2005 beskrevs de boende som en blandad grupp samtidigt som den mest framträdande kategorin var missbrukare (fältanteckningar, februari 2005). En viktig skillnad mellan natthärbärget och Gulmåran är att Gulmåran enbart är till för stadsdelens egna hemlösa.

Socialarbetarna menar att ett boende på Gulmåran kräver mycket eget ansvar av klienten och att de visar varandra hänsyn och respekt. Enligt perso-

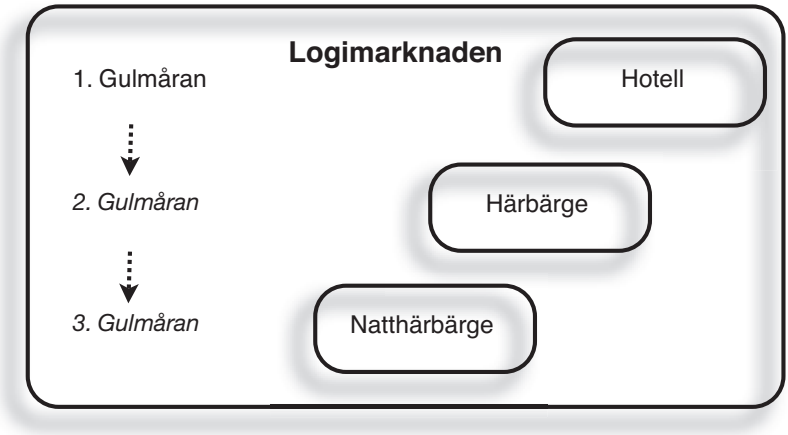

Figur 5. Gulmårans position inom logimarknaden.

nalen förhandlas reglerna fram i boendet tillsammans med de boende. Dessa får inte ta emot besök på Gulmåran, vare sig av familj eller vänner, något som de flesta boende vill. Denna regel motiveras av cheferna som viktig på grund av sekretesskäl samt att det inte går att ha flexibla regler, eftersom då hade det blivit ”svart av folk med alla uteliggare” (fältanteckningar, februari 2005). I och med den förändrade kategoriseringen av målgruppen kom det tidigare kravet på drogfrihet att upphöra. Numera får de boende vara påverkade av alkohol eller narkotika, men våld och hot är förbjudet och innebär omedelbar utskrivning. Samma sak gäller för ”sexistiska” eller ”rasistiska” uttalanden. Är man borta från Gulmåran mer än två nätter förlorar man sin plats.

Gulmåran är enligt socialtjänsten tänkt som ett genomgångsboende, men många bor kvar under lång tid. Samtidigt är Gulmåran ett boende där man skall kunna bo ”lite längre tid” jämfört med andra tillfälliga boenden, exempelvis natthärbärget eller ett hotellboende. Ett tillfälligt boende legitimerar boendeformens enkla standard. Att dela rum ”är acceptabelt under en kortare tid, men för närvarande är boendetiderna upp emot tre år” (Mö21 2005, s. 2). Även om socialtjänsten tänker sig att Gulmåran skall vara ett boende där man kan bo ”en lite längre tid” är en period om tre år en allt för lång tid. Det blir under sådana omständigheter svårt för socialtjänsten att legitimera boendeformens enkla standard.

Mosippan – kategoriboendet för barnfamiljer

Mosippan är ett barackboende i utkanten av Malmö. Ett steg bortom området och man befinner sig i en annan kommun (bild 1, 17 och 18). Området är isolerat i den bemärkelsen att det har begränsad genomströmning av förbipasserande människor. Förutom hyresgästerna och deras vänner och bekanta är det främst kommunens tjänstemän eller representanter från Röda korset som besöker området. Det är väldigt svårt att av misstag hamna i området på väg till något annat. Det finns i princip inget att besöka i närheten förutom Bilprovningen eller en bensinmack knappt två kilometer därifrån.

Mosippan uppfördes 1988 och består av 46 moduler (Mö22 2007). Mosippan administrerades ursprungligen av Migrationsverket, men området har sedan ett par år tillbaka organiserats i två separata verksamheter. Hälften av ”enplansmodulerna” administreras nu av Kirsebergs stadsdelsförvaltning och det är också i denna stadsdel som modulerna är placerade. Den andra delen

administreras gemensamt av Södra Innerstadens och Rosengårds stadsdelsförvaltningar.

Dessa olika delar som är lokaliserade på samma geografiska område har helt skilda målsättningar och regelverk för sina respektive verksamheter. Kirsebergs moduler syftar till att fungera som ett kommunövergripande genomgångsboende för de familjer som har bott i Sverige under kortare tid än tre år. Familjerna bedöms inte ha några andra problem än att de saknar boendereferenser för att komma ifråga på den reguljära bostadsmarknaden. I ett tjänsteutlåtande från stadskontoret beskrivs familjerna som ”[…] socialt välfungerande och skulle, om det rådde balans på bostadsmarknaden, ha goda förutsättningar att få en egen bostad” (Mö22, s. 1). Syftet med den andra delen av Mosippan är att husera bostadslösa barnfamiljer som av socialtjänsten bedöms ha stora sociala problem och som är ”körda” på bostadsmarknaden. För dessa två områden gäller olika regler för vad hyresgästerna får och inte får göra. Mosippan beskrivs av socialtjänsten som ett tillfälligt boende, men för några familjer har boendetiden varat i mer än nio år.

Jag har framför allt studerat den del av Mosippan som administreras av stadsdelarna Södra Innerstaden och Rosengård och som under åren 2003–2005 var ett av Socialstyrelsen delfinansierat projekt (Socialstyrelsen 2006b). En intressant förändring över tid när det gäller denna ”projektdel” av Mosippan är att innan projektet började fanns en anställd socialpedagog som arbetade heltid med att ha tillsynsansvar ute i området. När projektet startade anställdes ytterligare två personer. När projekttiden tog slut kom personalen att sakta men säkert minska i antal för att slutligen enbart bestå av två socialarbetare som mellan klockan 14.00 och 16.00 besöker Mosippan. Socialarbetarnas arbetsuppgifter är att ”förklara beslut och information från olika myndigheter” (Mö23 2008, s. 1). Det kan bland annat handla om att förklara beslut eller information kring ”folkbokföring, telefonabonnemang, TV-avgift, försäkringskassan, ansökan om försörjningsstöd, hemförsäkring, anmälan till skola eller förskola, läkartider, överklaganden, bostadsansökningar, arbetsförmedling etc.” (ibid., s. 2). Socialarbetarna på Mosippan kan sägas bli översättare av organisationens och andra myndigheters kontrollspråk. De får översätta det som Tilly (2006) kallar för tekniska förklaringar och koder. Detta innebär bland annat hänvisningar till lagrum och andra typer av byråkratiserat språkbruk, vilket kan te sig totalt obegripligt för oinvigda. En kvinna kom exempelvis och bad om hjälp med att få förklarat för sig vad ”det överklagade beslutet undanröjs” betyder.

Personalresurserna på den del av Mosippan som Södra Innerstadens och Rosengårds stadsdelar administrerar har alltså minskat dramatiskt från tre heltidstjänster till två halvtidstjänster, men av de två socialarbetarnas arbetstid befinner de sig endast två timmar (25 %) om dagen på Mosippan. På kvällar och nätter har vaktbolag tillsyn. Tre kvällar i veckan finns Röda korsets volontärer på plats. De har olika typer av verksamheter för de barn som är 6–16 år. Samtidigt som resurserna har minskat har området tydligare definierats som ett ”otillfredsställande boendealternativ” (Mö11 2007, s. 3).

På den del av Mosippan som Södra Innerstaden och Rosengård administrerar bor de familjer som socialtjänsten bedömer omöjliga att placera i ”normala” bostadsområden. De har ”straffat ut sig” gång på gång. Placeringen av bostadsområdet Mosippan illustrerar att de befinner sig utanför staden. Det blir en tydlig gräns mot övriga områden. Samtidigt som hälften av området består av familjer som har ”straffat ut sig” består den andra delen av familjer som har bott i Sverige under kortare tid än tre år. Det är dock den förra målgruppen som oftast lyfts fram i diskussionerna om Mosippan.

Genom att ha kvar Mosippan som boendeform utvecklas en acceptans bland allmänheten och de som arbetar med familjerna, vilket legitimerar existensen av särskilda boenden. Det skäl som dominerar är att ”det kommer alltid att finnas” en liten grupp människor som inte kan bo i normala bostadsområden och dessa familjer har alltid funnits (jfr Elm Larsen 2003, s. 180). Mosippan relateras även till andra boendeformer. Så här uttryckte ett kommunalråd i Malmö saken:

> Och därför tycker man att man skulle se på det här på ett annat sätt från Migrationsverkets sida för man bygger ju in problem från början. Dels man bor trångt, dom här stora barnfamiljerna som då bor i två-, trerumslägenheter, det är inte värdigt. Dessa ungar lever i stor utsträckning på gatan och skapar problem där. [---] Mosippan är ändå bättre än hotell. Och bättre än en tvårumslägenhet för dom är lite större, för det är rätt så fina boenden, men dom blir isolerade där på något sätt. Men Mosippan tycker jag är ändå ett av dom bättre alternativen i förhållande till hotell och vandrarhem som man använder. (Kommunalråd)

Ett argument för att legitimera Mosippan som boendeform är att jämföra det med ett hotellboende eller med andrahandslägenheter inne i staden. En lägenhet anses ha mindre boendeyta, vilket genererar en svårartad trång-

boddhet för familjerna. En modul på Mosippan anses av kommunalrådet råda bot på eländet med att barnen lever på gatan och ”skapa problem där” (jfr Rasmusson 1998, s. 22). Nackdelen med Mosippan är att familjerna blir ”isolerade”, men kommunalrådet ser ändå Mosippan som ett av de ”bättre alternativen”. Jag kommer mer ingående att analysera Mosippan som boendeform och kategoriseringen av målgruppen i kapitel 8.

Lönngården – kategoriboendet för kroniska alkoholister

Lönngården är ett så kallat ”lägenhetsboende” som tillkom i mars 2006. Fastigheten består av 44 lägenheter. Fastigheten var tidigare ett vårdboende. I och med verksamhetsförändringen talas det ofta om det ”nya Lönngården” för att markera skillnaden mellan det tidigare äldreboendet och det nya boendet för ”kroniska alkoholister”. Lönngården ligger i de sydöstra delarna av Malmö, några hundra meter från Gulmåran (bild 3 och 19). Lönngårdens lägenhetsboende har en sak gemensamt med Gulmåran, Mosippan och Bostadsbyn Per Albin och det är att socialtjänstens personal enbart arbetar på dessa enheter under dagtid. På kvällen och natten överlåts arbetet till vaktbolag.

Som jag tidigare har berört kom Lönngården till efter en ganska lång process, där representanter från referensgruppen i Bostadsbyn Per Albin och andra aktörer inom kommunen uppmärksammade behovet av ett boende för personer som bedömdes vara i behov av mer vård och omsorg än missbruksbehandling. Lönngårdens hyresgäster har tidigare bott på hotell och härbärgen. Det är MKB som förvaltar fastigheten och på andra sidan gatan ligger MKB:s bostadsområde Augustenborg som har varit ett av företagets miljösatsningar genom projektet ”Ekostaden”. Under planeringen av boendet och efter att Lönngården startat sin verksamhet har klagomålen från omgivningen, enligt Lönngårdens ledning, främst rört att ”alkoholister” sitter och ”super” på Augustenborgstorget. När personalen undersökt vilka personer som uppehållit sig på torget har det oftast inte varit Lönngårdens hyresgäster, utan andra personer. Det görs dock en sammankoppling från omgivningens sida mellan de som ”super” på torget och att de tillhör lägenhetsboendet.

När det gäller den kategori som lägenhetsboendet är till för enligt socialtjänsten framgår det i en nyligen publicerad utvärderingsrapport att: ”Personalen menar att det i grunden inte är tänkt att personer med allt för omfattande behov skall bo på Lönngården utan att det i så fall handlar om felplaceringar” (Lindgren 2008, s. 21). Det är alltså viktigt för personalen

att hyresgästerna inte har alltför ”omfattande behov”. Ett viktigt kriterium för kategoriseringen av målgruppen från socialtjänstens sida är hyresgästernas ålder. Lägenhetsboendet är till för personer som är 50 år eller äldre. Detta har att göra med att alla andra vårdinsatser skall ha prövats tidigare och att för den kategori som väljs ut som Lönngårdens hyresgäster skall missbruksbehandling inte vara den primära målsättningen, snarare tvärtom, hyresgästernas rehabilitering är underordnad omsorgsbehovet. Detta framgår också av att det är tillåtet för hyresgästerna att konsumera alkohol i sina egna lägenheter, men inte i fastighetens gemensamhetsutrymmen. I utvärderingsrapporten framgår det att:

> De placerande har alla inställningen att urvalet av personer som skall erbjudas boende på Lönngården är mycket viktigt. Personen i fråga får inte vara för ung, nykterhetsvårdande insatser skall tidigare genomförts utan [positivt] resultat och han eller hon skall sakna motivation att sluta missbruka. (Lindgren 2008, s. 17)

Utifrån detta resonemang kan man se Lönngårdens hyresgäster som ”hopplösa fall”. De är alkoholister som inte förväntas sluta med sitt missbruk. Lönngården blir en insats som socialtjänsten tar till när alla andra alternativ har genomförts ”utan resultat”. Det är också dessa argument som ligger till grund för hur lägenhetsboendet legitimeras som boendeform. Kategoriseringen av hyresgästerna som ”hopplösa fall” grundar sig på att de är ”omotiverade” och därför skulle andra former av åtgärder bli verkningslösa. Margaretha Järvinen (2001) fann i en studie av alkoholmissbrukare i Köpenhamn, att en stor del av denna grupp bedömdes som ”missbrukare som inte kan behandlas”. Konsekvensen var att gruppen uteslöts från behandlingssektorn och blev istället hänvisade till hemlöshetsinstitutioner där det inte handlade om vård utan enbart om boende. Klienter med placering på behandlingsinstitutioner var enbart personer som bedömdes vara ”missbrukare som kan behandlas”, det vill säga socialt integrerade missbrukare (ibid., s. 126). Lönngården som boendeform blir en ”sista utväg” och en ”sista utpost” i en fysisk bemärkelse samtidigt som hyresgästerna har egna lägenheter och andrahandskontrakt (jfr Emerson 1981).

Till skillnad från natthärbärget och härbärget av vandrarhemskaraktär är inte Lönngården tänkt som ett kortsiktigt boendealternativ, utan här skall hyresgästerna kunna bo kvar, Lönngårdens inordning i boendetrappan blir

därför komplicerad. Det är både en sista utväg och ett lägenhetsboende som till viss del kan likställas med ett boende i en övergångslägenhet eller ett seniorboende. En viktig skillnad är att hyresgästerna enbart får bo i lägenhetsboendet som ensamstående. En lägenhet hyrs således inte ut till par.

Ålderns betydelse för kategoriseringen av målgruppen är intressant eftersom den belyser en aspekt av boendetrappans logik. I avsnittet om natthärbärget framgår det att ungdomar inte skall placeras på ett natthärbärge och att de skall ”skyddas” från de kategorier av hemlösa som befolkar härbärget. Mellan dessa yngre och de äldre som bor på Lönngården finns således övriga kategorier som måste vara motiverade och villiga att förändra sin livssituation. De måste ha som socialtjänsten uttrycker det, en ”god prognos” att kunna klara av ett bättre boende än en härbärgesplacering. Det är dock svårt att få beviljat en sådan lösning innan personen kommit upp i 50-årsåldern. För personer som är äldre än 18 år och yngre än 50 år måste det finnas goda skäl från socialtjänstens sida att placera någon på Lönngården: i princip skall det inte finnas andra alternativ att tillgå. En kategori som på senare tid har haft en mindre koppling till ålderskriteriet är personer som både har ett missbruksproblem och en psykisk sjukdom, en kategori som ofta benämns dubbeldiagnospatienter/klienter. För denna grupp har nya boendeformer tillkommit där kravet för att inordnas i kategorin inte har med åldern att göra, utan att personen har just denna dubbla problematik. I dessa fall ses missbruket som ”obotligt” av andra skäl, bland annat att personen ”självmedicinerar”. Den kategori som Lönngårdens lägenhetsboende är till för kan sägas vara en mer renodlad kategori jämfört med exempelvis natthärbärgets eller Gulmårans, då den riktar sig till just alkoholmissbrukare över 50 år och vars missbruk anses vara kroniskt eller i varje fall mycket långvarigt.

Bostadsbyn Per Albin – kategoriboendet för ensamstående

När väl idén om Bostadsbyn Per Albin var lanserad letade kommunens aktörer efter lämplig tomtmark. En chef inom MKB berättade för mig att de hade hämtat inspiration till Bostadsbyn från ett boende i Köpenhamn. Det var dock en viktig aspekt som MKB och andra aktörer inom kommunen lobbade för och det var att tomten skulle ligga centralt, eftersom det i kontakten med Hemlösas

förening[5] hade framkommit att boendet annars inte skulle bli utnyttjat. Det fanns även diskussioner om mer permanenta bostäder, men boendet skulle uppföras snabbt, vilket medförde att fokus riktades mot ett modulboende.

> Det var så att vi skulle hitta ett värdigt boende, vi skulle hitta ett snabbt boende och vi skulle få tomtmark – det var tre dimensioner. […] Det här är ju ingen permanent lösning utan en tillfällig, ett bra hus till ett vettigt pris och en viss markbit och det skulle vara en omtanke och omsorg med dom som flyttar in. Att det inte blir en barack som uppe i Helsingborg ute i ett koloniområde. Det [i Helsingborg] är tak över huvudet alternativt parkbänken och det tror jag inte på. Just omsorgen om det hela och småskaligheten och snabbheten i processen. Och det var i princip det som formade hur det rent fysiskt skulle se ut som det gjorde. Sen är det inte riktigt så enkelt för vi har diskuterat som fan och folk har tyckt. (Chef, MKB)

I december 2002 stod Bostadsbyn Per Albin färdig. ”Byn” ligger i ett kvarter som heter Kuratorn vid köpcentret Mobilia i hörnet Stadiongatan och Per Albin Hanssons väg (bild 3, 20 och 21). Namnet på byn är hämtat från gatunamnet, men det väcker samtidigt associationer till svensk folkhemsideologi. Närheten till köpcentrat på andra sidan gatan gör att det finns tillgång till alla möjliga typer av butiker. Utanför köpcentret ligger även en busshållplats med möjlighet att ta sig in mot de centrala delarna av staden. Grannskapet består till stor del av flerfamiljshus. För att försöka skapa sig en bild av området kan man försöka tänka sig en liten stugby (bild 20), där ett antal hus är utspridda över tomten. De små husen består av lägenheter varav 26 är enrumslägenheter på cirka 20 kvadratmeter och 6 tvårumslägenheter på cirka 40 kvadratmeter. En av tvårumslägenheterna används som ett områdeskontor, där socialtjänstens föreståndare är placerad. Lokalen används även för olika möten, bomöten, referensgruppsmöten och de möten som Röda korset arrangerar. Det finns relativt stora fönsterpartier på ena sidan av husen, vilket ger mycket ljus inne i lägenheterna samtidigt som det också medför insyn i lägenheterna. De små husen är långsmala baracker som är sammanbyggda och med ett tillbyggt tak, av estetiska skäl, vilket gör att barackerna ser ut som små radhus.

5 Hemlösas förening i Malmö startade sin verksamhet i slutet av år 1999, men upphörde som förening i oktober år 2002 (se Ringman 2002).

Enligt de ursprungliga planerna som de formulerades i MKB:s anmälan[6] till miljönämnden i augusti 2002 vände sig Bostadsbyn till bostadslösa som var ”motiverade att kvalificera sig för att kunna gå vidare på den ordinarie bostadsmarknaden” (Mö24 2002, bilaga 1). Det sågs som ett ”mellanboende” eller som det senare kom att kallas ett ”referensboende”. Boendetiden i Bostadsbyn Per Albin skulle efter ”sex till tolv månaders väl vitsordat boende” leda till att hyresgästerna skulle kunna ”söka [sic!] bostad hos MKB eller andra aktörer som tillhandahåller hyresrätt i Malmö” (ibid.). Denna formulering visar de olika utgångspunkter som de inblandade aktörerna hade om syftet med Bostadsbyn, vilket kom att skapa förvirring och irritation under Bostadsbyns första år. Inom strategigruppen på en kommunövergripande nivå och inom socialtjänsten var budskapet att hyresgästerna skulle erhålla förstahandskontrakt på en annan lägenhet efter ett ”väl vitsordat” boende och inte behöva ”söka” en bostad. Möjligheten att söka en bostad gällde oavsett om de flyttade till Bostadsbyn eller ej (Knutagård 2006a).

En av anledningarna till att Bostadsbyn byggdes var, enligt kommunens bostadssamordnare, att socialtjänsten sedan länge hade uttryckt ett behov av att få tillgång till fler lägenheter inom MKB:s bestånd.

> Jag kom in i detta när jag började jobba i februari 2001 och då fanns det bakom det här en diskussion mellan socialchefer och MKB om behovet av vanliga bostadslägenheter. Och nu minns jag inte exakt när det var, men sedan presenterades bostadsbyn som någon slags svar på den begäran. Så förstod jag det. Och då var ju, säg den första reflektionen var ju egentligen då, att det här borde vara någonting som man skulle kunna rikta mot uteliggarna, eftersom det var dom som har det svårast och dom som hade mest uppmärksamhet i media också, så det finns många olika skäl. Men det kan man säga att det blev inte så. Utan det blir till en annan grupp, relativt välfungerande personer som är då någonstans på gränsen till att kunna bo i vanliga bostadsområden. (Bostadssamordnare)

En annan förklaring bakom Bostadsbyn Per Albins tillkomst var att den skulle fungera som ett billigare alternativ än hotellboende. Önskemålet från

6 En anmälan måste göras till miljönämnden innan ”lokalen eller anläggningen tas i bruk” (SFS 1998:899, 38 § pkt 4).

socialtjänsten var dock att få tilldelat fler lägenheter från MKB. En representant i strategigruppen berättar:

> När det gäller bostadsbyn, så var egentligen bakgrunden till bostadsbyn att strategigruppen såg att bostadslösheten ökade och ville ha tillgång till mer lägenheter och skrev egentligen en framställan till MKB att vi ville ha tillgång till lägenheter. MKB hade väl sett en del sociala projekt i Köpenhamn, så då presenterade dom den här idén att det var svårt att få lägenheter, men vi skulle kunna få det här referensboendet. Och att då skulle man bo där i sex månader, skötte man boendet där då skulle man kunna få ett förstahandskontrakt direkt. (Chef, socialtjänsten)

Det finns således flera förklaringar till varför Bostadsbyn Per Albin kom till. En chef inom socialtjänsten ger oss några ledtrådar. För det första behövs boendet ”för att ge människor tak över huvudet”. För det andra är det ett mer ”värdigt boende” i relation till hotell och för det tredje är det kostnadsmässigt ”en stor vinst”:

> Det jag tänker spontant på när det gäller bostadsbyn det är väl att vi ska kunna ge människor som behöver tak över huvudet [1] ett värdigt boende. Och att vi ska minska, alltså först och främst att det ska bli något bra för de hemlösa/bostadslösa, men också att vi ska [2] minska vår arbetsbörda, att vi ska slippa att ha så många människor på härbärgen och hotell som inte är något värdigt boende, inget bra tak över huvudet. Och [3] kostnadsmässigt måste jag säga naturligtvis också, en mycket stor vinst eftersom platserna på härbärgena kostar runt fem, sex, sjuhundra och på hotell kostar det tre, fyrahundra per dygn och här kommer en hyra att ligga på kanske fyra, femtusen. Så det säger sig själv att vi gör mycket stora vinster här. (Chef, socialtjänsten)

Bostadsbyn presenterades från MKB:s sida som en möjlighet att snabbt erbjuda fler lägenheter. Det skulle bli ett så kallat ”referensboende” där hyresgästerna efter att ha bott i byn mellan ett halvår upp till ett års tid skulle kunna få komma vidare till en egen lägenhet med eget förstahandskontrakt. Kravet var inte bara att vistas i byn under ett halvår, utan det var en klanderfri hyresperiod som var biljetten in till en egen lägenhet. Det blev dock en ”relativt välfungerande” målgrupp som fick denna möjlighet, då de stod på ”gränsen” till att kunna bo i vanliga lägenheter.

Den kategori som Bostadsbyn var och är till för kan således sägas vara en ganska vag och ospecificerad målgrupp där det viktigaste kriteriet var att de var ”motiverade att kvalificera sig”. Boendetiden får inte bli för lång, eftersom Bostadsbyn är ett genomgångsboende. Detta är en viktig skillnad jämfört med övergångslägenheter som hyresgästen efter en prövotid får ta över. I ett genomgångsboende kan inte hyresgästen ta över kontraktet, utan systemet bygger på att hyresgästerna flyttar vidare till ett högre steg på boendetrappan. Hyresperiodens längd är dock lika i såväl genomgångslägenheter som övergångslägenheter. I Malmö stad är hyresperiodens längd normalt månadskontrakt med en veckas uppsägning. Om hyresgästen bedöms ha en mer osäker situation skrivs veckokontrakt med en dags uppsägning.

Det var inte bara att snabbt erbjuda lägenheter som var drivkraften för MKB. I överenskommelsen mellan socialtjänsten och MKB ingick ett krav att de hyresgäster som skulle flytta vidare efter Bostadsbyn skulle få sina hyresskulder reglerade. Boendetiden i byn innebar således dels en möjlighet att bedöma hyresgästens prognos, dels att påbörja en avbetalningsplan på tidigare hyresskulder. De personer som flyttade till Bostadsbyn var de som hade bedömts ha en god prognos, men när de väl hade placerats i byn påbörjades en ny sorteringsprocess där hyresgästernas prognos återigen bedömdes i förhållande till boendetrappans nästa steg. För MKB:s del innebar detta att de både fick hjälp med att sortera ut de hyresgäster som ansågs vara bäst lämpade att klara ett eget boende och att de också fick hjälp med att påbörja en avbetalningsplan för de hyresgäster som hade gamla hyresskulder till företaget. Om inte hyresgästen hade hunnit betala av hela summan på skulden inför inflyttningen i en övergångslägenhet skulle alltså socialtjänsten betala den överskjutande delen.

”Alla som har bott på [Bostadsbyn] Per Albin antas ha skulder” förklarade en representant för det kommunala bostadsföretaget i Malmö (fältanteckningar vid referensgruppsmöte, januari 2007). Detta antagande innebär att det görs en koppling mellan de som bor i Bostadsbyn och att de är tyngda av förfallna skulder, primärt hyresskulder. Detta innebär att de som bor eller har bott i Bostadsbyn inte får någon lägenhet på den öppna marknaden eller som MKB:s representant uttryckte saken: ”dom får söka, men dom får inget”. Orsaken är att personer med hyresskulder utesluts ur MKB:s ”normala” sök-

vägar.[7] De boende i Bostadsbyn måste istället ansöka om bostad via den kommunala lägenhetsenheten, som numera hanterar samtliga kommunala kontrakt i staden. I de ursprungliga målsättningarna framgick det att hyresgästerna efter en boendetid skulle kunna söka en bostad ”hos MKB eller andra aktörer”, men i slutändan innebar detta enbart att söka för sökandets skull. När MKB:s representanter kategoriserar hyresgästerna i Bostadsbyn som skuldsatta innebär detta att individuella bedömningar i praktiken blir kollektiva beslut för en hel kategori. De individuella särdragen bland hyresgästerna minskade i relation till de kategoriella gemensamma förutsättningarna. På så sätt hanterades hyresgästen inte primärt som en individ, utan snarare som en representant för en kategori (Jayyusi 1984, s. 22).

Övergångslägenheter

Övergångslägenheter med andrahandskontrakt är boendetrappans sista steg och ingår i den sekundära bostadsmarknaden. Systemet med övergångslägenheter skapades under 1990-talets början, då de ersatte de tidigare vistelselägenheterna. Under 2000-talet har antalet övergångslägenheter ökat. I Boverkets rapport (2008a) om den sekundära bostadsmarknaden i Sverige framgår det att sju av tio kommuner använder sig av andrahandskontrakt till hemlösa. Av totala antalet hushåll år 2007 (11 000 lägenheter) kunde vart tionde hushåll ta över sitt andrahandskontrakt. Rapporten konstaterar att det inte finns någon tydlig koppling mellan de kommuner som har en brist på bostäder och användandet av andrahandskontrakt som boendeform. En sekundär bostadsmarknad är lika vanlig i kommuner med en balans på bostadsmarknaden som i kommuner med ett överskott av lägenheter (ibid., s. 7). Sahlin (2007, s. 44) konstaterar att de kommuner som har störst andel specialkontrakt även har störst andel hemlösa i boendeformer utanför den sekundära bostadsmarknaden. Förutom strukturella faktorer som bostadsbrist och tillgång på billiga hyreslägenheter framstår således organiseringen av

7 I bilagedelen till Hemlöshetskommitténs slutbetänkande (SOU 2001:95) för kommitténs sekreterare en diskussion kring hyresskulders funktion, där han menar att denna fyller tre funktioner i förhållandet mellan socialtjänst och bostadsföretag: för det första innebär en hyresskuld en möjlighet för bostadsföretagen att ”avvisa” oönskade hyresgäster, för det andra fungerar den som ett ”påttryckningsmedel” för att bostadsföretagen skall få igenom sina krav, och för det tredje fyller den funktionen av att vara en ”kompensation” (Runquist 2001, s. 286–287). Den kompensatoriska funktionen var en uttalad strategi i Bostadsbyn.

hemlöshetsarbetet utifrån en trappstegsmodell som ett hinder för att minska hemlösheten (Benjaminsen & Dyb 2008).

Ökningen i Malmö har skett dels genom att stadsdelarna har fått nya lägenheter av bostadsföretag som de kan hyra ut till socialtjänstens klienter, dels genom att socialtjänsten får ta över lägenheter med hyresgäster i. Det senare förekommer exempelvis då en hyresgäst inte har betalt hyran och hyresvärden ”avstår” från att avhysa hyresgästen under förutsättning att socialtjänsten tar över förstahandskontraktet. Från socialtjänstens sida är det nya, eller rättare sagt tomma övergångslägenheter, som man vill få tillgång till och inte lägenheter som redan är bebodda. En bostadssekreterare berättar:

> Det är att vi får lägenheter med folk i, det vill säga att vi tar över kontraktet med folk i. Jag vet inte om vi sa det innan, för att rädda dom från att bli uppsagda. Fastighetsägaren ringer då, läs MKB i vårt fall, så säger dom ”antingen avhyser vi eller så tar ni över kontraktet”. Och det är naturligtvis [det] som skapar problem för den här typen av verksamhet, för vi vill ju ha disponibla lägenheter så vi kan kapa den kön som vi idag har placerade på olika typer av dyra akutboenden och sånt. Men det gör vi ju inte på det sättet, utan då får vi en ny hyresgäst, men vi får inget utrymme. (Bostadssekreterare)

De övergångslägenheter som stadsdelarna i Malmö förfogar över är utspridda i staden, men de är segmenterade då de finns i hyresfastigheter. I en del stadsdelar som Hyllie och Rosengård finns en stor del av övergångslägenheterna i fastigheter som ägs av det kommunala bostadsföretaget MKB, medan Södra Innerstaden har övergångslägenheter i flera mindre privatägda hyresfastigheter. Den geografiska placeringen av övergångslägenheterna är också segregerade i och med att de sällan finns i nybyggda områden, utan återfinns ofta i det äldre lägenhetsbeståndet, särskilt i miljonprogramsområdena.

Vilken målgrupp används övergångslägenheterna till? Enligt en socialarbetare har det skett en stor förändring när det gäller vem som får flytta in i en sådan lägenhet jämfört med hur det var i slutet på 1990-talet.

> Dom som kommer in i lägenheterna idag är bättre mot för fem år sedan. Idag när vi har tillsyn så behöver vi inte ha tillsyn så mycket av det skälet för då hade vi mycket knarkare, gamla knarkare som återföll och vi hade mycket kvar av det här 90-talsstuket. Ja, det var psykiskt sjuka som hade klippt sönder

> ledningar så man var tvungen att vakta dom lite och slänga ut dom i tidigt skede, men dom kommer ju aldrig ifråga idag. Aldrig.
>
> MK: Var finns dom idag?
>
> Dom är på härbärgena och hotell. Och nu skaffar vi då Gulmåran till dom. (Chef, socialtjänsten)

Övergångslägenheterna är inte längre en plats för ”knarkare” och ”psykiskt sjuka”, utan deras plats är på härbärgen och på Gulmåran. Den förändrade målgruppen och socialtjänstens prioritering av att övergångslägenheterna i många stadsdelar förbehålls barnfamiljer innebär att möjligheten – för exempelvis hyresgästerna från Bostadsbyn Per Albin – att få tillträde till en övergångslägenhet är i realiteten ganska liten. Situationen har enligt bostadssekreterarna även medfört att vissa klienter hamnar i en ”dubbelproblematik”. En av bostadssekreterarna belyser detta problem under en intervju med utgångspunkt från vinjetten *Taher* (bilaga 1). Bostadssekreteraren berättar att:

> Dom här klienterna är jättesvåra. Av många aspekter. För det första, han hade ingen form av missbruk överhuvud taget, barnen bor hos mamman. Dom har gemensam vårdnad. Barnens behov av boende är tillgodosett. Mammans boende är, då är det han. Där hade jag ju försökt att kolla har vi en liten etta, en liten vad vi kallar för våra garderober eller skrubb. Alltså 18 kvadratmeter, 16 kvadratmeter där vi inte kan få in ens en ensamstående med barn. Finns inte det så hade det varit, hade jag försökt med ett bättre härbärge. Vi har Beijers hus som är, det är en högre tröskel än Vallhem, där hade man fått börja. Vi har klara direktiv att inte placera mer än barnfamiljer och ensamstående med barn på hotell för ekonomins skull. Jag hade även bett honom att kolla upp sitt nätverk en gång till. Det hade jag gjort. Dom boendelösningarna vi har för honom dom är, för honom antagligen mer arbetsamma än för, ja det är det, det kan jag säga för jag vet om att många av dom här klienterna reagerar på det. Om man tar den första [Paavo][8] till exempel som du tog upp som har missbrukat och kommer till Vallhem, han är mer trygg i den miljön. Den här killen får en chock och man hör ofta det att ”jag kan inte bo bland missbrukare”. Det hör man från svenskar också,

8 Paavo är en av de vinjettfall som användes i studien. Se bilaga 1.

> men ännu mer från invandrare och det är en dubbelproblematik för dom, det är det. (Bostadssekreterare)

Vad består den dubbla problematiken av? Ett sätt att analysera utsagan är att tolka den som en konsekvens av att Taher dels är invandrare, dels ickemissbrukare. Denna kombination gör att Taher får svårt att ”kunna bo” på härbärge. Ett annat sätt att se på den dubbla problematiken är att Taher exkluderas från övergångslägenheterna på grund av att han är ensamstående och att det enda alternativ som erbjuds är en härbärgesplats.

Det finns dock en öppning i berättelsen. Bostadssekreteraren berättar att det finns s.k. garderober eller skrubbar som är för små för att placera ensamstående med barn i. Detta visar att det under lyckosamma omständigheter kanske till och med kan vara en fördel att kategoriseras som ”ensamstående utan barn”. Bostadssekreteraren pekar på det bekymmer som finns för ”ensamstående” som har barn, men inte boende hos sig, eftersom de boendeformer som ”ensamstående” erbjuds sällan gör det möjligt att kunna ha barnen på besök. Deras umgängesrätt urholkas därmed, liksom barnens rätt att kunna träffa båda sina föräldrar. På härbärgena är det oftast omöjligt att ta emot barnen på besök inne på härbärget, utan föräldern får träffa sina barn ute på stan eller hos någon bekant.

Bostadssekreterarens berättelse ger oss också en bild av hur härbärgena kategoriseras som bättre än andra. Beijers hus framstår generellt som ett av Malmö stads bättre härbärgesalternativ.

För de personer som lyckas ta sig in på den sekundära bostadsmarknaden finns det erbjudanden om att också komma ur den. Om en hyresgäst sköter sitt boende, det vill säga inte stör och betalar hyran i tid, kan hyresgästen ta över kontraktet på övergångslägenheten inom en tvåårsperiod (fältanteckningar kontaktpersonsmöte, december 2003). Hur förklarar socialtjänsten behovet av en sekundär bostadsmarknad? En chef inom socialtjänsten förklarar att systemet med övergångslägenheter inte är önskvärt, men att det är den ”enda möjligheten”:

> I en önskesituation så tycker jag inte att socialtjänsten ska behöva ha några andrahandskontrakt om jag får önska och då blir det önskesituationen där alla har rätt till ett eget boende givetvis. Sen kan det i och för sig finnas undantag. Jag menar vi har ju andrahandskontrakt när det gäller vissa av våra vårdboenden alltså dom här speciallösningarna. Där tycker jag, där

är det självklart att vi ska ha andrahandskontrakt som stödhuset där det blir speciallösningar, men det är för en liten grupp, men att vi ska ha en 70 övergångslägenheter [i stadsdelen] det tycker jag egentligen inte alls är önskvärt utan där tycker jag att man skulle från fastighetsägarna kunna ha förstahandskontrakt. Men när man har den här situationen att folk faktiskt inte får några lägenheter då så är det ju enda möjligheten för oss alltså om vi kan gå in och teckna ett andrahandskontrakt.

MK: Utifrån situationen så är det, det ni måste göra?

Ja, så är det en lösning på en svår situation. Och det är ju bättre att folk får bo i lägenheter med andrahandskontrakt än att dom bor på hotell till exempel. Så att det är på något sätt, det är inget bra men idag så ser jag inget, jag ser inte hur vi skulle kunna komma ifrån det. Sen får vi, blir det mer så här generellt att man får verka för och diskutera att det här är en bostadslöshetsfråga, det måste vara politiska beslut som sätter igång bostadsbyggandet igen för då kommer våra lägenheter minska automatiskt och då kommer man lättare att få lägenheter. (Chef, socialtjänsten)

I en önskesituation har, enligt chefen, alla rätt till ett eget boende, men det finns undantag. Dessa undantag görs för vissa speciallösningar i olika vårdboenden. Ett argument för att legitimera övergångslägenheter är att de ses som ett bättre boende än hotell. Enligt chefen är det politikers beslut som kan få fart på bostadsbyggandet och det som automatiskt kommer att innebära att människor får lättare att få egna lägenheter. Det handlar dock som framgått tidigare även om hur övergångslägenheter fördelas. I och med att övergångslägenheter till största del förbehålls barnfamiljer minskar möjligheterna för hyresgäster i exempelvis Bostadsbyn att komma vidare från sina genomgångslägenheter.

Avslutande konklusion

De kategoriseringar som görs i boendetrappans olika steg är differentierade. Natthärbärget är de ”rena narkomanernas”, de ”psykiskt sjukas” och ”dubbeldiagnosernas” läge. På Gulmåran handlade det initialt om en mer ”skötsam” kategori för att därefter gälla en utpräglad missbrukskategori bestående av ”kreti och pleti”. På Mosippan möts egentligen två huvudkategorier. I och med stadsdelarna Södra Innerstadens och Rosengårds projektsatsning kring hälften av modulerna på området, möts två kategorier i området (jfr Tilly

2008). Det är dels den kommunövergripande delens familjer som beskrivs som familjer utan några andra problem än att de saknar ”förankring” på bostadsmarknaden, dels den andra delen av området, som administreras av stadsdelarna Södra Innerstaden och Rosengård, där de familjer bor som socialtjänsten bedömer som ”körda”. I ett och samma område har socialtjänsten byggt in en skillnad mellan två ”typer” av familjer som trots att de bor grannar med varandra likväl behandlas helt olika beroende på vilken stadsdel som de tillhör och om de tillhör den kommunövergripande delen eller ”projektdelen”.

På Lönngården definieras målgruppen som kroniska alkoholister. De tillhör en kategori där alla andra alternativ har prövats tidigare enligt socialtjänsten, men där socialtjänsten bedömer att personerna har blivit så pass till åren komna att rehabiliterande åtgärder blir underordnade omsorgsbehovet. Som en kontrast till Lönngården finns Bostadsbyn Per Albin där målgruppen ses som en prioriterad grupp som har möjligheter att komma vidare på bostadsmarknaden. Målgruppen beskrivs som en motiverad grupp. Den står på tröskeln till boendetrappans slutmål – ett eget kontrakt på den reguljära bostadsmarknaden. För att få detta egna kontrakt behövs i alla fall ett boende i en övergångslägenhet.

En viktig aspekt när det gäller synen på boendeformerna och dess målgrupper är att denna utformas utifrån externa tjänstemäns bild av boendeformen och dess målgrupp i förhållande till de interna socialarbetarnas syn. När det gäller Gulmåran framhöll personalen som arbetade i boendet att det fanns en heterogen målgrupp där en tredjedel hade arbete, medan de externa socialarbetarnas syn på målgruppen var att den bestod av ”skröfset”. Den bild som externa socialsekreterare har av en boendeform eller målgrupp präglas dels av föreställningar om boendeformen, dels av deras egen erfarenhet av densamma. Under studiens inledande år fanns det exempelvis flera socialsekreterare som uttryckte en oro eller rädsla för att besöka Mosippan samtidigt som flera socialsekreterare som jag träffade aldrig hade besökt området. En socialsekreterare berättade att ”Dit [till Mosippan] åker man inte om man inte har ett ärende”. Oron grundade sig på den kollektiva berättelse som förmedlades om Mosippan och dess hyresgäster. Mosippan kom bland annat att beskrivas som ”zigenarbyn” trots att knappt en tredjedel (2004) var romska familjer. Området var också i början av studien mer känt som flyktingförläggning än som särskilt boende för hemlösa barnfamiljer. Synen på målgruppen och på boendealternativets status fick – som jag kommer

att visa i kapitel 8 – konsekvenser för vilka personer som kom att placeras i boendet.

De kategoriseringar som görs i boendetrappans olika steg sammankopplas med tidens betydelse. I de nedre trappstegen rör det sig om ett boende under kort tid, men där personen bedöms behöva lång tid för att få ett eget lägenhetskontrakt. I övergångslägenheterna däremot karaktäriseras boendet av ett långsiktigt hyresförhållande där personen antas behöva mycket mindre tid för att bedömas ha en ”god prognos” för att få ett eget kontrakt. Det är tidens ”längd” som kvalificerar. Detta är intressant, eftersom oberoende av hur bra en hyresgäst sköter sig i såväl genomgångs- som övergångslägenheter löper kontraktstiden på en månad i taget med en uppsägningstid på en vecka. Även om prognosen för hyresgästerna i boendetrappans övre steg ter sig bättre återspeglas inte ett ökat förtroende för hyresgästen i hyresperiodens längd. I Socialstyrelsens (2006b, s. 67–68) rapport framgår det att korta hyresperioder kan skapa problem. Det blir dels svårt för kronofogdemyndigheten att verkställa en vräkning, dels blir det besvärligt för socialtjänsten att hitta ett lämpligt ersättningsboende under så korta hyresperioder. Hyresperiodernas längd medför att det finns ett behov av tillfälliga boendealternativ som kan användas vid en vräkning.

Tidens längd berör också personens drogfria tid. Har personen enbart varit drogfri under en kort period bedöms detta som mindre trovärdigt jämfört med en längre tids dokumenterad drogfrihet. Det handlar här också om upprepningens problematik. Individen bedöms ha bättre förutsättningar för att avancera i boendetrappan om de problem som personen anses ha handlar om ett enstaka fall snarare än återkommande problem. En missad hyra är bättre än försenade hyresinbetalningar vid upprepade tillfällen. Boendetrappan styrs av skötsamhetslogiken medan lägena utanför trappan styrs av en logik där myndigheterna låter personen hållas om han eller hon ”inte stör” omgivningen, eller i princip gör sig mer eller mindre osynlig.

Jag har även visat hur boendetrappans boendealternativ styrs av olika tidsscheman och med olika personalresurser. Det boendealternativ som utmärker sig i detta sammanhang är Mosippan, där det i projektdelen numera endast finns personal på plats under två timmar per dag, vilket kan jämföras med Lönngårdens personalsammansättning som efter socialarbetarnas arbetstid ersätts av vaktbolagens personal. Uniformerade vakter anses vara bättre rustade att hindra obehöriga att komma in i lägenhetsboendet.

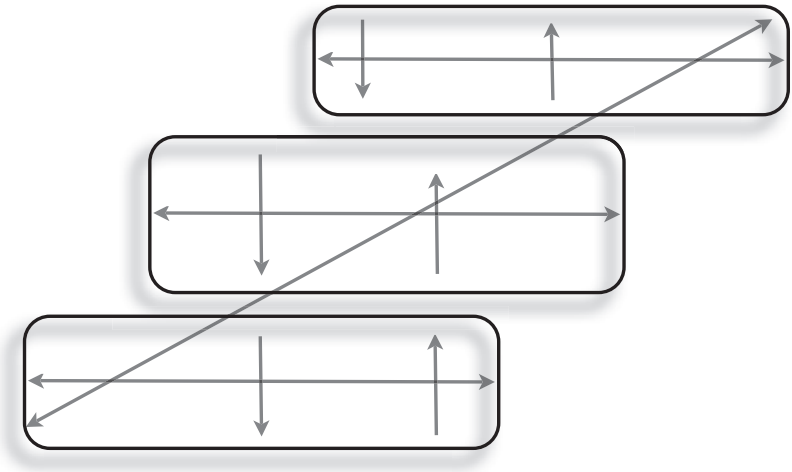

Figur 6. Boendetrappans dynamik.

De olika boendealternativen i boendetrappan är samtliga en del av kommunens organisatoriska loop. Det är inom dessa inrättningar som hemlösa personer roterar. Det finns en logisk struktur i boendetrappan där individen steg för steg skall kunna avancera till en högre nivå. Likväl tydliggör min beskrivning att det är mycket svårt att se trappan tydligt. Vi kan se att trappstegen både följer på varandra samtidigt som de i vissa sammanhang blir identiska. Det sker således även en rörelse av boendealternativens position både inom och mellan trappans olika steg (figur 6), vilket har att göra med att de olika boendealternativen kan fylla flera olika funktioner samtidigt och kan komma att omdefinieras över tid (jfr Sahlin 1996). Detta gäller även boendealternativens målgrupper som förhandlas fram mellan yttre aktörer och boendealternativens representanter. Kategoriseringarna förfinas över tid i boendealternativen. Det senare skall jag återkomma till i de två nästföljande kapitlen, men först skall jag visa hur kategoriseringarna är sammankopplade med hur tjänstemännen bedömer personernas ”prognos”.

”Ett gott samarbete” och ”en god prognos”

I socialt arbete talas det ofta om relationer och om vikten att skapa bra relationer till klienterna. I min studie framträder dock en annan relation som socialarbetarna lyfter fram som viktig, eller som en av bostadssekreterarna uttryckte det – att ha en bra relation till hyresvärdar ”det är, hur ska jag säga

det, det viktigaste" (bostadssekreterare). Vikten av ett gott samarbete får konsekvenser för hur bostadssekreterarna bedömer vilka som kan flytta in i en övergångslägenhet. En bostadssekreterare berättar att:

> Vi sätter inte in aktiva missbrukare i lägenheter därför det fungerar [inte]. Man behöver inte bjuda människor på en massa misslyckanden och vi är måna om att ha ett gott samarbete med fastighetsägarna så att vi inte blir uppsagda också utan folk ska förstå att det är en chans dom får. Vi måste tro att dom kan klara av det. (Bostadssekreterare)

I ovanstående citat används "misslyckandet" som en förklaring till att inte placera en klient i en lägenhet (jfr Hydén 1995). Misslyckandet som berättelse är en återkommande förklaring. Dessa förklaringar legitimerar särskiljande praktiker, där vissa boendeformer är till för särskilda kategorier. Det är inte för att straffa personen som klienten placeras på exempelvis ett härbärge, utan den förklaring som ges är att det är till för att ge klienten en chans att lyckas. En bostadssekreterare berättar:

> Det här man säger att ett eget boende är allas rättigheter och allting. Ja, det kan jag väl hålla med om i min känsla, men vilken känsla hade det varit om man hade tagit en av dom här missbrukarna, satt in honom i en lägenhet med fullt stöd. Han hade ändå inte lyckats, man hade kastat ut honom. Hur hade han mått då? Det är kanske bättre att man får börja på Vallhem, Beijers hus och känna att man klarar det i varje fall i början. Det är också en viktig sak. För ett dubbelt misslyckande det är inte kul. (Bostadssekreterare)

Ett lägenhetsboende med fullt stöd hade inte varit tillräckligt enligt bostadssekreteraren. Det var inte ens lite stöd, utan fullt stöd som skulle ges, vilket belyser orimligheten i valet av alternativ. Det som i andra fall skulle betraktas som ett alternativ som bostadssekreterarna föredrar, blir i detta sammanhang olämpligt (jfr Emerson 1981, s. 6). En härbärgesplacering kan således rättfärdigas av bostadssekreteraren med hänvisning till "hur hade [klienten] mått då?", det vill säga att bostadssekreteraren hjälper klienten att "slippa" misslyckas genom att placera klienten på ett boende som klienten "klarar". Citatet ger dock inte bara uttryck för hur en placering legitimeras, utan även för hur kategoriseringen av en målgrupp sammankopplas med en boendeform. För att undvika att "missbrukaren" skall misslyckas tillhanda-

håller socialtjänsten boenden som passar ihop med en specifik kategori. För missbrukaren är det främst härbärget som fyller denna funktion, i varje fall om personen inte helt vill upphöra med missbruket. Härbärget legitimeras av flera skäl som en ändamålsenlig inrättning för specifika kategorier. En av bostadssekreterarna förklarar:

> Och dom hade inte varit glada om dom hade fått en egen lägenhet. På Vallhem får man till exempel tre mål mat om dagen och kaffe på kvällen, du kan låsa in dina verktyg, innan du går upp och lägger dig, du kan hämta dina verktyg och gå bort och ta din drog. Gå in och lägga dina verktyg och gå upp och lägga dig, du slipper sova ute, du får tre mål mat om dagen, du har personal runt omkring dig. Och är man i en sån situation så är det kanske det bästa boendet. (Bostadssekreterare)

Liknande beskrivning gäller för en annan kategori, ”problemfamiljerna”. Trots att den bostadssociala handläggaren vid MKB dömer ut boendet av flera skäl finns det skäl för att boendeformen kanske ändå passar ”dom”:

> Jag tycker ju inte att Mosippan är ett människovärdigt boende. Alltså, vi då som jobbar med förvaltning av bostäder, jag tycker det är […]. Jag är inte särskilt känslig för mögel och fukt och den här biten, men jag hade ont i mina ögon när jag gick därifrån. När jag hade suttit hemma hos en familj, i tjugo minuter satt jag där. Så att bo i det, det är inte människovärdigt, jag tycker inte det. Hopträngda på liten yta och, nej. Samtidigt så vet ju jag också att många av familjerna som bor där, dom har ju bränt sina skepp överallt annars och verkligen fått chanser, men inte tagit dom. Och då är det inte en chans eller två, utan många. Och någonstans måste man också markera. Och då kanske det är bra på något sätt. (Bostadssocial handläggare, MKB)

Trots att den bostadssociala handläggaren vid MKB lyfter fram Mosippan som ett ”människoovärdigt boende” kan Mosippan ändå fungera som en plats dit människor placeras som en markering från samhällets sida mot ett beteende som inte accepteras. Det handlar då om att visa att de människor som Mosippan kan vara en lämplig lösning för är de som inte bara har fått en chans, utan flera. För att vara säker på att socialtjänsten skall kunna upprätthålla ett gott samarbete med bostadsföretagen krävs det tekniker för att garantera hyresvärdarna att klienterna ”klarar eget boende”. Klienterna måste

därför visa sin kapacitet i något av de boendealternativ som socialtjänsten tillhandahåller. Ju bättre ”prognos” en klient bedöms ha, desto bättre boende kommer klienten att hänvisas till.

> Med hans bakgrund så behöver han vara nykter minst ett år för att veta att det fungerar, för annars så sätter han kanske igång igen och vi får ju tänka på sådana saker att vi har samarbete med fastighetsägare och vi lovar dom att det ska fungera någorlunda. Det måste finnas någon slags garanti annars får inte vi fler lägenheter och då kan inte vi hjälpa någon så i den rävsaxen sitter vi i. Så ser verkligheten ut. (Bostadssekreterare)

I den berättelse som bostadssekreteraren i ovanstående citat ger uttryck för kan vi se hur ett bra samarbete med hyresvärdarna är nära sammanlänkat med hur bostadssekreterarna bedömer individens ”prognos”. Bostadssekreterarna vill inte hamna i ett läge där tilldelningen av lägenheter riskerar att upphöra eller kraftigt minska bara för att man har dragit en nitlott och placerat en klient i en andrahandslägenhet där han eller hon ”inte klarat av att bo”. De vill ha någon form av ”garanti”, precis som hyresvärdarna vill ha garantier från socialtjänsten för att ta sig an hyresgäster. Det finns dock ett problem med att bedöma klientens ”goda prognos” (jfr Busch-Geertsema 2005a, 2005b). Många gånger blir socialarbetarna besvikna då de klienter som de har satsat tid och energi på inte ”klarar av” sin situation på det sätt som socialarbetaren hade hoppats på. Det kan också vara så att klienter som av socialarbetaren har bedömts uppvisa en dålig prognos trots allt klarar av situationen och går vidare. En av de bostadssekreterare som jag har intervjuat beskriver hur detta problem upplevs och hur svårt det är att veta:

> Bostadssekreterare: Jag har placerat två klienter där och det har gått, det här är helt otroligt med att vara socialarbetare, man blir lika förvånad var gång. Den jag trodde att det skulle gå bra för, klarade det inte alls. Den som jag trodde att det skulle gå käpp rätt, där jag var mycket tveksam att göra placeringen, utan det var i samråd med min chef som sa att vi kör ett test och det är det som har gått bra.
>
> MK: Vad tror du att det beror på?
>
> Bostadssekreterare: Jag tror nu efteråt när jag har suttit och tänkt på det, så tror jag att den här killen är trött. Han säger att ”jag är trött på härbär-

> gessvängen". Jag tror att det motiverar honom så pass mycket för att slippa komma dit där. Det tror jag.
>
> MK: Och den andra var inte riktigt trött än?
>
> Bostadssekreterare: Nej, han har, får man lov att säga så? Det finns det här med "hit the bottom"-teorin för missbrukare. Och jag tror inte att han var riktigt där. För det tog inte mer än tre, fyra dagar och sen började han dra igång och missbruka igen. Han var kanske inte klar va, men jag vet inte. Men jag trodde mycket på den killen och jag hoppades, det kanske är det också att man hoppas väldigt mycket. (Bostadssekreterare)

Bostadssekreteraren menar att man som tjänsteman ständigt förvånas över hur det går för klienterna och hur svårt det är att på förhand veta hur en insats skall tas emot. Detta gör det svårt för bostadssekreterarna att bedöma vilken insats som är bäst för respektive klient. I organiseringen av hemlöshetsarbetet i Malmö finns det rutiner för hur olika ärendetyper skall hanteras. Precis som jag tidigare har visat handlar det oftast om att klienterna får visa "framfötterna" genom att avancera i en trappstegsmodell, där det blir möjligt för tjänstemännen att se "hur motiverad" individen är.

I min studie har kategorisering synliggjorts i materialet som ett viktigt inslag i organiseringen av hemlöshetsarbetet i Malmö. När bostadssekreteraren bedömer personer som kommer för att få hjälp med sin boendesituation måste bostadssekreteraren kategorisera personen utifrån de möjliga alternativ som står till buds för bostadssekreteraren. Det viktiga, enligt Billig (1996), är dock att också se partikularisering som en oundviklig strategi. Fördelen med att tillämpa Billigs teori är att man undviker att fastna i en ensidig berättelse om hur något kan förstås, vi kan alltså få syn på kategorins motsats. Samtidigt som personen kategoriseras måste denne även partikulariseras i förhållande till de kategorier som bostadssekreteraren tillämpar. Kategorier som det dessutom ständigt förhandlas om. Billig (1996) menar att:

> Av alla tänkbara kategorier finns det en som betraktas som unikt lämplig och måste plockas fram ur den stora kategoriarsenalen. För att kunna kategorisera något genom att placera det i en lämplig kategori måste alltså den kategorin ha partikulariserats. Därmed blir kategoriseringen beroende av den motsatta partikulariseringsprocessen. (s. 163)

Hur tillämpas partikularisering? Jag skall ge två exempel. När en bostadssekreterare skall välja ut en lämplig hemlös klient – ur bostadssekreterarens totala antal ärenden som kan placeras i exempelvis Bostadsbyn Per Albin – måste tjänstemannen bedöma vem som av alla dessa ärenden urskiljer sig och som tillhör målgruppen. Det motsatta förhållandet är också möjligt, det vill säga att bostadssekreteraren utgår från ett ärende och söker det partikulära boendet som då blir unikt lämpligt. Det finns dock en annan partikulariseringsstrategi som gör det möjligt för bostadssekreteraren att skilja ut en klient som unik för en insats som under normala omständigheter inte skulle ges. Det kan förhålla sig så att bostadssekreteraren känner stor förhoppning om att klienten kommer att klara av en insats trots att behandlingshistoriken visar det motsatta. Bostadssekreterarens arbete blir att argumentera varför detta ärende är unikt och kan motivera att klienten partikulariseras och därigenom kategoriseras som tillhörande en annan insats än vad som är brukligt.

Ett syfte med kategoriseringen är att underlätta arbetet för tjänstemännen. Det skulle vara besvärligt, framför allt av tidsmässiga skäl, att behandla varje ny person som kom till socialtjänsten som ”unik” (Lipsky 1981, s. 343; jfr Emerson 1983). Istället omvandlas personen till en av de administrativa kategorier som organisationen tillhandahåller. Detta leder, enligt Johansson (2007, s. 50), till att personen som söker hjälp hos exempelvis socialtjänsten vid den administrativa kategoritilldelningen ges en byråkratisk identitet (jfr Hasenfeld 1983; Prottas 1979). Att tilldelas en byråkratisk identitet innebär dock inte enbart ett begrepp som skiljer organisationens kategorier från varandra. Kategorin förenar även de personer som definieras in i kategorin. På så sätt skalas de skillnader som finns mellan individerna i kategorin bort till förmån för de aspekter som förenar dem. I det praktiska arbetet finns det alltid en möjlighet för bostadssekreterarna att göra undantag och att bryta de regler som organisationen tillhandahåller (Billig 1996, s. 161; Lipsky 1981, s. 343). Ett mönster som framträder är att graden av ”regelbrott” från det rutiniserade arbetet tenderar att minska i förhållande till ju högre upp på boendetrappan som personen skall placeras. Ju högre upp, desto större är risken för att bostadssekreteraren skall ”förlora förtroendet”.

Samtidigt som bostadssekreteraren gör sin bedömning av personens situation skapar boendeformerna kategorier av de målgrupper som enheterna riktar sig mot. Kategoriseringen är således institutionellt förankrad, där det kan vara svårt att ”bryta” mot de regler som boendealternativet har

ställt upp. Det är lättare att göra avsteg från detta längre ner i boendetrappan, där kategoriseringen av målgrupperna ges en vidare definition (jfr Villadsen 2008). Detta innebär att bostadssekreterarna i stort sett kan hänvisa de flesta kategorier till Stadsmissionens nattjour, men som vi har sett tidigare finns även där undantag. Dilemmat för de tjänstemän som jag har intervjuat är, utifrån Billigs resonemang, dels hur individer skall kategoriseras, dels hur de kan rättfärdiga eller ursäkta sina beslut (Billig 1996, s. 176).

Jag kommer i bokens tredje del att återkomma till tjänstemännens förklaringar i vilka både olika kategoriseringar av målgrupper och av boendealternativ kommer till uttryck. Först skall jag i de två nästföljande kapitlen visa hur kategoriseringarna förfinas i de olika boendealternativen och hur boendeformen omdefinieras.

KAPITEL 8

Mosippan – olika kontexter för kategoriseringar

I DETTA KAPITEL kommer jag att behandla kategoriseringen av både Mosippan som boendeform och av de barnfamiljer som bor i området. I föregående kapitel om boendetrappan framhölls tidens betydelse för flyttningarna mellan trappans olika steg. När det gäller de olika boendeformerna framträder platsens betydelse. Kapitlets huvudspår handlar om hur platsen sammankopplas med de kategorier som socialtjänsten anser att platsen är till för. I min analys kommer jag att beröra hur Mosippanprojektets målgrupp, för vilken stadsdelarna Södra Innerstaden och Rosengård ansvarar administrativt, kom att relateras till den andra delen som var ett genomgångsboende för invandrare som har bott kortare tid i Sverige än tre år. Jag kommer att visa hur kategoriseringarna av boendeformen och målgruppen fyller olika funktion i olika sammanhang.

Först kommer jag att diskutera berättelsen om Mosippan som ett ”bilfritt grönområde”. Jag kommer därefter att analysera hur en familj lyfts fram som exempel på en målgrupp som ”ej låter sig beskrivas på ett kortfattat sätt” i syfte att stadsdelarna skulle få statliga projektmedel från Socialstyrelsen. Jag kommer även att belysa en av kommunens strategier för att bemöta kritiken mot Mosippan som boendeform. Slutligen tar jag upp hur kategoriseringen av målgruppen förhandlas fram mellan de som arbetar på Mosippan och de kollegor som placerar familjerna.

Ett bilfritt grönområde

> Området är bilfritt och omgivet av stora gräsmattor. Inte långt därifrån ligger Bulltofta rekreationsområde och Valdemarsros villaområde. På grund av sitt naturnära läge är inte kommunikationerna fullt utbyggda, inte heller servicefunktioner som affärer etc. (Allmänt om Mosippan, 2008)

Detta är en beskrivning av Mosippan på kommunens hemsida. Vid en första anblick ser texten ut som en säljande beskrivning av ett harmoniskt och naturnära villaområde i Malmö. Berättelsen innehåller även en förklaring till bristande kommunikationer och avsaknad av servicefunktioner. Det är lägets problematik. Det natursköna läget och gräsmattorna i en bilfri miljö återkommer som förklaring för att legitimera Mosippan som bostadsområde för barn. Området relateras även till villaområdet Valdemarsro och på detta sätt sammankopplas villaområdets upplevelser av den kringliggande miljön med Mosippan. En chef inom fastighetskontoret berättar:

> Det är jättebra att Mosippan blir permanent för att det ska vara bra bostäder. Behövs det så ska vem som helst kunna bo där och det kan man faktiskt på Mosippan för där finns också hela villaområden strax intill. Ja, folk trivs där, såvitt jag förstår. Mosippan som jag brukar beskriva det, sett i försök med att vara objektiv, så är det villaområden strax intill och det är välbeläget i vissa sammanhang. Nära till strövområden, Malmös största strövområden bara en gångväg – över motorvägen så är man där. Mosippan har ganska mycket grönt runt omkring sig i förhållande till, en stor gräsyta som man kan ha till spontanfotbollsplan och rätt mycket friytor. Mycket mer än dom flesta villaområden och sen i övrigt vad det gäller faciliteter i förhållande till skolvägar och butiker och annat så har man precis som vid Valdemarsro. (Chef, fastighetskontoret)

Det är bland annat närheten till Malmös största strövområde som enligt en av fastighetskontorets chefer gör att Mosippan är en plats som är välbelägen. Gräsmattorna kan också få funktionen av att vara ”spontanfotbollsplaner”. De är visserligen inga fotbollsplaner, men om barnen spontant börjar spela fotboll blir gräsmattorna fotbollsplaner. En chef inom socialtjänsten säger att ”det som är en fördel med Mosippan det är ju många gröna områden, barnen kan ju ändå springa och vara ute mycket, det är ett skyddat område på det sättet”. Samtidigt som grönområdena bedöms som positiva menar samma person att boendemiljön inte är bra för barnen:

> Alltså, jag tycker det är väldigt svårt med Mosippan om jag ska vara riktigt ärlig. Alltså, för här placerar du familjer och det är barn som ska växa upp i den här miljön och är det så att det blir familjer som har stora svårigheter att klara sin vardag, så är det ingen värdig boendemiljö du ger dom barnen.

> Så att jag tror att det är oerhört viktigt att man satsar jättemycket resurser på Mosippan [för] att kunna jobba med familjerna så att dom kan klara sitt boende att barnen på något sätt kommer iväg till skolan och att man rätt snabbt ska komma därifrån. Sen klart är det så här: vad var alternativet och dom här familjerna bodde kanske då på hotell tidigare, eller blev avhysta och ställda på gatan så att … men jag hoppas att det blir rätt så kortsiktigt för jag tror inte man ska ha så många personer på samma ställe. Jag ser ju att det har blivit mycket mer skadegörelse i området och rätt så nerslitet, området. Det är egentligen ingen värdig miljö för barn att växa upp i, det är det inte. (Chef, socialtjänsten)

Chefen ansåg att det var viktigt att satsa mycket resurser på Mosippan. Sedan Mosippan upphörde som projektform vid årsskiftet 2005/2006 har resurserna i området minskat betydligt. Chefen inom socialtjänsten hoppades att boendet skulle bli kortsiktigt samtidigt som hon tidigare i intervjun hade uttryckt att ”vi har ju några stycken sådana barnfamiljer också som vi har på Mosippan som egentligen då skulle vara ett kortsiktigt boende, men där man då bor kvar mycket längre och man har svårt att komma ut till ett vanligt boende”. När hon pratar om att de har ”sådana barnfamiljer” visar det på en skillnad mellan just de familjer som de har placerade på Mosippan och andra barnfamiljer.

Att barn bor på Mosippan framhålls som något negativt, men samtidigt bedöms boendet vara bra för de familjer som ”inte kan bo” i vanliga lägenheter. Det beskrivs som ett bra boende i relation till kategorin. Så här säger en av bostadssekreterarna:

> Jag tycker att det är bra att vi har det och jag hoppas att det genom projektet blir ett bra ställe, alltså dom har läxläsningen med barnen och en massa sådana här grejer. Och det är väldigt vackert runt omkring och så här med egna hus, så jag tycker att det är ett bra boende för dom som bor där, som inte kan bo i lägenhet och så. Men i och med att det är dom mest problematiska familjerna som hamnar där ute, så blir det mycket problem. (Bostadssekreterare)

Kategoriseringen av Mosippan som ett ”bilfritt” område med ”gröna ytor” särskiljer boendet från andra typer av boendeformer. I det föregående kapitlet berörde jag hur Mosippan relaterades till hotell. Mosippan ansågs vara bättre än både hotell och mindre övergångslägenheter inne i staden, då barnen slapp

att leva ”i stor utsträckning på gatan och skapa problem där” (kommunalråd). Hur platsen definieras tydliggör också hur den relateras till särskilda kategorier av ”hemlösa” som den är till för. I ett tjänsteutlåtande från stadskontoret framgår att det redan 2002, då hyresavtalet träffades mellan stadsdelarna Rosengård och Södra Innerstaden och PEAB, rådde tveksamheter kring Mosippan som boendeform. I skrivelsen står det att ”[s]ärskilt tveksamma var socialtjänsten med tanke på barnens situation men Mosippan bedömdes i det läget ändå vara ett bättre alternativ än de akutlösningar som stadsdelarna tvingades tillgripa för hemlösa barnfamiljer” (Mö22 2007, s. 4). Stadskontoret konstaterar likväl att ”[o]mrådet har egentligen goda förutsättningar att vara ett bra boende” (ibid., s. 1). En bilfri miljö med stora grönområden gör området till en bra plats för barn. Enligt socialtjänsten är det ansamlingen av ”problemfamiljer” som skapar problem, inte platsen i sig.

Målgruppen som ”ej låter sig beskrivas på ett kortfattat sätt”

Av kapitel 7 framgår att det på Mosippan finns två kategorier av placerade familjer. Den ena kategorin är barnfamiljer som har bott i Sverige i kortare tid än tre år medan den andra kategorin – vilken administreras av stadsdelarna Södra Innerstaden och Rosengård och som detta kapitel handlar om – beskrivs som ”Mosippanfamiljer”. Det är denna senare kategori som aktiveras när Mosippan som boendeform kommer på tal i mina intervjuer. Detta belyser den figuration som Elias och Scotson (1999 [1994/1965]) tar upp i sin klassiska studie om *Winston Parva*, ett påhittat namn för ett förortssamhälle i en industristad i England. Det är med Elias och Scotsons ord ”arten av deras ömsesidiga beroende” (ibid., s. xxxii) som synliggörs i figurationen bestående av de två målgrupperna på Mosippan. Det som är intressant med Mosippan är att det är just den mest ”problematiska” bilden av familjerna som får stå som exempel för hela området.

I en ansökan till Socialstyrelsen[1] om medel för att starta ett hemlöshetsprojekt bifogade socialtjänsten en ärendebeskrivning om en familj (se s. 186). Det är en långtgående kategoriseringsprocess som beskrivningen synliggör

1 Även om ärendebeskrivningen är att betrakta som en offentlig handling har jag valt att göra smärre justeringar i beskrivningen samt att inte ange i vilken projektansökan som ärendebeskrivningen bilagts för att minska möjligheten att identifiera ärendet.

samtidigt som ansökan visar att det inte är någon enkel situation som familjen befinner sig i. Skälet till att den bifogades var att projektets ”målgrupp ej låter sig beskrivas på ett kortfattat sätt”.

Denna s.k. ärendebeskrivning är fylld av kategoriserande begrepp som ger en problemmättad bild av familjens situation. Fadern i familjen har, enligt beskrivningen, diagnosen ”posttraumatiskt stressyndrom med psykosgenombrott”. Fadern sägs även vara ”lågbegåvad”. Modern i familjen har någon form av handikapp. Tillsammans har de fyra barn i sin vård. Samtidigt som familjen beskrivs ha många individuella problem har de vårdnaden om sina barn. Det framgår inte i ärendebeskrivningen om barnen har varit föremål för någon form av insats från socialtjänstens sida. Det enda som framgår är att barnens situation har ”varit föremål på socialbyråns Utredningssektion för barn & ungdom”.

Det finns i beskrivningen flera förklaringar till varför familjen tidigare blivit avhyst från sin lägenhet. Beskrivningen pekar i riktning mot att problemen har funnits under en lång tid. Det är således inte ett enstaka tillfälle, utan en familj som under en långvarig period har varit föremål för socialtjänstens och andra verksamheters insatser. Beskrivningen tyder på att det inte kan råda några tvivel om att det är familjens problem som är orsaken till avhysningen. Efter att ha vräkts bodde familjen på hotell, men efter två veckor på ett av hotellen kastades familjen ut. De flyttade sedan runt och bodde på flera olika andra hotell, vilket efter en tid resulterade i att familjen blev ”ökänd på stadens hotell” – de hotell som socialtjänsten använde sig av.

Särskilt framträdande i ärendebeskrivningen är hur socialtjänsten fokuserar på att familjen har fått insats efter insats, men som framställs som resultatslösa. Av beskrivningen framgår att socialtjänsten inte längre anser sig ha ”några andra alternativ” än att placera familjen på Mosippan. Familjen blir en partikularisering av en kategori som bedöms bo på Mosippan. Familjens situation enligt beskrivningen legitimerar tjänstemännens beslut. Även om ärendebeskrivningen presenterar familjen som ett ”specifikt fall” får familjen stå som representant för alla familjer på Mosippan. Enligt Elias och Scotson (1999 [1994/1965]) kan man säga att en kategori eller grupp med en sämre maktposition definieras utifrån medlemskapet i gruppen och inte utifrån individens förutsättningar.

> [...] i alla dessa fall betraktar sig de mäktigare grupperna som ”bättre”, som utrustade med en form av gruppkarisma, en specifik egenskap som delas av

Familj av rumänskt/zigenskt ursprung bestående av ett gift par med totalt 8 barn i åldern 10–25 år, varav makarna har 4 barn i sin vård.

Kvinnan har p.g.a. handikapp utretts och beviljats insatser i form av hemtjänst från Vård och Omsorg, detta skedde då familjen hade sin lägenhet kvar. De beviljade insatserna fungerade aldrig.

Mannen har kontakt med psykiatrin, diagnos posttraumatiskt stressyndrom med psykosgenombrott. I läkarutlåtandet beskrivs mannen ha hörselhallucinationer med imperativ karaktär, stark oro och ångest. Han har dålig impulskontroll och utvecklar lätt ett aggressivt beteende. Enligt behandlande läkare har man inte möjlighet att medicinera mannen med starkare mediciner än vad som är insatta. Mannen uppges också vara lågbegåvad.

Familjen hotades av avhysning då ärendet aktualiserades hos Individ- och familjeomsorgen i februari 1999. Avhysningsgrunder var att mannen störde grannar med skrik och buller nattetid, barnen trakasserade grannar, familjens sophantering inte var acceptabel o.s.v. Sedan augusti 1996 hade familjens beteende vid upprepade tillfällen resulterat i varningar och uppmaningar om rättelse, från hyresvärden, utan resultat.

Under perioden januari 2000–oktober 2000 hade ansvarig tjänsteman kontakt med familjen 1 gång/månad i form av hembesök tillsammans med tolk och mannens läkare inom psykiatrin.

Hyresvärden sade upp avtalet, vilket upphörde i januari 2000. Då familjen inte hade något nytt boende att flytta till drog hyresvärden ärendet till hyresnämnden. I detta skede beviljades familjen ekonomiskt bistånd till advokatarvode och undertecknad kontaktade advokat som företrädde familjen. Hyresnämndens dom föll till hyresvärdens fördel, vilket även Hovrättens dom gjorde efter klientens överklagande. 000927 avhystes familjen med hjälp av Kronofogdemyndigheten och polisen.

Då familjen var bostadslös och inte på egen hand hade en lösning på sin bostadslöshet inbokades de på hotell. Efter två veckor blev situationen på hotellet ohållbart och familjen kastades ut. Därefter har familjens boende lösts genom att den vuxna sonen bokat hotell för familjen och socialtjänsten beviljat kostnaden.

Familjen är i nuläget så ökända på stadens hotell att inget hotell tar emot deras bokning. För närvarande ambulerar de runt mellan olika släktingar.

Parallellt med insatser avseende boende och ekonomi har barnens situation varit föremål för utredning på socialbyråns Utredningssektion för barn & ungdom.

> alla deras medlemmar och som de andra saknar. Dessutom får i alla fall de ”överlägsna” mindre mäktiga personer att själva känna att de saknar denna förtjänst – att de är underlägsna mänskligt sett. (Elias & Scotson 1999 [1994/1965], s. xxviii)

Detta medför att det är lätt att s.k. outsiders som identifieras tillhöra en kategori hamnar i ett dilemma där de tenderar att ”låsas fast” i rådande beskrivningar av kategorin och som också blir beskrivningen av dem själva. Vidare tenderar i detta fall familjerna på Mosippan att definieras och tolkas genom att fokusera på de absolut ”sämsta” av gruppens medlemmar medan förhållandet är tvärtom i gruppen etablerade. Joel Best (2001) menar att användningen av typfall som framhålls som ”de värsta” för med sig att denna typifiering får representera det sociala problem som typfallet anses tillhöra. Det för även med sig att det blir extrema exempel som styr hur vi tänker kring ett givet socialt problem (Pomerantz 1986).

Dramaturgin i ärendebeskrivningen bygger på att familjen framställs som ett ”hopplöst fall”. Det som fallbeskrivningen också ger uttryck för är att det finns ett omfattande behov av stöd och hjälp i familjen, vilket skall relateras till den insats som ges. Det tycks dock vara så att de mest vårdbehövande erbjuds de sämsta alternativen (jfr Järvinen 2001; Blid 2008). En poäng som jag vill lyfta fram är att ärendebeskrivningen skall förstås i relation till socialtjänstens projektansökan om ekonomiska medel, och det blir då viktigt att belysa de svårigheter som projektet avser att lösa. Beskrivningen skiljer sig också markant från den bild av platsen som görs när de olika kommunföreträdarna tecknar en bild av området som ”bilfritt”, ”naturnära” och med ”stora gräsmattor”. Komplexiteten i att koppla samman platsen och kategorin är att beskrivningen av området som bilfritt och med stora gräsmattor förmedlar en bild av platsen som ”normal”. Det är en ”normal” plats att växa upp på som barn. Beskrivningen av familjerna på Mosippan i allmänhet och ärendebeskrivningen i synnerhet, visar på det diametralt motsatta. Familjernas egenskaper polariseras och blir onormala i relation till den normala platsen. Mosippan som läge skulle med andra ord vara ett ”normalt” barnfamiljsområde om det inte hade varit för att det bebos av ”onormala” barnfamiljer. Det näraliggande villaområdet Valdemarsro lyfts fram som exempel för att ge stöd åt lägets normala karaktär.

Kategorisering under förhandling

I de tidigare avsnitten har jag visat hur Mosippan som område konstrueras och hur kategoriseringen av målgruppen formuleras. En bakomliggande mekanism i kategoriseringen av målgruppen var socialtjänstens ansökan om statliga projektmedel hos Socialstyrelsen, som för övrigt beviljades. Jag kommer nu att redogöra för ytterligare två faktorer som har varit av betydelse för hur kategoriseringen av Mosippans målgrupp förhandlats fram. En av dessa rör mediernas bevakning av Mosippan, den andra hur socialarbetarna aktivt försökte påverka vilka familjer som skulle bo på Mosippan.

”Mediestrategin”

Under undersökningsperioden kritiserades Mosippan i olika nyhetsreportage. Kritiken kulminerade med ett reportage i *Uppdrag granskning* som sändes i SVT den 17 oktober 2007. Det blev ingen medial uppföljning efter programmet. Några dagar efter att programmet hade sänts gick det ut ett internmeddelande på Malmö stads Intranät om ”Mosippan i Uppdrag granskning”. Det publicerades både en kortare rapport om mediestrategin och en powerpoint-presentation (Mö 25 2007; Mö26 2007). Dokumentet från Kommunikationsavdelningen, som saknar avsändare, inleds med följande påpekande:

> Sammantaget gick det ju bra för Malmö stad i SVT:s program Uppdrag granskning som fokuserade på barnens situation på genomgångsboendet Mosippan. Det finns inget som tyder på någon förtroendekris och det blev ingen mediestorm. Bidragande orsaker är öppenheten inom Malmö stad, mediestrategin och det samordnade budskapet. (Mö25 2007, s. 1)

Sammantaget visar dokumentationen att en mediestrategi aktiverades den 15 augusti 2007 då redaktionen för *Uppdrag granskning* tog kontakt med Malmö stad. Syftet med mediestrategin var att anvisa olika vägar för att Malmö stad skulle kunna ”döda storyn” (Mö26 2007). Mediestrategin tillämpades på grund av att det fanns en oro över att Mosippan skulle målas ut som ett avskräckande exempel och att Malmö stad skulle pekas ut som en syndabock. Samordningen av strategin genomfördes av en informatör på Södra Innerstaden. Strategin innebar bland annat att de i TV-programmet intervjuade tjänstemännen medietränades, bland annat genom att titta på tidigare program av *Uppdrag granskning* där det visades ”bra och dåliga ex-

empel på hur man kan svara som tjänsteman". I slutet av månaden skickades det ut ett pressmeddelande där det framgick att barackerna på Mosippan skulle rivas och ersättas med nya hus. Dagen efter sändningen av programmet står det att läsa i kommunens dokumentet: "Alla är lättade och nöjda dagen efter. Det blev inte så farligt och Malmö stads representanter framstod som trygga, säkra, medkännande och framförallt ärliga i sina budskap" (Mö25 2007). I dokumentationen framhölls dock att det för framtiden var viktigt att utlovade åtgärder också genomfördes: "Om det trots löften och beslut varken blir nya hus eller flytt till andra lägenheter, kommer Malmö att få massiv kritik. Och då kommer det inte att räcka med beklaganden och olika förklaringar" (ibid.).

Programmet om Mosippan i *Uppdrag granskning* hade föregåtts av en helt annan händelse. Den 3 september 2007 skickades en skrivelse in till kommunstyrelsen undertecknad av representanter från Region Skåne av bland annat barnhälsovårdsöverläkaren och företrädare för skolhälsovården i Malmö. De konstaterade att "förhållandena i området har så stora brister att de innebär ett direkt hot mot barnens hälsa och utveckling. Vi anser därför att området snarast bör avvecklas" (Mö27 2007). Undertecknarna krävde att ett antal akuta åtgärder skulle genomföras fram till dess att Mosippan stängdes ner. Det handlade bland annat om att bostäderna skulle gås igenom för att tillse så att de var barnsäkra, att säkra skolvägarna och att barnen skulle erbjudas skolskjuts. Efter ett möte som hölls mellan undertecknarna av skrivelsen och kommunalrådet skickades ett meddelande ut dagen efter på kommunens Intranät med beskedet: "Byggnadslov och rivningslov klara för Mosippan". Som ett resultat av skrivelsen gav kommunstyrelsen stadsdelsfullmäktige i Kirseberg, Södra Innerstaden och Rosengård i uppdrag att "beskriva hur de som ansvariga myndigheter, var för sig och i samverkan, särskilt uppmärksammar barnens situation på Mosippan" (Mö23 2008, s. 1). I svaret från Rosengårds stadsdel framgår att "familjerna på Mosippan har komplexa problem och har fått tillgång till jämförelsevis mer resurser" (ibid., s. 2). I och med att familjerna bor på Mosippan menar tjänstemännen i Rosengård att de blir "synliga som grupp och har tillgång till mer resurser än när de familjevis får ett annat boende" (ibid., s. 3). De resurser som rapporten syftade på avsåg de två timmar dagligen som två socialarbetare kan hjälpa familjerna i fråga med att tolka och översätta myndigheters information och beslut. Om skolskjutsen framgick det i ett tjänsteutlåtande att "[i] arbetet med familjerna på Mosippan är uppgiften att se till att bar-

nen kan komma till skolan prioriterad" (Mö22 2007, s. 4). I stadsdelarnas svar om Mosippans avveckling framgick det att "en generösare bedömning av skolskjuts kommer att göras" (Mö23 2008, s. 2). Barnens skolskjuts var en insats som skulle förbättras i väntan på att området avvecklades och att barnfamiljerna flyttade till ett annat boende. När jag i september 2008 fick svar från socialarbetarna på Mosippan om skolskjutsfrågan var skolbussen fortfarande under diskussion.

Det argument som främst används för att legitimera att begränsade insatser sätts in är att Mosippan skall avvecklas. Detta innebär att den återstående tiden legitimerar, eftersom den anses vara för kort för att några större förändringar skall vara möjliga eller ekonomiskt försvarbara. Samtidigt innebär avvecklingen att de lokaler som de två olika verksamheterna på Mosippan tidigare har haft monteras ned, så under avvecklingsperioden går det inte att bedriva den verksamhet som de tidigare har gjort. Att Mosippan skall avvecklas är dock något som varit känt länge och en fråga som diskuterades redan i början av det projekt som startade i slutet av 2002.

I ett tjänsteutlåtande från stadskontoret som kom några dagar efter skolläkarnas skrivelse konstaterades, att "Mosippan fungerar således för de flesta som det genomgångsboende det är avsett att vara. För de som har svårast problematik tenderar Mosippan att bli en mer permanent boendelösning" (Mö22 2007, s. 2). Detta uttalande belyser ett av genomgångsboendenas problematik som hänger ihop med idén om ett flöde, det vill säga att ett "kvarboende" blir ett problem. De familjer som bor kvar är familjer som har svårast social problematik och för dem blir Mosippan mer eller mindre permanent. Familjer som saknar ersättningsboende tillhör denna senare kategori.

Under mars 2008 påbörjades avvecklingen av båda delarna av "gamla" Mosippan. De gamla modulerna kommer att monteras ned, vilket inte bedömdes vara klart förrän i början av 2009. Nedmonteringen innebär att barackerna inte rivs, utan de tas tillvara av Peab och magasineras "för alla eventualiteter" (Skogkär 2008; se även Dahl 2008). De gamla modulerna har successivt ersatts av 24 enplanshus, men arbetet är i skrivande stund (februari 2009) ännu inte slutfört. Det "nya" Mosippan är tänkt att vara ett kommunövergripande genomgångsboende. I och med att ersättningsboende inte är löst för ett antal familjer som Södra Innerstadens stadsdel har placerade på Mosippan, kommer dessa familjer enligt fastighetskontoret att få flytta in i de nya enplanshusen under en övergångsperiod. Innebörden av avvecklingen har således haft skiftande betydelser under undersökningsperioden. Från

en vetskap om att kontraktet mellan Peab och kommunen skulle upphöra 2008, till att Mosippan skulle rivas och ersättas med andra bostäder på en annan plats, för att slutligen innebära att det ”gamla” Mosippan skulle rivas och det ”nya” Mosippan skulle uppföras på samma plats som tidigare. Det verkar som om kommunens strategi med ”nya” Mosippan, i och med denna övergångsperiod, bygger in liknande figurationer mellan familjer som skall ha Mosippan som referensboende och familjer för vilka Mosippan blir den sista utposten.

Det skapas konkurrerande bilder av fenomenet. I ett sammanhang får vi ta del av en skönmålning av ett område. I en ansökan till Socialstyrelsen om statliga projektmedel framställdes istället en problemmättad beskrivning av kategoriboendets målgrupp. När kommunens verksamhet hotas av en extern granskning av situationen på kategoriboendet handlar det istället om en mediestrategi i syfte att ”erkänna allt” och därigenom försöka ”döda storyn”. En kategori och ett kategoriboende kan således användas på helt skilda sätt vid bestämda tidpunkter och i specifika sammanhang. Oavsett bild finns Mosippan alltjämt kvar som boendeform för de familjer som placerats där.

”Vi har inte mycket att välja på”

Socialarbetarna som arbetade på Mosippan försökte aktivt påverka vilka klienter som skulle placeras i området. Detta lyckades inte alltid varvid den interna kategoriseringen kom att påverkas av de familjer som placerades (jfr Tilly 2000, s. 199). En av socialarbetarna berättar hur det gick till:

> Dom som har tillkommit, dom har ju Södra Innerstadens bogrupp respektive Rosengårds bogrupp om vi ska kalla det så, det har ju dom valt ut och vi har väl haft lite att säga till om vad gäller Södra Innerstadens boende för vi sitter ju med på dom mötena och då tas det till exempel upp att ”ja, nu har vi fått en ensamstående kvinna med två barn. Tror ni att ni kan ha henne på Mosippan” och så frågar vi då: ”Vad är det för en kvinna?” ”Ja, hon är jättepsykiskt sjuk” och då säger vi kanske: ”Nej, det tror vi inte passar”. Och oftast så lyssnar dom ju på våra synpunkter och tar hänsyn till det, va. Medan dom som kommer från Rosengård där har vi inget att säga till om. Dom vill inte att vi ska vara med på deras möte. Så då blir det bara så att vi får ett telefonsamtal om att ”nu kommer en kvinna med två barn och flyttar in i modul 5. Hon flyttar in imorgon”. ”Jaha”, säger vi. (Socialarbetare)

Det var alltså främst i relation till en av stadsdelarna (Rosengård) som det var svårt att påverka vilka familjer som skulle placeras i området. Socialarbetarna själva ville ha familjer som de kunde arbeta med och ”förändra”. Men de upplevde att de inte hade något att välja på, utan att de fick ta emot de familjer som placerades, även om de försökte hindra familjer att flytta in som de ”visste” skulle innebära problem för övriga i området, inklusive socialarbetarna själva.

> Socialarbetare 1: Det kan ibland hända att dom vill placera en familj här som vi vet att det inte kommer att gå bra för, dom har kanske redan varit här, eller den familjen är kanske i konflikt med någon annan familj. Och det har vi sagt, att vi inte kan ta in familjer som vi misstänker kommer att skapa oro här på området av en eller annan anledning. Sedan vill vi gärna ha familjer som vi kan jobba med och förändra, men det får liksom inte vara dom här konflikterna så att kanske andra boenden här bli rädda, eller där det har varit, för det är ju rätt så mycket så här med romerna att alla är på något sätt släkt och vänner och bekanta och har affärer ihop och har barn tillsammans med den och den.
>
> Socialarbetare 2: Men, vi har inte mycket att välja på.
>
> Socialarbetare 1: Nej, det har vi inte.
>
> Socialarbetare 2: För dom släpper inte till bättre familjer här, utan då sägs det att ”det är inte Mosippanfamiljer, så dom vill vi inte sätta där ute”, så det är antingen pest eller kolera vi kan välja på.

Kategoriseringen av målgruppen sker genom förhandling mellan externa intressen och interna aktörer. Det är således inte enbart de ovannämnda socialarbetarnas kategorisering av målgruppen som påverkar kategorin, utan de placerande socialsekreterarna – centralt placerade på stadsdelarna – är viktiga aktörer i förhandlingarna om målgruppens kategorisering. Genom att socialsekreterarna särskiljer vissa familjer från de familjer som de kallar för ”Mosippanfamiljer” görs en skillnad mellan de familjer som socialsekreterarna anser passar in i området och familjer som de inte vill ”sätta där ute”. Yttre kategorier måste i detta fall ”lånas in” av socialarbetarna på Mosippan och tillsammans med deras egen bild av vilken kategori som är lämplig, formas en gemensam bild av vilka ”Mosippanfamiljerna” är. När målgruppen

har formulerats kommer åter den kategori till uttryck som partikulariserades i den tidigare refererade ärendebeskrivningen.

Under ett referensgruppsmöte med chefer och övrig personal om Mosippan i juni 2005 beskrevs ”rumänska romer” som det största problemet. Det handlar inte bara om bostadslöshet, utan dessa familjer ”kommer alltid att finnas” förklarade en av socialarbetarna och boendet på Mosippan innebär bara att familjerna ”blir mer synliga”. Ett problem som personalen på boendet ansåg att de hade haft var att få familjerna att flytta vidare till övergångslägenheter. Ett hinder var att hyresvärdarna inte ville upplåta lägenheter till Mosippans hyresgäster, men samtidigt berättade en av socialarbetarna i projektet att ”[…] men vi hade inte rekommenderat dom flesta”. De som bor på Mosippan beskrevs som de ”värsta, värsta familjerna” av de socialarbetare som arbetade där.

Socialarbetarna som arbetade på Mosippan uttryckte alltså önskemål om att få in familjer på Mosippan som de kunde ”jobba med”. De försökte tacka nej till familjer som de ansåg inte skulle passa in i området. Det handlade om familjer som skulle bli ”svåra” att arbeta med. En ledtråd som belyser vad detta skulle bestå i utgörs av kvinnan som var ”jättepsykiskt sjuk” och familjer som tidigare bott på Mosippan vilka antogs hamna i konflikt med övriga familjer. Socialarbetarnas berättelse visar dock att de ofta hade svårt att tacka nej till familjer, utan de familjer som socialsekreterarna från Rosengårds stadsdel kategoriserade som Mosippanfamiljer bara placerades i området.

På detta sätt kan vi se hur kategorier utvecklas och förstärks genom en process där yttre kategorier lånas in i organisationen och blandas med interna problemgrupper som tillsammans bidrar till att konstruera en kategorisering av målgruppen (jfr Tilly 2000, s. 88). En Mosippanfamilj kom därför att jämställas med en familj av ”rumänskt/zigenskt” ursprung och sågs som en representant för de ”värsta, värsta familjerna”, vilka socialarbetarna inte kunde rekommendera till hyresvärdarna. För dessa familjer återstår således inga andra alternativ än Mosippan. Mosippan är Mosippanfamiljernas plats (jfr Cresswell 1997, s. 334), det vill säga en ”naturlig” plats för familjer med ”rumänskt/zigenskt” ursprung. I mitt material finns en tendens att särskilt hemlösa barnfamiljer kopplas samman med utländsk bakgrund, i synnerhet romska familjer. ”Zigenare” kan ses som ett kodord för de familjer som socialsekreterarna betraktar som ”problemfamiljer”.

Vid en närmare analys av Mosippan som boendeform framträder platsen som ”normal” medan kategorin blir ”onormal”. Konstruktionen av kategorin

”Mosippanfamilj” sker i ett specifikt sammanhang med hjälp av yttre stöd i form av både mediers rapportering och av tjänstemän från andra organisationer eller andra enheter inom den egna förvaltningen. Tillsammans bidrar förhandlingen till att mejsla fram vad en Mosippanfamilj är och samtidigt får vi reda på vad som inte är en Mosippanfamilj.

KAPITEL 9

Bostadsbyn Per Albin – ”för dem som vill gå vidare”

FÖRHANDLINGEN OM KATEGORISERINGEN av målgrupp och boendeform är en ständigt pågående process och något som förändras över tid. I det material som jag här utgår från kommer jag att fokusera på just förändringen av målgruppen, men även hur Bostadsbyn Per Albin kom att omdefinieras. Till skillnad från Mosippan ses Bostadsbyn Per Albin av tjänstemännen som en plats där de boende kan komma vidare, underförstått till nästa steg i boendetrappan. Det finns en mer positiv syn på Bostadsbyns målgrupp än Mosippans. De som under början av min undersökningsperiod bodde i Bostadsbyn Per Albin bedömdes ha en relativt god prognos och sågs som en prioriterad grupp, medan kategoriseringen av Mosippanfamiljerna gavs en mer negativ innebörd eftersom dessa ansågs vara ”körda” på bostadsmarknaden.

Målgruppens förändring

Jag utgår från hur målgruppen definierades innan Bostadsbyn var färdigställd för att därefter visa hur målgruppen kom att tydliggöras genom att referensgruppen definierade vilka som ”inte” tillhörde Bostadsbyns målgrupp.

Den ”ursprungliga kategorin”

Vilken kategori av människor låg för ögonen vid utformningen av Bostadsbyn? Det var två män, en chef inom MKB och en projektledare, den senare en f.d. fastighetsägare och byggnadskonsult, som tillsammans utformade Bostadsbyn och dess målgrupp. Förutom män i 30-årsåldern tänkte de sig även att ”där skulle kunna vara några kompisar eller någon man och kvinna som levde under sådana förhållanden och därför kom ju tvåorna till, eller att man hade barn någonstans som kom på besök och sådant där, va” (projektledare).

Denna bild av målgruppen kom att ändras utifrån diskussioner som fördes med bland annat MKB där ”det inte var människor som kom direkt från busken, utan man hade väl varit kanske på behandlingshem och skrivit något avtal att nu ska jag skärpa mig och vad det nu heter på det språket, va” (projektledare).

Bilden av vem som skulle kunna tänkas flytta in i byn varierade något bland socialarbetare, bostadsföretag, bostadsrättsföreningsordförande och representanter från frivilliga organisationer, men samstämmigheten i beskrivningarna övervägde.

> Jag har förväntningar att människor som har bott på hotell och härbärgen, eller har varit uteliggare tidigare kanske eller kommer från, dom har kanske varit placerade på olika institutioner för sitt missbruk eller fängelse och att dom ska slippa att komma ut till en bostadslöshet och att dom här människorna ska få ett värdigt boende. Och jag har kanske inte, jag har förväntningar och förhoppningar att det här ska bli bra. Att dom här människorna som bor där inte ska förstöra lägenheterna och stjäla och ställa till det så att vi får problem, så att dom får problem så att dom åker ut och att vi får problem med grannar och media och så vidare, utan att det ska bli ett bra boende som man är rädd om. Och därför är det jätteviktigt, och där är ju MKB och vi helt överens om att vi kan inte placera dom som befinner sig längst ner i källaren, alltså dom som har mycket, mycket stora sociala problem och [är] aktiva missbrukare. Det går inte. Däremot kan man tänka sig att när det fungerar bra och vi har fått in en hållbar kultur i väggarna, då kan man ta in folk som är lite mer sköra. (Chef, socialtjänsten)

Det chefen från socialtjänsten förmedlade var att den kategori som kunde tänkas flytta in i byn var personer som tidigare hade bott på härbärgen och hotell. Det fick dock inte vara personer som befann sig ”längst ner i källaren” – som hon uttryckte det – som placeras i byn, utan det skulle vara personer som inte var inne i ett aktivt missbruk och som inte hade en omfattande social problembild. En förklaring som framskymtar i berättelsen är att om det skulle uppstå problem riskerade socialtjänsten att få problem med grannar och medier och det ville chefen helst undvika. Det var inte främst frågan vad man skulle göra av hyresgästerna som skapade problem, eftersom det i boendetrappans struktur finns en inbyggd ordning där skadegörelse, missbruk eller stölder automatiskt skickar hyresgästen nedåt i trappan, eller

”ner i källaren” för att använda chefens egna ord. Med tanke på att det är ett samspel mellan kategori och boendeform måste socialtjänsten vara noga med vem som skall placeras i nystartade boendeformer, eftersom målgruppen kommer att vara med och definiera vilka som skall bo där. Det var därför enligt chefen viktigt att börja med en ”bättre grupp” som efter ett tag kunde ersättas med personer med större problembild. Det var delvis detta som socialtjänstchefen avsåg med ”kultur”:

> Jag menar till exempel att när det är bra kultur, då om dom boende märker att någon är påtänd, dealar eller säljer knark eller håller på med skumma affärer så ska man kunna gå till tillsynarna och säga att, att ”det är inte ok med Olle som bor där för han håller på med missbruk och knark och jag tycker att det är skitjobbigt”. Och då är det positivt, det är en bra kultur när man kan tala om det, därför att ”vi vill berätta detta därför att vi vill att Bostadsbyn ska vara ren. Vi är rädda om det här boendet och då kan vi inte ha knarkare här”. Alltså, det är en dålig kultur när man inte kan komma och berätta detta, utan att man tänker att ”jag kan inte säga någonting för då golar jag. Då är jag taskig mot min kompis och då får jag stryk för det eller repressalier som infinner sig”. Då har man inte lyckats, så är det en dålig kultur. (Chef, socialtjänsten)

En bra ”kultur” innebär således att hyresgästerna skall kunna berätta för personalen om missbruk förekommer, vilket enligt chefen är ett uttryck för att hyresgästerna bryr sig om sitt boende.

En representant för en frivillig organisation gav uttryck för vilken målgrupp som hon hoppades skulle få flytta in:

> Jag tycker ju att det här ändå borde, eftersom det finns rätt mycket stöd och resurser runt om, så tycker jag att det här skulle vara ett boende för dom som står ganska långt ifrån bostadsmarknaden. Du kanske inte ska komma absolut från gatan, alltså. Du måste ha en viss grad av motivation ”jag vill bo inomhus”, så att säga. Du har ju en grupp av grava missbrukare eller av psykiskt sjuka som kanske inte har identifierat att dom vill ha en lägenhet än. Men jag tycker definitivt att man skulle gå direkt ifrån härbärgena dit. För att annars tycker jag att det är för jäkligt för då tar man den här typen av boende från den gruppen av boende som behöver det till människor som egentligen

> skulle kunna få en lägenhet. […] eftersom det finns en brist på lägenheter så ska du nu in i mer eller mindre vårdsvängen, eller socialtjänstsvängen för att få någonstans att bo. (Representant, frivillig organisation)

Denna beskrivning av målgruppen belyser en dimension av kategoriseringsprocessen där platsen har betydelse. Representanten gjorde en skillnad mellan de som ”kommer från gatan” och de som är ”motiverade”. Detta innebär att hemlösa som bor på gatan bedöms sakna ”vilja” att bo i lägenhet. Det finns således en ”föreställd” skala mellan gatan och ett lägenhetsboende, där graden av ”motivation” ökar i takt med hur högt personen klättrat eller avancerat i boendetrappan. Den föreställda skalan kan ses som ett uttryck för den moraliska geografin, det vill säga att vissa platser är till för särskilda kategorier av människor (Cresswell 2005). Margaretha Järvinen (2001) menar att omotiverade personer urskiljs genom att de tillhör hemlöshetsinstitutionerna och inte behandlingsinstitutionerna, eftersom de senare är till för de motiverade. En chef inom socialtjänsten framhöll att graden av motivation var central för den tänkta målgruppen.

> Målgruppen är bestämd att det ska vara människor som klarar av ett eget boende, som inte behöver alltför mycket tillsyn, stöd och kontaktmannaskap och så vidare. Och som inte har missbruk, man kan absolut inte ha något aktivt missbruk. Alltså, dom ska ha förutsättningar för att klara av att betala sin hyra och slänga sina sopor och vet hur en tvättmaskin fungerar och kan vara någorlunda social, alltså, kunna klara ett eget boende på något vis. (Chef, socialtjänsten)

Från socialtjänstens sida var den initiala bilden av målgruppen heterogen, där bland annat barnfamiljer skulle kunna komma ifråga. ”Jag kan berätta för dig att vi har fattat beslut om att vi ska ha familjer i dom här tvåorna, par med max två barn, mindre familjer. Bra är också en ensamstående med två barn till exempel, eller två personer och ett barn” (chef, socialtjänsten).

För att formalisera referensgruppens önskvärda målgrupp skickades det i oktober 2002 ut en skrivelse till stadsdelarna, där det klargjordes att ”det går bra att placera mindre familjer i tvåorna, max två vuxna och två barn. Enligt vår erfarenhet är det bra med en blandning av ensamstående och familjer.” Vidare specificerades målgruppen på följande sätt:

> Bostadsbyn riktar sig till personer som idag bor på hotell, dygnsboende, institution, fängelse eller träningsboenden som Lillhem och BoCentrum.[1] Det skall vara personer som är motiverade och bedöms ha möjlighet att klara ett bättre boende med visst stöd. Inga placeringar av aktiva missbrukare. (E-postmeddelande till stadsdelarna från SDF Södra Innerstadens socialtjänst)

När den ursprungliga målgruppen förhandlades fram i referensgruppen gentemot externa aktörer var det främst genom att ange vilka som *inte* skulle ingå i målgruppen som kom att utgöra en definition av Bostadsbyns målgrupp. En anledning till detta var den vida formulering som angavs av MKB i projektplanerna innan byn startade sin verksamhet, nämligen att personerna skulle vara ”motiverade […] att kunna gå vidare på den ordinarie bostadsmarknaden”. För att kunna snäva in definitionen angav referensgruppen vilka grupper som *inte* omfattades av definitionen. Under årens lopp har kategoriseringen av målgruppen därefter ytterligare förfinats genom en förhandling mellan referensgruppen och externa intressen – särskilt i form av bostadssekreterarnas placeringar av hyresgäster som av referensgruppen inte bedömdes passa in i definitionen av målgruppen. Det är således viktigt för socialtjänsten att noga definiera målgruppen i början, vilka som skall bo i en viss boendeform. Får socialtjänsten in ”fel” grupp har de skapat fel sammanhang. Jag skall nu visa hur s.k. felplaceringar ytterligare förstärker kategoriseringen av målgruppen genom att fler kategorier som inte anses passa in sorteras ut.

”Utsorterade kategorier”

I det lokala hemlöshetsarbetet består en stor del av bostadssekreterarnas arbete av att bedöma vem som är hemlös och är i behov av deras tjänster och vem som inte bör räknas som hemlös (jfr Runcis 1998, s. 547). I de lokala boendeenheterna som arbetar med hemlöshetsfrågor har det vuxit fram en administration kring olika kategorier. Under studiens gång har klienterna differentierats alltmer. För Bostadsbyn Per Albin kom målgruppen att förändras. Från början flyttade det in klienter som av stadsdelarna bedömdes ha möjlighet att leva upp till Bostadsbyns tänkta målgrupp. Jag skall kort belysa några utsorterade kategorier: ”ungdomar som inte missbrukat färdigt”,

---

1 Lillhem drivs av vårdföretaget Förenade Care AB. Lillhem beskrivs av företaget som ”ett hotell för hemlösa män och kvinnor, som har svårt att få ett eget boende av andra orsaker än missbruk” (Förenade Care 2005, s. 13). BoCentrum är ett träningsboende för kvinnor som drivs av stadsdelsförvaltningen Centrum.

”LSS:aren”, ”den gravida mamman”, ”mannen från Stadsmissionen” och ”den förvirrade damen”.

Den första kategori som kom att sorteras ut – ibland fysiskt, men ofta retoriskt – var ”ungdomar som inte missbrukat färdigt”. Anledningen var att de ofta ansågs vara omotiverade, ”dom har inte varit mogna att bo i byn” och att de inte hade ”missbrukat färdigt” (fältanteckningar, augusti 2003). Representanterna från referensgruppen menade att ”denna brist på motivation” skulle resultera i att personen vräktes. Men det var inte bara detta som gjorde ungdomarna till en kategori som inte passade in. De yngre hyresgästerna sågs som ett problem, eftersom de inte kom till bomöten eller till Röda korsets träffar, då ”dom har inget behov” av att vara med vid dessa tillställningar.

Nästa kategori som inte heller ansågs passa in var en hyresgäst som blev placerad i byn i väntan på ett LSS-boende. Åtgärden förklarades med att det var en ”felaktig placering”. De förklaringar som gavs i referensgruppen var att Bostadsbyn inte var tänkt som ett ”LSS-boende”, utan personer som hade den typ av problem som berättigade till vård enligt LSS skulle placeras i ett ”vårdboende”. Att placeringen ansågs som ”fel” kan även spåras tillbaka till ett referensgruppsmöte i september 2002, då målgruppen definierades som:

> Personer som i dagsläget ej kan klara boende utan tillsyn men som ej är aktiva missbrukare. Målgruppen bör ha möjlighet att på sikt komma vidare till eget kontrakt i MKB:s vanliga bestånd. Boendet ska ses som ”normalt boende”. Ej bli ett boende för personer som borde ha LSS-boende. (Minnesanteckningar från referensgruppsmöte, september 2002)

I september 2003 diskuterades ”den gravida mamman” som ett problem under ett referensgruppsmöte (fältanteckningar, september 2003). Det var en stadsdel som hade tänkt placera en ung kvinna i byn, vilket föranledde en diskussion om barn fick bo i Bostadsbyn eller ej. Svaret från referensgruppen var att det var ”ej” som gällde. Anledningen var att det blev ”svårigheter med gränser”, ty ”om man accepterar ett spädbarn var ska man dra gränsen uppåt?” Referensgruppen bestämde sig för att inga barn skulle få placeras i byn. Kvinnan placerades visserligen där, men i mars 2004 fick hon flytta ut ”på grund av nedkomst” (fältanteckningar från referensgruppsmöte, mars 2004). Denna utsortering visar hur en kategori – barnfamiljer – som under projektets första tid ansågs som positivt och eftersträvansvärt kom att ses som ett problem och kunde därmed inte längre accepteras.

Vid ett referensgruppsmöte i april 2004 togs frågan upp huruvida en stadsdel kunde placera en person i Bostadsbyn som för tillfället bodde på Stadsmissionen. Detta ansågs inte alls vara en bra lösning och personen bedömdes inte tillhöra Bostadsbyns målgrupp. Det blev inte heller någon placering, men diskussionerna visade tydligt att planerna på eventuell placering hade skapat oro i referensgruppen. Oron bottnade främst i att personen kom från Stadsmissionen, vilket gjorde att avståendet i boendetrappan ansågs för stort för att motivera en inflyttning i byn. Detta hade också att göra med att platsen ”natthärbärge” kopplades ihop med kategorin ”uteliggaren”. Utifrån detta resonemang var och är natthärbärget en plats för personer som ”inte är motiverade” och som ”inte kan bo”. Detta gav uttryck för en föreställd skala mellan gatan och ett eget förstahandskontrakt. När en person från natthärbärget skulle placeras tydliggjordes kategoriseringen av Bostadsbyn Per Albin som en plats som befann sig ”längre” bort från gatan och ”närmare” det egna kontraktet. Diskussionen kom även att handla om exempel på ”välkända uteliggare” och deras svårigheter att vara ”inne i värmen”. Det var dock inte denna grupp uteliggare som var föremål för placering (fältanteckningar från referensgruppsmöte, april 2004).

En tid senare placerades ytterligare en yttre kategori som inte passade in i verksamhetens inre kategorisering. Det var en äldre kvinna som skulle flytta in:

> En 80-årig dam, ja, hon var väl snart 80 år som, ja hon var aktuell då för [Bostadsbyn] Per Albin. Jag menar det är en och annan sån som poppar in där. Och bara det tyder ju på att det är något systemfel, att det inte finns något alternativ för den gruppen. För egentligen ska inte dom in på [Bostadsbyn] Per Albin. Dom ska ju in på ett boende där dom kan bo resten av livet. I och för sig kan man gå från [Bostadsbyn] Per Albin till något äldreboende, säg att man bor där ett halvår. (Bostadssekreterare)

”Den förvirrade damen”, som ovanstående citat handlade om, tackade nej till att flytta in i byn för hon kände sig rädd. Hon fick då en annan lägenhet. En tid senare flyttade hon dock in i Bostadsbyn och bodde där fram till början av 2005. Personalen i byn menade att hon hade trivts bra och att hon ofta kom in och pratade. Hållningen från referensgruppen var dock att Bostadsbyn inte var tänkt för denna ”äldre” grupp och det gällde inte bara 80-åriga damer, utan medelåldern i byn ökade och flera av hyresgästerna ansågs vara mera

lämpliga för ett seniorboende (fältanteckningar från referensgruppsmöte, januari 2005). Flera hyresgäster kom också att flytta ut till seniorlägenheter. Behovet av alternativa boendeformer för ”de äldre missbrukarna” var en annan kategori som kontinuerligt diskuterades i referensgruppen. Bland annat gjordes ett studiebesök till Bergsjöhöjd i Göteborg. Diskussionerna ledde så småningom fram till att Lägenhetsboendet Lönngården startades för kategorin (äldre) ”kroniska alkoholister” (i åldern 50+).

En diskussion som togs upp i oktober 2006 på ett referensgruppsmöte berörde resonemanget kring en föreställd skala i boendetrappan. Socialarbetare i referensgruppen ansåg att det fanns två personer som var ett problem och som var ”tilltänkta” för en placering i Bostadsbyn. Det första problemet gällde en person som hade vräkts från sin lägenhet i augusti samma år, den andra personen sade upp sig själv från sin lägenhet vid samma tidpunkt. Problemet, enligt socialarbetaren, var att ”det var för snabbt utan en väg via härbärge” (fältanteckningar från referensgruppsmöte, oktober 2006). Denna uppfattning fick inget stöd i referensgruppen, men exemplet visar att kategorisering av målgruppen sker under förhandling både internt i referensgruppen och externt.

Samtidigt som målgruppen förändrades och specificerades lyftes vissa typfall fram (fältanteckningar från referensgruppsmöte, augusti 2003). Denna process började under hösten 2003, då Bostadsbyn hade fyllt upp sina lägenheter. Innan dess stod många lägenheter tomma, något som de olika representanterna i referensgruppen inte ville ”avslöja” för medierna. Det var framgångssagorna som levererades till pressen och som också användes för att sprida bilden av Bostadsbyn Per Albin som ett ”gott exempel” både inom Malmö stad, och framför allt till andra kommuner (Börrefors 2003; Svensson 2003; Palmkvist 2003; Rothenborg 2003). Typfallet utgjordes av en man som tidigare hade bott på härbärge och som varit missbrukare under större delen av sitt vuxna liv. Han hade varit drogfri under sin boendetid i byn och flyttade vidare till en övergångslägenhet. Detta blev en berättelse som kom att tas upp i en rad artiklar i olika dagstidningar och tidskrifter. Under årens lopp har således den målgrupp som Bostadsbyn Per Albin anses vara till för utvecklats från en ganska heterogen grupp till att definieras som en mer homogen kategori av missbrukare som är motiverade att ”gå vidare”. Kategorins gränser har fått skarpare konturer genom att de kategorier som inte anses passa in har sorterats ut (jfr Börjesson & Palmblad 2008, s. 42). Missbrukare som är motiverade att gå vidare kontrasteras mot dem som ”inte

har identifierat att de vill ha en lägenhet", de som behöver för mycket tillsyn och stöd, de som har ett aktivt missbruk, de som har barn eller de som inte har något behov av Bostadsbyns aktiviteter.

Hur går då kategoriseringsarbetet till? Utifrån mitt empiriska material framträder ett mönster som visar att det är institutionellt förankrat. Det finns även redan etablerade kategorier som "lånas in" och som förstärks i olika typer av skriftlig information samt genom berättelser. Att kategorierna är institutionellt förankrade beror på att de formas i organiseringen av hemlöshetsarbetet, där organisationernas behov i allmänhet, men boendealternativen i synnerhet, producerar de klienter som dessa behöver. Förutom att skapa klienter som organisationen skall arbeta med formas även de kategorier som inte hör hemma i den. Det är när dessa icke önskvärda kategorier formas som de organisatoriska gränserna synliggörs.

I föregående kapitel skildrade jag hur familjerna på Mosippan kom att indelas i två kategorier likt en figuration i Elias och Scotsons tappning. På Mosippan handlade den inbördes relationen om de s.k. Mosippanfamiljerna och de familjer som ansågs vara socialt välfungerande och vars problem bestod av att de saknade förankring på den ordinarie bostadsmarknaden. I och med referensgruppens initiala ambitioner att få in en prioriterad grupp hemlösa personer i Bostadsbyn vilka uppvisade en god prognos, kom det i första hand att skapas en symbolisk gräns mellan de "gamla" och de "nyinflyttade" hyresgästerna (jfr Lamont & Molnár 2002). De gamla beskrevs som en grupp som höll ihop och som deltog i Röda korsets och socialtjänstens aktiviteter. Även när de gamla hade flyttat ut ur byn och in i ett eget boende återkom många av dem till Bostadsbyn för att vara med vid aktiviteter eller enbart komma för att hälsa på. De nyinflyttade beskrevs som en svårare grupp som inte var lika intresserade av sammanhållning, utan som höll sig mer för sig själva. De kom också i mindre utsträckning till Röda korsets aktiviteter och till de bomöten som socialtjänsten anordnade. Denna till en början symboliska gräns kom att bli en mer socialt utpräglad gräns mellan de gamla och de nyinflyttade.[2] Genomgångsboendet skapade med andra ord en kategoriell distinktion där de gamla hyresgästerna bedömdes ha en bättre prognos till skillnad från de nya som inte ansågs vara lika motiverade.

2 Se Pachucki, Pendergrass & Lamont (2007) för en översikt av forskning om interaktionen mellan symboliska gränser och sociala gränser.

Boendeformens förändring

Den ursprungliga hemlöshetskategori som projektledaren för MKB hade tänkt sig skulle flytta in i Bostadsbyn fick konsekvenser för byns fysiska utformning. Trots att inte alla idéer fick fysiska uttrycksformer av ekonomiska skäl, fanns de med i projektskaparnas berättelser.

> Vi vet inte vad det är för typ av människor som kommer att flytta in. Det ska vara robust, det skall tåla allt jävla slag och hugg, va. Utan att förringa dom här människorna på något sätt, men jag kan föreställa mig att man inte alltid är juste i huvudet om man har missbrukat. Det kan hända saker, återfall och så. Så jag menade att varför ska vi då bjuda på att dom ska kunna slå sönder en gipsvägg. Låt han, hon avreagera sig utan att den människan kommer att ångra sig efteråt. Du förstår vad jag menar. För då höll ju grejerna. Det var liksom en sådan tanke. Vi snackade till och med […] om att ha rostfria grejer på toaletten och vasken. För det är ju lättare att hålla ordning och man kan inte slå sönder det. (Projektledare)

Nu blev det inga rostfria toalettstolar eller handfat i lägenheterna. Projektledarens beskrivning av vilka material som ansågs mest lämpliga visar att det var en särskild målgrupp som de tänkte sig skulle flytta in i byn. Målgruppen sågs som potentiellt våldsam och mer eller mindre ”skadad” av sitt missbruk. Rostfritt material skapar mot bakgrund av detta en känsla av att projektledaren ville utforma en klinisk, nästan institutionsliknande interiör miljö. De höga ambitionsnivåerna i materialval och storlek på lägenheterna fick modifieras till en ”absolut lägsta standard” som projektledaren kallade det, eftersom kommunen ansåg att det blev för dyrt. Detta innebar att det enbart blev två av de 32 lägenheterna som handikappanpassades. Även köks- och garderobsinredningen minimerades jämfört med vad som brukar vara standard – ”till och med om du bygger för någon student”. Projektledaren förklarade detta med att de ansåg att det var bättre ”att vi kan skaffa tak över huvudet till folk än att de bor ute i några buskar någonstans”. När väl Bostadsbyn stod klar kom byn med tiden att beskrivas annorlunda.

Två viktiga förändringar för hur boendeformen kom att beskrivas skedde under de år som jag på nära håll följde Bostadsbyns verksamhet. För det första var det kontroversen kring kontrakten, vilket förändrade Bostadsbyns status från att vara ett ”referensboende” till att bli ett ”skyddat boende”. För det andra gällde det hur byns inriktning kom att ändras till att bli ett

”drogfritt” boende. Jag kommer nu att fördjupa diskussionen kring dessa två förändringar.

Förändrade hyreskontrakt

När Bostadsbyn projekterades hade socialtjänsten förväntningar om att en hyresperiod i Bostadsbyn för hyresgästen skulle resultera i att han eller hon erhöll ett eget förstahandskontrakt på en annan lägenhet hos MKB eller annan fastighetsägare. Bilderna av och förväntningarna på hur denna boendekarriär skulle se ut varierade, särskilt över tid. Bostadssamordnaren uttryckte i oktober 2002 förhoppningen om att efter en boendetid på sex månader upp till ett år i Bostadsbyn Per Albin skulle hyresgästen få ett eget förstahandskontrakt i en annan lägenhet på den ordinarie bostadsmarknaden. Men, fortsatte han:

> […] det är klart att det kommer ju att avgöras av tillgängligheten på vanliga bostäder. Alltså, vad finns i andra ändan av det här, va. Rimligtvis förstahandskontrakt, jag tror inte att det kommer att lyckas till hundra procent […] Målet bör vara förstahandskontrakt. Där tycker jag MKB gjort tydliga markeringar att dom ska bidra med lägenheter som blir lediga och det kommer ju att göra att boendetiden kommer att variera inte bara på grund av hur väl dom boende fungerar utan också på grund av tillgängligheten, när lägenheter blir lediga helt enkelt. (Bostadssamordnare)

Ett år senare i oktober 2003 var samordnaren inte lika optimistisk eftersom den ursprungliga överenskommelsen hade ändrats till att hyresgästerna skulle få ett andrahandskontrakt i den lägenhet som de tilldelats efter boendetiden i byn. Bostadssamordnaren såg däremot ljust på möjligheten att hyresgästerna skulle kunna ta över sina andrahandskontrakt i de nya lägenheterna som de fått efter sex månader.

> Jag tolkade den ursprungliga överenskommelsen som att dom skulle gå över på förstahandskontrakt när dom var färdiga att flytta ut. Där bör de få egna kontrakt om MKB lever upp till vad dom har lovat och det finns ingen anledning att tro att dom inte ska leva upp till det. Så att där har man lovat att under vissa förutsättningar som egentligen ligger på det ekonomiska planet. Det är klart att dom måste, att man måste betala in hyra och att man måste uppföra sig ordentligt så att man inte stör sina grannar. Sedan om man beter

> sig som en norm, vanlig hyresgäst, så ska man efter ett halvår få ett eget kontrakt. Och dom förbehåll som är, utöver vad som gäller för alla andra, det är att man inte, att man ska ha färdigbetalt en skuld till MKB, så att visst. Där tycker jag att vi är överens om spelreglerna. Det bör kunna fungera. (Bostadssamordnare)

Projektledaren var dock mer pessimistisk från början (februari 2003) och hade inga stora förhoppningar om att de boende i byn skulle få egna kontrakt efter sex till tolv månader.

> Det tror jag inte. Jag är rätt pessimistisk vad gäller det. Inte nu för dom som bor där. Men här produceras ju ingenting. Så var ska dom flytta hän? Ska dom flytta ifrån kommunen då? Det får jag inte ihop. Det är ju lite på gång. HSB bygger många bostadsrätter, men där ska du upp med ett par miljoner och jag menar dom kanske har dom pengarna. Det har ju visat sig att någon har ju pengar. Och MKB har ju inte så mycket på gång som är. Jag jobbar på ett annat projekt för dom just nu. Det är ju inte klart inom dom här 6–12 månaderna. Och vi vet ju alla att även för normala människor då, utan att förringa dom här, så har du ett jobb och så, så är det lättare att få en bostad. Men det är inte så att du fixar det på en eftermiddag heller. Du får ligga i och uppvakta folk om det finns någonting. (Projektledare)

Vid ett kontaktpersonsmöte på Bostadsbyn Per Albin i december 2003 diskuterades frågan hur det kom sig att budet om att hyresgästerna skulle få ett förstahandskontrakt efter en hyresperiod i byn inte längre gällde. Svaret från referensgruppen var att det ansågs som orimligt att personer skulle kunna flytta från ett ”skyddat boende”[3] till ett eget kontrakt. Istället betonades vikten av att hyresgästerna i Bostadsbyn Per Albin under sin boendetid aktivt skulle söka lägenheter och att kontaktpersonerna skulle hjälpa till att leta lägenheter hos andra bostadsföretag samtidigt som MKB ”fortsätter att ställa upp”. En representant från MKB menade att fördelen med att de boende flyttar vidare

3 Benämningen ”skyddat boende” används oftast för boendeformer lokaliserade på en hemlig adress som syftar till att ge bostad åt personer som utsatts för eller riskerar att utsättas för någon form av våld. När det gäller Bostadsbyn syftade benämningen snarare på att hyresgästerna inte var integrerade i ett ”vanligt” bostadsområde, utan det fanns stöd kring hyresgästerna som gjorde att boendet inte kunde likställas med att ha bott i en vanlig lägenhet. Å andra sidan finns det inget som hindrar att en hyresgäst i ett vanligt bostadsområde får individuellt stöd i boendet, exempelvis om vederbörande har allvarliga psykiska funktionshinder (Andersson 2005; SOU 2006:100).

till en lägenhet med ”stödkontrakt” var att ”de boende får tid att visa framfötterna” (fältanteckningar, december 2003).

I en utvärderingsrapport om projektet Bostadsbyn Per Albin framgick att hyrestiden kom att förlängas ytterligare (Knutagård 2006a). Först skulle hyresgästerna bo ytterligare 12 månader i en ny övergångslägenhet, efter att de flyttat ut från Bostadsbyn, innan de kunde få ta över kontraktet. Detta berodde på, enligt en bostadssocial handläggare inom MKB, att kontraktshanteringen gick in i MKB:s löpande uthyrningsrutiner där de initiala projektidéerna inte stämde överens med MKB:s ”fotfolks” syn på ”träningstiden”. Handläggaren från MKB berättar vidare:

> Och sen, från början på något sätt, det är inte, det är aldrig bra att inte ta med sig fotfolket när man gör ett projekt från början och det har vi inte haft på MKB.
>
> MK: Vilka tänker du på då?
>
> Jag tänker då på [ledningen] som sitter här uppe då och lägger fram ett färdigt koncept. Och först då kommer jag in och det var ju då jag såg den bristen då bland annat att man skulle få ett kontrakt direkt efter [Bostadsbyn] Per Albin. (Bostadssocial handläggare, MKB)

Idag har hyrestiden ändrats ännu mer i riktning mot MKB:s och den relativt nystartade kommunala lägenhetsenhetens standard, det vill säga att hyresgäster kanske efter ett år, men vanligtvis efter två år kan ta över kontraktet. Lägenhetsenheten bevakar numera, enligt dess företrädare, att boendetiderna inte blir ”för långa”.

> Vi kräver ju ordentliga förklaringar ifall dom inte ska få det. Att få en övergångslägenhet. Det är ju stadsdelarna som väljer vilka som ska få det. Det är dom som gör bedömningarna. Dom har kapacitet att klara ett förstahandskontrakt. Det är också stadsdelarna som har ansvaret för att se till att, efter något år har gått, att ta initiativ till att dom ska få ett förstahandskontrakt. Det är inte vi på Lägenhetsenheten som har det ansvaret, men vi kan ändå ställa frågan: ”Hur är det nu, hur många har ni som är i läge att få ett förstahandskontrakt?” Så att vi aktualiserar frågan och arbetar aktivt för att förmå dom. Då ser vi liksom, vilka tider man har haft och bott i en lägenhet och kan ställa frågan: ”Jamen, här är det en som har bott här i tre eller fyra år.

> Hur förhåller det sig?" Vi har ju även besittningsskyddet som vi måste bevaka, eller avstå från besittningsskydd, rättare sagt. Vi blir ju aktiva. (Chef, fastighetskontoret)

Vad chefen förmedlar är att socialtjänsten bedömer vilka som har en "kapacitet" att klara av ett förstahandskontrakt. För att få en övergångslägenhet krävs en "god prognos", men för att ta över kontrakten måste hyresgästen visa sig vara kapabel att klara eget boende (jfr Sahlin 1998). Det som är intressant är att boendetiden blir så betydelsefull. Det finns inga studier som visar att det just är 12 månader eller 24 månader, som är den bästa bedömningsgrunden för om en "hyresgäst" skall anses vara kapabel att ha ett förstahandskontrakt. Ändå är det tiden, utan klandervärdiga anmärkningar, som blir den faktor som aktiverar en förändring. Det är dock omöjligt att på förhand veta att just 12 månader är en tillräckligt lång boendetid och ingen vet vad som kommer att hända inom en vecka eller en månad framåt i tiden. Det som också är intressant är att "ett misslyckande" under prövotiden oftast innebär att klockan startar om på nytt. Men, om Lägenhetsenheten bedömer att det har gått för lång tid "kan de ställa frågan" för att aktivera socialtjänsten. Det som styr är hyreslagstiftningen. Om inte socialtjänsten agerar genom att förhandla bort besittningsskyddet ytterligare en period har hyresgästen besittningsskydd för att bo kvar i lägenheten – och det är detta som Lägenhetsenheten måste bevaka.

I analysen av den kommunala boendetrappan framträder hur boendeinrättningar ges en ny mening och omdefinieras från att vara exempelvis ett

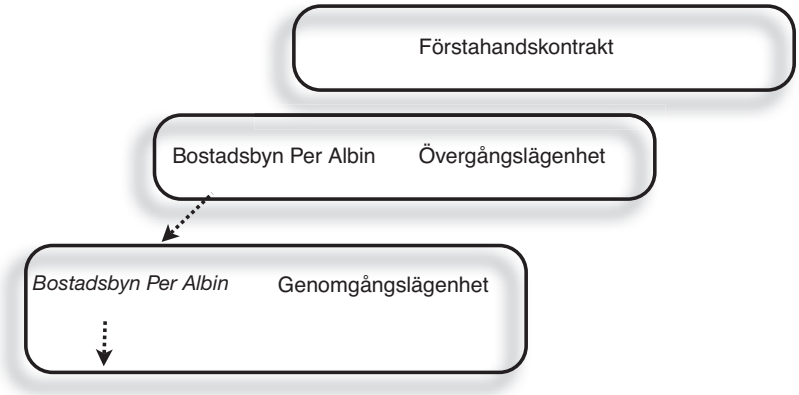

Figur 7. Bostadsbyn Per Albins förändrade position i boendetrappan.

”referensboende” till att bli ett ”skyddat boende” (figur 7). Detta innebär att boendet ges en ny innebörd i förhållande till en föreställd skala om målgruppens grad av motivation. När boendet förändras till att bli ett skyddat boende hamnar även målgruppens föreställda ”prognos” lägre ned i boendetrappan. Kategoriboendenas företrädare framställer på egen hand – utifrån en tänkt kategori – en egen bild där nyanser och organisationsspecifika element läggs på den ursprungliga kategorin. På så vis anpassas och översätts kategorin till kategoriboendets förutsättningar och de personer som inte passar in partikulariseras som tillhörande en annan kategori. Ofta kommer detta till uttryck genom att boendeformens representanter menar att socialsekreterarna gjort en ”felplacering”.

Ett alkohol- och drogfritt boende

En återkommande fråga under referensgruppsmötena var frågan om alkohol- och drogmissbruk. Dels handlade det om huruvida Bostadsbyn skulle vara ett alkohol- och drogfritt boende eller ej, dels om det förekom missbruk i området. En stadsdel menade att ”heroinet flödar i byn” (fältanteckningar från referensgruppsmöte, oktober 2003). Diskussionerna om missbruk grundade sig på olika rykten som spridits från bostadssekreterare i några stadsdelar eller att hyresgäster hade klagat.

När planerna på Bostadsbyn alltjämt var i sin linda formulerades dess funktion i termer av ”normalisering” och att boendet skulle vara ett referensboende. Utifrån detta bestämdes att Bostadsbyn inte skulle vara ett drogfritt boende, i betydelsen alkoholfritt, det vill säga det skulle vara tillåtet för hyresgäster att dricka alkohol i sina bostäder. Under projekttidens gång återkom frågan om att förbjuda alkoholkonsumtion, men under nästan hela projekttiden förblev Bostadsbyn ett boende där de som inte hade missbruksproblem tilläts konsumera alkohol. Argumentet som talade för ett totalt alkoholförbud var gränsdragningssvårigheter för socialarbetarna (fältanteckningar från referensgruppsmöte, september 2003). Det var lättare att säga att det inte alls var tillåtet att dricka alkohol i byn än att försöka hitta en acceptabel nivå på konsumtionen. En bostadssekreterare berättade:

> I referensgruppen där cheferna sitter och MKB i toppen har bestämt att det inte ska vara nolltolerans. Dom som inte har missbruksproblem får lov att dricka typ så där. Och jag håller nog inte med. Jag tycker att det hade varit mycket enklare om det var nolltolerans. Det ruckas på det för alla liksom,

det blir inte bra i längden. Utan man får ha det styvt, ingen förtäring av någon som helst drog eller sprit eller sånt. Det är mycket enklare. (Bostadssekreterare)

Ett annat argument var att ”dom ska ut i ett vanligt boende sedan, så därför måste det vara drogfritt. Dom får dricka när dom får eget boende” (fältanteckningar från referensgruppsmöte, maj 2006). Kravet på totalförbud för de hyresgäster som inte hade något alkoholmissbruk motiverades med att det var en så kort tid som de skulle bo i byn innan de skulle få flytta vidare till en övergångslägenhet. Beslutet om att Bostadsbyn skulle vara ett alkohol- och drogfritt boende föregicks av ett generellt krav från referensgruppen om att det krävdes ”enhetlighet”.

Ett ”enhetligt koncept”

Knappt två och ett halvt år efter att de första hyresgästerna flyttade in i byn diskuterade referensgruppen att det saknades ”enhetlighet” i hur de olika stadsdelarna agerade när det gällde placeringar i Bostadsbyn. Referensgruppen kom därför att formulera en ny skrivelse till stadsdelarna och som bilaga bifogades reglerna för byn.

Till samtliga stadsdelar och strategigruppen

Vid starten av bostadsbyn Per Albin beslutades om att ha ett enhetligt koncept. Vi skulle alla ha ett enhetligt agerande i praktik och formalia samt ha regelbundna gemensamma diskussioner för att möjliggöra detta. Efter 2½ år kan referensgruppen konstatera att stadsdelarna brister på vissa punkter, vilket vi vill lyfta både i strategigruppen och i stadsdelarna om vi ska ha möjlighet att gå vidare i projektet och därmed få med andra fastighetsägare. Se bifogade dokument.

Referensgruppen på [Bostadsbyn] Per Albin.
(Försättsblad till regelutskick till stadsdelarna, mars 2005)

I ett utkast till reglerna som referensgruppen tog fram exemplifierades några av dessa ”upplevda” problem (se s. 212). Det handlade främst om att ”strama upp” hur stadsdelarna valde ut hyresgäster. Därför poängterades vikten av att detta skulle ske ”i samråd” med byns föreståndare. Den diskussion som jag tidigare fört kring utsorterade målgrupper hade också att göra med att

referensgruppen ansåg att stadsdelarna kom att använda Bostadsbyn som ett akutboende – Bostadsbyn fick inte användas som hotell. Att felanvända Bostadsbyn som ett akutboende låg i linje med referensgruppens kritik mot stadsdelarna där gruppen menade att vissa stadsdelar ”placerar fel klienter”. En representant från socialtjänsten ansåg att ”socialtjänsten måste placera rätt” och att ”vi ska inte vara proppen, därför är vi noga med vem vi placerar” (fältanteckningar från referensgruppsmöte, juni 2005).

Återigen poängterades att barn inte fick placeras i Bostadsbyn Per Albin, utan det var personer som ”genomgått behandling alt. är på väg från ett problematiskt förflutet” som Bostadsbyn var till för. Vidare framgick att ”ett erbjudande” om en lägenhet ingick för dem som hade bott i byn. Bakgrunden till denna formulering var att det fanns några hyresgäster som hade tackat nej till de övergångslägenheter som de hade erbjudits efter Bostadsbyn och att det hade uppstått en diskussion i referensgruppen om vilka krav hyresgästen hade rätt att ställa (Knutagård 2006a). I referensgruppens utkast var det fortfarande tillåtet att dricka alkohol om hyresgästen inte uppvisade några ”missbruksproblem”. En intressant formulering är: ”Om man ej uppfyller de kriterier som är uppsatta för att bo i Bostadsbyn Per Albin har man ej rätt att bo kvar. Detta för att bibehålla flödet.” Detta innebär att det var ”flödet” som var det viktigaste. Det var dock inte vilket flöde som helst, utan det flöde som ansågs gälla för Bostadsbyn. Som vi tidigare sett innebar detta att akutplaceringar inte accepterades, eftersom det fanns en tanke med att dessa personers prognos inte bedömts i tillräckligt stor utsträckning. Flödet skulle snarare ses mot bakgrund av hyresgästens prognos som måste sammanfalla med boendetiden i byn, där hyresgästen efter byn blev erbjuden en övergångslägenhet. Ett optimalt flöde innebär att boendetiden var tidsbestämd och kortvarig, men den fick varken vara för kort eller för lång.

Efter att reglerna behandlats av strategigruppen kom formuleringarna att särskilt i ett avseende förändras markant (se s. 214). Strategigruppen ställde sig bakom referensgruppens förslag, men ville ha ”lite språkliga förändringar” (e-postmeddelande från bostadssamordnaren, november 2005). Efter strategigruppens omformulering kom nu Bostadsbyn att bli ett ”drogfritt andrahandsboende”, med vilket avsågs förbud att använda både alkohol och narkotiska preparat. Enligt båda dokumenten var Bostadsbyn i första hand inriktad på ”missbrukare” och i andra hand på personer ”med ett problematiskt förflutet”. Båda skrivelserna innehöll också krav om att ”avtala bort” sekretessen för att ”underlätta klientens möjlighet till ett framtida eget boende”. En

Regler för bostadsbyn Per Albin

Inflyttning av ny hyresgäst skall ske i samråd med [föreståndare]. [Föreståndaren] informerar MKB.

Utflyttning skall ske i samförstånd med [föreståndaren].

Husdjur är tillåtet, dock ej kamphundar.

Rätt målgrupp är viktigt. Per Albin är ett koncept och ska därför ej användas som hotell.

Förtydligande av målgruppen; vuxna utan hemmavarande barn och som genomgått behandling alt. är på väg från ett problematiskt förflutet.

I samband med kontraktskrivning skall också besittningsrätten samt sekretessen avtalas bort.

Hemförsäkring är ett krav och skall sökas i samband med kontraktskrivning.

Besiktning/tillsyn av varje lägenhet skall ske 1 gång per månad av [föreståndare].

Vid dokumenterad frånvaro mer än 2 månader (vid ex långa fängelsestraff) skall tillhörigheterna magasineras av hyresgästen själv och lägenheten hyras ut. Om inga klagomål i boendet föreligger återfår ordinarie hyresgäst sitt kontrakt vid återkomsten.

Vid inflyttning skall utredning och avbetalningsplan avseende hyresgästens hyresskuld hos MKB göras upp av kontaktperson på aktuell stadsdel, vilka även har ansvar för att följa upp densamma.

Om skulden ej är reglerad trots skött avbetalningsplan, då det är dags för eget kontrakt, har samtliga stadsdelar förbundit sig att reglera återstående skuld. Detta skall förberedas på stadsdelarna vid inflyttning.

I konceptet ingår ett erbjudande av lägenhet efter vistelsen på Per Albin.

Om lägenheten sköts under ett år från inflyttningsdatumet så övergår kontraktet på hyresgästen. Om det i enstaka fall går snabbare är detta endast en bonus.

Intag av alkoholhaltiga drycker är tillåtet i rimliga mängder för de personer som ej har missbruksproblem relaterade till alkohol.

Om man ej uppfyller de kriterier som är uppsatta för att bo i bostadsbyn Per Albin har man ej rätt att bo kvar. Detta för att bibehålla flödet.

Källa: utkast regler för Bostadsbyn Per Albin, mars 2005.

annan trolig förklaring var att det också skulle underlätta myndigheternas arbete. Det är dock intressant att det i formuleringen om sekretess talades om ”klienten” och inte ”hyresgästen”. Kategorin ”klient” är enligt Jenkins (2000, s. 18) en generisk social kategori som skapas i det byråkratiska systemet (se även Collmann 1981). Även om hyresgästerna på Bostadsbyn Per Albin ses som ”hyresgäster” lånas även den yttre kategorin ”klient” in och tillsammans med inre kategorier konstrueras målgruppen (jfr Tilly 2000, s. 71).

I slutet av projekttiden beslutades det alltså att Bostadsbyn skulle vara ett alkohol- och drogfritt boende. Bakgrunden till detta kan förklaras med att ett större utbyte etablerades mellan ett behandlingshem för missbrukare och Bostadsbyn. Under en period gick en chef från socialtjänsten över till behandlingshemmet för en tillfällig anställning som chef för institutionen. Under denna tid kom fler personer att överföras till Bostadsbyn efter avslutad behandling än tidigare (Knutagård 2006a). I och med detta är Bostadsbyn i nuläget (årsskiftet 2008/2009) till för ensamstående personer och par som är alkohol- och drogfria samtidigt som det inte får finnas några barn boende i byn. Konstruktionen av målgruppen är intressant, då den frångår de ”erfarenheter” som socialtjänsten har av att det är ”bra med en blandning av ensamstående och familjer”. Vad är det då som gör att ”kategoriblandningen” inte längre anses vara bra, trots att det enligt socialtjänsten tidigare har visat sig vara bra? Svaret hör ihop med två faktorer. För det första handlar det om att målgruppen under Bostadsbyns projekttid allt mer anpassades efter referensgruppens önskemål på Per Albin. Den tidigare blandade målgruppen behövdes inte längre, eftersom socialtjänsten kanske hade lyckats ”bygga in” en s.k. kultur i boendeformen som enligt tjänstemännen syftade till, när den väl var etablerad, att göra det möjligt att ta emot hyresgäster med en mer omfattande problembild. Den empiriskt mest tydliga anledningen har att göra med gränser. Tydliga gränser är viktiga i det organiserade arbetet. Tydliga gränser minskar risken för att ”felplaceringar” görs. Tydliga gränser innebär därmed att det blir lättare att både placera ”rätt” kategori på rätt plats och att bedöma när en överträdelse har skett. Genom att förbjuda placeringar av barn i byn blir gränsen total.

Jag vill i detta sammanhang föreslå begreppet *rendering* som ett analytiskt verktyg för att förstå denna kategoriformation. Begreppet rendering skall förstås utifrån den betydelse begreppet har i samband med att en datorgenererad bild skapas eller framställs. Rendering innebär i överförd betydelse att yttre inlånade kategorier sammanfogas med inre kategorier, där nya

Regler för Bostadsbyn Per Albin

Boendeformen

Per Albin är ett kommungemensamt drogfritt andrahandsboende. Efter ett års fungerande boende blir man aktuell för övergångsboende i lägenhet hos MKB eller annan fastighetsägare.

Målgruppen

Män och kvinnor utan hemmavarande barn som genomgått behandling alternativt är på väg från ett problematiskt förflutet.

Personal

SDF Södra Innerstaden är huvudman för Per Albin och ansvarar för personal och administration. En person, som representerar socialtjänsten i samtliga stadsdelar i Malmö, arbetar på Per Albin. Dennes uppgift är att se till att boendet fungerar för hyresgäst och hyresvärd samt att vara en länk mellan MKB, stadsdelarna och hyresgästerna. Stadsdelarna skall ha regelbundna kontakter med personalen på Per Albin.

Förutsättning för boende

Drogfrihet

Per Albin är ett drogfritt boende. Alla former av bruk och missbruk är förbjudna. Personer som har underhållsbehandling eller medicinerar enligt föreskrift av läkare undantas under förutsättning att de sköter sin medicinering.

Hemförsäkring

Alla som bor på Per Albin skall ha hemförsäkring vid inflyttningen (se policy Malmö stad bostadsfrågor).

Tillsyn

Den som bor på Per Albin skall ha regelbunden och anpassad tillsyn från sin stadsdel. Tillsyn skall också utföras av personalen på Per Albin minst en gång per månad.

Besittningsrätt

Vid inflyttning på Per Albin görs avsteg från besittningsrätten. Detta ombesörjs av Lägenhetsenheten.

Sekretess

Den boende skall lämna samtycke till att stadsdelens socialtjänst ska kunna lämna nödvändig information om den enskilde till personal på Per Albin och Lägenhetsenheten. Samtycket skall även gälla att nödvändig information får lämnas till fastighetsägare för att underlätta klientens möjlighet till ett framtida eget boende.

Boendemöten

Alla boende ska delta på Per Albins boendemöten.

Källa: strategigruppens förslag av regler för Bostadsbyn Per Albin, november 2005.

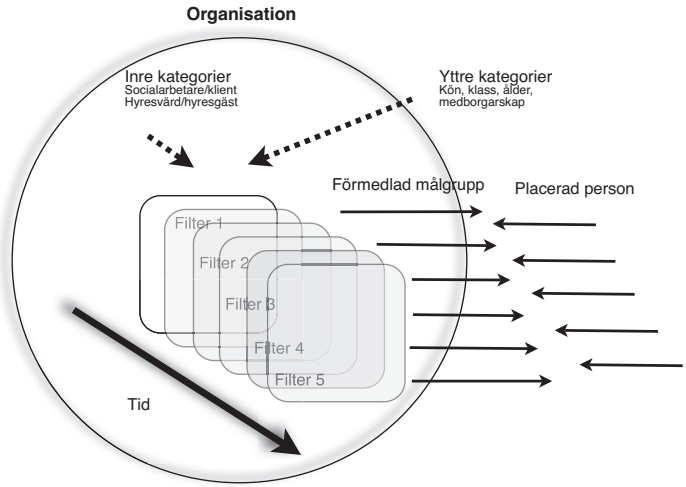

Figur 8. Renderingsprocessen i en organisation.

nyanser och filter läggs på (figur 8). Renderingsprocessen medför att den ursprungliga kategorin omvandlas till en ny institutionellt skapad kategori. Kategorierna skapas således inte isolerat i organisationerna utan renderingen sker institutionellt i förhållande till organisationens omgivning (jfr Jenkins 2008, s. 170). Rendering är ett ytterligare element i organisationens översättning och redigering av yttre kategorier (jfr Czarniawska & Joerges 1996, s. 23; Sahlin-Andersson 1996; Johansson 2006). Skillnaden mellan rendering och dessa övriga ”redigeringsverktyg” är att renderingen fokuserar på tidens betydelse. Renderingen skall förstås i likhet med hur exempelvis en sekvens av en videofilm efter redigering renderas till sin nya skepnad. Detta är något som – trots datorkraft och bra programvara – tar tid.

Liknande förutsättningar gäller för kategorier som renderas i ett organisatoriskt sammanhang. Yttre inlånade kategorier sammanfogas med inre skapade kategorier som under renderingen kalibreras utifrån omgivningens krav och de inre strukturernas förväntningar (jfr Tilly 2000, s. 88). Rendering innebär således en brygga mellan yttre inlånade kategorier och organisationens inre kategorier. På grund av att renderingen tar tid kommer det att finnas konkurrerande berättelser som parallellt kommer till uttryck. När en kategori renderas görs detta i syfte att visa upp den för omgivningen. Den kategori som organisationen renderar fram kommer således att under tiden ligga i fel fas i förhållande till omgivningens syn på boendeformens målgrupp.

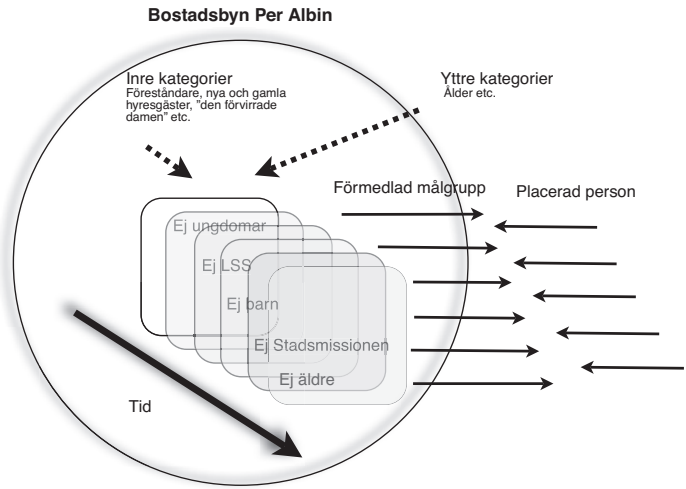

Figur 9. Renderingsprocessen i Bostadsbyn Per Albin.

När det gäller Bostadsbyn Per Albin var exempelvis barnfamiljer välkomna under boendeformens första år, men kom därefter att uteslutas ur kategoriseringen av målgruppen (figur 9). När omgivningen och boendeformen är ur fas innebär detta att personer kommer att placeras i boendealternativet som de ansvariga för boendet inte längre anser passar in. När det gäller Bostadsbyn ter sig den yttre inlånade kategorin ålder som särskilt relevant när denna kategori sammanförs med de inre. Ålderskategorin är en viktig del i de filter som lades på den initiala målgruppen.

Jag vill understryka att en renderad kategori inte per definition medför att det också är denna som kommer att placeras. Det finns ett tydligt glapp mellan önskad målgrupp och placerade hyresgäster. Det kan tänkas att en organisations maktposition beroende på expertis och andra resurser påverkar i vilken mån organisationen kan bestämma vem som skall inkluderas respektive exkluderas. En tendens är att ju lägre ner ett boendealternativ positioneras i trappan, desto mindre möjligheter har organisationen att vara utestängande. Ett förändrat ekonomiskt läge kan dock även för exempelvis ett väletablerat och välrenommerat behandlingshem innebära att målgruppen vidgas för att ”få ekonomi” i verksamheten.

DEL

III

Förklaringar

Introduktion till del 3

I DENNA TREDJE DEL av avhandlingen är förklaringar det verktyg som jag använder för att analysera hur intervjupersonerna på olika sätt förklarar, resonerar och berättar om hemlösheten i Malmö. Jag har tidigare i avhandlingen pekat på hur hemlöshetsarbetet präglades av de organisationsförändringar som tog form i början av 1990-talet och som innebar att det fanns färdigstöpta principer och rutiner för hur arbetet skulle utföras. I empiriredovisningens första del behandlade jag även några av de platser som befinner sig utanför kommunens organiserade arbete men som är en del av stadens dynamik. Ur denna analys kom begreppet läge att få en viktig betydelse, då dess innebörd kan relateras till en fysisk plats, ett tidsmässigt läge och individers position i förhållande till andra individer. Läget kan därigenom synliggöra såväl en maktrelation som ett samtalsläge – om det som det är möjligt att tala om.

Jag belyste också i del 2 hur såväl målgrupper som boendealternativ kom att kategoriseras samt hur dessa målgrupper matchas med olika boendealternativ. Denna matchning organiseras i en boendetrappa som visar sig vara föränderlig, där synen på var boendealternativen skall placeras i trappan kunde förändras och förflyttas mellan och inom boendetrappans olika steg. Rendering används för att belysa kategoriers förändring, och innebär att ett boendealternativs målgrupp förändras genom att filter läggs på kategorin som över tid skapar nya versioner av målgruppen.

Tidigare i avhandlingen har även intervjupersonernas förklaringar om det sociala arbetets praktik synliggjorts. Det är en fördjupad analys av de förklaringar som kommit till uttryck i empirin som följande kapitel handlar om. Förklaringarna har ibland en moralisk dimension, exempelvis om en handling ses som ”rätt” eller ”fel”. Förklaringarna syftar också till att i vissa situationer legitimera en handling, händelse eller liknande (Järvinen 2005, s. 31). Ibland får de karaktären av ”accounts” (Scott & Lyman 1968), det vill säga att intervjupersonerna antingen ursäktar eller rättfärdigar något. Dessa

förklaringar faller tillbaka på det som Scott och Lyman (1968) mer i förbifarten skriver om i sin artikel: ”organisationer förser systematiskt sina medlemmar med accounts i olika situationer” (s. 54). Det exempel som de tar upp handlar just om byråkratins regelverk där en tjänsteman som förklarar att beslutet grundar sig på organisationens regler oftast ursäktas, eftersom det är allmänt känt att organisationer har regler som anställda måste följa. En paradox i sammanhanget – som Evans och Harris (2004) har pekat på – är att ju fler regler organisationer skapar, desto större handlingsutrymme har tjänstemännen. Att tjänstemän emellertid inte alltid följer organisationens regelverk har bland annat belysts av Lipsky (1980), men det kan användas som en ursäkt till varför tjänstemän gör som de gör och som inom rimlighetens gränser kan accepteras av de som berörs. Forskningen om accounts har i stor utsträckning studerat individers strategier för att ursäkta eller rättfärdiga en handling som de själva har utfört. Det finns en del studier som har undersökt förklaringar som har en tydligare organisatorisk förankring (Wagner 1980; Pestello 1991). Jean Harvey (1995) har bland annat analyserat s.k. institutionella ursäkter (*institutional apologies*). Dessa ges av en organisations företrädare för att ursäkta en handling som av andra uppfattas som orätt och som gjorts längre tillbaka i tiden och där den som ger ursäkten inte själv var inblandad. Ett aktuellt exempel i Sverige är kraven på upprättelse från de människor som ansåg sig ha varit utsatta för övergrepp inom den sociala barnavårdens institutioner under åren 1950–1980.

En liknande diskussion förs av Eric Silva (2007) utifrån hur företrädare offentligt försvarar användningen av symboler och namn (”Redskins”) som refererar till ursprungsbefolkningen och som av andra uppfattas som stigmatiserande. Silvas poäng är att verksamheten är organisatoriskt förankrad och kommer att fortleva till dess företrädare upphör med verksamheten. Silva menar också att i dessa omtvistade praktiker finns det ett brett stöd för verksamheten. En president kan exempelvis försvara en militär invasion av ett annat land och få ett brett stöd för denna handling även om det också kan leda till en omfattande kritik. Det finns dock handlingar som bryter kraftigt mot normerna i ett samhälle och som är omöjliga att få stöd för (exempelvis våldtäkt och mord), även om förövare själva kan se på ett mord eller en våldtäkt som något som kan rättfärdigas – och få stöd för gärningen från den egna gruppen.

Jag kommer först att belysa en förklaring som återkommer och som förlägger problemet till en mer övergripande strukturell nivå. Förklaringen

handlar om hur bostadsmarknaden påverkar socialtjänstens arbete och finns med som ett tydligt mönster i mitt material. Det mest framträdande mönstret är dock förklaringar som utgår ifrån ett individ- eller grupperspektiv. Utifrån mitt sätt att analysera materialet kan vi se att tjänstemännen ofta förklarar behovet av en insats med hänvisning till klientens individuella bekymmer eller dennes kategoriella tillhörighet. De följande kapitlen kommer därför att åter beröra socialtjänstens administration av ett socialt problem genom att kategoriseringar synliggörs i de förklaringar som tjänstemännen lägger fram. Jag vill i detta sammanhang passa på att återknyta till Joel Bests (2003, s. 63) resonemang om att förklaringar och anspråk inte enbart har en diskursiv förankring – att de enbart existerar i språket – utan att de både är en produkt av och påverkar den sociala världen. De kan med andra ord inte existera oberoende av denna. Detta kan tyckas vara något av en truism – en självklar slutsats – men påpekandet syftar till att visa att om förklaringarna enbart ges en diskursiv räckvidd riskerar dessa att bli instängda i en språklig verklighetshorisont vars innebörd inte får några reella återverkningar.

Både det tidsmässiga och platsspecifika läget kommer också att framträda som centrala komponenter i analysen av socialarbetarnas förklaringar.

KAPITEL 10

Förutsättning och läge

I DETTA KAPITEL tar jag upp de förklaringar som tjänstemännen ger och som hänvisar tillbaka till läget på bostadsmarknaden, framför allt när det gäller bristen på lediga hyreslägenheter. Utifrån förutsättningarna på bostadsmarknaden berättar intervjupersonerna om att detta har medfört att socialtjänsten får hantera en bredare målgrupp. I kapitlet belyser jag även hur socialarbetarna resonerar kring hur denna vidare målgrupp förhåller sig till det som intervjupersonerna kallar för socialtjänstens ”traditionella” målgrupp och en ”liten skara” hemlösa som mer eller mindre är helt utestängda från kommunens boendealternativ. I slutet av kapitlet berörs hur intervjupersonerna förklarar på vilket sätt klientkategorier matchas med boendealternativ.

”För få lägenheter”

En återkommande förklaring som intervjupersonerna ger till hemlöshetens omfattning och svårigheterna att ta sig in på bostadsmarknaden är att det ”finns för få lägenheter”. En chef inom socialtjänsten menade att ”[…] det stora problemet [är] att det finns för få bostäder eller för få lägenheter. Hade vi haft lägenheter så hade det inte alls varit så stor bostadslöshet”. Bostadssamordnaren i Malmö stad berättade att konsekvensen av att det byggs för få hyreslägenheter är att det kommer att vara svårt att komma in på bostadsmarknaden. I oktober 2003 förklarade han:

> [D]et har varit ett antal år då man i princip inte har byggt några hyreslägenheter, det har byggts en del bostadsrätter men det lättar väl framöver. Det finns ju planering för byggande av hyreslägenheter, sådana projekt är på gång. Det kommer att ta ett antal år då det kommer att vara svårt att komma in på bostadsmarknaden. (Bostadssamordnare)

Ett oppositionsråd instämde i denna förklaring och menade att bostadsbyggandet inte hade hängt med den ökade inflyttningen till staden och att hyresvärdarna också ställde högre krav på sina hyresgäster.

> [D]et vi står inför är att det flyttar in allt fler människor till Malmö, det flyttar in folk i snabbare takt än vad det byggs. Så är det och då blir det dom människorna som inte har referenser på bostadsmarknaden, dom som inte har tagit sig in i karriären som, alltså boendekarriär, som klarar sig sämst. Som det har krävts allt mer, alltifrån borgen, [---] och det krävs att kommunen ska stå för kontraktet första månader[na], olika sätt att ta sig in genom nålsögat. Och det tycker jag är en otäck syn. Då höjer man ribban för alla och då är där en hel del som har svårt att hänga med i det. Någonstans så måste man få en chans till, det är [ett] orimligt hårt straff att bli utan bostad, det är värre än fängelsestraff och annat man kan döma folk till. (Oppositionsråd [v])

Det ansvariga kommunalrådet ansåg för sin del, att ”socialtjänsten har ju fått ta en hel del av dom här smällarna på grund av att man har för lite bostäder att man bygger för lite. Bygger för lite hyresrätter”. Att socialtjänsten har fått ta över ansvaret för de människor som inte kommer in på bostadsmarknaden försätter socialtjänsten och dess tjänstemän i en svår situation:

> Socialförvaltningen kan inte bygga, vi får inte bygga lägenheter. Utan det är politikernas yttersta ansvar, tycker jag. Att se till att man får en hållbar bostadspolitik. Faktiskt, det byggs, det gör det i Malmö och man bygger för den kategorin som man måste ha in i Malmö, skattebetalare som kan ha råd att betala skatt. Man vill nog ha in fler av den typen. Men man får inte glömma bort dom som är svaga, dom måste också ha någonting. (Bostadssekreterare)

I ovanstående uttalande synliggörs bostadsmarknadens segregering genom att de lägenheter som byggs i Malmö huvudsakligen är avsedda för höginkomsttagare och socialt välanpassade som staden vill skall söka sig till Malmö. Detta kan förklara att det byggs lägenheter i Västra hamnen och andra områden som skall svara mot bilden av det ”nya Malmö”. Detta är samtidigt en förklaring till varför det inte uppförs lägenheter i Rosengård och i andra miljonprogramsområden.

När bostadssekreterarna resonerade kring insatser för olika målgrupper som de kom i kontakt med menade de att ”en bättre bostadsmarknad hade ju kunnat lösa det”. En bättre bostadsmarknad hade gjort det möjligt för människor att lättare komma in på bostadsmarknaden, samtidigt hade ett snabbare bostadsbyggande medfört att ”man sluppit att bygga upp [Bostadsbyn] Per Albin, man hade sluppit att bygga upp Mosippan, man hade sluppit att bygga upp Gulmåran” (bostadssekreterare). Den organisatoriska apparat som etablerats i Malmö blir enligt bostadssekreterarnas resonemang en konsekvens av situationen på bostadsmarknaden. Hade bostadsmarknaden varit annorlunda hade de sluppit att bygga kategoriboenden.

”Slippa” relaterar till ”måste”. Det finns alltså ett underliggande tvång bakom önskemålet om att slippa. Situationen tvingar fram dessa lösningar, om situationen hade varit annorlunda hade dessa lösningar inte varit önskvärda. Bostadssekreteraren kan sägas ursäkta utbyggnaden av kategoriboenden med att det byggs för lite lägenheter. I och med att bostadssekreteraren använde sig av formuleringen sluppit kan vi tolka bostadssekreterarens berättelse som att kategoriboenden är en icke önskvärd lösning. Scott och Lyman (1968, s. 47) menar att just *accounts* används för att ursäkta något som uppfattas som *untoward* – icke önskvärt. För bostadssekreterarens del innebär ursäkten att bostadssekreteraren frånskrev sig ansvaret för utbyggnaden av kategoriboenden, men ”erkände” att lösningen var olämplig eller icke önskvärd. Resonemanget hänvisar tillbaka till att socialtjänsten inte kan bygga bostäder, utan att det är andra aktörer som måste göra detta. Ursäkten förlägger därmed ansvaret på politikerna vars ickehållbara bostadspolitik leder till behovet av andra lösningsalternativ. Denna förklaring får en kausal innebörd i bemärkelsen att om orsaken – att det byggs för lite – ändras så blir effekten att kategoriboenden inte kommer att (behöva) byggas, det vill säga om A så B (Antaki 1994, s. 2).

I början av undersökningsperioden fanns ett återkommande tema bland politiker och tjänstemän samt i medier kring flyttkedjor som en framtida möjlighet att komma till rätta med bostadslöshetsproblemet i Malmö (kapitel 4). Antagandet gick ut på att de som flyttade till de nya, dyrare bostäderna i Västra hamnen eller Bunkeflo skulle lämna efter sig tomma lägenheter som andra hushåll kunde ”ta över”. På så vis skulle det ske en omfördelning av hushåll och en ökad tillgång på hyresrätter. ”Man kan säga att bygger man nya bostäder, så är det ju alltid så att där blir andra bostäder lediga någon annanstans. Så det genererar ju lediga bostäder någon annanstans” (kom-

munalråd).[1] Mot slutet av undersökningsperioden hade förväntningarna om flyttkedjornas påstådda genererande effekter kommit på skam. De erfarenheter som nu framfördes handlade istället om risken för en ”infarkt” på bostadsmarknaden. En chef vid fastighetskontoret berättade:

> Vi står inför en risk för en infarkt på hemlöshetsfronten och det gäller de som inte har några sociala problem kan man säga. Vi har alltså nu så många, förra året [2006] ökade Malmö med 5 000 invånare. Av dem så var 2 000 danskar, de lämnade inga flyttkedjor. Det var ytterligare [---] 1 500 som kom från länder som Irak eller där i närheten, men företrädesvis Irak och så resten var då lite annat, va. Men en hel del från östsidan också, från före detta östsidan också va, Polen, Estland och Lettland. Och de lämnade inte heller några flyttkedjor. (Chef, fastighetskontoret)

I tjänstemännens förklaringar fanns en tro på att ett ökat bostadsbyggande mer eller mindre automatiskt skulle innebära att det blev lättare för människor att komma in på bostadsmarknaden och på så vis minska socialtjänstens arbetsbörda. Tron på att lägenheter kan fördelas genom marknadsmekanismer fritar både staden och hyresvärdarna från ansvar. Detta skapar en känsla av maktlöshet eftersom den plan som de arbetar efter inte visar sig hållbar då förutsättningarna förändras. Att eventuellt tillämpa en annan fördelningsprincip än de fria marknadskrafterna kom sällan till uttryck i mina intervjuer, men i några fall hänvisade bostadssekreterare till att vissa klienter skulle ha en fördel om det existerade en kommunal bostadsförmedling. En av bostadssekreterarna framhöll: ”För honom skulle han kanske ha haft mer hjälp av en bostadsförmedling” och ”det kom en massa människor också som inte var socialtjänstens traditionella grupp då som skulle kunna ha gått till en bostadsförmedling”. En annan bostadssekreterare resonerade om hur bostadsmarknaden har avreglerats:

---

1 En analogi som Enid Gauldie (1974) pekar på är ett historiskt återkommande mönster om tilltron till flyttkedjor som ett sätt att lösa bostadsproblemet för dem som befinner sig längst ner på bostadstrappan. Hon menar även att ”existensen av ett slumområde förnedrar inte bara de som bor där utan också de som tolererar det. Vi måste söka förstå de ekonomiska och sociala orsaker som har lärt samhället att tolerera slumboende för en andel av befolkningen, en andel som fluktuerar men inte försvinner” (s. 16).

> Jag hade en viss syn på det här med företagsamhet, att den bör kanske vara fri i vissa områden typ bostadsbyggandet och så, ”varför ska kommunen ha ensamrätt?” och så, ingen konkurrens och hyrorna går inte ner. Men helt plötsligt när man ser på det hur det är nu, så är man ju, är man ju djupt förvånad att man låter det gå så långt. Att släppa marknaden så pass fri. (Bostadssekreterare)

Att det finns för få lediga bostäder var intervjupersonernas förklaring till varför socialtjänsten befann sig i en situation där man tvingades arbeta med grupper som egentligen inte tillhörde socialtjänstens bord. Istället för att lägga resurserna på socialtjänstens ”traditionella” målgrupp, gick mycket tid åt till att arbeta med denna ”vidare målgrupp” som ”bara […] saknar bostad”, framhöll en chef inom socialtjänsten. Hur ser då denna ”vidare” målgrupp ut jämfört med vad socialtjänsten definierar som sin ”traditionella” målgrupp?

En ”traditionell” och en ”vidare” målgrupp

Den traditionella målgruppen utgörs, enligt en chef, av en grupp ”som vi alltid har haft inom socialtjänsten”. Denna grupp består av ”samma gubbar och gummor som har varit genom åren […] och dom super och dom knarkar”. En tjänsteman beskriver gruppen som ”[…] en sådan här hemlöshetsgrupp bestående av udda personer, psykiskt störda eller sjuka, missbrukare som ju har haft, tror jag, konstant har haft svårt att få bostad, eller det kan ha varierat lite grann. Dom finns ju med i botten” (tjänsteman). En annan chef inom socialtjänsten specificerade gruppen ytterligare:

> Det är ju dels dom som är våra, om man säger, socialtjänstens traditionella målgrupper. Det är personer då som har missbruksproblem, eller personer som på grund av sitt missbruk har blivit avhysta på grund av störande beteende […] Och vi har ju personer med psykiska funktionshinder som har förlorat sitt boende också för att dom inte har kunnat sköta sitt boende. Där handlar det oftast om att lägenheterna blir en sanitär olägenhet och sen också störningar och att dom dessutom kanske inte klarar av att sköta sin ekonomi. (Chef, socialtjänsten)

Socialarbetarnas förklaringar till varför socialtjänstens traditionella målgrupp har svårt att få bostad låg till grund för att socialarbetarna ansåg att målgruppen behövde andra insatser än ett eget lägenhetskontrakt. Till den ”vidare” målgruppen som socialtjänsten arbetar med specificeras några kategorier som tillkommit under 2000-talets början. Chefen berättade:

> Sedan har det kommit nya grupper under dom här sista åren som inte var aktuella hos oss alls tidigare. Det är mer personer som på grund av ekonomiska svårigheter, kanske dels att man har hyresskulder, men som har väldigt svårt då att få tillbaka sitt boende och […] där fastighetsägarna är väldigt noga när dom liksom prövar om dom ser att dom har upprepade skulder så har dom svårt att få ett eget kontrakt. Vid skilsmässor, blir man ju också, kan man ju bli aktuell här om man dessutom har någon anmärkning. Och det är ju grupper som inte alls har varit aktuella tidigare. Sen är det ju också ungdomar, men dom är ju inte aktuella här på det sättet, men det ser vi ju på statistiken, vi får ju signaler på att det är ungdomar som inte har borgenärer som också har svårt att få lägenheter, så att gruppen ser ju väldigt olika ut. (Chef, socialtjänsten)

Utifrån citatet ovan förmedlas bilden av en heterogen målgrupp. Vi kan även se hur den kommunala statistiken om hemlöshetens omfattning och karaktär har bidragit till att mejsla fram nya kategorier av hemlösa, vilket har fått konsekvenser i socialtjänstens dagliga arbete. Även om antalet inte syntes i stadsdelens egen hemlöshetsstatistik kom de planerade insatserna att lyfta fram ungdomar som en grupp som var i behov av särskilda åtgärder. Att en ny och vidare målgrupp tillkommit förklarades med hänvisning till hyresvärdarnas hårdare krav på hyresgästerna. En annan ny grupp som intervjupersonerna berättade om var ”dom som inte har ett svenskt medborgarskap”:

> […] det är nya grupper som har kommit, även det här med etnicitet. En stor del av dom som inte har ett svenskt medborgarskap, oftast är det ju så att dom inte har fått en förankring då på bostadsmarknaden, dom har kommit till Sverige, dom uppbär försörjningsstöd eller introduktionsersättning, men får inte tillräckliga referenser för att få ett eget boende. (Chef, socialtjänsten)

För denna nya grupp var det främst två problem som gjorde att gruppen inte kom in på den ordinarie bostadsmarknaden och istället blev socialtjänstens målgrupp. Dels beskrevs de sakna förankring på bostadsmarknaden, dels saknade gruppen nödvändiga referenser för att få en egen lägenhet. En annan chef menade att till de nya grupperna hörde stora barnfamiljer och barnfamiljer med invandrarbakgrund som inte var ”försvenskade”:

> Dels är det stora barnfamiljer och barnfamiljer och framför allt är det barnfamiljer med invandrarbakgrund. [---] inte bara att dom kommit hit här och är andra generations, utan för dom är försvenskade så att säga, utan vad jag menar det är dom som kommer från, som har introduktionsbidrag och dom här EBO:s som har trott att dom har kunnat bo i andra hand och som sen inte lyckas och som inte kan språket. Det är det som är deras stora bromskloss att dom inte kan komma vidare. (Chef, socialtjänsten)

I likhet med hur den traditionella målgruppen specificerades som främst ensamstående personer som socialtjänsten ”alltid har haft”, lyftes även en grupp barnfamiljer fram som exempel på en grupp som funnits i ”alla tider”, nämligen ”svenska barnfamiljer”:

> Och sedan är det, när det gäller svenska barnfamiljer, så är där några, där är naturligtvis enstaka, men det är sådana barnfamiljer som vi hade haft, som vi har haft i alla tider inom socialtjänsten. Jag ska inte säga lågbegåvade, det kanske är elakt, men lite snudd på lågbegåvade. Dom som alltid har funnits. Var det på landet förr så var det sådana som bodde ute på, ja, och då fungerade, men nu fungerar det inte att ha sju katter och [att ha kvar] julgranen till maj till exempel, som det faktiskt är och gammal mat och matrester och man bryr sig inte om […] att där är lite insekter och flugor och där luktar vidrigt, man går inte ut med soporna och. Alltså, det funkar inte idag när man bor i lägenhet. Det funkade när man bodde på landet, i ett eget litet hus. Det var ingen som brydde sig att man gick in med skor och det luktade och stank, men det funkar inte idag i detta samhälle. (Chef, socialtjänsten)

Det var flera markörer som chefen pekade på i sin utsaga för att underbygga sin argumentering som exempel på att familjernas beteende inte fungerade i dagens samhälle. När dessa markörer läggs på varandra framträder bilden av familjer vars beteende ses som en anomali i relation till det ”normala”.

Dorothy Smith (1978) menar att proceduren där en individ definieras som exempelvis ”psykiskt sjuk” grundar sig på att såväl varje enskilt avvikande beteende som den sammantagna avvikelsebeskrivningen läggs fram som bevis för definitionens trovärdighet.

I diskussionerna om de traditionella målgrupperna och den nya hemlösheten fanns också en dramaturgi i berättelserna om de som Ingrid Sahlin (1996) kallar för ”skurkar” och ”stackare”. En bostadssekreterare berättade om skillnaden mellan ”invandrare” och de ”som skiter i det”:

> Jag tänker framför allt på våra invandrargrupper som kommit hit. Invandrare, inga skulder, inget missbruk. Man kan säga dom som är socioekonomiskt svaga, det är dom, va. Sen har vi i våra lägenheter, det får man inte sticka under stolen med, folk som ska betala hyra som inte gör det. Som skiter i det, va. Dom finns också. Men någonstans så har man även då ett människovärde, men det är ju jättesvårt. Men många invandrare som absolut inte har skulder eller missbruk, utan är just invandrare och därför har man det svårt. Varför ska dom bo i en social övergångslägenhet? Dom kunde lika bra bott i en annan lägenhet. Sen så kan man säga att man kan tycka att dom bör söka lägenhet utanför Malmö, det tycker jag. Om man har ett bostadsproblem och där man inte har bostäder, där man har ett bostadsproblem så är det för mig normalt att söka utanför, det tycker jag. (Bostadssekreterare)

I bostadssekreterarens berättelse varvas kategorierna om vartannat, där ”skurkarna” är de som bör betala sin hyra men som ”skiter i det”. ”Stackarna” är de invandrare som är socioekonomiskt svaga och som inte har några andra problem än att de saknar en bostad. Två viktiga faktorer särskiljer de senare från skurkarna och det är att de ”absolut inte har skulder eller missbruk”. När det absoluta ändras till ett möjligtvis, eller ett mindre säkert svar blir gränsen mot den andra kategorin allt otydligare. Samtidigt som de ses som stackare utifrån sin omöjliga situation menade bostadssekreteraren att en möjlighet för att komma tillrätta med bostadssituationen skulle vara att söka sig till andra kommuner. Det vore dessutom ”normalt” att göra det enligt tjänstemännens synsätt. Invandrare som inte kan få en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden blir därför, trots avsaknaden av andra bekymmer, ett problem för socialtjänsten så länge de bor kvar i Malmö. Detta synsätt är dock uttryck för en mer allmän tendens i samhället att arbetslösa i allmänhet och flyktingar och nyanlända invandrare i synnerhet skall bosätta sig på de

platser där det finns arbete och lediga bostäder. Det efterfrågas således en rörlighet inom hemlöshetskategorin samtidigt som det har funnits en rädsla för denna hotfulla mobilitet, där samhällets respons har varit att reglera och kontrollera den (Petersson 1983; Lundgren 2003).

I diskussionen om de målgrupper som socialtjänsten arbetar med framgår att yttre kategorier ”lånas in” och förstärker bilden av de olika målgrupperna som tjänstemännen beskriver. Parallellt med detta blir de mer kategoriella, mer preciserade, men avspeglar även socialarbetarnas erfarenheter av klientarbetet. Vi kan här se att yttre kategorier som exempelvis ”missbrukare”, ”psykiskt sjuka” och ”invandrare” lånas in från hyresvärdars uppfattning om att hyresgästerna ”inte betalar hyran”, ”störningar”, ”upprepade skulder”, ”sanitär olägenhet”. Dessa yttre kategorier mixas sedan med specifika problemgrupper.

”En liten skara”

Förutom socialtjänstens traditionella målgrupp och en nytillkommen grupp som egentligen skulle kunna få lägenheter på den ordinarie bostadsmarknaden ”om” bostadsmarknaden varit annorlunda, fanns en liten skara klienter för vilka – enligt socialarbetarna – det var mycket svårt att få fram lämpliga insatser. En chef inom socialtjänsten berättade att:

> Alltså, det finns ju en liten skara, den har alltid funnits, det finns ju dom här personerna, jag kan inte säga hur många dom är, men här kanske vi har mellan tre till fem stycken, tre till sju stycken som får ett boende, övergångslägenhet, och som inte klarar det boendet och som får ett boende på härbärge, eller på våra dygnsboende och som är väldigt våldsamma och hotfulla och som givetvis är inne i en aktiv kriminalitet och ett väldigt aktivt missbruk förmodligen och som sedan blir avhysta ifrån härbärget också. Den gruppen är klart ett problem, hur vi ska hantera dom, men det handlar om att försöka motivera till missbruksbehandling. Samverkan med psykiatrin också för det är väl en grupp som har dubbeldiagnos, både ett väldigt aktivt missbruk och en psykisk störning. (Chef, socialtjänsten)

Den kategori som chefen beskrev var en grupp personer som hade fått ett boende i en övergångslägenhet, men som ”inte klarar det”. Kategorin hade således fått sina chanser, men ”misslyckats”. Återigen handlade det om en

kategori som i alla tider alltid har existerat (jfr Pomerantz 1986). Att de alltid har funnits medför att de alltid kommer att finnas. Det var frågan om klienter som tack vare att alla typer av befintliga insatser hade prövats och misslyckats numera sågs som ”hopplösa fall”, som ”extrema fall”, och som dessutom hade avhysts från härbärget. Här handlar det om att ackumulera problem som till slut leder fram till kategorin ”dubbeldiagnos” som ges en innebörd som innehåller mer än summan av de adderade problembeskrivningarna. Börjesson, Palmblad och Wahl (2005) menar att kategorin dubbeldiagnos blir ”ett kvalitativt nytt tillstånd/problem – gruppen får en särposition i förhållande till både de psykiskt störda och de missbrukande” (s. 140).

Intervjupersonernas förklaringar kan sammanfattningsvis ses mot bakgrund av bristen på hyresbostäder på bostadsmarknaden, där socialtjänsten poängterar att man inte kan bygga egna bostäder utan hänvisar till att det krävs politiska beslut och mindre krav från hyresvärdarna. Att ett ökat bostadsbyggande skulle leda till att socialtjänstens klienter mer direkt skulle kunna få tillträde till den ordinarie bostadsmarknaden är en rimlig slutsats med tanke på bostadsmarknadens cykliska förändringar. Men det som talar mot ett mer direkt tillträde är den sekundära bostadsmarknadens etablering som sedan 1980-talet har inneburit att vägen till den ordinarie bostadsmarknaden går via socialtjänsten.

Innebörden av förklaringarna är också att situationen på bostadsmarknaden har medfört att nya grupper har kommit att falla under socialtjänstens ansvar. Även om intervjupersonerna anser att socialtjänsten inte kan bygga fastigheter, så kan man beställa ”bostäder”. I kapitel 6 visar jag att de bostäder som socialtjänsten beställt utgörs av särskilda boendeformer förutom den ständiga efterfrågan på övergångslägenheter. Det framgick också att när kommunens stadsfastigheter byggde flerfamiljshuset Hejaren, kom detta att användas som ett genomgångsboende i stället för att hyras ut som övergångslägenheter. Detta innebär att lägenheterna inte kan övertas av hyresgästerna, utan de måste flytta för att kunna få ett eget förstahandskontrakt.

En organisation för matchning

En av de chefer som jag intervjuade berättade för mig att deras arbetssätt i dag delvis påminde om hur man tidigare arbetade, men att arbetsformerna hade formaliserats. En anledning till detta var att ansvaret för ett beslut, vare

sig det uppfattas som positivt eller negativt av klienten, inte skulle ligga på enskilda tjänstemän utan på hela arbetsgruppen. Chefen berättade att:

> […] vi [har] en sittning i veckan varje torsdag förmiddag där vi diskuterar, både utredare och tillsynare, så att vi gemensamt fattar dom besluten, vem ska ut, vem ska in, när är det dags och var är det lämpligast för att det ska bli en så bra matchning som möjligt och att alla ska vara med på vad som gäller från dag ett och vem som gör vad. Och det har varit bra för dom kan gå in och säga till mig ”kan du vara med här nu för att den han vägrar att ta det, fatta det, eller att ta emot det beslutet” och då vet jag att hela gruppen står bakom detta. Och vi sitter och vi vänder och vrider för innan blev det ju, för det är lätt annars när det inte finns så många lägenheter och väldigt många klienter att det blir godtyckligt. Den som går mest till bostadssekreteraren och är trevligast mot bostadssekreteraren, att det är den klienten som får lägenheten. (Chef, socialtjänsten)

Vid mötena i stadsdelens boendeenhet bestämdes vilka klienter som skulle flytta in i ett boende, vilka som skulle flytta ut och ”var det är lämpligast” att placera dem. En klientkategori matchades således med en boendeform. För bostadssekreterarna blev även torsdagsmötena en möjlighet att hänvisa tillbaka sina förklaringar och argument för ett visst beslut på organisationen. Förklaringarna blev institutionellt förankrade och skapades i organisationen. Det handlar också om det som Börjesson och Palmblad (2008) skriver: ”[a]tt komma fram till en gemensam bedömning tycks göra beslut mer försvarbara än enskilda individers åsikter” (s. 48). När socialtjänstens aktörer skall bedöma vilka åtgärder som skall vidtas för personer som saknar bostad sker det genom förhandling. Det sker både en tradering av berättelser om klienter och en förhandling om deras inbördes behov och prioritering. Följande utdrag ur en intervju med tre socialarbetare på Mosippan kan sägas belysa traderingens problematik, men även som exempel på att socialarbetarna såg sin situation som omöjlig, då deras arbetsbeskrivning gjorde det omöjligt för dem att fullgöra ett fullgott socialt arbete.

> Socialarbetare 1: […] sen dom familjerna vi har, dom har allihop kört relationerna med olika socialsekreterare på byråerna. Snacket går om dom här familjerna. Jag vet när jag fick dom, jag fick presentationer ut av socialsekreterarna och dom skulle göra ett rollspel ut av vilka familjerna var. Vilket kan

vara lite lustigt, men det kan också vara lite skrämmande att man försöker förmedla vidare den här negativa synen. […] Det tycker jag är skrämmande och det kommer dom [socialsekreterarna] aldrig att ta upp hur personalens syn på dom här klienterna bidrar till fortsatt utsatthet.

Socialarbetare 3: Ja, och sedan tycker jag, som sagt, att dom är körda lite överallt, va. Dom har ju kört sig själva hos alla hyresvärdar, för dom har provat så många och nu finns det ingen hyresvärd som tar emot dom. Dom har kört sig hos socialen, för där, som [Socialarbetare 1] säger, där har man dom ”up here”, man har kört ungarna på skolan för skolgången har inte fungerat någonstans. Kronofogdemyndigheten har redan ett sånt berg av skulder att man aldrig kan bli skuldfri vad man än gör. Man har aldrig jobbat eller gått i skolan ordentligt. Det är ingenting som fungerar ordentligt. För att om man åtminstone hela tiden hade haft ett arbete att referera till, men dom här människorna har inget gott att referera till. För allting är liksom slut, ingen har något bra att säga om dom längre för när till och med socialbyrån tycker liksom uh … (Socialarbetare, Mosippan)

Familjernas historia överfördes i denna beskrivning till socialarbetarna genom rollspel för att visa hur familjerna ”är”. Det fanns troligtvis ett samspel mellan socialsekreterarnas argumentation om att klienterna var ”körda” och klienternas situation. Intervjuutdraget visar den ambivalens som framträder i empirin kring synen på klienterna där de understundom kunde beskrivas i negativa ordalag samtidigt som beskrivningarna av klienterna ansågs bidra till deras utsatta position. Oavsett vilka ”faktiska omständigheter” som fanns kring klienterna menade socialarbetaren att presentationerna av familjerna medförde att socialsekreterarnas (inom förvaltningen) negativa syn på familjerna på så vis traderades vidare till socialarbetarna på Mosippan. Kategorin överfördes således från ett sammanhang till ett annat och ”lånades in” av socialarbetarna på Mosippan, vilket fick konsekvenser för den bild som socialarbetarna kom att presentera kring vad som är en Mosippanfamilj. De familjer som socialarbetarna pratade om hade enligt dem själva ”kört sig själva överallt”. För socialtjänstens del innebar detta att alla möjliga lösningar redan hade prövats. De personer som ”ingen har något bra att säga om” blev därigenom ”hopplösa fall”. Det fanns inte längre något alternativ än att ta till en ”sista utväg”, i det här fallet Mosippan (jfr Emerson 1981). Socialarbetarna förklarade med en ironisk ton att:

> Socialarbetare 1: Så får man då en underbar idé och hittar en lösning att ja, vi samlar dom här 24 familjerna i ett getto och så försöker vi utföra ett socialt arbete där ute.
>
> Socialarbetare 2: Men utan samtal.
>
> Socialarbetare 1: Men, jippie, vi fick ett projekt, vi har tre stycken [socialarbetare], men vi ska inte ha några behandlingssamtal.

Familjerna på Mosippan sågs alltså som ”körda” på bostadsmarknaden och som hopplösa fall. Den hopplösa situation som familjerna befann sig i präglade även de socialarbetare som arbetade på en sista utpost. Socialarbetarna gav uttryck för att de hade placerats i ett sammanhang där de inte kunde bedriva ett fullgott arbete. För socialarbetarnas del blev de ”skälens fångar”. De var inte främst fängslade av sina egna skäl, utan på grund av de skäl som gavs av andra tjänstemän inom socialtjänsten. Det fanns med andra ord en dynamik i förklaringarna där socialarbetaren inte var ensam om att konstruera bilden av familjerna som ”körda”, utan andra tjänstemän var ”medkonstruktörer” (Czarniawska 2004, s. 5). Ahrne och Papakostas (2002) menar att:

> Organisationer behöver inte vara fängelser och människor är inte fångar i sina organisationer. [---] Även om man inte är inlåst är man inte heller fri att komma och gå precis när man känner för det. Organisering ökar människor[s] handlingsförmåga, men skapar samtidigt starka begränsningar i handlingsfrihet. (s. 33)

De ambitioner som socialarbetarna gav uttryck för i början av sitt arbete på Mosippan kom gradvis att läggas på hyllan i takt med att direktiven från högre instans i organisationen minskade socialarbetarnas handlingsfrihet genom att det klargjordes att de inte fick ha behandlingssamtal med Mosippanfamiljerna. Deras främsta uppgift blev att sköta praktiska spörsmål, exempelvis frågor kring posthantering, nerskräpning, barnens skolgång och skötseln av tvättstugan. Socialarbetarna upplevde att deras roll mer kunde karaktäriseras som vaktmästare än socialarbetare (Knutagård 2006a, s. 53). Detta resonemang kan jämföras med Järvinens (2001) begrepp ”institutionaliserad uppgivenhet”, vilket innebär att ”behandlingsbara” klientkategorier inordnas i behandlingsinstitutioner medan ”ej behandlingsbara” hänvisas till hemlöshetsinstitutioner vars funktion är tak över huvudet utan behand-

lingsambitioner (s. 126). Vi kan se hur socialarbetarna efterfrågade ”behandlingsbara” klienter, men tilldelades ”hopplösa fall” då Mosippan ansågs vara en sista utpost.

Kategoriseringen av hemlösa sker ofta under förhandling både inom organisationen och mellan olika typer av verksamheter utanför organisationen. Detta illustrerar den renderingsprocess som jag lyfte fram i kapitel 9. Renderingen sker genom att filter och nyanser läggs på, vilket över tid frambringar en ny version av kategorin som därefter kommuniceras. I denna process lånas yttre kategorier in, vilka förstärker internt definierade problemkategorier (jfr Tilly 2000, s. 86–87). Vi har även sett hur kategoriseringar av klienter överförs från socialsekreterare till socialarbetare genom att berättelser om klienternas problemhistoria traderas. När detta sker är det internt skapade kategorier som lånas in för att användas i ett nytt sammanhang. Socialsekreterarna som arbetar på socialbyrån överför således sina kategorier på boendeformen genom att socialarbetarna tar emot den internt skapade kategorin ”Mosippanfamilj”. På så vis lånas yttre kategorier in som både är ”yttre” utifrån Tillys definition, det vill säga att de inte kan tillskrivas en given organisation, och ”yttre” i betydelsen yttre inlånade kategorier som är skapade inom en organisation. Det som ter sig signifikativt för de familjer som ses som hopplösa fall och för vilka bara sista utposten återstår är att förhandlingarna har upphört. Detta riskerar att ”fängsla” familjerna i en kategori genom att deras möjlighet till förändring upphör.

KAPITEL 11

Förklaringar om platsens läge

FÖREGÅENDE KAPITEL BEHANDLADE hur läget på bostadsmarknaden och socialtjänstens ansvar för en vidare, bredare målgrupp lyftes fram som delförklaringar till hemlöshetens omfattning i Malmö. När bostadssekreterarna möter klienter som söker hjälp med sin utsatta bostadssituation måste tjänstemännen bedöma vilka möjliga åtgärder som står till buds utifrån den hjälpsökandes situation och i förhållande till de tillgängliga boendealternativ som finns. Forskning om socialarbetares bedömningar har visat att de i mindre utsträckning baseras på vetenskaplig kunskap (Dellgran & Höjer 2003; Bergmark et al. 2008). Istället förefaller andra faktorer ha betydelse för vilken kunskap som socialarbetaren använder och som tenderar att bestå av socialarbetarens egna erfarenheter och förvärvad kunskap i förhållande till kollegor (Wallander 2008, s. 22). Valet av åtgärder tenderar också, enligt Oscarsson (2000, s. 96), att inom missbrukarvården ske på grundval av historiska mönster, ekonomiska begränsningar och av behandlingstrender. En faktor som Claes Levin (2008) lyfter fram och som han ser som grundläggande är att socialarbetarnas beslut påverkas av ”en direkt eller indirekt reaktion från omgivningen över ett tillstånd som inte är acceptabelt och som anses störa den etablerade ordningen” (s. 93). Detta är också något som har visat sig i mitt material – att mediernas makt är en viktig komponent. Det mest tydliga exemplet var den mediestrategi som tillämpades när redaktionen för *Uppdrag granskning* skulle göra ett reportage om Mosippan. Men det var också mediernas belysning som delvis låg till grund för kommunens vilja att från början låta Bostadsbyn Per Albin vara till för ”uteliggarna”, då denna grupp hade blivit medialt uppmärksammad.

I detta kapitel kommer jag först att beskriva bostadssekreterarnas val av åtgärder utifrån vinjettstudien. För det andra analyserar jag behovet av en sista utpost. Slutligen belyser jag hur intervjupersonerna resonerar kring

olika boendealternativ. Detta berör dels att boendeformerna inte får hålla för hög standard, dels boendealternativens läge – dess position i boendetrappan och dess inbördes förhållande.

En ”första ingång”

Utifrån vinjettstudien redogör jag i det följande för vilken ”första” insats som bostadssekreterarna i Malmö avsåg att tillämpa i de olika vinjettfallen. Jag beskriver vinjettfallen kort nedan, men de återfinns i sin helhet i bilaga 1. Jag presenterar enbart de åtta intervjuade bostadssekreterarnas insatser och har uteslutit representanten från MKB, då det i detta sammanhang handlar om hur socialtjänstens tjänstemän agerar utifrån vissa förutsättningar. De intervjuade bostadssekreterarna representerar sju av Malmös tio stadsdelar. Från en av de stadsdelar som har en hög andel hemlösa enligt den kommunala statistiken intervjuades två bostadssekreterare.

En viktig kritik mot vinjetter är att de utgörs av fiktiva fallbeskrivningar och därigenom måste frågan ställas i vilken mån resultat från en vinjettstudie kan översättas till de faktiska bedömningar som bostadssekreterarna gör i deras vardagliga arbete (Wallander 2008). Det som jag menar talar för vinjettmetoden och som ger stöd för översättningen av svaren från intervjuerna till ”faktiska” bedömningar är hur bostadssekreterarna utifrån vinjettfallen hänvisar tillbaka till ”faktiska” ärenden. Det kan vara uttalanden som: ”Det är ett vanligt problem vi har [---] alltså en av dom vi har på X-gatan, han den här unga killen”; ”Det här är verkligen vardag för mig”; ”Vi har haft en klient förra veckan här, jag blev nästan rädd när du läste upp det”; ”Vi har en sjuttonåring nu på gång”.

Två områden som bostadssekreterarna resonerade kring utifrån vinjetterna var för det första om personen (klienten) i vinjetten tillhörde stadsdelen. Bostadssekreterarna frågade sig: ”är det vår klient?” Det andra området rör de olika vinjetternas nätverk. Samtliga bostadssekreterare sade att de alltid frågade klienterna om hur deras nätverk såg ut och om det fanns resurser som skulle kunna användas istället för att de fick insatser från socialtjänsten.

Om vinjettfallen Paavo, Maria, Jessica och Krister

Paavo har vid flera tillfällen varit på behandlingshem på grund av alkoholproblem och har blivit av med flera försöks- och träningslägenheter på grund av återfall. De senaste åren har han omväxlande sovit på härbärge och hos kompisar. Under den senaste veckan har han sovit ute. När det gäller Paavo bedömer samtliga bostadssekreterare att han bör anvisas en härbärgesplats (tabell 11). De härbärgen som bostadssekreterarna föreslår är främst Vallhem eller Beijers hus, men avgörande är om det finns någon ledig plats. Därför hänvisas Paavo av bostadssekreterare vid fyra stadsdelar till Stadsmissionens

Tabell 11. Bostadssekreterares (BS) första åtgärd utifrån vinjettfallen Paavo, Maria, Jessica och Krister.

	Paavo	**Maria**	**Jessica**	**Krister**
BS1	Härbärge	Reglera hyresskuld	Jourlägenhet	Härbärge
BS2	Härbärge	Reglera hyresskuld	Skydds-lägenhet	Härbärge
BS3	Härbärge	Reglera hyresskuld	Kvinno-lägenhet	Härbärge
BS4	Härbärge	Reglera hyresskuld	Övergångs-lägenhet	Härbärge
BS5	Härbärge	Reglera hyresskuld	Skyddat boende	Härbärge
BS6	Härbärge	Reglera hyresskuld	Skyddat boende	KRIS/Här-bärge
BS7	Härbärge	Reglera hyresskuld	Ta över kontrakt på egen lgh.	Härbärge
BS8	Härbärge	Reglera hyresskuld	Ta över kontrakt på egen lgh.	KRIS/Här-bärge

nattjour, då deras härbärgesplatser på Vallhem och Beijers hus var fullbelagda vid intervjutillfället. När det gäller valet mellan Vallhem och Beijers hus handlar det främst om Paavos alkoholkonsumtion. Om han bedöms vara ”lite mer nykter” kan Beijers hus bli ett alternativ, men om han är inne i ett ”aktivt missbruk” är det Vallhem som gäller. En av bostadssekreterarna föreslår Beijers hus som ett alternativ på grund av Paavos ålder, då ”det är lite lugnare” på Beijers hus än Vallhem. I vinjettfallet Paavo är det således graden av nykterhet och personens ålder som får betydelse för vilket härbärge som förordas.

Maria är en 45-årig ensamstående mamma med tre hemmavarande barn. Hon har det senaste halvåret varit sjukskriven och har under sjukskrivningen haft svårt att klara av sina utgifter. Maria riskerar att vräkas, då hon ligger fyra månader efter med hyran. I Marias fall hänvisar bostadssekreterarna till barnperspektivet, och menar att de skulle försöka att få hyresskulden reglerad och upparbeta en betalningsplan med Maria så att hon skulle kunna bo kvar. I två stadsdelar menar man att även om de ville ”reglera skulden” trodde de att detta var svårt att få till stånd och att den ”realistiska” bedömningen var att Maria skulle bli vräkt och placerad på hotell. De övriga stadsdelarna skulle eventuellt också ta över kontraktet under ett år för att Maria därefter skulle kunna ta över kontraktet igen. Om hon nu blev vräkt skulle Maria placeras antingen på hotell eller i jourlägenhet eller annan typ av tillfälligt boende innan hon kunde få en annan lägenhet. Tack vare att Maria har hemmavarande barn blir ärendet prioriterat, men en avgörande faktor är också Marias privatekonomiska prioriteringar. Den prioriteringsordning som gäller är att hyran skall betalas före allt annat.

Att barn inte skall vräkas är ett av målen i regeringens strategi mot hemlöshet och utestängning på bostadsmarknaden (Socialdepartementet 2007). Vinjettstudien visar att socialtjänsten i praktiken har svårt att leva upp till denna målsättning. Detta är dock inte en situation som är förbehållen Malmö stad, utan barnfamiljer vräks i alla typer av kommuner (Socialstyrelsen 2008, s. 21). Än mer problematiskt blir det efter en vräkning, då detta försvårar inträdet till den ordinarie bostadsmarknaden (Nilsson & Flyghed 2004; se även Andersson & Swärd 2007). Det som dock inte uppmärksammas i vräkningsstatistiken är de avhysningar som sker inom boendetrappan, där barnfamiljer av olika skäl flyttas runt mellan olika lägenhetsboenden, hotell, vandrarhem och campingplatser.

Jessica är 35 år och arbetslös. Hon bor med sin sambo och deras tvåårige son i en trerumslägenhet som är skriven på dem båda. Jessica har under flera år blivit misshandlad och hotad till livet av sin sambo. Hon befinner sig just nu på kvinnojouren. Jessica bedöms vara ett komplicerat ärende av många anledningar, bland annat beroende på hur bostadssekreterarna bedömer Jessicas ”skyddsbehov”. Boendet är också problematiskt för vissa stadsdelar, då de enbart har tillgång till lägenheter i den egna stadsdelen. I dessa stadsdelar finns det ett samarbete med kvinnojourer i andra kommuner där Jessica skulle kunna erbjudas ett boende. Samtidigt måste socialtjänsten ta hänsyn till barnperspektivet vid bedömningen var barnen skall gå i skolan etc. Bostadssekreterarna förklarar även att de skulle försöka få Jessica att göra en polisanmälan, vilket är en förutsättning för att hon skall kunna ta över kontraktet på den lägenhet som hon och hennes partner har gemensamt. Bostadssekreterarna bedömer dock att detta i praktiken inte alltid är så lätt, varken att förmå Jessica att anmäla sin partner eller att hon skall kunna bo kvar i lägenheten utan att känna sig hotad. Därför kommer Jessica att erbjudas olika boendeformer beroende på vilket utbud som stadsdelen förfogar över. Det handlar främst om jourlägenheter och olika typer av skyddat boende. De faktorer som bostadssekreterarna tar med i bedömningen är således dels att Jessica har minderåriga barn, dels skyddsbehovet, dels hennes ”vilja” att bryta upp från sin relation med sambon.

Krister är 26 år och har aldrig haft en egen lägenhet. Han har tidigare bott hos sin mamma och olika kompisar. Han har vid flera tillfällen varit på behandlingshem på grund av sina missbruksproblem och avtjänar nu ett sex månaders fängelsestraff, men har ingenstans att bo när han skrivs ut. För Krister görs en liknande bedömning som i vinjettfallet Paavo. Detta beror på att ”dom knarkar ju hej vilt på kåkarna” och han måste vara ”dokumenterat drogfri” för att ett annat alternativ än härbärge skall bli aktuellt på sikt. Precis som med Paavo är det tillgången på platser som blir avgörande. Om inga platser är lediga på Vallhem eller Beijers hus hänvisas Krister till Stadsmissionens härbärge. Två bostadssekreterare föreslår att Krister erbjuds en plats i ett träningsboende i KRIS regi,[1] som ”erbjuder” en ”lägenhet med tillsyn och drogtester”. Avgörande är dock om Krister accepterar erbjudandet. Skulle Krister säga nej till KRIS hade han erbjudits en härbärgesplats och ”i värsta

1 KRIS (Kriminellas Revansch I Samhället) är enligt föreningens egen beskrivning en kamratförening för före detta missbrukare och kriminella (www.kris.a.se)

fall Stadsmissionen". I en stadsdel föreslår bostadssekreteraren en övergångslägenhet med stöd, eventuellt ett genomgångsboende i Bostadsbyn Per Albin, förutsatt att Krister är "drogfri". I annat fall är det en härbärgesplats som gäller också i denna stadsdel. I andra hand anses ett gruppboende vara ett lämpligt steg, därefter att placera Krister i ett boende för "färdigbehandlade" personer. En fördel som bostadssekreterarna lyfter fram med fallet Krister, men som också är till hans nackdel, är att han – tack vare att han aldrig har haft en egen lägenhet – inte har några hyresskulder. Hyresskulder är ett direkt hinder för att få tillträde till den ordinarie bostadsmarknaden, men att aldrig ha haft en lägenhet vid 26 års ålder gör att man blir misstänksam, enligt bostadssekreterarna.

Om vinjettfallen Taher, Mona och Kalle

Taher är 44 år och arbetslös sedan fyra år tillbaka. För drygt två år sedan skiljde han sig från sin fru. De har fyra barn tillsammans. Efter skilsmässan har frun bott kvar i lägenheten. Den kompis som han bor inneboende hos vill inte längre att han bor kvar. Taher bedöms generellt av bostadssekreterarna som en "ickeklient". Han tillhör inte socialtjänstens målgrupp, utan han har själv ansvar att skaffa en egen lägenhet. Bostadssekreterarna framhåller att "vi är ingen bostadsförmedling". Utifrån detta resonemang förklarar bostadssekreterarna att Taher hade varit behjälplig om det funnits en bostadsförmedling. I några stadsdelar hade bostadssekreterarna gett honom en lista över hyresvärdar som han skulle kunna ringa. Samtidigt berättar bostadssekreterare att detta ofta inte leder till att personen får en lägenhet, eftersom det inte finns några bostäder att få för denna grupp. Istället blir det snarare ett bevis för individens vilja att – som bostadssekreterarna uttrycker det – "visa framfötterna" och att göra "fotarbetet". I det tidigare nämnda projektet Bostadscentralen (kapitel 6), som syftade till att bistå hemlösa i deras försök att söka lägenhet, kom de projektansvariga fram till att de klienter som de kunnat hjälpa var de som personalen ansåg skulle ha klarat sig förhållandevis bra utan verksamhetens insatser (SOU 2001:95b, s. 338). Vid en uppföljning av 19 hemlösa visade det sig att ingen hade fått en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden (ibid.).

Bostadssekreterarna menar dock att om Taher kommer till socialtjänsten och söker hjälp akut, då han inte kan bo kvar hos vänner eller bekanta och inte har någonstans att ta vägen, skulle han erbjudas en härbärgesplats. I Tahers fall handlar det främst om en plats på Beijers hus, men i "värsta

fall" är det återigen Stadsmissionen som blir en tillfällig lösning. Taher kan, som jag tidigare påpekat, få en liten "skrubb" eller "garderob" om bostadssekreteraren har någon sådan att tillgå. En "skrubb" är en liten lägenhet som är för liten för att den skall kunna tilldelas en ensamstående förälder med barn. En av bostadssekreterarna säger att en liten lägenhet kan bli aktuell för Taher om barnen är små:

> [N]är vi gör bedömningen att barnen är alldeles för små för att träffas på stan, om dom är jättesmå, alltså nyfödda barn så har vi kunnat ordna en etta [så att] han kan ta emot dom småttingarna. Men är det större barn, så är det inga bekymmer, då kan dom träffas på stan eller var som helst. (Bostadssekreterare)

I och med att barnen inte bodde tillsammans med Taher kom han att främst bedömas som en ensamstående man. Cecilia Löfstrand (2005) fann ett

Tabell 12. Bostadssekreterares (BS) första åtgärd utifrån vinjettfallen Taher, Mona och Kalle.

	Taher	**Mona**	**Kalle**
BS1	Härbärge	Hemtjänst/ BoCentrum	Ungdomsboende
BS2	Härbärge	Bostöd	Ungdomsboende
BS3	Härbärge	Bostöd	Ungdomsboende
BS4	Härbärge	Bostöd, hemtjänst	Kollektiv
BS5	Härbärge	Härbärge	Gruppboende
BS6	"Skrubb"/Härbärge	Hyresrådgivning/ Härbärge	Hotell
BS7	Liten lgh. om små barn/Härbärge	Bostöd/LSS-boende	Jourfamilj
BS8	Härbärge	Sanera/Härbärge	Jourfamiljehem

liknande mönster i sin studie, där en pappa som bodde med sin son omdefinierades till en ensamstående man – för att han skulle kunna vräkas på grund av en hyresskuld – eftersom barnet kunde flytta hem till den frånskilda mamman.

Mona bor i en hyresrätt och har de senaste 20 åren varit förtidspensionerad på grund av psykisk sjukdom. Mona har många katter och är samlare. Grannarna klagar på att det luktar illa och på brandrisken. Mona riskerar att bli vräkt efter många varningar från hyresvärden. I vinjettfallet menar bostadssekreterarna att det är viktigt att försöka få Mona att bo kvar i lägenheten, eftersom det blir ännu svårare för tjänstemännen att hantera Monas situation om hon står på gatan med ”många katter” – ”då blir det problem”. För att Mona skall kunna bo kvar säger en bostadssekreterare: ”In med bostöd fort som fan. Samarbete med hemtjänst, hon kan inte tacka nej till detta, för gör hon det så blir hon vräkt”. Det är denna lösning med bostöd i kombination med hemtjänst och en sanering av lägenheten vid behov som bostadssekreterarna för fram. Det är dock inte alla bostadssekreterare som är lika övertygade om att det i praktiken skulle bli så. En bostadssekreterare förklarar: ”Det är [ett] förebyggande arbete som vi inte ägnar oss åt längre. [---] jag tror knappast att vi har resurser att gå in och hjälpa henne egentligen, utan då blir hon vräkt istället”. Om Mona blir vräkt kommer hon att bli hänvisad en härbärgesplats av flera stadsdelar, men även här finns undantag. I en stadsdel föreslås LSS-boende och i en annan en lägenhet på BoCentrum, ett ”träningsboende för kvinnor”.

Kalle är 17 år och bor med sin pappa. Kalle vill inte bo hos sin pappa som har missbruksproblem och har misshandlat honom vid flera tillfällen. Han vill inte heller bo hos sin mamma som också har missbruksproblem. Den senaste veckan har Kalle bott hos en kompis i dennes lägenhet. Kalle bedöms av bostadssekreterarna som tillhörande en ”prioriterad grupp”. Han är prioriterad på grund av sin ålder, att han går i skolan och att det i beskrivningen inte finns någon information om att han själv har något missbruk. Bostadssekreterarna försöker ordna ett ”ungdomsboende” till Kalle, eller någon form av kollektivt boende eller jourhem. I två av stadsdelarna är det dock fullt i alla gruppboenden, och därför kommer Kalle troligtvis att placeras på hotell. Däremot anses inte en härbärgesplats vara lämplig. En av bostadssekreterarna anser att ”dom ska i alla fall inte in på härbärgen i den åldern och sättas i det”. Det har dock framkommit tidigare i avhandlingen att ungdomar placeras på härbärgen på grund av att det inte finns några andra lediga platser.

Lillhem är en möjlighet som förs fram av en av bostadssekreterarna. Det är ett ”träningsboende för män”, men bostadssekreteraren framhåller att det för Kalles del är ”ett mindre bra alternativ”. Bostadssekreterarna förklarar att de måste ta till andra alternativ då det är fullt på de boendealternativ som de ”egentligen” föredrar. ”Nu är det fullt där, tyvärr”, så den alternativa lösningen blir en lösning ”i väntan på” att en annan plats skall bli ledig. Platsbristen blir ett legitimerande skäl för att exempelvis välja Lillhem, eftersom det under rådande omständigheter uppfattas som det ”bästa” alternativet (Emerson 1981). För att Kalle skall kunna få en egen lägenhet måste han ha fyllt 18 år för att själv kunna stå för kontraktet, men innan dess måste han gå igenom ett par steg på boendetrappan för att bostadssekreterarna skall kunna se ”hur han klarar sig”. En bostadssekreterare förklarar hur dessa steg skulle kunna se ut för Kalles del:

> Ja, i och med att han är så pass ung så får man börja med gruppboende för att se hur han klarar sig. Fixar han det, för det ska egentligen vara den trappstegsmodellen, härbärge eller någonting eller hotell och sen in i ett gruppboende och sen vidare till lägenhet om han sköter sig. Och det tar ju ett tag alltså. Ett år om han nu skulle få lägenhet, och säg om han sköter sig i gruppboende en sex till åtta månader, nästan två år. Ett och ett halvt till två år. (Bostadssekreterare)

Boendetrappans olika steg blir till ett sätt för bostadssekreterarna att söka bevis för klientens progression. Hur klienterna klarar sig skrivs in i personens behandlingshistorik som lever kvar i akter och i bostadssekreterarnas berättelser om klienten.

Det finns skillnader i hur de olika vinjetterna hanteras av bostadssekreterarna. Både Maria och Kalle tillhör prioriterade målgrupper inom socialtjänsten samtidigt som stadsdelens resurser blir avgörande för den hjälp som Maria och Kalle i realiteten kan få. För Paavo, Krister och Taher är dock alternativen ganska lika och de får generellt flytta runt enligt ett trappstegstänkande innan en egen bostad blir aktuell. Detsamma gäller de flesta vinjettfallen om de blir vräkta. I några stadsdelar menar man att det finns en stor sannolikhet för att både Mona och Maria blir vräkta, eftersom förebyggande arbete inte längre bedrivs i stadsdelen. Det är dock ofta tillfälliga lösningar som föreslås i väntan på andra alternativ. Även om åtgärdsförslagen ter sig likartade finns det en variation i valet av exempelvis härbärge som lösning.

Detta har att göra med hur bostadssekreteraren bedömer vinjettfallet, men framför allt på vilka lediga härbärgesplatser som finns.

Jag vill dock lyfta fram att det inte är någon deterministisk situation för utgången av de olika vinjettfallen. Under vissa förhållanden kan vägen till en egen lägenhet gå mycket snabbare. Vinjettstudien visar dock att härbärgesliknande boendeformer, eller i varje fall akuta boendelösningar, ofta blir en ”första lösning” snarare än en ”sista utväg” på grund av att det är ett enklare alternativ för bostadssekreterarna att erbjuda. Övriga insatser kräver tid och en bedömning från tjänstemännens sida om klientens ”prognos” är tillräckligt bra för att de skall våga satsa på dem eller inte. Akuta boendeformer är med andra ord lätta att ta till, men när tjänstemännen resonerar om dem handlar det ofta om att de ses som ”sista utvägar”.

Utifrån mitt material framträder ett mönster som jag kallar för den institutionella loopen. Med detta menar jag att en placering från tjänstemännens sida tenderar att generera nya steg för klienten i en tänkt boendetrappa. Det är en logik som återkommer i mitt material och som därigenom kan ses som institutionaliserad, eftersom det är ett handlingsmönster som tas för givet och som ses som det ”normala” förfaringssättet (jfr Scott & Davis 2007, s. 262). I figur 10 illustreras denna loop. En individ som befinner sig i positionen A skall därefter placeras vidare i positionen B. Den streckade linjen belyser att en sådan rörelse är möjlig och den anger den hypotetiska riktningen för individen. Efter att individen placerats i positionen A aktiveras den institutionella loopen som i stället flyttar individen vidare till A1 och eventuellt ytterligare positioner (A2, A3 etc.) innan individen åter är på väg mot positionen B. Låt mig här ge ett konkret exempel.

En bostadssekreterare beskriver vad hon anser vara problemet med vinjettfallet Paavo: ”Problemet är egentligen inte att han är bostadslös, utan problemet är att han har alkoholproblem. Och det måste han göra någonting åt först innan han kan bli tilltänkt att diskutera bostad.” Således måste Paavo utifrån denna logik först hantera sitt alkoholproblem innan en bostad kan komma på tal. Vilken typ av hjälp kan han då få under tiden? Bostadssekreteraren säger att de kan erbjuda honom ”akutboende, det är härbärge och hotell […] men när man väl får tak över huvudet och lite den här omsorgen, så brukar alkoholmissbruket minska också, så är det, va, men dom måste ändå ta tag i det för det är ett stort problem.” På grund av att han dricker skall alltså Paavo erbjudas ett akutboende, men här kommer nästa steg in i den institutionella loopen. Bostadssekreteraren menar nämligen – inte enbart

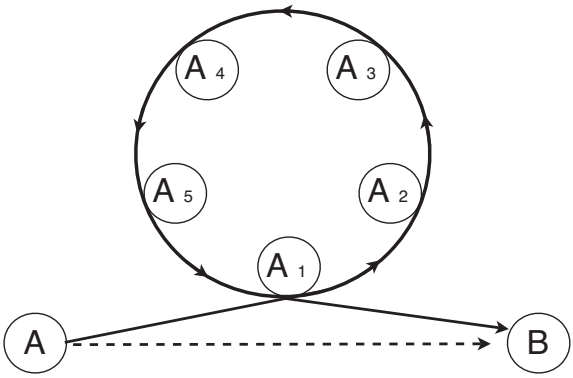

Figur 10. Den institutionella loopen.

utifrån vinjettfallet om Paavos situation – att det inte är alla som är färdiga att gå ut direkt till en egen lägenhet efter en tid på ett akutboende.

> Har man bott på härbärge och hotell under, alltså jag tror att det räcker att bo där ett år eller något sådant, så blir man liksom handikappad socialt, va, att klara av en lägenhet att klara av alla dom här bitarna. Och ju äldre man är, desto svårare är det. (Bostadssekreterare)

Paavo kan sägas tillhöra den målgrupp som socialtjänsten kopplar ihop med boendealternativet härbärge. Att Paavo behöver bo på härbärge förklaras och görs till en trovärdig bedömning i och med att det finns ett samband mellan tidigare insatser och Paavos återfall i missbruk (jfr Börjesson & Palmblad 2008, s. 51). Samtidigt framhålls härbärgesboendet som skadligt för de som tvingas bo där under en längre tid, vilket gör att de måste placeras i andra boendeformer för att ”lära sig bo”. Bostadssekreterarnas val av åtgärd visar att de också hänvisar flera av de andra vinjettfallen till ett härbärgesboende på grund av att andra alternativ inte finns att tillgå och att det för vissa klienter är det ”normala” första steget i trappan.

Den institutionella loopen verkar dock inte enbart utifrån ett härbärgesboende, utan kan också avse en person som i ett första skede har placerats på Bostadsbyn Per Albin. Därefter anses personen behöva bo i en övergångslägenhet, eftersom Bostadsbyn Per Albin omdefinierades till ett ”skyddat boende” (se kapitel 9).

Logiken kring den institutionella loopen kan därmed sägas genomsyra hela boendetrappan som lösningsstrategi. I och med att nya ”steg” tenderar att skapas kan boendetrappan fylla andra funktioner än att slussa hemlösa vidare till ett eget hyreskontrakt. Foucault (1980) hävdar att fängelsesystemets funktion att förändra kriminella till välanpassade medborgare utvecklades till ett mer eller mindre omedelbart ”misslyckande”. Foucault pekar på att fängelsesystemet medförde att kriminella blev ännu mer kriminella och att systemet skapade kriminella istället för att förändra dem till laglydiga medborgare (s. 40). Loopens yttersta konsekvens blir att permanenta hemlösheten, men också att reproducera boendetrappans logik om stegvis progression och trappstegens moraliska ordning.

Sista utposten och första ingången

I mitt empiriska material framträder ett tydligt tema om behovet av en ”sista utväg” (Emerson 1981). Dessa ”sista utvägar” kopplas ihop med specifika platser som blir till en ”sista utpost” för de kategorier som socialtjänstens aktörer bedömer har fått alla tänkbara insatser tidigare och där endast den sista utposten återstår. Förutom att det finns sista utposter använder sig socialtjänsten även av en s.k. första ingång. Precis som ”sista utvägen” får ”första ingången” en fysisk motsvarighet i en boendeform som jag kallar för den ”första utposten”. Den första utposten skall ses som en plats som ligger precis i gränslandet mellan den sekundära bostadsmarknaden och den reguljära bostadsmarknaden. Sista utposten är en plats som ligger i gränslandet mot gatan, den plats som socialtjänsten, enligt lagstiftningen, måste rädda sina klienter från. Mellan dessa utposter råder hybridiseringens logik. En del åtgärder får karaktären av såväl ett ”bistånd” som ”straff” beroende på vem som placeras var och när.

De sista utposterna kan legitimeras som ett nödvändigt ont om tjänstemännen ”inte har något annat alternativ” (chef, socialtjänsten), eller ”vad ska jag göra med den här, det finns ingenting, vi kan inte hitta någon lösning, vi har provat allt, ja, och då återstår det bara att ta dom med sig hem och det gör man ju inte” (bostadssekreterare). I utsagorna ligger en skillnad mellan de åtgärder som förordas. De sista utposterna är insatser som visserligen inte förordas, men som ändå kommer till användning för exempelvis familjer som är ”körda” överallt. Även om ett boendealternativ beskrivs som undermåligt kan det legitimeras genom att sägas vara det bästa tänkbara alternativet under

rådande omständigheter (Emerson 1981, s. 4). Utgångspunkten för beslutet om att välja en sista utpost är att andra lösningar skulle vara olämpliga, utifrån socialtjänstens synsätt, samt att ”allt annat” har prövats och misslyckats. I retoriken används argument som ”då bjuder man bara på ett nytt misslyckande” (härbärgesföreträdare). En av de intervjuade socialarbetarna berättade att:

> Ja, och sedan så tror jag framför allt att det ska rätt så mycket till för att en, hur ska jag säga, för det här är ju verkligen den sista utposten och detta är vad man verkligen inte kan ordna på något annat sätt vilket dom faktiskt flesta människor kan. Så att en svensk familj inte ska kunna ordna något annat […] är ju inte så vanligt förekommande och den här familjen som vi nu pratar om, det var ju en väldigt speciell familj dessutom, för dom hade ju arbete båda två och hade dessutom ett nätverk. Nu har ju kvinnan flyttat hem till sin svärmor. Så att hon hade till syvende och sist någonstans att ta vägen. (Socialarbetare, Mosippan)

I ovanstående citat diskuterade socialarbetaren Mosippan som en sista utpost och att det var ett boende för familjer som inte kunde ordna något själv. Socialarbetaren exemplifierade med en svensk familj som hade bott på Mosippan men sedan flyttat. Av socialarbetarens förklaring till flytten från Mosippan kan vi se hur familjen formuleras som en ”speciell familj”. Socialarbetaren särskiljde familjen från den kategori som Mossippan ansågs vara till för. I kategoriseringen av familjerna på Mosippan framgick att partikularisering var en lika viktig strategi, då den enskilda familjen skildes ut till att bli ett ”specialfall” som kunde lösa sin situation själv (jfr Billig 1996, s. 161). Familjen var ”speciell” eftersom man och hustru båda hade arbete och ett fungerande nätverk. På så vis var familjen inte en del av Mosippanfamiljerna, utan tillhörde en annan kategori. Partikulariseringen av individer hänger således ihop med kategoriseringen av en viss målgrupp. Sista utposter finns för olika kategorier. Ovanstående citat rörde hemlösa barnfamiljer och placering på Mosippan. Andra ”sista utposter” har byggts upp för att hantera andra klientkategorier. Några socialarbetare berättade följande om Gulmåran, ett boende för ensamstående:

> Socialarbetare 1: Och då får man också tänka att vilka är det som absolut inte kan ordna på något annat sätt? Ja, det är ju till exempel: vem skulle du inte ta in i ditt hem? Du skulle till exempel inte ta in någon som du vet är

jättepsykiskt sjuk, va, och samtidigt vet vi hur sjukvården fungerar. Missbrukarna dom blir inte heller insläppta till sina vänner och bekanta. Så det blir ju verkligen det värsta som kommer att bo där.

Socialarbetare 2: Och vi har två stycken som är bokade som är där nu som är utstraffade från alla härbärgen i stan.

Socialarbetare 3: Det tycker jag säger rätt mycket, utstraffade från härbärgen.

Enligt socialarbetarna hade vi här har att göra med en sista utpost. Det var ett boende vars gäster bestod av ”det värsta” tänkbara, som till och med hade blivit utstraffade från alla stadens härbärgen.

Vad är då konsekvenserna av att vara en sista utpost? Några socialarbetare på Mosippan diskuterade detta med mig och lyfte fram problemet med att om man arbetar på ett boende som ses som den sista utposten, så finns inga andra alternativ. De diskuterade även vilka möjliga konsekvenser som andra tänkbara alternativ skulle kunna få för deras eget arbete.

Socialarbetare 1: Samtidigt så får man tyvärr inte glömma att som situationen ser ut i dag, så är det ju så att även om vi nu hade kunnat presentera det på det viset och säga att du får bo här men du ska underkasta dig dom reglerna. Ja, om människorna inte gör det, vi har ingenstans att göra av dom. Jo, hotell och campingplatser, men det har vi ju inte råd till, va.

Socialarbetare 2: Jo, det är sant, det hade ändå hjälpt tror jag lite grann.

Socialarbetare 1: Det är klart att det hade hjälpt, men till syende och sist så hade det varit samma sak som det här med hyran, va, att du kan skita i att betala hyran för vi har ingenstans att dumpa människorna för nu har vi fått det till och med svart på vitt att Mosippan är sista utposten för barnfamiljer och man ska inte kunna bli vräkt härifrån. Det är bara två saker som kan vräka dig härifrån och det är om du utgör ett hot mot personalen eller om du utgör ett hot mot dom boende. Ingenting annat ska kunna vräka dig. Ja, det är möjligen om du slår sönder modulen och sådana grejer, men att du inte betalar hyran, det är ingenting, och att du är lite så, kastar sopor och stökar till, då är det vi som ska motivera till att du sköter dig bättre. Men du blir inte utkastad härifrån.

I socialarbetarnas diskussion kan vi se hur ekonomiska skäl ursäktar att alternativ som hotell och campingplatser inte används istället för Mosippan. När socialarbetarna argumenterade för behovet av en ”sista utpost” har det en lite annorlunda betydelse utifrån ett organisationsperspektiv. För socialarbetarna medförde insatsen att de inte hade någonstans att flytta de familjer som de ansåg misskötte sig, eftersom den sista utposten ur en insatssynpunkt var ”den sista möjliga åtgärden”. Det var enbart i mycket ”extrema fall” som det skulle gå att vräka någon från boendet. När socialarbetarna uttryckte vad en hyresgäst måste göra för att bli vräkt antydde de också vad som borde vara skäl för att vidta åtgärder från socialtjänstens sida. Socialarbetaren framhöll att ”kasta sopor och stöka till” och att ”inte betala hyran” inte var tillräckligt för att bli vräkt från Mosippan. Ur ett organisationsperspektiv gav socialarbetarna uttryck för att de – trots att de arbetade på en plats som beskrevs som en sista utpost – hade behov av andra ”sista utvägar” om de skulle kunna fortsätta att driva verksamheten. Uttrycket ”ingenstans att dumpa” för tanken till en önskan om att göra sig av med något eller någon. Det är ett negativt laddat uttryck som inte handlar om att finna en lösning för familjen som skall dumpas, utan snarare en lösning för organisationen för att bli av med familjen. Detta bör även ses mot bakgrund av att socialarbetarna uttrycker att de upplever att familjer dumpas på Mosippan som, enligt socialarbetarnas mening, inte borde ha flyttat dit överhuvud taget.

Representanter för socialtjänsten menade att det var vissa klienter som inte klarade av att bo, vilket legitimerade förekomsten av utposter som Mosippan. Även om socialtjänsten hade ambitionen, enligt socialsekreterarna, att upprätthålla en rimlig standard, upplevde de att deras klienter inte brydde sig om detta. En av de intervjuade cheferna förklarade:

> […] vi ska ändå försöka upprätthålla något så när standard trots att dom inte ens själv vill, dom som bor där. För lite så kan jag känna ibland att dom förstår inte sitt eget bästa. Dom vill gärna komma in i samhället samtidigt som dom inte vill, dom fördärvar och kissar på husen och ritar och klottrar och slår sönder och sabbar. (Chef, socialtjänsten)

På grund av att klienterna ”fördärvar och kissar på husen och ritar och klottrar och slår sönder och sabbar” blev detta, enligt chefen, ett uttryck för att klienterna inte ville komma in i samhället. Genom sina handlingar överträder klienterna det som uppfattas som ett normalt beteende. Tjänstemännens sätt

att resonera om klienterna tas till intäkt för att legitimera boendeformen. Anledningen till att familjerna placeras på Mosippan berodde på, enligt socialtjänsten, att de hade misskött sig i tidigare boenden.

> Jag vet inte, men jag vet att där är flera stycken som har, vissa utav våra zigenarfamiljer som bor både ute på Klaragatan och ute på Mosippan, ja, dom har vi ju haft här i dom senaste sex åren och det är kriminella verksamheter och vi har kört runt dom i övergångslägenheter och så har dom konkat kassaskåp i trappan och så vill inte MKB ha kvar dom för det. En massa så hela tiden och barnen kastar sten på rutor och vi har kört runt dom på olika hotell. Sen är där nytillkomna, men just nu kan jag inte komma ihåg var dom kan komma ifrån, men det är mycket så här att alla är släkt med alla. Och det är säkert så att dom har bott inneboende och dom bor, alltså dom bor på ett annat sätt än vad vi gör som svenskar, att det är okey för dom att bo väldigt trångt. Och man är hos varandra och vissa moduler dom är tomma hela dagarna på Mosippan och så är dom hos någon annan i någon annan övergångslägenhet. (Chef, socialtjänsten)

När tjänstemännen sökte ”sista utvägar” måste detta underbyggas med en behandlingshistorik kring klienten som dels visar att alla andra tänkbara alternativ har prövats tidigare, dels att dessa har misslyckats, dels att några andra alternativ inte är möjliga för denna kategori (Emerson 1981, s. 10–15). Men berättelsen innehöll också kulturella motiv som rättfärdigade en placering på den sista utposten: det ”är okey” för familjerna att bo trångt. En bostadssekreterare beskrev ”kvarboendet” som en målsättning i sig.

> Mosippan är också ett utmärkt projekt. Nu jobbar dom med väldigt tunga familjer och i varje arbete man än gör så måste man utgå ifrån vilka är förutsättningarna att lyckas. Och tittar man på dom tunga familjerna som man jobbar med ute på Mosippan och att man lyckas få dom att bo kvar, då har man kommit långt, det vill jag lova. Man lyckas få folk att bo kvar, man omhändertar inte deras barn och det är kanske den nivån man ska börja här, va. (Bostadssekreterare)

För bostadssekreteraren framstod Mosippan som ett ”utmärkt projekt”, eftersom socialarbetarna hade lyckats att få familjerna att bo kvar och barnen hade inte blivit omhändertagna av samhället. För socialarbetarna som arbetade

på Mosippan var emellertid ”kvarboendet” ett problem, då de själva önskade att kunna vräka familjer som de ansåg misskötte sig. Definitionen av ”sista utposten” är med andra ord beroende av var någonstans i organisationen argumenten emanerar. Talet om Mosippan och Bostadsbyn Per Albin skiljer sig åt, där den senare ses som en första ingång. Skillnaden ligger främst i målgruppens sammansättning.

> Skillnaderna, det är väl att där är, när det gäller Per Albin där är hopp för dom, det känns som det är mer hoppfullt […]. Det är personer som kommer att kunna, hade kunnat komma in på bostadsmarknaden och inlemmats och fungera, men för att få dom, romerna, det är jättetufft, nu, ja det vet du, vi ska försöka med dom här linkworkers,[2] samtidigt som man väl aldrig får ge upp det, för det handlar ju ändå om man tittar på kommande generationer att … ändå att man ändå räddar någon [ur] varje generation. Och man vill ju inte ha stora getton som bara är en enda stor kriminell, för då har den en tendens att växa och ta över. Rena maffian, så det är inte det man heller vill. Så det är väl skillnaden att det känns mer hoppfullt när jag tänker på Per Albin. Vägen är inte så lång. (Chef, socialtjänsten)

I socialtjänstens beskrivning särskiljs den första utposten från den sista. Första utposten och dess målgrupp beskrivs som en kategori för vilken det finns hopp och en plats att kunna komma vidare från. Sista utposten däremot, där beskrivs målgruppen ha en mycket lång väg att vandra för att komma vidare i boendekarriären och det är en plats som riskerar att bli ett ”getto”. Socialarbetarna kunde dock rättfärdiga Mosippan som boendeform, då de genom boendeformen ändå gör någonting som i förlängningen kanske ”räddar någon”. Särskiljandet belyser det bästa med den första utposten och det värsta tänkbara scenariot med den sista utposten (jfr Elias & Scotson 1999 [1994/1965]). En bostadssekreterare berättade om hur hon såg på skillnaderna mellan den kategori som bodde på Mosippan jämfört med den kategori som bodde i Bostadsbyn Per Albin.

2 Linkworker eller brobryggare är en benämning som användes i integrationsprojekt inom ramen för Storstadssatsningen. Dessa brobryggare skulle fungera som en länk, en mellanhand, mellan exempelvis barnfamiljer och skolan etc. (Ewert, Liedholm & Lindberg 2006). I detta fall handlar det om ett inlån av benämningen för en liknande funktion där personer med romsk bakgrund skulle agera som brobryggare mellan familjerna på Mosippan och myndighetsrepresentanter.

> Alltså på Per Albin, den största skillnaden tycker jag är ju att på Per Albin är det folk som är på väg och dom står på tröskeln till ett eget, dom skulle lika gärna kunna ha ett eget förstahandskontrakt nästan. På Mosippan är det tvärtom för där är det ju dom som absolut, som inte kan ha en lägenhet som har hamnat där ute. Och om dom någonsin kommer in igen, i vanliga lägenheter det vet jag inte. Jag tror vi har flyttat en familj där utifrån in i en egen lägenhet. Men anledningen att man hamnar på Mosippan det är att det inte fungerar någon annanstans. (Bostadssekreterare)

Bostadssekreteraren gav här uttryck för att skillnaden mellan boendeformerna och deras målgrupper var att på Bostadsbyn Per Albin fanns de som nästan kunde ”ha ett eget förstahandskontrakt”. Den kategori som placerades på Mosippan var till för familjer där ”det inte fungerar någon annanstans”. Relationen mellan sista och första utposten berodde således mycket på socialtjänstens bedömning av klientens prognos och det utbud av boendealternativ som fanns att tillgå. De klienter som placerades i Bostadsbyn hamnade där för att ”det finns möjlighet att komma vidare” medan i Mosippans fall ”då är det kört, allt annat är uttömt. Där placerar man när allt annat är uttömt, [i] Per Albin är det tvärtom, då är man nära” (chef, socialtjänsten).

Att placera en familj på Mosippan exemplifierar skillnaden om bostadssekreteraren ursäktar eller rättfärdigar sin handling. Om vederbörande ursäktar sin handling hänvisar han eller hon tillbaka på den organisation som tjänstemannen tillhör. Det är en av bostadssekreterarens arbetsuppgifter att placera familjer, men han eller hon kan se placeringen som felaktig ur exempelvis ett barnperspektiv. Bostadssekreteraren kan också rättfärdiga att barnfamiljen placerats där på grund av att föräldrarna inte betalt hyran och därför förtjänar att bo där.

Rättfärdigandet innebär ofta att bostadssekreterarna lägger över ansvaret på klienten och ibland får insatsen karaktären av ett ”straff” – en tydlig konsekvens för att markera att gränsen är nådd för socialtjänstens tålamod. När bostadssekreteraren ursäktar placeringen på Mosippan läggs ansvaret på organisationen. Bostadssekreteraren kan också rättfärdiga en boendeform som Mosippan genom att hävda att boendeformen egentligen är bra för klienten och dessutom ekonomiskt fördelaktig för organisationen. I kapitel 8 visar jag bland annat hur Mosippan fördes fram som ett bättre boende i förhållande till andra genomgångslägenheter, eftersom familjernas situation synliggjordes och att de fick tillgång till fler resurser. Detta visar även att hemlöshetsarbetet

är en omtvistad praktik där det både finns kritik mot, men även ett brett stöd för ett specifikt boendealternativ eller åtgärdssystem etc. (Silva 2007).

Scott & Lyman (1968) gör en analytisk distinktion mellan ursäkter och rättfärdiganden, en uppdelning som jag anser är ett användbart analytiskt verktyg. Jag vill betona att en och samma handling kan förklaras på flera olika sätt beroende på vem förklaringen riktas mot. Förklaringar bör förstås situationellt och relationellt. En ursäkt eller ett rättfärdigande kan alltså accepteras i en situation men inte i en annan (jfr Cresswell 1996). Gemensamt för förklaringar är att det är vem som säger vad till vem som gör en skillnad (Tilly 2006, s. 30). Det är oftast lättare att ifrågasätta en klients förklaringar än en socialsekreterares. Jon Wagner (1980) menar att det är välfärdsorganisationernas expertstatus som medför en större möjlighet att tillbakavisa kritik än klientens möjlighet att urskulda en försenad hyresinbetalning.

I min analys framträder ett mönster som belyser att en och samma handling samtidigt kan både rättfärdigas och ursäktas. Detta hänger samman med vilken situation som socialarbetaren argumenterar för vid valet av åtgärd. Socialarbetaren kan ursäkta en placering av en barnfamilj på Mosippan, då man menar att området inte är bra för barn att växa upp i samtidigt som boendet rättfärdigas på grund av att föräldrarna inte betalar hyran. Socialarbetaren kan också ursäkta placeringen med hänvisning till att han eller hon inte hade några andra alternativ, vilket i sin tur faller tillbaka på ett rättfärdigande utifrån att föräldrarna är ”körda” i förhållande till hyresvärdarna. Även om ursäkter och rättfärdiganden blir mer stringenta analytiska verktyg om de delas upp finns det all anledning att undersöka hur de används om vartannat i socialarbetarnas arsenal av förklaringar.

”Inte för fint”

Det fanns klagomål från intilliggande bostadsrättsföreningar när Bostadsbyn Per Albin projekterades. Förutom att de ansåg att värdet på deras lägenheter skulle minska var ett annat argument att det var orättvist om ”de hemlösa” kunde få egna lägenheter precis intill, medan deras egna ungdomar måste betala för sina lägenheter (jfr Gerdner, Hultman & Borell 2001, s. 53). En ordförande för en av bostadsrättsföreningarna berättade att det därför var viktigt att reda ut vissa frågor för att kunna lugna de egna medlemmarna: ”Vad kostar det, så man slipper den här avundsjukan att där kan jag bo jättefint. Sådant blir ju negativt för dom hemlösa i slutändan. Och samhället. Det är

hur det finansieras. Det är våra skattepengar mycket av det här. Det kommer vi inte ifrån" (ordförande, bostadsrättsförening). Därför får det "inte vara för fint. Det får inte bli uppseendeväckande och att dom här människorna har det för bra. Det skulle ligga på en nivå som var acceptabelt, som Svensson kunde gå på" (projektledare).

Förutom att de boendeformer som etablerats för hemlösa personer i Malmö inte skall medföra att de "har det för bra", får boendeformerna karaktären av att vara avskräckande exempel. Jag har tidigare belyst hur bland annat Stadsmissionens nattjour har haft som ambition att deras gäster skall tycka att det är "för jäkligt" att bo där och de "ska vilja" ta sig därifrån. För ungdomarna från Rosengård handlade det om att göra så att de "blir rädda" och att de söker upp socialsekreterarna för att få hjälp till en annan boendeform. En socialarbetare berättade om hur Gulmåran gjorde så att en tredjedel av dem som erbjöds en plats "ordnade boende på egen hand". Socialarbetaren förklarade:

> Nu har Södra Innerstaden öppnat ett härbärge, får man väl kalla det, det här Gulmåran, det har du kanske läst om? Det har väl varit igång en månad och redan nu säger en av cheferna på Södra Innerstaden att 30 procent av dom som har erbjudits en plats på Gulmåran har ordnat boende på egen hand. Människor som tidigare bott på hotell och på dom här Cityrum och alla möjliga ställen. Det var som jag sa på mötet: det är inte så att människan tackar nej till Gulmåran och lägger sig på en parkbänk, utan dom har ju tidigare haft det för bra. Dom har kunnat ha ett hotellrum som en backup. Dom har kanske haft, om vi säger att det är en tjej, hon har kanske en kille. Hon är för det mesta hos killen, men någon dag när dom grälar lite, så lägger hon sig på hotellet och sover där två nätter och sedan är hon hos killen igen och det bara tickar pengar på hotellrummet för hon skiter ju i vilket. Det är ju inte så att dom som bokar in folk, att dom går dit där och kollar varje dag – "sover hon där på natten?" Så där är säkert massor av hotellrum som har stått där och tickat, tomma, tomma, tomma […] Någon dag är det någon som sover där, men det är kanske inte alltid den som har fått rummet, utan jag kanske låter min kompis sova där någon gång och vem kollar det? Ingen! Detta blir ju för mig beviset för att man har släppt in människor lättvindigt. För om nu helt plötsligt ingen behöver någonstans att bo, hur behövde dom det för en månad sedan? (Socialarbetare)

Gulmåran som boendeform legitimerades genom dess avskräckande funktion, förutom att Gulmåran framställdes som en förutsättning för att kunna avveckla hotellboendet. Intervjuutsagan kan delvis ses som ett historiskt eko om fattigvårdens försök att kunna skilja ut ”värdiga” fattiga från ”ovärdiga” (Sjögren 1997; Thörn 2006; Katz 1989). I den moraliska bedömningen av de två kategorierna ansågs värdiga fattiga ha rätt till fattigvårdens hjälp medan ovärdiga fattiga skulle fostras till arbetsvilliga och ansvarstagande medborgare. Om boendeformerna håller en tillräckligt låg standard garanterar detta att endast de som verkligen är i behov av ”tak över huvudet” stannar kvar. Men Gulmåran ansågs inte hålla en så pass låg standard att klienterna istället ”valde” att sova ute. Boendeformer som Gulmåran blir därigenom en rationell sorteringsinstitution som möjliggör denna uppdelning mellan behövande och icke-behövande (jfr Midré 1990).

Bättre än hotell

När socialtjänstens tjänstemän ger förklaringar för att legitimera härbärgen som lösningsstrategi sker detta oftast i relation till hotellboende. Samtidigt som härbärgen framhålls som bättre än hotell anses kommunens nya typer av kategoriboenden vara bättre än härbärgen. Det finns också, som tidigare har påpekats, en distinktion mellan bättre och sämre härbärgen. Förklaringarna har sin grund i vilken målgrupp som tjänstemännen utgår från när de argumenterar för och emot en härbärgesplacering. När tjänstemännen uttrycker att härbärgen är bättre än hotell är detta en mycket förenklad förklaring jämfört med de olika argument som mina intervjupersoner förmedlar. Jag skall i det följande redogöra för hur härbärgen och de nya härbärgena av vandrarhemskaraktär legitimeras.

Tidigare i boken har jag visat hur avvecklingen av hotell som boendelösning inte primärt grundade sig på boendeformens brister, utan främst berodde på ekonomiska skäl. För exempelvis Södra Innerstadens del fanns ett klart och tydligt krav från politikerna att budgeten måste hållas. Talet om att använda hotell blir därför något paradoxalt av flera skäl. I realiteten är ett hotellrum mycket billigare än en härbärgesplats. Det är viktigt att här påpeka att det inte handlar om hotell som Hilton eller Savoy, utan billigaste möjliga lågprishotell. En annan viktig aspekt är att hotell kan vara en mindre stigmatiserande placering, då det inte är lika konstigt att säga att man tvingats

bo på hotell på grund av bostadsbrist än att erkänna att man bott på härbärge. En bostadssekreterare berättar om denna paradox:

> Det är billigare med hotell än härbärge, men det är ju det som massmedia inte har tagit upp. När dom skriver hotell så är det precis som om han bor på Sheraton och lever lyxliv, men det är det ju inte. Man skulle gjort ett bra reportage om hur det verkligen ser ut på dom här hotellen och var dom lever. Det billigaste hotellet är hälften så kostsamt som Vallhem. (Bostadssekreterare)

Hotell anses vara ett mindre värdigt boendealternativ, enligt socialtjänsten, eftersom det saknar ”innehåll” (jfr Runquist 2003). Med detta menas att det till skillnad från ett härbärge saknar möjlighet att erbjuda tre mål mat om dagen samt att det inte finns personal på plats. Nedan följer ett utdrag ur en intervju med två bostadssekreterare och hur de resonerade huruvida hotell var bättre än härbärge eller tvärtom för klientens del. En av bostadssekreterarna var tydlig med att han inte skulle ha valt en härbärgesplats själv framför ett billigare hotellboende:

> Bostadssekreterare 1: Men det är bättre att bo på härbärge, för där får man oftast mat. Det är ju besvärligt att bo på hotell. Du får inte laga någon mat, dom mår ju oftast dåligt av att äta snabbmat och pengarna går åt med en gång.
>
> Bostadssekreterare 2: Med vissa reservationer.
>
> Bostadssekreterare 1: Vilka då?
>
> Bostadssekreterare 2: Ja, alltså om jag hade bott här i Malmö så hade jag nog fan hellre bott på Horn eller Strand än att jag hade bott på Vallhem.
>
> Bostadssekreterare 1: Men Horn och Strand är ju till dom som vi tycker har kommit lite längre som ska bort från dom där vanliga hotellen. Nu har vi avvecklat Continental till exempel, men det är inte vem som helst som platsar på Strand och Horn. Utan det är dom här som man tycker är en mellangrupp som egentligen borde ha lägenhet, men som just nu finns det ingenting, som får det lite bättre. Men dom kan ändå inte laga mat. Men visst det är bättre att bo där för man slipper det här klientelet på Vallhem, det är stor jävla skillnad. Det är det ju.

I samtalet mellan de båda bostadssekreterarna skedde en förhandling kring om hotell är bättre än härbärge eller tvärtom. Samtalet visar att de hade tänkt kring härbärget utifrån olika perspektiv. Härbärges- och hotellboenden sågs som platser som var lämpade för helt skilda kategorier. Samtalet exemplifierar även boendetrappans differentiering på dess olika steg.

För att komma bort från behovet av hotell och härbärgen inrättade stadsdelarna egna akutboenden. Även om ovanstående citat ger uttryck för att härbärgen, utifrån vissa aspekter, är bättre än hotell återkom bostadssekreterarna i mina intervjuer till att härbärgen och hotell inte var några bra boendeformer. Det negativa med härbärgesboende är framför allt förekomsten av missbruk. En överläkare inom psykiatrin förklarade:

> Är man frisk och stark kan man säkert fixa ett sådant boende [härbärge], men dom patienter som jag har träffat som har ett sådant boende, i allmänhet så mår dom rätt så dåligt. [---] ur ett återfallsförebyggande perspektiv, så är det en katastrofal situation dom hamnar i. För det är fullt av missbrukare och kompisar och gamla fiender och det är en jättesvår situation. (Överläkare, psykiatrin)

Enligt överläkaren kan dock härbärgen innebära en minskad dödlighet bland hemlösa:

> [---] man ska inte blunda för det faktum att har man tak över huvudet, det är ju säkert någonting som, om man ska se till en extrem konsekvens av hemlöshet, nämligen att hemlösa dör tidigare, har man tak över huvudet så dör man säkert i mindre utsträckning. [---] men det är en väldigt svår situation [för] att göra någon mer genomgripande förändring av sin missbrukssituation. (Överläkare, psykiatrin)

Till skillnad från hotellboende som kritiserades för att det var för dyrt legitimerades de nya kategoriboendena primärt av att de höll nere kostnaderna. En av bostadssekreterarna berättade:

> Det är ju nog så här att det är för verksamhetens skull för att hålla kostnaderna nere och lägga pengarna på det som är viktigt istället. Och det är därför Källan [ett kategoriboende] kom till. Det är ett ganska dyrt boende nu i början, men om man räknar vad det kostar att bo på härbärge, då är vi uppe i en 17 000 i månaden, så måste man ju tänka i rätt riktning här alltså, det, så att

> jag tror att rent kostnadsmässigt så, det är det, det handlar om att vi inte ska och speciellt inte hotell heller för den delen. Och speciellt inte barnfamiljer. Vi har försökt och, vi har ju rensat hotellen. Vi har inga barnfamiljer, det har vi inte, utan vi försöker. (Bostadssekreterare)

I enlighet med ovanstående diskussion om ekonomiska motiv för inrättandet av kategoriboenden och som en konsekvens av den tidigare nämnda ”hotellkrisen” inrättades härbärget Gulmåran:

> Gulmåran till exempel, nu går vi i underskott med hur många miljoner som helst. Jaha, hur löser vi detta utan att folk ska behöva sova ute? Då startar man Gulmåran med 32 platser. Okey, dom som bor på hotellen dom är ju jättearga, men det uppfyller antagligen, jag tror det i alla fall, det är min bestämda uppfattning att det följer socialtjänstlagen. Och varenda en kommer att få rätt att överklaga och jag kommer att hjälpa dom med överklagan. (Bostadssekreterare)

Det ekonomiska motivet att öppna Gulmåran var att kostnaden för ett hotellrum låg mellan 450 och 500 kronor per dygn medan Gulmåran endast kostar 198 kronor. De boende betalar en egenavgift på 80 kronor per dygn om de bor på härbärge medan de enbart behöver betala 40 kronor på Gulmåran. Intervjuutdraget ovan visar också hur bostadssekreteraren finner stöd för boendeformen genom att hänvisa till att den uppfyller socialtjänstlagens intentioner. Bostadssekreteraren förstärker detta genom att först hävda att Gulmåran *antagligen* följer lagen, därefter *tror* bostadssekreteraren att verksamheten följer lagen och slutligen är det bostadssekreterarens *bestämda uppfattning* att boendeformen följer socialtjänstlagen. En poäng i detta sammanhang är att Gulmåran inte startade sin verksamhet på grund av att det plötsligt fanns 32 personer på gatan som hade blivit hemlösa för att de hade misskött sitt boende, utan det var en organisatorisk strategi att avveckla hotellboendet av budgetmässiga skäl.

De fördelar som ledningen på Södra Innerstadens individ- och familjeomsorg lyfter fram som positivt med hotellboende är att klienten får ett eget rum, medan nackdelarna är att det ofta är dålig standard utan möjligheter att kunna tvätta och laga mat. Dessutom är det dyrt. Fördelen med Gulmåran är att det finns goda möjligheter till det senare samt att det finns stora gemensamhetsutrymmen. Det finns även duschar, bastu och en gård där de

kan grilla på sommaren och boendet har en lägre kostnad. Nackdelen med Gulmåran anses vara att de boende får dela rum med varandra.

Kategoriboendet – ett "friare" alternativ

En intressant och viktig aspekt är hur dessa nya kategoriboenden legitimeras i förhållande till härbärgen och hotell. Hotell kritiseras för att vara ovärdiga boenden i relation till härbärgen, eftersom de senare har ett "innehåll" (i form av mat och personal). Kategoriboendena lyfts fram som mer värdiga boenden än hotell och härbärgen, då det är ett "mycket friare" boendealternativ.[3]

> Fördelarna här är att det är ett mycket friare boende. Du kan komma och gå som du vill. Vi har, nu kan jag inte Vallhems regler så rätt av, men vi försöker ha så normala regler för boendet som vi överhuvud taget kan ha för att få det att fungera. Alltså, regler med sunt förnuft i botten på något vis. Inte göra saker märkvärdigare än vad dom är. (Socialarbetare)

Socialarbetarna menade att det fanns nackdelar också med de nya kategoriboendena. Det handlade bland annat om problemet med att det tenderade att bli en längre vistelse än planerat. För flera kategoriboenden framhölls även deras geografiska placering som något negativt. En socialarbetare beskrev kategoriboendet Backabo i utkanten av Malmö:

> Sen när vi pratar om nackdelar så är det klart att det är nackdelar om vi tittar på läget. Visst är det nackdel för dom som ska bo här eftersom dom ska bo i den här formen. Det är inte positivt ur det perspektivet alls, men det är ett akutboende och förhoppningen är egentligen att det ska vara rätt så tillfälligt,

3 Liknande mekanismer är närvarande i andra boendeformer. Den 19 maj 1950 invigdes inackorderingshemmet Rörsjögården i Malmö. Ett syfte med inackorderingshemmet var att erbjuda "så fria vårdformer som möjligt" (Mattisson 1950, s. 53) för att minska risken att "alkoholskadade" skulle uppleva sig vara "föremål för samhällets korrektionsåtgärder". Ett annat syfte var att de "alkoholskadade" skulle kunna fortsätta sitt arbete under boendetiden. "Alkoholmissbrukets sociala skadeverkningar måste således vara relativt godartade", det måste alltså för klienten finnas en god prognos att lyckas med behandlingen. Till inackorderingshemmet fanns det ytterligare en kategori som hemmet kunde vara bra för och det var de "försökspermitterade" (s. 54), i och med att de ofta inte hade någonstans att ta vägen vid permission. Ytterligare en intressant aspekt i sammanhanget var att Rörsjögården tidigare hade fungerat som "epidemi- och tuberkulosvård", samma byggnad men med en ny för tidsperioden vårdbehövande kategori. På 1960-talet öppnade ett nytt inackorderingshem, Bellevuehemmet, som var till för "ett yngre klientel med jämförelsevis bättre prognos än dem som hänvisas till det äldre hemmet" (Sjöhagen 1962, s. 183). Under 1980-talet togs Bellevuehemmet över av ett privat företag som allt sedan dess har drivit det som tolvstegsbehandling enligt Minnesotamodellen.

> sen vet vi rent erfarenhetsmässigt att visst blir folk kvar i detta. Det kommer vi inte ifrån med tanke på att bostadsmarknaden ser ut som den ser ut. Det är svårt! (Socialarbetare)

I socialarbetarnas förklaringar om boendeformernas brister kan dessa brister ursäktas genom att det ”tillfälliga” i boendet betonas. Ett problem är att de boende tvingas dela rum, men detta uppvägs delvis av att paviljongen är nyrenoverad. ”Många reagerar på att det är så långt ut och visst att dela rum är inte alltid så poppis. Sen samtidigt så är allting nytt och fräscht. Det är inget gammalt och skrankigt här.” Den berättelse som socialarbetarna presenterade var att ”synen” på boendet skiljde sig åt beroende på var klienten tidigare hade bott. Vissa ansåg att Backabo var lugnt och fritt, medan andra upplevde Backabo som ”mindre trevligt”. Socialarbetaren fortsatte:

> Upplevelsen av detta, om man jämför med dom som kommer ifrån Vallhem och Stadsmissionen. Sen har vi den gruppen då som kanske förlorat sitt boende, haft egen lägenhet. Såklart skiljer sig den erfarenheten åt. Dom som kommer från Stadsmissionen och Vallhem, dom tycker att det är väldigt fritt här. ”Får jag komma och gå som jag vill?” Också att det är lugnt, att det ändå är hyfsat lugnt. Sen är det klart att kommer du från eget boende på något vis, så är ju inte detta så trevligt. Folk säger att det ser ut som en anstalt av något slag. (Socialarbetare)

En viktig aspekt av de olika boendealternativen som vuxit fram i Malmö under 2000-talets början är att de kan förändras från att vara en första ingång till att bli en sista utpost. Denna rörelse från första till sista utväg beror, enligt Emerson (1981), på att insatsens effektivitet har varit en ”desillusion”, de tenderar att istället stigmatisera och institutionalisera dem som insatserna var avsedda att hjälpa samt att lösningen får minskad ”moralisk legitimitet” (ibid., s. 3). Bostadsbyn Per Albin visar exempelvis hur boendet har rört sig från att ha varit ett referensboende och steget innan ett eget kontrakt till att omdefinieras till ett ”skyddat boende”. I min analys över hur olika boendeformer för hemlösa i Malmö legitimeras, synliggörs ett mönster där en och samma boendeform för vissa kategorier ses som ett förstahandsval medan det för andra ses som en sista utväg.

KAPITEL 12

Förklaringar om tidsmässiga lägen

TIDENS BETYDELSE I tjänstemännens vardagliga arbete har varit ett återkommande tema i boken. Detta kapitel handlar om hur det vid en given tidpunkt och på en specifik plats finns ett antal tillgängliga alternativ som tjänstemännen har att välja mellan. I hemlöshetsarbetet är det ofta situationer när en insats måste ges i ett akut läge, då det är ”här och nu” som gäller för tjänstemännen, men framför allt för den person som står utan bostad.

Brådskans lägen

Inom socialtjänsten prioriteras vissa kategorier. Inom hemlöshetsområdet är barnfamiljer den kategori som prioriteras högst, i varje fall på papperet, det vill säga i handlingsplaner och interna styrdokument. En bostadssekreterare förklarade att:

> [S]å nu i detta läget så är det vi som skulle ge henne någon form av logi om hon står utan tak, dessutom har hon barn, dom ska in till varje pris. Det kan jag säga dig att det har aldrig varit något barn som har kommit hit här och blivit beviljat ett bistånd och sovit ute, det finns inte, vi gör aldrig det. (Bostadssekreterare)

I Marias (vinjettfall) fall var det rätt läge att få hjälp enligt bostadssekreteraren, särskilt på grund av barnen, men i realiteten ser situationen många gånger annorlunda ut. Detta förklarar bostadssekreterarna med att det är en resursfråga: ”när det gäller barnfamiljer så ska det vara en mer aktiv kontakt. […] Om hon [Maria] inte hör av sig så blir det ju svårare och det kan ju hända att dom går hem till henne också, […] ja, på papperet så ska man vara väldigt aktiv och söka upp, va”. Bostadssekreteraren berättar här om hur de bör arbeta genom att bland annat göra hembesök, men berättelsen handlar

om en önskvärd och optimal situation. I realiteten är hembesök ett undantag och att i alla lägen ha barnperspektivet för ögonen är en omöjlighet enligt socialtjänsten. Bostadssekreteraren förklarar:

> Låt säga att den här dottern precis har inskolats på dagis och det fungerar bra sedan ett halvår, då kan man tycka att det hade varit önskvärt om vi hade kunnat hitta en lägenhet så vi slapp bryta den grejen. Och det är klart, det tittar man ju på, men jag menar det är ju ytterligare en, det ska ju vara en riktig lyckoträff i så fall. För det resonemanget hade man ju lättare att genomföra när det fanns lite fler vakanser på lägenheter. (Bostadssekreterare)

Det tidsmässiga läget är avgörande. Av citatet ovan framgår att möjligheterna att hjälpa var bättre då det fanns fler lediga lägenheter. Tiden handlar också om minnet, om möjligheten att komma ihåg nyanser och detaljer, att minnas varför man handlade som man gjorde. I den lokala hemlöshetspraktiken händer det ibland att människor glöms bort. En bostadssekreterare berättar om hur de arbetade med ett par familjer som bodde på Mosippan.

> Vi har två stycken [barnfamiljer] som tillhör [stadsdelen] som vi ska placera någonstans som är lågprioriterade som det ser ut idag. Det är så många andra som går före som är viktigare. Och dom trivs där tyvärr, eller vad ska man säga, det är både bra och dåligt. Och dom skulle väl, en av dom har väl resurser att ta sig därifrån egentligen. En familj har vi tagit där ifrån, vi hade tre från början. En storbarnsfamilj som hittade en stor lägenhet efter många om och men. (Bostadssekreterare)

Det är krisen som skapar handling, det akuta som hela tiden får företräde. Om tystnaden från familjerna blir för stor glöms de lätt bort i socialtjänstens administrativa apparat. Det som dock är intressant är att prioriteringen inte bara har att göra med att en akut situation uppstår, det handlar också om i vilken mån klienten uppfattas ”vilja” vara kvar i den rådande situationen. Bostadssekreteraren berättar vidare om hur de upptäckte klienter som de inte kände till att de hade.

> Dom kom dit där en gång för evigheter sen. Och vi hade faktiskt ingen aning om att vi hade någon som tillhörde [stadsdelen] från början. Så när vi väl

> fick reda på det, då var det kris och då var det den här storbarnsfamiljen som det verkligen krisade för. Dom andra två tycktes trivas, så där händer inte så mycket just nu. (Bostadssekreterare)

När väl en klient har ”processats” av bostadssekreteraren finns det en risk att ärendet glöms bort. Det var en liknande diskussion i referensgruppen i Bostadsbyn Per Albin, där socialarbetarna i referensgruppen såg en fara i att när stadsdelarna väl hade placerat sina hyresgäster på Per Albin skulle tillsyn och annat stöd bli underordnat, eftersom de hade tak över huvudet och mer akuta ärenden fanns i stadsdelarnas prioriteringsordning att ta hänsyn till. Liknande resultat fann Blid och Gerdner (2006): att när klienter redan hade processats tenderade insatserna att dramatiskt minska för de klienter som bodde i de studerade kategoriboendena trots klienternas fortsatta behov av stöd och hjälp med sitt missbruk. Det handlar inte bara om glömska, utan om faktiska möjligheter. Detta medför att klienter som kallas och som inte kommer vid bokad tid stryks och nedprioriteras, och de klienter som beviljas ett hotellboende men som inte använder rummet följs inte upp. Detta gäller inte enbart socialtjänsten, utan liknande förhållanden råder även inom andra verksamheter. En överläkare från psykiatrin berättade: ”Nu är journaltexten helt rutinmässig: ’uteblir från återbesök, ingen åtgärd’ och det beror inte på att man egentligen struntar i dom, men det finns inget utrymme för det. Vilket leder till att man struntar i det för det är konsekvensen av det”.

Det “rätta läget” – en fråga om timing

Timingen kan vara avgörande för om och vilken hjälp klienter kan få. Ett problem som intervjupersonerna framförde var ständigt pågående organisationsförändringar och besparingar som kunde försvåra socialarbetarnas möjligheter att hjälpa klienterna. En bostadssekreterare berättade om organisatoriska resurser som vid intervjutillfället existerade, men som riskerade att försvinna i kommande besparingar. Den hjälp klienten kunde tänkas få blev då avhängig vid vilken tidpunkt som hjälpen söktes.

> Ja, det är väldigt vanligt och vi har ju tre tjänster som jobbar speciellt med det som ligger på förslag, att dom ska dras in nu på grund av besparingar, så att risken är att i början på nästa år hade vi inte kunnat hjälpa henne alls för vi hade inte haft dom resurserna kvar, men just nu har vi dom och vi har haft dom i flera år. (Bostadssekreterare)

Det kan också vara klientens situation som bidrar till att en eventuell öppning kan skönjas. Det beror dock på om rätt läge uppstår. Om det rätta läget dyker upp kan en klient som annars hade fått vänta lång tid på ett andrahandskontrakt få tillträde till en övergångslägenhet. En bostadssocial handläggare inom MKB berättade:

> Han är ju i den situationen så han har ju ingen uppsägningstid och det är också sådant som säljaren ser. Om det kommer in ett dödsfall med en månads uppsägningstid så kan dom ju inte ta någon som har tre månaders uppsägningstid utan då plockar dom kanske honom här med en gång för att slippa hyresbortfallet då, så det är mycket sådant som spelar in. (Bostadssocial handläggare, MKB)

Rätta lägen är sällsynta. Oftast väntar en lång vandring inom den kommunala boendetrappan. Denna vandring är sammanlänkad med de professionellas registrerande blick (Foucault 2003 [1963]), där klienten observeras och dokumenteras för att avgöra om de är redo att ”gå vidare”.

> Så att man går först via härbärge och sen in i gruppboende och så ser vi att det funkar där och så möjligtvis på längre sikt då in i någonting, sen har vi Per Albin också men där är också kö. Men det är också ett alternativ om dom är färdigbehandlade och så där. Så det är en ganska lång väg. (Bostadssekreterare)

Tiden får en särskild betydelse vid avgörande om vad som är ”rätt läge”. Det handlar med andra ord om timing. Socialsekreterarna bedömer vad som är rätt läge för klienterna med hänsyn till om de är drogfria, motiverade etc. Det måste alltså vara rätt läge för klienten på socialtjänstens sekundära bostadsmarknad i förhållande till andra aktuella och kanske mer akuta ärenden (jfr Emerson 1983).

Paradoxala lägen

En av de bostadssekreterare som jag har intervjuat berättade att de i stadsdelen tidigare bedrev ett förebyggande arbete för att motverka vräkningar. Som ett led i detta arbete beviljades ekonomiskt bistånd för att betala förfallna hyresskulder. Detta har man dock slutat med. Bostadssekreteraren förklarade varför:

> Ja, ja det är det som är så dumt, det är så kortsiktigt. Man säger att man ska satsa på förebyggande hela tiden, men det finns inte resurser till att göra det och då får vi alla, alla kommer hit till slut i alla fall, så det kostar ju otroligt mycket pengar. Ja, fyra personer på hotell, ja säg 30 000 kronor i månaden. (Bostadssekreterare)

I detta sammanhang tydliggörs kopplingen mellan tidens och platsens betydelse i kategoriarbetet, eftersom de kortsiktiga lösningarna tvingar tillbaka klienter till den plats som de avsåg att lämna genom behandlingen. En annan bostadssekreterare berättade:

> Det som är tröttsamt, det är framför allt, ja, barnfamiljerna naturligtvis och då dom ensamstående som aldrig får en chans, tycker jag, och dom som då har gjort en behandling och kommer ut och är helt drogfria och så, ”ja, vad har ni ordnat?” – ”Ja där, där du knarkade som mest på Vallhem”, då är det inte kul, då är det för jäkligt. Och det tycker jag nästan är, frågan är om det är försvarbart att hålla på med skattemedel på det viset. (Bostadssekreterare)

Ett annat bekymmer uppstår när personer kommer till socialtjänsten och söker hjälp med bostad efter att ha blivit villkorligt frigivna från en kriminalvårdsanstalt.

> Det händer varje dag. Och då säger vi att det enda vi kan erbjuda det är härbärge och då säger dom, ja, men det kan jag inte för jag vill bli av med mitt missbruk och jag vill inte bo bland missbrukare och så här och vi har inga möjligheter att lösa det på något annat sätt. Vi har ju vissa, La Casa till exempel och sådana här andra ställen, som är, dom är för det mesta fulla, men på längre sikt ställa upp honom i kö där om han nu vill vara drogfri och så. (Bostadssekreterare)

Ett bekymmer är organisatoriska gränser som medför att en avdelning inom socialtjänsten kan bevilja ett bistånd till behandling för hundratusentals kronor medan en annan kan avhysa personen från *socialtjänstens* egen lägenhet på grund av att han eller hon ligger efter med en månadshyra. Det paradoxala i sammanhanget är kopplingen mellan medel som socialtjänsten spenderar på behandling, hotellkostnader etc. och de hyreskostnader som hyresgästen

inte betalar. Bostadssekreteraren uttryckte att det inte var försvarbart att hantera skattepengar på detta sätt, men hanteringen är en organisatorisk konsekvens till följd av gränser mellan specialiserade enheter.

Tillfälliga lösningar är lättare

Tiden ”ägs” av socialtjänsten och när tidshorisonten är kort blir organisationens insatser koncentrerade och bidrar till att det blir lättare att hjälpa klienter till en kortsiktig lösning än till en långsiktig förändring. En av bostadssekreterarna berättade att ”tillfälliga lösningar, ja, det lyckas vi med för det mesta, men varaktiga lösningar är mycket svårare” och menade vidare att det därför var ”självklart lättast att hänvisa folk till härbärge, alltså det är formellt lättast om det är lättast för oss som tjänstemän. Om vi ska se det ur ett socialt perspektiv så kanske inte det är så lätta beslut att ta alltid, men rent formellt är det enklast, självklart”. En av de andra bostadssekreterarna förmedlade hur hon resonerade kring vilket vinjettfall som var lättast respektive svårast ur hjälpsynpunkt.

> Det beror på hur du menar med att hjälpa. Skulle jag hjälpa dom till det dom ville ha eller vad dom skulle behöva så är det tufft med dom flesta. Men svårast att hjälpa är dom som behöver insatser innan, som behöver hjälp innan, som hon med katterna till exempel eller om dom håller på att bli vräkta. Där är det absolut svårast. Det lättaste är om dom är ensamstående, eller familjer också med barn, att vi kan placera dom på hotell och härbärgen, nu idag alltså. Så det är väl det positiva att dom kan komma upp hit och få någon slags hjälp direkt. Men det kanske inte är det dom behövde egentligen och så här. (Bostadssekreterare)

På så sätt blir de kortsiktiga lösningarna de ”bästa”, eftersom socialarbetarna kan ”ge” någonting och klienterna kan ”få” något vid deras besök. Det är ungefär som när läkare skriver ut ett recept till patienten som då ”får” någonting i handen. Svårast att hjälpa var de som behövde förebyggande insatser. Låt mig få göra ett gigantiskt hopp tillbaka till den modell som presenterades i inledningskapitlet (figur 1). Den grupp som bostadssekreteraren såg som svårast att hjälpa tillhör det som Wolch och Dear (1993) benämner en potentiell hemlöshetspopulation, det vill säga de som ännu inte är hemlösa. Att denna grupp är svårast att hjälpa innebär att det också är svårt för socialtjänsten att motverka att fler individer blir hemlösa. Ett

sista halmstrå bland de tillfälliga och möjliga lösningarna är natthärbärget. En av bostadssekreterarna berättade:

> Men här har vi dom som vi erbjuder för den gruppen, grovt allihopa, dom som bor på härbärgen eller ute eller som bor hos kompisar, så har vi ju dom ställena här som Vallhem, Västerhem, Beijers hus och Rönnbacken för kvinnor. Sen har vi ju ett andra alternativ som vi har hela tiden i bakhuvudet. Det finns inte platser här och du kan inte lösa, då finns ju Stadsmissionen och du kan gå dit och nu har dom fyllt på med lite kvinnoplatser, det är ändå någo[t] slags halmstrå som finns som gör, tror jag, att handläggarna känner att, det finns ändå, men då är det lite mer egenaktivitet som krävs och det har ju visat sig att det är som regel sällan fullt, så det finns alltid någon [plats] och det måste ju kännas jättebra. […] Sen kan jag ju tycka att det är inget jättebra, va, men, det är ju bättre än, jag har ändå någonting, det finns ändå någonting. Och sen får man jobba vidare på det här långsiktiga, sen kanske du kan få lånad plats och sen permanent plats och så vidare. Komma vidare. (Bostadssekreterare)

För bostadssekreterarna är det viktigt att kunna hantera den situation som uppstår och då blir tillgången till lediga platser som kan brukas på direkten värdefullt. Det måste finnas alternativ som gör att bostadssekreterarna slipper att hamna i en situation där de måste berätta för den som söker hjälp att det inte finns någon hjälp att få.

”Här och nu”

Förebyggande arbete lyfts hela tiden fram som eftersträvansvärt och viktigt. I min analys av bostadssekreterarnas möjligheter att hjälpa de personer som beskrivs i vinjettfallen är den akuta tidens logik framträdande. Det finns ingen framförhållning som möjliggör förebyggande arbete i det löpande, vardagliga arbetet, utan det är tiden ”här och nu” och den plats som både klienten och bostadssekreteraren befinner sig på som har betydelse. Det var i och för sig detta ”här och nu” som också lyftes fram av bostadssekreterarna som en aspekt som gjorde arbetet spännande: ”vad jag gillar är att dom kommer in och sätter sig här och jag har ingen aning om vad som ska hända eller någonting. Utan jag måste agera utifrån det, så det är hela tiden tempo”. Baksidan på myntet är att det är nästintill omöjligt att planera in en insats för en kvinna som friges från en kriminalvårdsanstalt inom en

tremånadersperiod. Tre månader är med andra ord en alltför lång tid, en evighet ur socialtjänstens horisont.

> Ja, det ringde upp en igår faktiskt. Vi har inte en sån framförhållning. Det ringde en igår och sa att det var en tjej som skulle komma ut den förste februari och det är liksom, det är eoner [en evighet] ifrån vår planering, så. Då kan man i och för sig aktualisera personen ifråga och så ha uppe då att den personen kommer att vara här i februari. Det är under särskilda omständigheter, för det är ändå många som kommer ut då, så det får vara dom som har störst behov. Men, vi kan ju inte boka in på härbärge i förtid eller så här, utan då är det när dom kommer ut, eller i princip är det så att när dom kommer ut så kommer dom hit och så söker dom bostad. Men är det speciella fall så kan vi försöka att aktualisera dom innan om det finns särskilda skäl till att dom ska in i ett gruppboende till exempel. (Bostadssekreterare)

Bostadssekreterarens åtgärdsval visar att det finns möjligheter om det föreligger ”särskilda omständigheter” och om det finns ”särskilda skäl” till att ett ärende skall bedömas som ett ”speciellt fall”. Under ”normala” omständigheter hanterade bostadssekreterarna klienternas behov när de infann sig hos socialtjänsten och bad om hjälp. Partikulariseringen av ett ärende som ett ”specialfall” gjorde det möjligt för bostadssekreteraren att göra avsteg från det arbetssätt som är ”normalt” och på så sätt underlätta för klienten att snabbare komma in i ett gruppboende (jfr Lipsky 1981). Partikulariseringen relaterade till kategoriseringen av personer som blev utskrivna från kriminalvårdsanstalt, där en härbärgesplats brukade vara socialtjänstens första alternativ.

Tiden har en särskilt stor betydelse i akuta situationer, då saker och ting måste ske omedelbart. Vad som betraktas som akut och vilka som prioriteras är dock förhandlingsbart. Lagstiftningen reglerar exempelvis olika saker i termer av tid. Det kan handla om hur lång tid en utredning får ta, under hur lång tid en klient får placeras, eller hur länge ett besittningsskydd kan förhandlas bort enligt hyreslagstiftningen.

Om klienterna ”tycks trivas” rättfärdigar detta boendealternativet. Det handlar då om att förklaringen tar fasta på att insatsen inte verkar göra någon skada. Denna typ av förklaring hänvisar också tillbaka till kulturella skillnader, där vissa familjer anses tycka det vara ”okey” att bo trångt. Förklaringar som syftar till att rättfärdiga ett boendealternativ utifrån att klienterna

verkar trivas och att de vill bo på ett visst sätt, är nära sammankopplad med en annan förklaring som grundar sig på att boendealternativet är bättre än andra. Denna förklaring ger legitimitet, eftersom insatsen kan motiveras som en klar förbättring i förhållande till individens eller familjens tidigare boendesituation.

KAPITEL 13

Organiseringens konsekvenser

I AVHANDLINGENS TREDJE DEL har jag lyft fram hur tjänstemännen förklarar bristen på bostäder som en viktig förklaring till att det har funnits ett behov av att starta andra boendeformer för hemlösa. Bristen på bostäder sågs också som en förklaring till att socialtjänsten fått en bredare målgrupp som tidigare inte var aktuell inom socialtjänsten. Både bostadsbrist och brist på billiga hyreslägenheter är strukturella faktorer som påverkar möjligheten att minska antalet hemlösa. Jag skall i det följande beröra konsekvenserna av hemlöshetsarbetet i Malmö och med särskilt fokus på dess organisering.

Varaktig kortsiktighet

Det har funnits och finns en tendens att behandla sociala problem som om de vore nödsituationer (Lipsky & Smith 1989). Detta innebär att arbetet med att motverka hemlöshet ofta får karaktären av en varaktig kortsiktighet. Nödlösningar riskerar med andra ord att bidra till en situation där en tillfällig utestängning från den ordinarie bostadsmarknaden blir mer varaktig och att tillfälliga boendealternativ permanentas. Det finns en kontinuitet i lösningsstrategierna. Hemlöshetsproblemet har primärt hanterats som akuta lösningar i en akut situation. Tillfälliga boenden som härbärgen har blivit en lösning som ofta har fått en mer eller mindre permanent karaktär (Knutagård & Nordfeldt 2007). Det brådskande läget i socialtjänstens arbete minskar valfriheten och legitimerar boendeformernas dåliga standard och kvalitet. Det gäller inte enbart för härbärgena, utan även för nya kategoriboenden som Bostadsbyn Per Albin som kom till ”snabbt” för att skapa fler platser som bostadssekreterarna kunde utnyttja.

Det brådskande läget illustrerar spänningen mellan det akuta och det långsiktiga i socialarbetarnas insatser, det vill säga en kort tidshorisont jämfört med en lång. Det handlar även om ålder – om individen är tillräckligt

gammal eller ung för att sorteras in i rätt fack. Varaktighet som en tidsaspekt är också relevant för kategoriseringen av hemlösa. Har personen varit drogfri en dag eller ett halvår? Utifrån detta resonemang blir även framtidsvisionen central. Detta kommer bland annat till uttryck i hur socialarbetarna bedömer individens ”prognos”. Den som har varit hemlös länge antas behöva en längre tid för att kunna ”lära sig bo”. I detta sammanhang har platsen en betydelse. Det finns en föreställd skala som tjänstemännen beskriver där de antar att det behövs en längre tid just för härbärgesgäster att kunna ”lära sig bo” jämfört med hyresgäster som bor i en övergångslägenhet. Den föreställda skalan kan sägas vara institutionaliserad i socialtjänstens organisering av insatser riktade mot hemlösa, där de klienter som bedöms ha en sämre prognos ofta placeras i boendeformer med kortare hyresperioder och med kortare uppsägningstid.

Jag har tidigare pekat på att intervjupersonerna varken såg härbärgen, hotell eller andra tillfälliga boendealternativ som bra boendeformer, men organiseringen av hemlöshetsarbetet tenderar att skapa ett behov av dessa alternativ. Tillfälliga boendealternativ behövs för de personer som tjänstemännen bedömer inte klarar av att bo i en övergångslägenhet, de behövs även för att husera de som avhysts från trappans olika steg. De korta hyresperioderna gör det svårt för socialtjänsten att hinna med att hitta ett nytt lägenhetsboende efter en avhysning, istället behövs tillfälliga alternativ i väntan på ett bättre alternativ eller att bostadsmarknaden är i balans. Prioriteringen av barnfamiljer till övergångslägenheter medför också att andra lösningar behövs för dem som befinner sig längre ner på prioriteringslistan.

Tidsdimensionen är, som jag tidigare visat, även närvarande i arbetets rytm. Varje organisation präglas av sin egen tid i förhållande till dess omgivning. En aspekt som varit central i de kategoriboenden som jag studerat är arbetstidens betydelse för hur situationer bedöms. På Mosippan slutade socialarbetarnas arbetsdag klockan 16.00 måndag till och med fredag, och när klockan klämtade försvann även behovet av tillsyn och kontroll av Mosippanfamiljerna. Under kvälls- och nattetid lämnades uppgiften över till ett vaktbolag. Liknande uppdelning råder på flertalet kategoriboenden, där dagtid är socialarbetarnas tid och nattens timmar är vaktbolagens. I detta sammanhang visualiserar tiden sin funktion av att vara såväl en symbolisk som en social gräns.

En genomgående tendens är att det korta tidsperspektivet ägs av myndighetssfären medan den långsiktiga förändringen vilar på klienten själv.

Med detta menar jag att bostadssekreterarna i princip lägger ansvaret för att lösa människors akuta problem på sig själva och i ett akut skede används kortsiktiga lösningar. En bostadssekreterare menar att ”han ska ju ha tak över huvudet, det är väl det akuta problemet”.

Organisatoriskt förankrade förklaringar

Det finns förklaringar som socialarbetarna hänvisar till och som utgör den typ av förklaringar som Tilly (2006) kallar för ”koder”. Dessa handlar primärt om att socialarbetarna måste följa vissa lagar och regler samt direktiv från chefer eller politiker. De levererar förklaringar som:

> ”Min chef hade sagt, tak över huvudet i första hand och då blir det härbärge.”
>
> ”I princip på besked ifrån byråchefen så avvisar vi dom idag om inte dom har någon annan aktualitet.”
>
> ”Jag säger, vi får inte lov längre att placera på hotell och det är inte mycket jag kan göra åt det.”
>
> ”Vi har klara direktiv att inte placera mer än barnfamiljer och ensamstående med barn på hotell för ekonomins skull.”
>
> ”Länsrätten har gjort bedömningen att ansvaret [för] att skaffa lägenheten ligger på individen. Och det är det vi utgår ifrån. Vi utgår ifrån en socialagstiftning och den ska i och för sig tolkas humant och det tycker jag att vi gör här.”

Tydliga direktiv och ursäkter underlättar för de som arbetar direkt med klienterna, det vill säga *street-level bureaucrats* (frontlinjebyråkrater). Resonemangen går ut på att det är viktigt att organisationen sätter upp tydliga gränser om politikerna inte gör det. Dessa gränser gör det möjligt för socialarbetarna att friskriva sig från ett individuellt ansvar och att istället luta sig tillbaka mot förklaringar som organisationen tillhandahåller (jfr Emerson 1981).

> Ja, alltså nu är det så att om politikerna bara hade gett alldeles, väldigt klara direktiv så hade det ju inte varit så svårt, men eftersom dom förväntar sig att

> man ska uppfylla lagstiftningen och lösa dom problem som uppstår, så blir det på något sätt upp till organisationen här att prioritera bland vem man ska hjälpa och vem man inte ska hjälpa och hur vi ska hjälpa dom. Och det här blir problem på det sättet att då skapar vi våra regler på något sätt, så här måste vi agera för att så många som möjligt ska kunna få hjälp eller hur det nu är. Och dom som jobbar direkt med klienterna, dom måste ha något att luta sig mot och då blir det ju enhetschefen och ytterst IoF-chefen, men ofta är det enhetschefen som får sätta upp sådana här gränser för att dom ska ha någonting att luta sig mot. (Chef, socialtjänsten)

Men funktionen av dessa ursäkter följer samma logik, det vill säga när ansvarsfrågan läggs på organisationen legitimerar den ändå socialarbetarnas handling gentemot klienterna. En anledning till detta är att socialarbetarnas förklaringar ofta riktar ansvarsfrågan mot klienterna och i den förklaring som anges beskrivs klienterna såsom under en viss tid och på en viss plats ansvariga för sitt eget handlande och för sin egen situation. Det är dock förklaringarnas organisatoriska förankring som skapar legitimitet, eftersom verksamheten är sanktionerad (Harvey 1995). Det är ett uttryck för ett accepterat arbetssätt och som kommer att fortskrida till dess organisationens företrädare upphör med en viss typ av insats. Detta medför att trots att tjänstemännen dömer ut boendealternativ som undermåliga eller rent av skadliga reproduceras systemet så länge de används. Även om boendeformerna kan sägas vara organisatoriskt sanktionerade riktar tjänstemännen sin kritik mot politiker och chefer som ger dem direktiv och regler för hur arbetet skall utföras.

Organisationerna strävar efter legitimitet i den omvärld i vilken de opererar snarare än att de försöker uppnå på förhand definierade målsättningar. Det är inte förklaringarna i sig som legitimerar verksamheten, utan det som konstrueras genom dessa förklaringar. Förklaringarna tenderar att tas för givna utan att de ifrågasätts. De är så grundläggande att vi knappt kan föreställa oss något bortom dessa antaganden (Bourdieu 1992a, s. 242). Konsekvensen av detta innebär dock att de särskiljer kategorier från varandra och upprätthåller föreställningar om dessa kategorier. Skillnaderna materialiseras, vilket gör att det finns en rumslig organisering i skolans klassrum mellan elevernas plats och lärarens position. Klienter separeras från socialsekreterare i socialtjänstens lokaler och hemlösa män och kvinnor skiljs åt. Men det är också denna praktik som genom dess institutionalisering gör det möjligt för oss

att veta att den lokal vi befinner oss i är en skola, en kyrka eller ett sjukhus (Lundström & Sunesson 2006). Det är också den som gör att natthärbärgets organisering ter sig självklar – att det blir självklart att människor som inte anses ”klara eget boende”, skall bo i flerbäddsrum med andra.

Fängslande berättelser

Det finns en dramaturgi i berättandet som medför att berättelserna tenderar att belysa extrema ändpunkter på en skala. Denna dramaturgi låser fast berättelserna och berättarna i ett visst mönster. Utifrån en viss given repertoar fängslar berättelserna både den som berättar och dem som berättelsen vänder sig till. Det handlar bland annat om uttalanden i stil med att ”de har inte betalt hyran”, ”de får skylla sig själv”. Berättelserna om den obetalda hyran och att klienterna får skylla sig själva är särskilt framträdande i de sista utposterna. Kategoriboendet Mosippan legitimeras bland annat genom att beskriva målgruppen som ”hopplösa fall” och att familjerna är placerade där på grund av att de inte betalar hyran.

Ett argument inom såväl socialtjänst som bland hyresvärdar är att ”även om man är fattig, måste man prioritera”. Hyran skall prioriteras framför allt annat och om personen har fått en hyresskuld så är det ”viktigaste att påbörja en avbetalningsplan, inte hur mycket man betalar utan att man visar sin goda vilja” (bostadssekreterare). Att visa en ”god vilja” är en central komponent i hemlöshetsarbetet. Järvinen och Mik-Meyer (2003b) benämner detta ”viljediskursen”. Klienten måste hela tiden visa att han eller hon är beredd att avsluta sitt missbruk, att betala sin hyra, visa sig vara beredd att flytta till en annan kommun. Klienten skall acceptera de erbjudanden som ges oavsett dess kvalitet, annars visar klienten ingen ”god vilja”, ej heller att de har behov av insatsen. Resonemanget ligger i linje med den förklaring som kommunalrådet gav och som jag lyfte fram i inledningskapitlet: ”alla som vill kan få tak över huvudet”. Dilemmat för klienten är, som Järvinen och Mik-Meyer konstaterar, att det spelar egentligen ingen roll om klienten accepterar insatsen eller ej ty båda ställningstagandena legitimerar insatsen. Om klienterna accepterar en boendeform varigenom de ”visar god vilja” legitimeras boendeformen som bra och som ett led i individens boendekarriär. Om de inte accepterar boendeformen legitimeras socialarbetarens insats genom att visa att ett akutboende behövs för de klienter som ”inte vill” göra en positiv boendekarriär.

Lägen, rendering och loopar – en avslutande diskussion

DEN HÄR STUDIEN handlar om principer för det lokala hemlöshetsarbetets organisering. Jag har särskilt analyserat hur socialarbetare sorterar klienter i olika kategorier samt det samband som finns mellan klientkategorier och de boendealternativ som skapas. Jag har även visat hur detta kategoriseringsarbete legitimeras i förhållande till klienternas ”prognos”, det vill säga hur tjänstemännen uppfattar klienternas vilja och motivation att göra en boendekarriär. Det finns en inbyggd kvalificeringsidé i boendetrappan som gör att klienternas vilja och motivation kopplas samman med på vilken plats de för tillfället befinner sig i denna trappa. De boendealternativ som har skapats legitimeras med olika skäl beroende på vilken funktion tjänstemännen anser att boendena fyller. Studien har bland annat visat att några av dessa kan ha funktionen av att vara en sista utpost för de klientkategorier som har straffat ut sig från andra boendealternativ. Samtidigt har studien visat att de socialarbetare som arbetar i ett boende som betraktas som en sista utpost anser att det behövs en ny slutstation för de personer som de inte anser ”passar in”.

Det är framför allt tre begrepp som är centrala i avhandlingen och som jag här vill utveckla: läge, rendering och den institutionella loopen.

Hur hänger begreppen ihop?

De tre begreppen, som härleds ur studiens analys, sammanflätas i boendetrappan som organiseringsprincip. Begreppet *läge* får stor betydelse för förståelsen av hur såväl målgrupper som boendealternativ kategoriseras. Detta kategoriseringsarbete är organisatoriskt förankrat och tydliggörs just genom kommunens organisering av hemlöshetsarbetet. Under detta arbete *renderas* kategorierna genom att yttre kategorier sammanfogas med inre. Yttre kategorier lånas in som både är ”yttre” utifrån Tillys (2000) definition, det vill säga att de inte kan tillskrivas en given organisation, samt i betydelsen yttre

inlånade kategorier som är skapade inom en organisation. De inre kategorierna däremot är de som bestäms av den specifika institutionen när den avgränsar sin målgrupp. Bilderna av kategorierna som renderats försöker boendealternativens företrädare att föra ut till sin omgivning. I denna process synliggörs att bilderna av kategorierna är ur fas, det vill säga att boendealternativets förmedlade och önskade målgrupp och placerade hyresgäster inte överensstämmer, vilket leder till en förhandling om vilka personer som egentligen skall placeras i ett boendealternativ och i förlängningen till en förhandling om hur enskilda klienter skall kategoriseras.

Organisering, förklaringarna, liksom kategoriseringsarbetet i denna praktik aktiverar en *institutionell loop*. Att kategorier renderas och att det finns en föreställd skala som fångas av boendetrappan som metafor medför att nya boendealternativ efterfrågas, vilket i förlängningen reproducerar systemet. Boendeformerna tenderar därigenom att producera hemlöshet, snarare än att leda hemlösa vidare till ett eget kontrakt (jfr Foucault 1980, s. 40). Nya kategorier skapas för att hantera de personer vars prognos inte var tillräckligt god för att låta dem gå vidare i boendetrappan. Jag har bland annat pekat på hur målgruppen för Bostadsbyn Per Albin ursprungligen definierades som personer som ”vill gå vidare”, medan den planerade Bostadsbyn II inriktas på dem som har längre väg att vandra för att nå den öppna bostadsmarknaden. När MKB ansåg det vara problematiskt att flytta hyresgästerna vidare från Bostadsbyn Per Albin till egna förstahandskontrakt omdefinierades byn från att vara ett referensboende till att bli skyddat boende. Detta innebar att byns läge med ett pennstreck hamnade längre ned i boendetrappans struktur. Tendensen till självreproduktion förstärks av att tjänstemännens förklaringar, exempelvis behovet av särskilda bostäder, är förankrade – det vill säga organisatoriskt sanktionerade sätt att arbeta – i den verksamhet som de befinner sig. Det handlar således om förklaringar som ”så här brukar vi göra” eller boendeformerna förklaras vara bättre än andra alternativ. Som organisatoriskt förankrade kan förklaringarna komma att institutionaliseras och bli ett element, en del av den institutionella loopen.

Lägen

Begreppet läge avser både en rumslig lokalisering och en tidsmässig situation. Det senare gör sig gällande särskilt i brådska, i akuta lägen då ”sista utvägar” används när det enligt tjänstemännen inte finns några andra alternativ.

Studien har visat att ju mer akut ett läge bedöms vara, desto lättare är det för tjänstemännen att hitta kortsiktiga lösningar. Läget är viktigt i förståelsen av den institutionella loopen, eftersom en klients placering (läge) i boendetrappan är avgörande för hur tjänstemännen bedömer situationen. Den som befinner sig på ett härbärge bedöms ha en position längre bort från ett eget förstahandskontrakt. Det fysiska läget kopplas ihop med klientens läge i betydelsen position. En position på boendetrappans första steg medför en föreställning om att det tar längre tid för klienten att avancera. Det fysiska läget handlar också om boendeformernas rumsliga placering – deras inordning i den moraliska geografin – samt deras position i boendetrappan. Läget hör även ihop med makt.

Rendering

Min analys av empirin visar att skapandet av särskilda boendeformer för specifika kategorier tenderar att aktiveras genom framför allt två processer. För det första sker kategoriseringen genom en initial definition av en tänkt hemlöshetsgrupps problem. För att lösa detta inrättas ett särskilt boende för medlemmarna av denna kategori. När institutionen är färdigställd renderas kategorin. Renderingsprocessen innebär att institutionen på egen hand och utifrån den tänkta kategorin framställer en egen bild av sin målgrupp där nyanser och institutionella element läggs på den ursprungliga kategorin. På så sätt anpassas och översätts den institutionella kategorin till befintliga resurser (boendet), och de som inte passar in sorteras ut. Dessutom skapar utsorteringen ett behov av nya institutioner för de personer som utgör renderingsprocessens ”spill”. Renderingen innebär en brygga mellan yttre inlånade kategorier och institutionens inre kategorier, men det som inte går att förena definieras ut.

När kategorier lånas in utifrån underlättar detta för organisationen att överföra rutiner och arbetsformer från en plats till en annan. Kategorier tillhandahåller färdiga protokoll över vad de inbegriper, både vad kategorins medlemmar förväntas göra och vilka namn de skall ha. På så vis kan praktiska rutiner, arbetssätt, etablerade föreställningar och relationer mellan kategorier överföras genom inlåning av kategorier (Tilly 2005, s. 111).

De kategorier som används i Malmö stads kartläggning av antalet hemlösa utgör en mall för hur klienter kan sorteras in. De olika stadsdelarna organiserar sin verksamhet på ett liknande sätt med tjänstemän som fungerar

som bostadsansvariga och andra socialarbetare som har funktionen som ”tillsynare”. Organisationsformer överförs från en stadsdel till en annan och när de bostadsansvariga och andra tjänstemän på olika nivåer träffas förmedlar de berättelser om goda exempel på hur man kan arbeta. Därigenom framstår vissa arbetsmetoder som mer accepterade än andra. Det skapas därmed rutiner för hur arbetet bör utföras, vilka kan formuleras i gemensamma manualer för kontraktskrivning, regler inför avhysning eller rutiner för vad en socialarbetare bör göra vid ett hembesök.

Att använda sig av etablerade kategorier underlättar på många sätt det dagliga arbetet, eftersom det finns mer eller mindre etablerade föreställningar kring vad en specifik kategori betyder. Det gör det också möjligt att lättare administrera kategorin i den verksamhet där den hör hemma (jfr Börjesson & Palmblad 2008). I min studie har det dock framkommit att även om det ter sig enkelt att definiera klientens plats utspelar sig både interna och externa strider om vem som har ansvaret för ärendet.

Den andra processen har sin startpunkt i ett befintligt objekt. Låt oss säga att ett äldreboende står tomt. Det öppnas då upp ett tillfälle – ett läge – där denna lokal kan användas för ett annat ändamål. En stadsdelsförvaltning tilldelas objektet och kan där placera personer som saknar egen bostad. När inflyttningen har skett aktiveras renderingsmekanismen där boendealternativet formerar den kategori som det vänder sig till. Båda processerna – dels definitionen av en grupp hemlösa och deras problem, dels identifieringen av en lösning och dess tillämpningsområde – är verksamma samtidigt och utgör en del av den institutionella loopen.

Loopar

Det första steget i den institutionella loopen är att någon bedöms ha andra problem än enbart sin bostadssituation. Det andra är att personen erbjuds ett akutboende. Ibland infinner sig ett tredje steg där klienten antas komma att behöva mer stöd innan han eller hon kan klara av ett vanligt boende på grund av institutionsskador av akutboendet (jfr Goffman 1972, 1973 [1961]). Därför krävs ytterligare tid i akutboenden för att klienten skall kunna ”lära sig att bo” i en vanlig lägenhet. Detta innebär med andra ord att vissa klienter måste lära sig det som de före kontakten med socialtjänsten inte hade några problem med.

I denna process skapas en kategori. En person transformeras med hänvisning till sin bostadssituation, exempelvis till en ”missbrukare”, och för denna kategori finns en institutionellt förankrad lösning i form av härbärgen. När personen väl har bott en tid på ett härbärge blir han eller hon kategoriserad som en härbärgesgäst med ringa förmåga att bo i vanliga lägenheter. Personen måste därför tränas i att bo. Kategoriseringen innebär att personen i fråga tillskrivs en byråkratisk identitet (jfr Prottas 1979). Därmed inte sagt att klienten behöver vara medveten om i vilken kategori han eller hon inordnats. En del av socialtjänstens kategorier tillämpas främst i kartläggningssammanhang och mig veterligen är det få klienter som beskriver sig själva som en ”ambulerande” – en person som ”pendlar mellan olika kortvariga boendeformer”.

För att få tillträde till socialtjänstens resurser i form av en träningslägenhet eller vad det än kan vara, måste dock individen acceptera att bli en ”klient”. Jag har tidigare berört att det inte är självklart att de som definieras som hemlösa accepterar benämningen. Det finns ingen självklar koppling mellan tjänstemännens kategoriseringar av sina klienter och dessa personers självidentifiering. Genom att acceptera en kategoritilldelning kan dock individen få förmåner som denne annars inte skulle ha fått (jfr Collmann 1981). Det är för en hemlös exempelvis en stor skillnad att kategoriseras som ensamstående utan hemmavarande barn jämfört med ensamstående med barn. Den förra kategoriseringen innebär troligtvis en placering på ett härbärge, den senare att tilldelas en jourlägenhet (jfr Löfstrand 2005, s. 222).

Jag skiljer mellan en organisatorisk loop och det som jag kallar för den institutionella loopen. En organisatorisk loop skall förstås som en rörelse mellan de ”faktiska” platser som finns för hemlösa. Detta resonemang bygger på Wisemans (1979) beskrivning i boken *Stations of the Lost* (”hållplatser för de förlorade”). Wiseman lyfter fram hur hemlösa ”snurrar” runt mellan dessa hållplatser som består av ungkarlshotell, sjukhus, vårdhem, frivilliga organisationers verksamheter etc. Jag har tagit fasta på kommunens boendealternativ och de utgör för de hemlösa en del av denna organisatoriska loop, som kompletteras av mellanrummen i staden och frivilliga organisationers och andra aktörers verksamheter. Den organisatoriska loopen kan således ses från olika perspektiv. För hemlösa innebär loopen att de kan använda sig av exempelvis värmestugor, ”soppkök”, natthärbärgen, sjukhusvistelser eller institutionsvård för att ”snurra runt”. Ur socialtjänstens perspektiv utgör boendetrappans faktiska boendeenheter en del av denna loop.

Den institutionella loopen skiljer sig från den organisatoriska genom att den baseras på en föreställd skala som inte behöver motsvara faktiska steg i de boendealternativ som finns, utan det handlar om hur tjänstemän föreställer sig klienternas prognos utifrån de senares position på skalan. Det finns en rangordning inom dessa positioner, där positioner högre upp i trappan ges en bättre prognos och där klienterna antas ha större möjligheter att klara ett eget boende. De lägre positionerna förknippas med en sämre prognos, där det i vissa fall antas vara sista utposten för klienten medan det för andra antas vara första steget på en lång vandring genom trappans olika steg. De två looparna överlappar varandra såtillvida att tjänstemännens föreställningar om en plats grundar sig på deras erfarenhet av exempelvis ett härbärge eller en övergångslägenhet.

Den organisatoriska loop som jag har behandlat i denna bok har visat sig vara otydlig och gränserna förändras kontinuerligt. Boendetrappans alternativa boendeformer är ibland organisatoriskt placerade i en direkt följd efter varandra, men inte alltid. Genom beslut kan boendealternativ plötsligt jämställas med varandra eller helt enkelt byta plats med varandra i boendetrappan. Boendetrappan kopplas samman med en föreställd skala av positioner som sträcker sig från gatan – och de lägen som jag tidigare uppehållit mig kring i stadens mellanrum eller dess gläntor – till målet i form av ett eget förstahandskontrakt på den ordinarie bostadsmarknaden. Längs denna föreställda skala kopplas gatans läge ihop med en lägre grad av motivation och vilja. De hemlösa personer som vistas här har, enligt intervjupersonerna, inte ”identifierat” att de vill ha en lägenhet, de befinner sig för ”långt ner i källaren” för att överhuvud taget vara aktuella för att få pröva att bo i en egen lägenhet. Ju längre upp på den föreställda skalan, desto bättre prognos för att klara ett eget boende bedöms individen ha. Skalan är sammanlänkad med en tidsdimension så att det anses ta lång tid för personer på gatan att nå ett eget kontrakt samtidigt som det krävs en varaktig dokumenterad skötsamhet för att bedömas ha en god prognos. Boendetrappan tenderar därför att framför allt vara en tankefigur, ty när definierade kategorier av hemlösa placeras i olika boendeformer aktiveras den institutionella loopen, vilket innebär att klienterna bedöms behöva nya boendeformer för att förberedas för de krav som ett boende i en egen lägenhet innebär. Alla klienter gör nämligen inte samma resa i boendetrappan.

Det är också viktigt att lyfta fram lägets förhållande till loopen, eftersom det i detta sammanhang uttrycker en maktrelation. Det är i den institutio-

nella loopens praktik som makten verkar och medför att personerna i loopen kategoriseras, vilket får konsekvenser oavsett om dessa kategoriseringar leder till självidentifiering eller ej. När nya typer av problem partikulariseras sammanlänkas det partikulära med en kategori (jfr Billig 1996), det vill säga att det är svårt för socialarbetarna att se en klients situation som unik. Om klienten inte passar in i en kategori specificeras individens situation, men kopplas därefter samman med en mer lämplig problemkategori. En boendeforms målgrupp kommer under dess utveckling att renderas genom att nya filter läggs på där vissa kategorier utesluts och andra läggs till, antingen genom att låna in yttre kategorier eller genom att skapa inre kategorier inom organisationen. Renderingen aktiverar den institutionella loopen när nya boendealternativ behövs för att hantera nya kategorier av klienter.

Betydelsen av tid och plats

Både tid och plats är betydelsefulla dimensioner i förståelsen av organiseringen av hemlöshetsarbetet i form av en boendetrappa. En paradox som tydliggjorts i min studie är att sista utvägar hanteras som första ingångar. Ett exempel på detta är att härbärgen ses som ”olägen” i den meningen att de bara bör användas som en sista utväg när alla andra alternativ har uttömts. Ändå är det så att när bostadssekreterare ombeds berätta om hur de skulle hantera olika specifika situationer används härbärgen ofta som en första ingång i väntan på att en utredning kan göras, eller på att andra boendeformer blir tillgängliga. När härbärgen används som en första ingång är det oftast utifrån att det är det rätta läget i förhållande till en kategori. Härbärget är ofta det rätta fysiska läget för missbrukare. Härbärgen används också som lösning vid de tidsmässigt rätta lägena, det vill säga i akuta situationer. ”Olägenas logik” är att det finns en tendens att de blir till självuppfyllande profetior: antingen genom att ett härbärge skrämmer iväg klienterna och på så vis kan förklara att dessa egentligen inte var i behov av hjälp, eller genom att människor fortsätter att stå ut i dessa boendeformer och därigenom visar att oläget faktiskt fungerar. Kvarboendet tas till intäkt för boendeformens framgång, medan ett misslyckande i form av att klienten blir utkastad förklaras med att det var en felplacering, att klienten inte var motiverad eller egentligen inte var i behov av hjälp. Det är således inte primärt boendeformen som anpassas efter klientens behov, utan klienterna som anpassas till de inrättningar som de placeras i (Järvinen 2002, s. 267; jfr Salonen 1998, s. 49). Några av de

boendealternativ som har skapats och som betraktas som sista utposter kan ses som olägen, men ett oläge kan betraktas som någon annans läge. Några av de lägen som hemlösa bebor betraktas som olägen av omgivningen, eller kanske snarare att den ser hemlösas närvaro vid läget som olägligt.

Närvaron medför att särskilda kategorier ibland avlägsnas från vissa platser i stadsrummet och hänvisas till andra delar av staden. Denna disciplinering av staden har tagit sig olika uttryck på olika platser och vid olika historiska tillfällen. Fattiga människor och andra kategorier har flyttats utanför murarna till segregerade getton, till specifika institutioner och till stadens mellanrum i form av ödetomter och liknande platser. De tekniker som tillämpas i dag syftar till att osynliggöra utsorterade kategorier gentemot övriga medborgare, men synliggöra dem inåt mot myndigheternas kontrollapparat. Klienterna skall göras läsbara, det vill säga vara lätta att identifiera och hantera utifrån etablerade handlingsprotokoll (jfr Scott 1998; Perrow 1978).

Tidens betydelse för kategoriseringen av hemlösa visar sig primärt i den varaktiga kortsiktighetens strategi. Tillfälliga boendealternativ gör det möjligt för socialtjänsten att tillfälligt lösa ett bostadsproblem. Tillfälligheten i boendet legitimerar en lägre standard, då det är tänkt som en lösning under en kortare period. Problemet är att det många gånger blir en mycket lång väntan på ett annat alternativ för klienten. Istället tillbringar många av dagens hemlösa sin tid i boendetrappans olika steg, vilket bidrar till att omforma individen till att passa in i en organisatoriskt förankrad kategori – ett ärende som bostadssekreteraren känner igen och för vilket det finns ett handlingsprotokoll (jfr Loseke 2003, s. 147).

Ibland får den hjälp som erbjuds hemlösa en ”dogvillesk” karaktär. Begreppet dogvillesk är hämtat ur filmen *Dogville* (2003) av Lars von Trier. Filmen handlar om Grace som flyr från ett maffiagäng och kommer till byn Dogville. Byborna väljer att till en början gömma henne utan krav på motprestation. Allt eftersom tiden går ökar riskerna med att skydda Grace varvid det ställs allt högre krav på hennes motprestationer. Grace blir grovt utnyttjad och hålls till slut som fånge och slav i byn. Liksom vid bedömningen av klienternas prognos menar jag att hjälpen eller ”gåvan” till en början ges utan större krav på motprestation, men allt eftersom personens placering börjar betraktas som en risk för organisationen ökar kravnivån (jfr Mauss 1997). Denna förändring motiveras med att riskerna för att erbjuda hjälp är så stora att personen i fråga måste inordna sig i organisationens regler för att komma i åtnjutande av fortsatt stöd. Klienten fixeras till en specifik

plats under en viss tidpunkt som gör det möjligt att observera och analysera individen. Det handlar om att bedöma hennes prognos och därmed vilka risker organisationen är beredd att ta utifrån denna.

Den dogvilleska gåvomekanismen manifesteras tydligt i relationen mellan socialtjänst och bostadsföretag. Det är vikten av att upparbeta och behålla ett gott samarbete med hyresvärdar som gör att gåvomekanismen aktiveras inom socialtjänsten, vars tjänstemän måste veta att de personer som placeras i övergångslägenheter sköter sig. För att de skall få denna vetskap måste klienterna bevisa att de kan sköta sig i andra boendeformer.

Boendetrappan – en tillfällig lösning och en varaktig "modell"

Boendetrappans steg karaktäriseras av att de är tillfälliga och alternativa boendeformer ordnade som steg på vägen mot ett eget kontrakt. Organiseringen av hemlöshetsarbetet kan därmed ses som primärt inriktat på att ta fram ad hoc-baserade lösningar. Detta får konsekvenser för administrationen av de ärenden som bostadssekreterarna har att arbeta med, eftersom de måste definiera in ärendena utifrån tillgängliga alternativ. Studien har också visat att klienterna bedöms utifrån var, hur länge och hur ofta de har bott i trappans olika steg, men även om var i trappan de befinner sig vid handläggningstillfället – om läget är akut eller ej. Konsekvenserna av dessa tillfälliga boendelösningar och klienternas position i trappan skapar ett behov av ytterligare alternativ, dels för att skapa genomströmning i trappans översta steg – eftersom tillgången på förstahandskontrakt är begränsad – dels på grund av att det finns ett behov av andra boendealternativ för de klienter som inte passar in i befintliga boendeformer. Boendetrappan som organiseringsprincip kan legitimera trappans olika steg, samtidigt som sådana förklaringar av olika specifika steg kan legitimera trappan som princip.

Boendealternativen fyller fler funktioner än att enbart ge möjligheter för klienter att avancera i trappan. Ett kategoriboende kan fylla funktionen att sortera ut lämpliga hyresgäster samtidigt som hyresskulder återbetalas. Härbärgesliknande boenden som Gulmåran fyller funktionen att minska stadsdelens kostnader för hotellplaceringar. Ett lägenhetsboende för personer med ett långvarigt alkoholmissbruk bakom sig kan fylla funktioner i motivationsarbetet genom att vara ett avsevärt mycket bättre boende än hyresgästerna tidigare haft tillgång till. En placering i ett kategoriboende

fyller även funktionen att markera för klienten att gränsen är nådd – ”enough is enough”.

Det finns i min empiri ett spår av institutionell imitation, där kategoriboenden som koncept lånas in och översätts till de olika stadsdelarnas lokala förutsättningar. Argumentet för att bygga kategoriboenden handlar inte om att de ses som effektiva utifrån en idé om att motverka hemlöshet. Snarare legitimeras kategoriboendena av kostnadsskäl – det är helt enkelt billigare. Ett nytt kategoriboende innebär också att nya boendeplatser skapas, vilket underlättar för bostadssekreterarna samtidigt som det får socialtjänstens utbud av boendealternativ att växa.

De boendealternativ som finns i boendetrappan kan ses som en vårdkedja eller från ett normaliseringsperspektiv (jfr Blid 2008, s. 26). Trappans steg består därmed av en blandning av platser på behandlingshem, boendeformer efter behandling, träningslägenheter, kategoriboenden etc. I praktiken blir många av dessa platser – om de är tillgängliga – just ett utbud av platser som berörda bostadssekreterare kan använda sig av för att lösa klienternas boendesituation. Trots allt tal om vårdkedjor och boenden för hemlösa som sägs vara organiserade efter en normaliseringsprincip tenderar boendetrappan som modell att dominera (jfr Blid 2008, s. 26). Detta beror till stor del på att det inte finns någon klart definierad tidsplanering när en klient placeras, utan boendetiden regleras dels utifrån hur klienten sköter sig, dels utifrån utbudet av platser i boendetrappans nästa led (jfr Boverket 2008a, s. 17).

Den föreställda skalan är ”flytande” i betydelsen att en klients läge bedöms i relation till alla andra ärenden som bostadssekreteraren har att hantera (jfr Emerson 1983, s. 428; Loseke 2003, s. 147). Utbudet av boendeplatser och andra resurser som organisationen förfogar över är centralt (Lipsky 1980, s. 33). Det är lättare för bostadssekreterarna att hänvisa klienterna till härbärgen eller natthärbärgen, då dessa platser är tillgängliga och upphandlade, vilket underlättar hanteringen av ärendet. Detta innebär också att det blir lättare att definiera in en klient som härbärgesgäst än att se individen som en person med god prognos som direkt bör komma i fråga för en övergångslägenhet (jfr Emerson 1983, s. 436). Prognosen kan istället bedömas i trappans lägre steg, vilket ger bostadssekreterarna tid att göra en bedömning där risken minskar för att bostadsföretagens förtroende för socialtjänsten skadas. Det är också detta som gör att bostadssekreterarna anser det lättare att hantera ensamstående missbrukande män än ensamstående mammor med barn. Det är dock troligt att om det hade funnits ett utbud av härbärgesplatser

för barnfamiljer skulle denna boendeform fylla en liknande funktion. Istället används bland annat hotellrum som en akut lösning för familjer. Som nämnts kan beslut och insatser i dessa brådskande lägen dessutom legitimera undermåliga boendeformer och brister, då lösningen ses som kortsiktig och akut. Studien har inte desto mindre visat att denna tidshorisont tenderar att bli längre och innebär ibland en varaktig placering.

Några avslutande reflektioner

Min studie har fokuserat på hur socialtjänsten i Malmö organiserar sitt arbete för hemlösa klienter genom att boendealternativ inordnas i en boendetrappa. Jag har försökt ringa in detta genom att analysera hur kategoriseringsarbetet går till, både när klientkategorier skapas, när klienterna definieras in i kategorierna och när de placeras i boendeinrättningar. Jag har också utifrån mitt perspektivval och mina analytiska begrepp studerat de förklaringar som socialtjänsten ger för att legitimera principerna för organiseringen av hemlöshetsarbetet. Mina begrepp är abstrakta förenklingar av organiseringen av det lokala hemlöshetsarbetets komplexitet.

Lägen, rendering och den institutionella loopen skall ses som element i och ett resultat av organisering och inte bara utifrån boendetrappan som organiseringsprincip. Jag menar att de har en längre räckvidd än boendetrappan. Oberoende av om en boendetrappa hade tillämpats som modell kommer lägen, rendering och en institutionell loop att aktiveras i organiseringen av det sociala arbetets praktik. Renderingsprocessen är lika viktig i sista utposter som i första ingångar. I skalans ytterpositioner är den kontinuerlig och handlar både om att definiera ut dem som inte passar in på grund av att de är för våldsamma och omotiverade och om att definiera ut dem som är för bra. Boendealternativen måste också anpassas efter omgivningens krav, vilket kan innebära att om beläggningen är låg kan andra grupper komma att definieras in för att fylla lediga platser.

Vad min studie inte säger så mycket om är tjänstemännens faktiska möjligheter och frihet att frångå ”trappstegstänkandet”. Det är också angeläget att studera hur en alternativ organisering skulle se ut och i vilken mån en förändring är möjlig. Jag avser här den s.k. bostad först-modellen, där vanliga hyreslägenheter skulle kunna användas istället för särskilda boenden för specifika kategorier. En sådan modell skulle i så fall främst inrikta resurserna mot

att utveckla stödinsatser. På så vis skulle det kanske vara möjligt att förändra och i mindre utsträckning förvara, försvara och förvalta.

Skälens fångar – bokens titel – skall inte förstås som att tjänstemännen är dömda till ett livslångt fängelse och instängda i sina egna skäl. Det handlar snarare om grader av fängslande förklaringar som inte primärt behöver vara tjänstemännens egna, utan är organisatoriskt förankrade och begränsar vårt sätt att tänka kring kategorier och hur dessa skall hanteras inom en människobehandlande organisation. När organisatoriskt förankrade förklaringar tas för givna och ”överlever” enskilda tjänstemän, blir de institutionaliserade och får en reglerande och normerande karaktär. Förklaringarna kommer därmed att forma det som betraktas som ett ”normalt” sätt att organisera hemlöshetsarbetet på. Dessa organiseringsprinciper integreras även i nya organisationer genom att de sprids och översätts till nya verksamheter, som imiterar varandra. Boendetrappan kan ses som en sådan institutionaliserad princip, vars bakomliggande skäl försvårar en annan ordning.

SUMMARY

Prisoners of reasons

Organization, categorizations and explanations of work with the homeless

Introduction

Category housing is an example of forms of housing that belong to the organized work of providing residences for persons who for diverse reasons cannot obtain them on the ordinary housing market. In the organizing of the practical social work that is carried out for this purpose, categorization serves as an important tool for connecting the available housing alternatives with the individuals who seek help in their residential situation.

The practice of social work brings about an ambivalence for social workers who are often forced to choose housing solutions that they themselves regard as inferior, but still better than the situation in which the client is found. The form of housing to which the client is referred is then neither the most suitable nor the most desirable one, but what is available "here and now".

In this here-and-now the social workers' possibilities of acting are influenced by the supply of housing, the existing legislation, the organizational preconditions, and the picture of problems that the persons seeking help have. Hence there are reasons for why the social work is organized as it is – but which reasons lead to which organizing?

This issue makes it important to focus on the organizing of work with homelessness. In the practice concerned, both time and place are key aspects of a "moral geography" which specifies that certain locations are meant for particular categories of people, who are also excluded from other locations (Cresswell 2005, p. 128). In order to enable such a distribution of the social service's clients, it must be possible to sort them in different categories. The organization in itself presupposes and allows categorization. There is thus a dynamic relationship between organizing and categorizing. The social worker

must judge who should be located where, and why. I think that a focus on the social workers' explanations for these judgements will expose the principles of the organizational work.

Objectives and questions

The aim of this thesis is to analyze how homeless people are sorted and how efforts for them are organized, as well as what reasons are given to explain and legitimize this practice. By organizing I mean here a planned interplay between civil servants on different levels and the users and other actors, whose intention is to achieve a certain goal with the help of various routines and resources. This means that organizing is a matter of both continuity and change over time, and it is related to the places where the organized work is carried out. Time and place create both conditions and hindrances for change.

During my work with this study, discourse about a "housing staircase" or a "staircase of transition" model has been a recurrent theme. The study of organizing in the local work with homelessness is thereby also a way of studying the housing staircase. Thus, I am studying the social service's organizing of different housing alternatives with a special focus on how this organizing is related to the social workers' categorization of clients and their legitimizing of such efforts.

My study has been based on three main questions:

- How does the social service in Malmö organize the work for homeless people?
- What significance does categorization have in relation to this organizing? Which categories emerge? To which housing alternatives are these referred? What does this categorizing mean for the homeless people who are affected?
- Which arguments do officials use to explain and legitimize the categorization of homeless people and the housing alternatives they are referred to?

Analytical points of departure

To circumscribe and analyze the housing alternatives which have appeared, and which are part of the practice of work with homelessness, I have chosen to make use of a perspective of organization theory. In regard to human service organizations, one speaks of street-level bureaucrats, who are the officials that through their work create categories according to which the organization works, and administer clients according to the categories which the organization provides (Lipsky 1980). Some of the organizing consists of replaceability (Ahrne & Papakostas 2002). This means that the categories used by an official do not disappear if the official is replaced, but live on within the organization, whose officials can be seen as category-bearers. When I make analytical use of the concept of categories, it must be understood as something more than a designation. The categories have an interactive character and the concept is action-oriented, since their definitions entail formulating action plans for how categories are to be handled in the administrative apparatus (cf. Cresswell 2001, p. 86).

Explanation is one of the analytical concepts that I employ for studying how the interviewed persons report or narrate the reasons and motivations for how the work with homelessness is conducted. In my analysis of the empirical material I have also chosen to connect explanations with what Robert Emerson (1981) calls a "last resort". This is related to the clients' case histories, i.e. which efforts have previously been made to solve a problem. According to Emerson, the need for a last resort must be understood with respect to an argument for its necessity. It is a necessary measure which simply has to be taken in order to handle a problem. In my analysis I connect the concept of a last resort to a physical place that I call a "last outpost". My study investigates different forms of housing for persons who have been defined as homeless, and these places together with other places in the urban space are a recurrent, central part of the study.

It is the local organizing in Malmö that I try to circumscribe by analyzing the categorizations which find expression in my material and in how the administrative apparatus developed in Malmö is explained. Particularly a statement in Scott and Lyman's (1968) article is revolved around in this book. They write: "Organizations systematically provide accounts for their members in a variety of situations" (p. 54). The actions of officials can thereby be justified or excused with the help of reasons that are organizationally anchored. An important point of departure in this thesis is thus to try capturing

the narratives or explanations that legitimize an official's actions (cf. Davis 2000, p. 32; Cobb, Stephens & Watson 2001; Silva 2007).

There are two key differentiations which Eric Silva (2007, p. 247) emphasizes in regard to how individuals defend their own actions. First, the officials represent a formal organization and their actions are a built-in component of the organization's rules and routines for how the work is to be conducted. Silva sees such organizations as examples of a contested practice in which there are competing ideas about how the work should be done. Secondly, the officials who defend a controversial system of measures receive support from many others both inside and outside the organization who take the same position. Thereby, for example, the use of a form of housing may be organizationally sanctioned even though it is criticized by media, neighbours and so on (Harvey 1995, p. 63).

Materials and methods

In order to meet the objectives of the thesis I have employed diverse methods and several kinds of empirical material. Interviews and vignettes have acquired a leading role in my thesis project, since this is a rich body of evidence that illuminates both how the homelessness work is organized, what categorizations are made and which reasons are given for explaining the practice. It has been supplemented with observations and documents such as media material so as to give a broad picture of the local homelessness work in Malmö. I have also chosen to visualize, for example, park benches and category residences and other housing alternatives through photographs from these places. The thesis work has entailed an interplay between my empirical material and theoretical concepts. An analytical process has thus occurred at the same time as I have conducted interviews and made observations.

Sites, rendering, and loops

This study deals with principles for the organizing of local work with homelessness. I have especially analyzed how social workers sort clients in different categories, as well as what connections exist between client categories and the housing alternatives that are created. Moreover, I have shown how this categorization work is legitimized in relation to the "prognosis" of clients, i.e. what the officials perceive as being the clients' will and motivation to pursue a

housing career. There is an inherent idea of qualification in the housing staircase that connects the clients' will and motivation with the position which is temporarily assigned to them on this staircase. The housing alternatives that have been created are legitimized with different reasons depending on which function the officials think that the housing fulfils. The study has shown, among other things, that the function is sometimes to be a last outpost for the client categories who have been disqualified from other housing alternatives. At the same time, the study has shown that the social workers who serve in a residence which is considered a last outpost believe that a new final station is needed for the persons who they do not regard as "fitting in".

Three primary concepts are central in the thesis and will now be elaborated: sites, rendering, and the institutional loop.

How are the concepts interrelated?

These three concepts, which derive from the study's analysis, are woven together in the housing staircase as an organizational principle. The concept of site has great importance for understanding how both the target groups and housing alternatives are categorized. This categorization work is organizationally anchored, and is clarified through the municipality's organizing of the homelessness work. During the work, the categories are rendered by linking exterior categories with interior ones. Exterior categories are borrowed that may be either "exterior" as defined by Tilly (2000), i.e. not ascribable to a given organization, or categories which are created within an organization. The interior categories, by contrast, are those that are determined by the specific institution when it delimits its target group. The pictures of the categories that have been rendered are what the representatives of housing alternatives try to communicate to the surroundings. In this process, it becomes visible that the pictures of the categories are out of phase: the stated and desired target group of a housing alternative does not correlate with the assigned tenants. This leads to negotiation about which persons should actually be placed in a housing alternative, and ultimately to negotiation about how individual clients should be categorized.

Organizing, explaining, and the categorization work in this practice activate an institutional loop. The rendering of categories and the fact that a preconceived scale exists, which is captured by the housing staircase as a metaphor, have the result that new housing alternatives are demanded, and

lead to the system reproducing itself. The forms of housing thereby tend to produce homelessness rather than conducting the homeless further to a contract of their own (cf. Foucault 1980, p. 40). New categories are generated to handle the persons whose prognosis was not good enough to let them proceed along the housing staircase.

I have pointed out, for instance, how the target group for the category housing called Bostadsbyn Per Albin was originally defined as persons who "want to go further", while the planned Bostadsbyn II is oriented toward those who have a longer way to go in order to reach the open housing market. When the municipal housing company MKB decided that it was problematic to move the tenants further from Bostadsbyn Per Albin to their own contracts, this residential village was redefined from being reference housing to be protected housing. Thus, with a stroke of the pen, the village's position landed farther down in the housing staircase's structure. The tendency toward self-reproduction is reinforced by the fact that the officials' explanations, such as the need for special residences, are anchored – that is, organizationally sanctioned as a way of working – in the operations they carry on with. It is thus a matter of explanations such as "this is how we do things", or statements that the given forms of housing are better than other alternatives. Being organizationally anchored, the explanations can become institutionalized elements, which constitute an institutional loop.

Sites

The concept of a site refers to both a spatial location and a temporal situation. The latter asserts itself especially in hurried, acute circumstances when "last resorts" are used because, according to officials, no other alternatives exist. The study has shown that, the more acute a site is judged to be, the easier it is for the officials to find short-sighted solutions. The site is important for understanding the institutional loop, since a client's placement (site) on the housing staircase is decisive for how the officials assess the situation. People who find themselves at a shelter are judged to have a position farther away from first-hand contracts of their own. The physical location is connected with the client's site in the sense of positioning. A position on the housing staircase's first step conveys an idea that it takes longer time for the client to advance. The physical location also has to do with the spatial placement of the forms of housing – their incorporation in the moral geography – as well as with their position on the housing staircase. The site is also related to power.

Rendering

My analysis of the empirical material shows that the creation of special forms of housing for specific categories tends to be activated through two processes in particular. First, the categorization occurs through an initial definition of a hypothetical homeless group's problem. To solve this, a special residence is established for the members of the category. Once the institution is ready, the category is rendered. The rendering process means that the institution, of its own accord and on the basis of the hypothetical category, produces its own picture of its target group, where nuances and institutional elements are laid onto the original category. In this way, the institutional category is adapted and translated to the existing resources (housing), and those who do not fit in are sorted out. Moreover, the sorting out creates a need of new institutions for the persons who make up the "waste" from the rendering process. The rendering implies a bridge between borrowed exterior categories and the institution's interior categories, but what cannot be assimilated is defined out.

When categories are borrowed from outside, this makes it easier for the organization to transfer routines and forms of work from one place to another. Categories provide ready protocols of what they include – both what the category's members are expected to do and which names they are to have. Thus practical routine, ways of working, established ideas, and relations between categories are transferred through the borrowing of categories (Tilly 2005, p. 111).

The categories that are used in the mapping of the number of homeless people by the city of Malmö constitute a template for how clients can be sorted in. The different city districts organize their operations in a similar way – with officials who serve as responsible for housing, and other social workers who function as tenant "supervisors". Organizational forms are transferred from one city district to another, and when the people responsible for housing meet other officials on various levels they convey narratives about good examples of how one can work. Thereby, certain working methods appear to be more accepted than others. Routines are thereby created for how to perform the work, which may be formulated in joint manuals for contract-writing, rules for eviction of tenants, or routines for what a social worker should do during a home visit.

The use of established categories facilitates the daily work in many ways, since there are more or less established ideas about what a specific category

means. It also enables easier administration of a category in the activity where this belongs (cf. Börjesson & Palmblad 2008). In my study, however, it has emerged that even if the client's place seems simple to define, both internal and external conflicts are played out regarding who has responsibility for the case.

The other process has its starting point in an existing object. Let us say that a home for the elderly is standing empty. This opens up an opportunity – a site – where the premises can be used for another purpose. A city district is assigned the object, and can place people there who have no residence of their own. Once they move in, the rendering mechanism is activated, where the housing alternative forms the category to which it is directed. Both processes – partly the definition of a group of homeless people and their problem, partly the identification of a solution and its area of application – are active at the same time and make up a portion of the institutional loop.

Loops

The first stage in the institutional loop is the judgment that someone has other problems in addition to his or her housing situation. The second is the offering of an acute residence to this person. Sometimes a third stage exists where it is assumed that the client will need more support before he or she can manage an ordinary residence, because of institutional damage from the acute residence (cf. Goffman 1972, 1973 [1961]). Therefore additional time in the acute residence is needed so that the client can "learn to live" in an ordinary flat. This means, in other words, that certain clients must learn what, before they made contact with the social service, they had no problems with.

In this process a category is created. A person is transformed, for example, into a "abuser" with reference to his or her housing situation, and for this category an institutionally anchored solution exists in the form of the shelter. Once the person has lived for a while at a shelter, he or she becomes categorized as a shelter guest with little ability to live in ordinary flats. The person must therefore be trained to live. The categorization involves attributing a bureaucratic identity to the person (cf. Prottas 1979). This is not to say that the client is necessarily aware of which category he or she has been assigned to. Some of the social service's categories are applied primarily in contexts of mapping, and to my knowledge there are few clients who describe

themselves as "ambulant" – people who "commute between different short-term forms of housing".

In order to get access to the social service's resources, in the form of a training flat or whatever it may be, the individual must however accept becoming a "client". As I have previously mentioned, it is not obvious that those who are defined as homeless accept the designation. There is no self-evident coupling between the officials' categorizations of their clients and these persons' self-identification. By accepting a category attribution, though, the individuals can acquire benefits that they would not otherwise have gotten (cf. Collmann 1981). To a homeless person, for instance, there is a great difference between being categorized as a single parent without a child living at home and one with a child. The former categorization probably leads to a placement at a shelter, and the latter to being granted an emergency flat (cf. Löfstrand 2005, p. 222).

I distinguish between an organizational loop and what I call the institutional loop. An organizational loop should be understood as a movement between the "actual" places that exist for homeless people. This reasoning builds upon Wiseman's (1979) description in the book *Stations of the Lost*. Wiseman shows how the homeless "make the loop" between these stations, consisting of hostels for singles, hospitals and treatment homes, voluntary organizations' operations, and so on. I have focused on the municipality's housing alternatives for the homeless and they make up a part of this organizational loop, which is supplemented by the open spaces in the city and by the operations of both voluntary organizations and other actors. Thus, the organizational loop can be seen from different perspectives. For the homeless, it means that they can make use of, for instance, warm shelters and "soup kitchens", night shelters, hospital stays or institutional care in order to "spin around". From the social service's perspective, part of this loop comprises the housing staircase's actual housing units organized for various target groups.

The institutional loop is distinguished from the organizational loop by being based on a preconceived scale which need not correspond to actual steps in the housing alternatives that exist, but reflects how officials imagine the clients' prognoses in terms of the latter's position on the scale. There is a ranking among these positions, according to which a position higher up on the staircase is given a better prognosis and the clients there are supposed to have greater chances of managing their own residences. The lower positions are associated with a worse prognosis, and regarded in some cases as the last

outpost for the client, or for others as the first step on a long journey through the rest of the staircase. The two loops are mutually overlapping insofar as officials' ideas about a place are based on their experiences of, for example, a hostel or an overnight flat.

The organizational loop that I have dealt with in this book has proved to be unclear, and the boundaries are continually changed. The housing staircase's alternative forms of housing are sometimes organizationally placed in a direct sequence after one another, but not always. Housing alternatives can suddenly, through decisions, be equated with each other or simply interchanged on the staircase. The housing staircase is connected with a preconceived scale of positions that range from the street – and the sites I have previously circulated around in the city's open spaces – to the goal represented by a first-hand contract of one's own on the ordinary housing market. Along this imaginary scale, the street's sites are associated with a lower degree of motivation and will power. The homeless people who reside there have not, according to the interviewees, "identified" that they want to possess a flat – they are too "far down in the cellar" to be considered at all for trying to live in a flat of their own. The farther up on the imaginary scale, the better is the prognosis that the individual is judged to have for managing his or her own flat. The scale is linked together with a temporal dimension whereby it is considered to take a long time for people on the street to attain their own contracts, as well as requiring a steadily documented conscientiousness for them to be judged as having a good prognosis. Hence, the housing staircase tends to be primarily a figure of thought, since when defined categories of homeless people are placed in various forms of housing, the institutional loop is activated – which means that the clients are judged to need new forms of housing, in order to be prepared for the requirements that are entailed by living in one's own flat. In sum, not all clients make the same journey on the housing staircase.

It is also important to emphasize the site's relationship to the loop, which in this context expresses a power relation. It is in the institutional loop's practice that power operates and leads to the persons in the loop being categorized, with consequences regardless of whether these categorizations result in self-identification or not. When new types of problems are particularized, their particulars are connected with a category (cf. Billig 1996) – it is difficult for the social workers to see a client's situation as unique. If the client does not fit into a certain category, the individual's situation is specified, but is

then assigned to a more suitable problem-category. The target group of a form of housing, during its development, comes to be rendered by adding new filters, where certain categories are excluded and others introduced, either by borrowing exterior categories or by creating interior ones within the organization. The rendering activates the institutional loop when new housing alternatives are needed for handling new categories of clients.

The significance of time and place

Both time and place are significant dimensions in understanding the organization of homelessness work in the form of a housing staircase. A paradox that has been clarified in my study is that last resorts are treated as first entries. An example is that hostels are seen as "non-sites", in the sense that they should be used only as a last resort when all other alternatives have been exhausted. Nonetheless, when housing social workers are asked to tell how they would handle various specific situations, it turns out that the hostels are often used as a first entry until an investigation can be made, or until other forms of housing become available. When hostels are used as a first entry, it is usually on the basis that this is the right site in relation to a category. The hostel is frequently the right physical site for abusers, and it is also employed as a solution in the right temporal sites – that is, in acute situations. But the "logic of non-sites" is that their value tends to become a self-fulfilling prophecy: either the hostel frightens away clients and thereby allows an explanation that these did not really need help, or else people continue to survive in this form of housing and thereby demonstrate that the non-site actually works. Continued residence is taken as a pretext for the housing's success, while a failure in the shape of a client being evicted is explained by its having been a mistaken placement – the client was either not motivated or not needy. Thus, it is not primarily the form of housing that is adapted to the client's needs, but the clients who are adapted to the facilities that they are placed in (Järvinen 2002, p. 267; cf. Salonen 1998, p. 49). While some of the housing alternatives that have been created and are regarded as last outposts can be seen as non-sites, a non-site is interpretable as somebody else's site. Some of the sites where homeless people live are viewed as non-sites by the surroundings, or perhaps rather their presence at these sites is considered inconvenient.

Their presence has the result that people in special categories are sometimes removed from certain places in the city space, and directed to other parts of the city. This disciplining of the city has acquired different expressions according to the place and the historical occasion. Poor people and other categories have been moved outside the walls into segregated ghettos, to specific institutions, and to the city's open spaces in vacant lots or similar locations. The techniques used today are intended to make people in sorted-out categories invisible to other citizens, but to make them visible internally to the authorities' control apparatus. The clients are to be made readable, i.e. easy to identify and handle according to established action plans (cf. Scott 1998; Perrow 1978).

The significance of time for the categorization of homeless people is shown primarily by the strategy of abiding short-sightedness. Temporary housing alternatives enable the social service to solve a housing problem temporarily. The housing's temporary character legitimizes a lower standard, since it is meant to be a solution for a short period. The hitch is that it frequently becomes a very long wait for another alternative for the client. Instead, many of today's homeless people spend their time on the housing staircase's various steps, which contributes to reshaping the individual to fit into an organizationally anchored category – a case that the housing social worker recognizes and for which an action plan exists (cf. Loseke 2003, p. 147).

Sometimes the help that is offered to the homeless has a "dogvillesque" character. This concept is taken from the film Dogville (2003) by Lars von Trier. The film is about Grace, who flees from a Mafia gang and comes to the village of Dogville. The villagers at first decide to hide her without asking for any compensation. Gradually the risks of protecting Grace increase, and ever higher demands are put on her services in return. She becomes grossly exploited and is finally held as a prisoner and slave in the village. Just as with the assessment of clients' prognoses, I think that the help or "gift" is at first given without many strings attached, but the level of demand rises as the person's placement begins to be regarded as a risk for the organization (cf. Mauss 1997). This change is justified by claiming that the risks of offering help are so great that the person in question must obey the organization's rules in order to enjoy continued support. The client is fixed to a specific place during a certain time that makes it possible to observe and analyze the individual. This involves assessing his or her prognosis and thereby what risks the organization is prepared to take.

The dogvillesque gift mechanism is clearly manifested in the relationship between the social service and the housing companies. It is the importance of elaborating and maintaining good cooperation with landlords that activates the gift mechanism within the social service, whose officials must know that the persons placed in transitional flats are conscientious. In order for them to acquire this knowledge, the clients must show an ability to manage other forms of housing.

The housing staircase – a temporary solution and a lasting "model"

The housing staircase's steps are characterized by being temporary and alternative forms of housing as sequential steps on the path to one's own contract. The organization of work with homelessness can thereby be seen as primarily oriented towards finding ad hoc-based solutions. This has consequences for the administration of cases that the housing social workers have to work with, since they must define the cases in terms of available alternatives. The study has also shown that the clients are judged on the basis of where, how long, and how often they have lived on the staircase's different steps, as well as where they are on the staircase at the time of handling the case – i.e. whether the case is acute. These temporary housing solutions and the clients' positions on the staircase result in the creation of a need for further alternatives, partly to generate a throughput on the staircase's uppermost step – since the access to first-hand contracts is limited – and partly because there is a need of other housing alternatives for the clients who do not fit into existing forms. The housing staircase as an organizing principle can legitimize the different steps, at the same time as such explanations for specific steps can legitimize the staircase as a principle. Hostel-like residences, such as Gulmåran, fulfil the function of reducing the city districts' costs for placement in hotels. Housing in flats for persons with long-term alcohol abuse behind them can fulfil functions in the motivational work by being much better housing than what these tenants previously had access to. A placement in category housing also fulfils the function of marking for the client that the limit has been reached – "enough is enough".

In my empirical material there is a trail of institutional imitation, where category housing as a concept is borrowed and translated to the local conditions of the different city districts. The argument for building category hous-

ing is not that they are seen as effective from a standpoint of counteracting homelessness. Rather, they are legitimized by cost considerations – they are simply cheaper. A new category residence also means that new residential places are created, which facilitates the work of the housing social workers and also increases the social service's assortment of housing alternatives.

The housing alternatives that exist on the housing staircase are viewed as tiers of intervention, or from a perspective of normalization (cf. Blid 2008, p. 26). Thus, the staircase's steps consist of a mixture of places in treatment homes, forms of housing after treatment, training flats, category housing, etc. In practice, many of these places – if they are available – become precisely an assortment of places that the housing social workers concerned can use to solve clients' housing situations. Despite all talk of tiers of intervention and housing for homeless people who are said to be organized through a normalization principle, the housing staircase tends to dominate as a model (cf. Blid 2008, p. 26). This is largely because there exists no clearly defined time plan when a client is placed – the residential time is regulated partly according to how the client manages, and partly on the basis of the offerings of places on the housing staircase's next step (cf. Boverket 2008a, p. 17).

The preconceived scale is "fluid" in the sense that a client's position is judged in relation to all other cases that the housing social worker has to handle (cf. Emerson 1983, p. 428; Loseke 2003, p. 147). The assortment of residential places and other resources at the organization's disposal is central (Lipsky 1980, p. 33). It is easier for the housing social workers to refer the clients to hostels or night shelters, since these places are available and purchased, which facilitates the processing of the case. Hence, too, it is easier to define a client as a hostel guest than to see the individual as a person with a good prognosis who should directly become a candidate for a transitional flat (cf. Emerson 1983, p. 436). The prognosis can instead be judged on the housing staircase's lowest step, which gives the housing social workers time to make an assessment with a lesser risk that the housing company's trust in the social service will be damaged. This is also what makes the housing social workers think it is easier to handle single male abusers than single mothers with children. However, the likelihood is that if there had been a range of hostel places for families with children, this form of housing would fill a similar function. Instead, families are given hotel rooms, for instance, as an acute solution. As has been noted, decisions and efforts in these urgent situations can also legitimize inferior forms of housing and deficiencies,

since the solution is seen as short-term and acute. Nevertheless, the study has shown that this time horizon tends to be longer and sometimes entails a permanent placement.

Some final reflections

My study has focused on how the social service in Malmö organizes its work for homeless clients through the ordering of residential alternatives on a housing staircase. I have tried to delimit this subject by analyzing how the categorization work is conducted – when client categories are created, when the clients are defined into the categories, and when they are placed in residential facilities. Moreover, using my choice of perspective and my analytical concepts, I have examined the explanations that the social service gives to legitimize the principles for organizing the work with homelessness. My concepts are abstract simplifications of the organizing of the local homelessness work's complexity.

Sites, rendering, and the institutional loop must be seen as elements in, and a result of, organizing – and not only in terms of the housing staircase as an organizing principle. I think that they have a wider range than the housing staircase. Regardless of whether a staircase is employed as a model, sites and rendering and the institutional loop will be activated in the organizing of the social work's practice. The process of rendering is no less important in last outposts than in first entries. In the scale's extreme positions, it is continuous and applies both to defining out those who do not fit in, being too violent and unmotivated, and to defining out those who are too good. The housing alternatives must also be adapted to the requirements of the surroundings – which can mean that if the occupancy is low, other groups may be defined in, so as to fill free places.

What my study does not say so much about are the officials' actual possibilities and freedom to depart from this "staircase thinking". In addition, it is urgent to study how an alternative way of organizing would look and to what extent change is feasible. Here I refer to the so-called "housing first" model, where ordinary rental flats would be used instead of special housing for specific categories. Such a model would then primarily direct the resources toward developing support efforts. In this manner it might be possible to change the state of affairs and not do so much preserving, defending and administering.

Prisoners of reasons – the title of this book – should not be taken to mean that the officials involved are sentenced to lifetime incarceration and shut up in their own shells. It is rather a matter of degrees of captivating explanations, which need not be primarily an official's own, but are organizationally anchored and restrict our way of thinking about categories as well as how these are to be handled in an organization that deals with human beings. When organizationally anchored explanations are taken for granted and "survive" the individual officials, they become institutionalized and acquire a regulating, normative character. The explanations will thereby shape what is regarded as a "normal" way of organizing the work with homelessness. These organizing principles are also integrated into new organizations by being spread and translated to new activities, which imitate one another. The housing staircase can be seen as such an institutionalized principle, whose underlying reasons are obstacles to a different kind of order.

Översättning: Jon van Leuven

Bilaga 1: Vinjettfall

Paavo Sillanpää är 60 år. Han är ensamstående och har tre vuxna barn. Han har tidigare varit gift med barnens mamma. Han har tidigare varit industriarbetare men blev friställd för tio år sedan. Efter att han blev friställd hade han olika kortare anställningar, sedan fem år är han sjukpensionär. Paavo har den senaste tiden bott inneboende hos olika kompisar samt sovit ute. Paavo har alkoholproblem och har varit på behandlingshem vid ett flertal tillfällen. Han har tidigare haft flera försöks- och träningslägenheter som han mist på grund av att han återfallit i missbruk. De senaste åren har han omväxlande sovit på härbärge och hos kompisar. Senaste veckan har han sovit ute.

Maria Gomez är 45 år. Hon är ensamstående med tre barn som bor hos henne. Hon arbetar som undersköterska och har det senaste halvåret varit sjukskriven på grund av en förslitningsskada. Hon bor i en 4-rumslägenhet tillsammans med sina barn. Under sjukskrivningen har Maria haft svårt att klara av sina utgifter och hon ligger nu fyra månader efter med hyran och riskerar vräkning. Marias inkomst ligger över gränsen för socialbidrag.

Jessica Persson är 35 år. Hon är sedan fyra år sambo med en man och de har en 2-årig son. Hon har tidigare haft olika vikariat inom vården. Efter föräldraledigheten har hon varit arbetslös. Jessica bor tillsammans med sin sambo och sonen i en trerumslägenhet som är skriven på dem båda. Jessica har under flera år blivit slagen av sin sambo, vid ett par tillfällen så svårt att hon fått uppsöka sjukvården. Sambon har hotat henne till livet och sedan den senaste sjukhusvistelsen för en månad sedan vistas hon på kvinnojouren.

Krister Lindkvist är 26 år. Han är ensamstående och har inga barn. Krister har varit arbetslös sedan han slutade skolan. Krister har aldrig haft en egen lägenhet. Han har tidigare bott hos sin mamma, sin bror och olika kompisar. Han har missbruksproblem, främst narkotika och har vid flera tillfällen varit på behandlingshem för missbruksproblemen. Krister avtjänar ett sex månaders fängelsestraff och har ingenstans att bo när han skrivs ut.

Taher Massoud är 44 år. Han är ensamstående och har fyra barn. Han har tidigare varit gift med barnens mor och de skiljde sig för drygt två år sedan. Taher kom till Sverige med sin familj 1996 som politisk flykting. I sitt hemland arbetade han som lärare. Sedan han kom till Sverige har han läst svenska för invandrare och sedan han avslutade svenskstudierna för fyra år sedan har han varit arbetslös. Efter skilsmässan har Tahers fru bott kvar i den tidigare gemensamma lägenheten. Taher har inte lyckats hyra någon egen lägenhet och har bott tillfälligt hos olika vänner. Kompisen som han bor inneboende hos vill inte längre att han bor kvar.

Mona Sandström är 57 år. Hon är ensamstående och har en vuxen son från ett tidigare äktenskap. Hon har tidigare arbetat som textillärare. Sedan drygt 20 år är hon sjukpensionär på grund av psykisk sjukdom. Under flera år vårdades hon längre och kortare perioder på psykiatriska kliniker. Hon bor i en hyresrätt där hon bott sedan fyra år tillbaka. Mona har många katter och är samlare och grannarna klagar på att det luktar och på brandrisken. Hon riskerar att bli vräkt efter många varningar från hyresvärden. Hon har inga anmärkningar när det gäller hyresbetalningar.

Kalle Niemi är 17 år. Kalle bor med sin pappa sedan föräldrarna skiljde sig för drygt ett år sedan och hans mamma flyttade tillsammans med en man på en annan ort. Kalle går andra året på gymnasiet. Han har haft hög frånvaro den senaste terminen. Kalle vill inte bo hos sin pappa som har missbruksproblem och har misshandlat honom vid flera tillfällen. Han vill inte heller bo hos sin mamma som också har missbruksproblem samt lever med en man med missbruksproblem. Kalle har tidigare i perioder bott i familjehem på grund av hemförhållandena. Den senaste veckan har Kalle bott hos en några år äldre kompis som har egen lägenhet.

Bilaga 2: Genomförda intervjuer och vinjettintervjuer

Bilagetabell 1. Intervjuer genomförda under perioden september 2002 t.o.m. februari 2005.

Funktion	Organisation
Kommunalråd	Stadskontoret
Oppositionsråd	Stadskontoret
IoF-chef	Socialtjänsten IoF
Överläkare	Alkohol- och narkotikakliniken
Bostadssamordnare	Socialtjänst IoF
Härbärgesföreståndare	Stadsmissionen
Härbärgesföreträdare	Stadsmissionen
Chef	MKB Fastighets AB
Företrädare	Kvinnojouren
Företrädare	Invandrarservice
Frivårdsinspektör	Frivården
Sektionschef	Socialtjänst IoF
Socialarbetare	Socialtjänst IoF
Socialarbetare	Socialtjänst IoF
Socialarbetare	Socialtjänst IoF
Sektionschef	Socialtjänst IoF
Företrädare	Comesta/frivillig organisation
Ordförande	Bostadsrättsförening
Ordförande	Bostadsrättsförening
Bostadssamordnare	Socialtjänst IoF
Sektionschef	Socialtjänst IoF
Planeringssekreterare	Stadskontoret
Projektledare	MKB
Företrädare	Röda Korset
Enhetschef	Socialtjänst IoF
Chef	MKB
Socialarbetare	Socialtjänst IoF

Bilagetabell 2. Kompletterande intervjuer genomförda under perioden oktober 2007 t.o.m. juni 2008.

Funktion	**Organisation**
Bostadssekreterare	Socialtjänst IoF
Uppsökande teamet	Socialtjänst IoF
Prostitutionsgruppen	Socialtjänst IoF
Mobila enheten	Socialtjänst IoF
Tjänsteman	Lägenhetsenheten
Bostadssocial handläggare	MKB
Chef	Fastighetskontoret
Landskapsarkitekt	Gatukontoret

Bilagetabell 3. Vinjettintervjuer genomförda under perioden oktober 2003 t.o.m. april 2004.

Funktion	**Organisation**
Bostadssekreterare	Socialtjänst IoF
Bostadssekreterare	Socialtjänst IoF
Bostadssekreterare	Socialtjänst IoF
Bostadssekreterare	Socialtjänst IoF
Bostadssekreterare	Socialtjänst IoF
Bostadssekreterare	Socialtjänst IoF
Bostadssekreterare	Socialtjänst IoF
Bostadssekreterare	Socialtjänst IoF
Bostadssocial handläggare	MKB

Referenser

Abbott, Andrew (2001) *Time Matters. On Theory and Method*. Chicago: The University of Chicago Press.

Abbott, Porter H. (2002) *The Cambridge Introduction to Narrative*. Cambridge: Cambridge University Press.

Adelswärd, Viveka (1997) ”Berättelser från älgpassen. Om metoder för att analysera jaktberättelsers struktur, poäng och sensmoral”. I: Lars-Christer Hydén & Margaretha Hydén (red.) *Att studera berättelser. Samhällsvetenskapliga och medicinska perspektiv*. Stockholm: Liber.

Adler, Sarah (2008) *Hemlöshet i Södra Innerstaden*. Rapport januari 2008. Stencil. Malmö: Malmö stad.

Adsit, Jason Norman (2002) *Apologies*. Doktorsavhandling. Stencil. Buffalo: University at Buffalo, The State University of New York.

Ahrne, Göran (1989) *Byråkratin och statens inre gränser*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Ahrne, Göran & Apostolis Papakostas (2002) *Organisationer, samhälle och globalisering. Tröghetens mekanismer och förnyelsens förutsättningar*. Lund: Studentlitteratur.

Amin, Ash & Nigel Thrift (2002) *Cities. Reimagining the Urban*. Cambridge: Polity Press.

Anderson, Isobel & Julie Christian (2003) ”Causes of Homelessness in the UK: A Dynamic Analysis”. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 13 (2): 105-118.

Andersson, Gunnel (2005) ”Att bo eller att ha ett hem – människor med svåra psykiska problem och boendefrågan”. I: Magnus Sundgren & Alain Topor (red.) *Socialpsykiatri*. Stockholm: Bonniers.

Andersson, Gunnel, Bodil Nilsson, Harald Swedner, Martha Ullerstam & Bo Werner (1975) *Östergård. Ett försök till social rehabilitering i ett slumområde i samband med dess byggnadstekniska sanering*. Stockholm: Statens råd för byggnadsforskning.

Andersson, Gunvor & Hans Swärd (2007) *Barn utan hem. Olika perspektiv.* Lund: Studentlitteratur.

Andersson, Gunvor & Hans Swärd (2008) ”Etiska reflektioner”. I: Anna Meeuwisse, Hans Swärd, Rosmari Eliasson-Lappalainen & Katarina Jacobsson (red.) *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur.

Andersson, Roger (2001) ”Skapandet av svenskglesa bostadsområden”. I: Lena Magnusson (red.) *Den delade staden. Segregation och etnicitet i stadsbygden*. Umeå: Boréa.

Andersson, Roger, Åsa Bråmå & Jan Hogdal (2007) *Segregationens dynamik och planeringens möjligheter: en studie av bostadsmarknad och flyttningar i Malmöregionen*. Malmö: Stadskontoret, Malmö stad.

Angrosino, Michael V. & Kimberly A. Mays de Pérez (2003) ”Rethinking Observation: From Method to Context”. I: Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln (red.) *Collecting and Interpreting Qualitative Materials*. Thousand Oaks: SAGE Publications.

Antaki, Charles (1994) *Explaining and Arguing. The Social Organization of Accounts*. London: SAGE Publications.

Arnold, Kathleen R. (2004) *Homelessness, Citizenship, and Identity. The Uncanniness of Late Modernity*. Albany: State University Press of New York.

Ashforth, Blake E. & Ronald H. Humphrey (1997) ”The Ubiquity and Potency of Labeling Organizations”. *Organization Science*, 8 (1): 43–58.

Aspers, Patrik (2007) *Etnografiska metoder*. Malmö: Liber.

Asplund, Johan (1992) *Storstäderna och det forteanska livet*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.

Austin, John Langshaw (1961) *Philosophical Papers*. Oxford: The Clarendon Press.

Barthes, Roland (1977) *Image Music Text*. London: Fontana Press.

Becker, Howard S. (2006 [1963]) *Utanför. Avvikandets sociologi*. Lund: Arkiv förlag.

Becker, Howard S. (2007) *Telling About Society*. Chicago: The University of Chicago Press.

Becker, Howard S. (2008 [1998]) *Tricks of the Trade. Yrkesknep för samhällsvetare.* Malmö: Liber.

Beijer, Ulla (2007) *Forskning om hemlösa i Sverige: en kunskapsöversikt*. Stockholm: Forsknings- och utvecklingsenheten, Stockholms stadsledningskontor.

Bengtsson, Bo (2006) ”Sverige – kommunal allmännytta och korporativa särintressen”. I: Bo Bengtsson (red.) Erling Annaniassen, Lotte Jensen, Hannu Ruonavaara & Jón Rúnar Sveinsson. *Varför så olika? Nordisk bostadspolitik i jämförande historiskt ljus*. Malmö: Égalité.

Benjaminsen, Lars & Evelyn Dyb (2008) ”The Effectiveness of Homeless Policies – Variations among the Scandinavian Countries”. *European Journal of Homelessness*, 2: 45–67.

Berge, Anders (1998) ” ’Säg mig vem jag är…’ Om identitetsordning och makt”. *Historisk tidskrift*, (4): 616–628.

Berger, Peter L. & Thomas Luckmann (1967) *The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge*. New York: Anchor Books.

Berger, Peter L. & Thomas Luckmann (2003 [1966]) *Kunskapssociologi. Hur individen uppfattar och formar sin verklighet*. Andra uppl. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Bergmark, Åke & Tommy Lundström (2005) ”En sak i taget? Om specialisering inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg”. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 12 (2–3): 125–148.

Bergmark, Åke, Tommy Lundström, Renate Minas & Stefan Wiklund (2008) *Socialtjänsten i blickfånget. Organisation, resurser och insatser. Exempel från arbete med barn och ungdom, försörjningsstöd, missbruk*. Stockholm: Natur och Kultur.

Beronius, Mats (1994) *Bidrag till de sociala undersökningarnas historia – eller till den vetenskapliggjorda moralens genealogi*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

Best, Joel (2001) *Damned Lies and Statistics. Untangling Numbers from the Media, Politicians, and Activists*. Berkeley och Los Angeles: University of California Press.

Best, Joel (2003) ”But Seriously Folks. The Limitations of the Strict Constructionist Interpretation of Social Problems”. I: James A. Holstein

& Gale Miller (red.) *Challenges and Choices. Constructionist Perspectives on Social Problems*. New York: Aldine De Gruyter.

Best, Joel (2008) *Social Problems*. New York: W. W. Norton & Company.

Biernacki, Richard (1994) ”Time Cents: The Monetization of the Workday in Comparative Perspective”. I: Roger Friedland & Deirdre Boden (red.) *NowHere: Space, Time and Modernity*. Berkeley och Los Angeles: University of California Press.

Billig, Michael (1996) *Arguing and Thinking: A Rhetorical Approach to Social Psychology*. Andra uppl. Cambridge: Cambridge University Press.

Billing, Peter & Mikael Stigendal (1994) *Hegemonins decennier. Lärdomar från Malmö om den svenska modellen*. Doktorsavhandling. Malmö: Möllevångens Samhällsanalys.

Bjurling, Oscar (1956) *Stadens fattiga. En studie over fattigdom och fattigvård i Malmö*. Malmö: Malmö stads fattigvårdsstyrelse.

Blau, Joel (1993) *The Visible Poor. Homelessness in the United States*. New York: Oxford University Press.

Blid, Mats (2006) ”Boende och Stöd – En nationell inventering av kommunernas boendeinsatser för utsatta grupper”. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 13 (4): 291–312.

Blid, Mats (2008) *Ett folkhem för alla? Kommunala insatser mot hemlöshet*. Doktorsavhandling. Östersund: Institutionen för socialt arbete, Mittuniversitetet.

Blid, Mats & Arne Gerdner (2006) ”Socially excluding housing support to homeless substance misusers: two Swedish case studies of special category housing”. *International Journal of Social Welfare,* 15 (2): 162-171.

Blid, Mats, Arne Gerdner & Åke Bergmark (2008) ”Predictions of Homelessness and Housing Provisions in Swedish Municipalities. *European Journal of Housing Policy*, 8 (4) 399–421.

Bourdieu, Pierre (1977) *Outline of a Theory of Practice.* Cambridge: Cambridge University Press.

Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste.* Cambridge: Harvard University Press.

Bourdieu, Pierre (1992a) *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.

Bourdieu, Pierre (1992b) ”The Practice of Reflexive Sociology (The Paris Workshop)”. I: Pierre Bourdieu & Loïc J. D. Wacquant (red.) *An Invitation to Reflexive Sociology*. Chicago: The University of Chicago Press.

Bourdieu, Pierre (1999a) ”Site Effects”. I: Pierre Bourdieu (red.) *The Weight of the World. Social Suffering in Contemporary Society*. Stanford: Stanford University Press.

Bourdieu, Pierre (1999b) ”Understanding”. I: Pierre Bourdieu (red.) *The Weight of the World. Social Suffering in Contemporary Society*. Stanford: Stanford University Press.

Boverket (2006) *Bostadsmarknaden år 2006–2007. Slutsatser av Bostadsmarknadsenkäten 2006*. Karlskrona: Boverket.

Boverket (2008a) *Hyreskontrakt via kommunen. Sekundära bostadsmarknaden 2008*. Karlskrona: Boverket.

Boverket (2008b) *Bostadsmarknaden 2008–2009 – med slutsatser av Bostadsmarknadsenkäten 2008*. Karlskrona: Boverket.

Boverket (2008c) *Asylsökandes eget boende, EBO: en kartläggning*. Karlskrona: Boverket.

Brante, Thomas (2001) ”Consequences of Realism for Sociological Theory-Building”. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 31 (2): 167–195.
Brinkmann, Svend (2005) ”Human Kinds and Looping Effects in Psychology. Foucauldian and Hermaneutic Perspectives”. *Theory & Psychology*, 15 (6): 769-791.
Brunsson, Nils & Kerstin Sahlin-Andersson (1998) ”Att skapa organisationer”. I: Göran Ahrne (red.) *Stater som organisationer*. Stockholm: Nerenius & Santérus förlag.
Busch-Geertsema, Volker (2005a) ”Does re-housing lead to reintegration? Follow-up studies of re-housed homless people”. *Innovation*, 18 (2): 205–226.
Busch-Geertsema, Volker (2005b) *Från härbärge till egen bostad. Uppföljning av projektet H 13 i Hannover sju år senare*. Malmö: Egalité.
Busch-Geertsema, Volker & Ingrid Sahlin (2007) ”The Role of Hostels and Temporary Accommodation”. *European Journal of Homelessness*, 1: 67–93.
Buttny, Richard (1993) *Social Accountability in Communication*. London: SAGE Publications.
Börjesson, Mats & Eva Palmblad (2008) *Strultjejer, arbetssökande och samarbetsvilliga. Kategoriseringar och samhällsmoral i socialt arbete.* Malmö: Liber.
Börjesson, Mats, Eva Palmblad & Thomas Wahl (2005) *I skötsamhetens utmarker. Berättelser om välfärdsstatens sociala optik*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
Caplan, Jane & John Torpey (2001) ”Introduction”. I: Jane Caplan & John Torpey (red.) *Documenting Individual Identity. The Development of State Practices in the Modern World*. Princeton: Princeton University Press.
Carlsson, Bill & Monika Laurell (1992) *Boendeprojektet 1989–1992*. Stencil. Malmö: Nordöstra socialförvaltningen, Malmö stad.
Choi, Namkee G. & Lidia J. Snyder (1999) ”Homeless Families with Children: Barriers to Finding Decent Housing”. *Journal of Poverty*, 3 (2): 43–66.
Clapham, David (2003) ”Pathways Approaches to Homelessness Research”. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, (13): 119–127.
Cobb, Anthony T., Carroll Stephens & George Watson (2001) ”Beyond structure: The role of social accounts in implementing ideal control”. *Human Relations*, 54 (9): 1123–1153.
Cohen, Michael D., James G. March & Johan P. Olsen (1972). ”A Garbage Can Model of Organizational Choice”. *Administrative Science Quarterly,* 17 (1): 1–25.
Cohen, Phil (1979) ”Policing the Working-class City”. I: Bob Fine (red.) *Capitalism and the Rule of Law: from Deviancy Theory to Marxism*. London: Hutchinsons
Collmann, Jeff (1981) ”Postscript: The Significance of Clients”. *Social Analysis*, (9): 103–112.
Cosgrove, Denis (2005) ”Mapping/Cartography”. I: David Atkinson, Peter Jackson, David Sibley & Neil Washbourne (red.) *Cultural Geography. A Critical Dictionary of Key Concepts*. New York: I. B. Tauris.
Cresswell, Tim (1996) *In Place/Out of Place. Geography, Ideology, and Transgression*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Cresswell, Tim (1997) ”Weeds, Plagues, and Bodily Secretions: A Geographical Interpretation of Metaphors of Displacement”. *Annals of the Association of American Geographers*, 87 (2): 330–345.

Cresswell, Tim (2001) *The Tramp in America*. London: Reaktion Books.

Cresswell, Tim (2004) *Place a short introduction*. Oxford: Blackwell Publishing.

Cresswell, Tim (2005) ”Moral Geographies”. I: David Atkinson, Peter Jackson, David Sibley & Neil Washbourne (red.) *Cultural Geography. A Critical Dictionary of Key Concepts*. New York: I. B. Tauris.

Cresswell, Tim (2006) *On the Move. Mobility in the Modern Western World*. New York: Routledge.

Czarniawska, Barbara (2004) *Narratives in Social Science Research*. London: SAGE Publications.

Czarniawska, Barbara (2005) *En teori om organisering*. Lund: Studentlitteratur.

Czarniawska, Barbara & Bernward Joerges (1996) ”Travels of Ideas”. I: Barbara Czarniawska & Guje Sevón (red.) *Translating Organizational Change*. Berlin: Walter de Gruyter.

Davis, Joseph E. (2000) ”’Accounts’ of False Memory Syndrome: Parents, ’Retractors,’ and the Role of Institutions in Account Making”. *Qualitative Sociology*, 23 (1): 29-56.

Davis, Mike (2006) *City of Quartz. Excavating the Future in Los Angeles*. London: Verso.

Dellgran, Peter & Staffan Höjer (2003) ”Forskning i praktiken. Om den seniora forskningens innehåll och socionomers forskningsorientering”. I: *Socialt arbete. En nationell genomlysning av ämnet*. Högskoleverkets rapportserie 2003:16 R. Stockholm: Högskoleverket.

Denzin, Norman K. (1989) *The Research Act. A Theoretical Introduction to Sociological Methods*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.

Denzin, Norman K. (2001) *Interpretive Interactionism*. London: SAGE Publications.

DiMaggio, Paul J. & Walter W. Powell (1991) ”The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields”. I: Paul J. DiMaggio & Walter W. Powell (red.) *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: The University of Chicago Press.

Doherty, Joe, Bill Edgar & Henk Meert (2004) *Homelessness Research in the European Union*. Bryssel: FEANTSA.

Douglas, Mary (1986) *How Institutions Think*. New York: Syracuse University Press.

Draper, Stephen W. (1988) ”What’s going on in everyday explanation?”. I: Charles Antaki (red.) *Analysing Everyday Explanation. A Casebook of Methods*. London: SAGE Publications.

Driver, Felix (1988) ”Moral geographies: social science and the urban environment in mid-nineteenth century England”. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 13 (3): 275–287.

Driver, Felix (1993) *Power and Pauperism. The Workhouse System, 1834–1884*. Cambridge: Cambridge University Press.

Dyb, Evelyn (2005) *Prosjekt bostedsløse – Evaluering av et fireårig nasjonalt prosjekt*. Byggforsk skriftserie 7 – 2005. Oslo: Norges byggforskningsinstitutt.

Dyb, Evelyn, Liv Johanne Solheim & Siri Ytrehus (2004) *Sosialt perspektiv på bolig*. Oslo: Abstrakt forlag.

Edgar, Bill, Joe Doherty & Henk Meert (2002) *Access to housing. Homelessness and vulnerability in Europe*. Bristol: Policy Press.

Edgar, Bill, Joe Doherty & Amy Mina-Coull (1999) *Services for homeless people. Innovation and change in the European Union*. Bristol: Policy Press.
Edgar, Bill & Henk Meert (2005) *Fourth Review of Statistics on Homelessness in Europe. The ETHOS Definition of Homelessness*. Bryssel: FEANTSA.
Edgar, Bill & Henk Meert (2006) *Fifth Review of Statistics on Homelessness in Europe.* Bryssel: FEANTSA.
Edling, Nils (1996) *Det Fosterländska Hemmet. Egnahemspolitik, småbruk och hemideologi kring sekelskiftet 1900*. Stockholm: Carlssons.
Egelund, Tine (2008) ”Vinjettstudier”. I: Anna Meeuwisse, Hans Swärd, Rosmari Eliasson-Lappalainen & Katarina Jacobsson (red.) *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur.
Elias, Norbert & John L. Scotson (1999 [1994/1965]) *Etablerade och outsiders*. Lund: Arkiv förlag.
Elm Larsen, Jørgen (2003) ”Marginale mennesker i marginale rum”. I: Margaretha Järvinen, Jørgen Elm Larsen & Nils Mortensen. *Det magtfulde møde mellem system og klient*. Århus: Aarhus universitetsforlag.
Emerson, Robert M. (1981) ”On Last Resorts”. *The American Journal of Sociology*, 87 (1): 1–22.
Emerson, Robert M. (1983) ”Holistic Effects in Social Control Decision-Making”. *Law & Society Review*, 17 (3): 425–455.
Emerson, Robert M., Rachel I. Fretz & Linda L. Shaw (1995) *Writing Ethnographic Fieldnotes*. Chicago: The University of Chicago Press.
Eriksson, Lena, Janne Flyghed, Anders Nilsson & Sten-Åke Stenberg (kommande) *Nedre botten: Hundra år av vräkningar i Stockholm 1879–2006*. Stockholm: Stockholmia förlag.
Eriksson-Zetterquist, Thomas Kalling & Alexander Styhre (2006). *Organisation och organisering*. Andra uppl. Malmö: Liber.
Evans, Tony & John Harris (2004) ”Street-Level Bureaucracy, Social Work and the (Exaggerated) Death of Discretion”. *British Journal of Social Work*, 34 (6): 871–895.
Ewert, Susanne, Marianne Liedholm & Göran Lindberg (2006) ”Vikten av kulturella överbryggare i storstadens integrationsprojekt”. *Sociologisk forskning*, (1): 33–49.
Feldman, Leonard C. (2004/2006) *Citizens Without Shelter. Homelessness, Democracy, and Political Exclusion*. Ithaca: Cornell University Press.
Finnegan, Ruth (1998) *Tales of the City. A study of Narrative and Urban Life.* Cambridge: University Press.
Fontana, Andrea & James H. Frey (2003) ”The Interview: From Structured Questions to Negotiated Text”. I: Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln (red.) *Collecting and Interpreting Qualitative Materials*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
Foucault, Michel (1980) *Power/Knowledge: Selected Interviews and other Writings 1972–1977*. New York: Pantheon Books.
Foucault, Michel (1998) *Övervakning och straff. Fängelsets födelse*. Lund: Arkiv förlag.
Foucault, Michel (2003 [1963]) *The Birth of the Clinic. An Archaeology of Medical Perception*. New York: Routledge.
Foucault, Michel (2007 [1972]) *History of Madness*. New York: Routledge.
Foucault, Michel (2007) ”The Incorporation of the Hospital into Modern Technology”. I: Jeremy W. Crampton & Stuart Elden (red.) *Space, Knowledge and Power. Foucault and Geography*. Aldershot: Ashgate.

Foucault, Michel (2008) *Diskursernas kamp*. Eslöv: Brutus Östlings bokförlag Symposion.

Franér, Paul, Kerstin Hansson & Gunnar Ågren (1988) *Härbärgessituationen i Stockholm. Ett gammalt problem i ny tappning.* Rapport nr 90. Stockholm: FoU-byrån, Stockholms Socialförvaltning.

Franssén, Agneta (2000) *Omsorg i tanke och handling. En studie av kvinnors arbete i vården*. Doktorsavhandling. Lund: Arkiv förlag.

Franzén, Mats (1982) ”Gatans disciplinering. Om gatans påstådda farlighet och försöken att bemästra den genom polis och funktionalistisk planering”. *Häften för Kritiska Studier*, 15 (5): 3–25.

Franzén, Mats & Eva Sandstedt (1981) *Grannskap och stadsplanering. Om stat och byggande i efterkrigstidens Sverige*. Doktorsavhandling. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

Franzosi, Roberto (2006) ”Historical Knowledge and Evidence”. I: Charles Tilly & Robert E. Goodin (red.) *The Oxford Handbook of Contextual Political Analysis*. Oxford: Oxford University Press.

Friedland, Roger & Deirdre Boden (red.) (1994a) *NowHere: Space, Time and Modernity*. Berkeley och Los Angeles: University of California Press.

Friedland, Roger & Deirdre Boden (1994b) ”NowHere: An Introduction to Space, Time and Modernity”. I: Roger Friedland & Deirdre Boden (red.) *NowHere: Space, Time and Modernity*. Berkeley och Los Angeles: University of California Press.

Förenade Care (2005) *Omsorg med omtanke*. Malmö: Förenade Care AB.

Gans, Herbert J. (1999) ”Participant Observation in the Era of ’Ethnography’ ”. *Journal of Contemporary Ethnography*, 28 (5): 540–548.

Gauldie, Enid (1974) *Cruel Habitations. A History of Working-Class Housing 1780–1918*. London: George Allen & Unwin.

Gerdner, Arne, Lill Hultman & Klas Borell (2001) ”Grannreaktioner mot Hem för Vård och Boende – Några resultat från en enkätstudie”. *Socialt Perspektiv*, (3–4): 37–57.

Geremek, Bronislaw (1991) *Den europeiska fattigdomens betydelse*. Stockholm: Ordfront.

Gidlöf, Kjell-Åke, Besa Ibraimi & Gun Stenmark (2001) *Rapport angående bostadscentralen*. Stencil. Malmö: SDF Södra Innerstaden, Malmö stad.

Giertz, Anders (2000) ”Långvarig och tillfällig bostadslöshet – ett exempel från Malmö”. I: Weddig Runquist & Hans Swärd (red.) *Hemlöshet – en antologi om olika perspektiv och förklaringsmodeller*. Stockholm: Carlssons.

Giertz, Anders (2004) *Making the Poor Work. Social Assistance and Activation Programs in Sweden*. Doktorsavhandling. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.

Gieryn, Thomas F. (2000) ”A Space for Place in Sociology”. *Annual Review of Sociology*, 26: 463–496.

Ginzburg, Carlo (1989) *Ledtrådar. Essäer om konst, förbjuden kunskap och dold historia*. Stockholm: Häften för Kritiska Studier.

Goffman, Erving (1972) *Relations in Public. Microstudies of the Public Order*. New York: Harper Colophon Books.

Goffman, Erving (1973) *Totala institutioner.* Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
Gren, Martin, PO Hallin & Irene Molina (2000) ”Kulturens plats/Maktens rum – en introduktion”. I: Martin Gren, PO Hallin & Irene Molina (red.) *Kulturens plats/Maktens rum*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
Gubrium Jaber F. & James A. Holstein (2008) ”Narrative Ethnography”. I: Sharlene Nagy Hesse-Biber & Patricia Leavy (red.) *Handbook of Emergent Methods*. New York: The Guilford Press.
Gutting, Gary (1995) *Michel Foucault's archaeology of scientific reason*. Cambridge: Cambridge University Press.
Hacking, Ian (1990) *The Taming of Chance*. Cambridge: Cambridge University Press.
Hacking, Ian (2000) *Social konstruktion av vad?* Stockholm: Thales.
Hacking, Ian (2002) *Mad Travelers. Reflections on the Reality of Transient Mental Illnesses*. Cambridge: Harvard University Press.
Hacking, Ian (2004) ”Between Michel Foucault and Erving Goffman: between discourse in the abstract and face-to-face interaction”. *Economy and Society*, 33 (3): 277–302.
Hall, Stuart (2002) ”The work of representation”. I: Stuart Hall (red.) *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London: SAGE Publications.
Hamnett, Chris (2003) *Unequal City. London in the Global Arena*. London: Routledge.
Hansen Löfstrand, Cecilia & Marie Nordfeldt (red.) (2007) *Bostadslös! Lokal politik och praktik*. Malmö: Gleerups.
Harvey, Jean (1995) ”The Emerging Practice of Institutional Apologies”. *International Journal of Applied Philosophy*, 9 (2): 57–65.
Hasenfeld, Yeheskel (1983) *Human Service Organisations.* New Jersey: Prentice & Hall.
Hedin, Marika & Mattias Tydén (1998) ”Sociala kategoriseringar – historikerns och historiens”. *Historisk tidskrift*, (4): 485–495.
Hedin, Ulla-Carin, Sven-Axel Månsson & Ronny Tikkanen (2008) *När man måste säga ifrån. Om kritik och whistleblowing i offentliga organisationer*. Stockholm: Natur och Kultur.
Henriksson, Benny & Sven-Axel Månsson (1996) ”Deltagande observation”. I: Per-Gunnar Svensson & Bengt Starrin (red.) *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
Hertting, Nils (2000) ”Hemlösa i Västeuropa. Om paradoxer, trender och traditioner i politik och statistik”. I: Weddig Runquist & Hans Swärd (red.) *Hemlöshet – en antologi om olika perspektiv och förklaringsmodeller*. Stockholm: Carlssons.
Hetherington, Kevin (1997) *The Badlands of Modernity. Heterotopia and Social Ordering*. London: Routledge.
Hewitt, John P. & Randall Stokes (1975) ”Disclaimers”. *American Sociological Review*, 40 (1) 1–11.
Hinton, Perry R. (2003) *Stereotyper, kognition och kultur.* Lund: Studentlitteratur.
Hirdman, Yvonne (2000) *Att lägga livet till rätta – studier i svensk folkhemspolitik*. Andra uppl. Stockholm: Carlssons.
Hoch, Charles & Robert A. Slayton (1989) *New Homeless and Old. Community and the Skid Row Hotel*. Philadelphia: Temple University Press.

Holstein, James A. (1992) ”Producing People: Descriptive Practice in Human Social Work”. *Current Research on Occupations and Professions*, 7: 23–39.

Hughes, Everett C. (1984 [1971]). *The Sociological Eye: Selected Papers*. New Brunswick: Transaction Books.

Hydén, Lars-Christer (1995) ”Det sociala misslyckandet som berättelse. Att återställa den moraliska ordningen”. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 2 (3): 194–207.

Hydén, Lars-Christer (1996) ”Applying for money: The encounter between social workers and clients – A question of morality”. *The British Journal of Social Work*, 26 (6): 843–860.

Hydén, Lars-Christer (1997) ”De otaliga berättelserna”. I: Lars-Christer Hydén & Margaretha Hydén (red.) *Att studera berättelser. Samhällsvetenskapliga och medicinska perspektiv*. Stockholm: Liber.

Hydén, Lars-Christer (2008) ”Berättelseforskning”. I: Anna Meeuwisse, Hans Swärd, Rosmari Eliasson-Lappalainen & Katarina Jacobsson (red.) *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur.

Isaksson, Kerstin, Johan Norman & Lars Svedberg (1978) *Överlevnadsstrategier bland hemlösa och socialt utslagna*. Stockholm: Tidens förlag.

Isberg, Hagbard (1911) *Huru de fattiga kunna ha det i Malmö: Kritik och önskemål*. Malmö: A.-B. Lundgrens Söners Boktryckeri.

Jacobsson, Katarina (2008) ”Den svårfångade kvaliteten”. I: Katarina Sjöberg & David Wästerfors (red.) *Uppdrag: Forskning. Konsten att genomföra kvalitativa intervjuer*. Malmö: Liber.

Jansson, André (2006) ”Den föreställda staden? Produktionen av Bo 01. Framtidsstaden som socialt och imaginärt rum.” I: Ove Sernhede & Thomas Johansson (red.) *Storstadens omvandlingar. Postindustrialism, globalisering och migration. Göteborg och Malmö*. Göteborg: Daidalos.

Jayyusi, Lena (1984) *Categorization and the Moral Order*. London: Routledge & Kegan Paul.

Jenkins, Richard (2000) ”Categorization: Identity, Social Process and Epistemology”. *Current Sociology*, 48 (3): 7–25.

Jenkins, Richard (2008) *Social Identity*. Tredje uppl. London: Routledge.

Jergeby, Ulla (1999) *Att bedöma en social situation – Tillämpningen av vinjettmetoden*. CUS skrift 1999:3. Stockholm: Socialstyrelsen.

Jergeby, Ulla & Haluk Soydan (2002) ”Assessment Processes in Social Work Practice When Children Are at Risk: A Comparative Cross-National Vignette Study”. *Journal of Social Work Research and Evaluation*, 3, (2): 127–144.

Jochums, Brenda L. & Edward J. Pershey (1993) ”Using the Vignette Method in Formative Evaluation”. *Evaluation Practice*, 14 (2): 155–161.

Johansson, Anna (2005) *Narrativ teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Johansson, Roine (2002) *Nyinstitutionalismen inom organisationsanalysen. En skolbildnings uppkomst, spridning och utveckling*. Lund: Studentlitteratur.

Johansson, Roine (2006) ”Nyinstitutionell organisationsteori – från sociologi i USA till socialt arbete i Sverige”. I: Ove Grape, Björn Blom & Roine Johansson (red.) *Organisation och omvärld: nyinstitutionell analys av människobehandlande organisationer*. Lund: Studentlitteratur.

Johansson, Roine (2007) *Vid byråkratins gränser. Om handlingsfrihetens organisatoriska begränsningar i klientrelaterat arbete.* Doktorsavhandling. Tredje uppl. Lund: Arkiv förlag.

Johnsen, Sarah, Jon May & Paul Cloke (2008) ”Imag(in)ing ’homeless places’: using auto-photography to (re)examine the geographies of homelessness”. *Area*, 40 (2): 194–207.

Juhila, Kirsi (1992) ”Bottom-of-the-Barrel Housing Markets. Discourse Analysis of the Practices of the Municipal Housing and Social Authorities”. I: Margaretha Järvinen & Christoffer Tigerstedt (red.) *Hemlöshet i Norden*. NAD-publikation nr 22. Helsingfors: Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning.

Juhila, Kirsi (1995) ”Factual Accounting in the Discourse on Homelessness”. *Scandinavian Journal of Social Welfare*, (4): 44–54.

Jütte, Robert (1994) *Poverty and Deviance in Early Modern Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

Järvinen, Margaretha (1992) ”Hemlöshetsforskning i Norden”. I: Margaretha Järvinen & Christoffer Tigerstedt (red.) *Hemlöshet i Norden*. NAD-publikation nr 22. Helsingfors: Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning.

Järvinen, Margaretha (1993) *De nye hjemløse. Kvinder, fattigdom og vold*. Holte: Forlaget SOCPOL.

Järvinen, Margaretha (1998) *Det dårlige selskab. Misbrug, behandling, omsorg*. Holte: Forlaget SOCPOL.

Järvinen, Margaretha (2001) ”Institutionaliserad uppgivenhet – om utvecklingen av det danska behandlingssystemet”. *Nordisk Alkohol- & Narkotikatidskrift*, 18 (2): 125–137.

Järvinen, Margaretha (2002) ”Mötet mellan klient och system – om forskning i socialt arbete”. *Dansk Sociologi*, 13 (2): 73–84.

Järvinen, Margaretha (2005) ”Interview i en interaktionistisk begrebsramme”. I: Margaretha Järvinen & Nanna Mik-Meyer (red.) *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter*. Köpenhamn: Hans Reitzels Forlag.

Järvinen, Margaretha & Nanna Mik-Meyer (2003a) ”Inledning: At skabe en klient”. I: Margaretha Järvinen & Nanna Mik-Meyer (red.) *At Skabe en klient. Institutionelle identiteter i socialt arbejde*. Köpenhamn: Hans Reitzels Forlag.

Järvinen, Margaretha & Nanna Mik-Meyer (2003b) ”Institutionelle paradokser”. I: Margaretha Järvinen & Nanna Mik-Meyer (red.) *At Skabe en klient. Institutionelle identiteter i socialt arbejde*. Köpenhamn: Hans Reitzels Forlag.

Jönson, Håkan (2004) ”Övergrepp mot äldre i två perspektiv”. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 11 (3–4): 310–328.

Katz, Michael, B. (1989) *The Undeserving Poor. From the War on Poverty to the War on Welfare*. New York: Pantheon Books.

Kemeny, Jim (1995) *From Public Housing to the Social Market. Rental Policy Strategies in Comparative Perspective*. London: Routledge.

Kingdon, John W. (2003) *Agendas, Alternatives, and Public Policies*. Andra uppl. New York: Longman.

Kitchin, Rob (1998) ”’Out of Place’, ’Knowing One’s Place’: space, power and the exclusion of disabled people”. *Disability & Society*, 13 (3): 343–356.

Knutagård, Marcus (2006a) *Sista utposten, vägen in och det hållbara boendet. En utvärdering av tre projekt för att motverka hemlöshet*.

Meddelanden från Socialhögskolan 2006:3. Lund: Socialhögskolan.
Knutagård, Marcus (2006b) ”Hemlöshet”. I: Verner Denvall & Bo Vinnerljung (red.) *Nytta och fördärv – socialt arbete i kritisk belysning*. Stockholm: Natur och Kultur.
Knutagård, Marcus (2007) ”Att bedöma, förklara och åtgärda hemlöshet”. I: Cecilia Löfstrand Hansen & Marie Nordfeldt, (red.) *Bostadslös! Lokal politik och praktik*. Malmö: Gleerups.
Knutagård, Marcus & Marie Nordfeldt (2007) ”Natthärbärget som vandrande lösning”. *Sociologisk forskning*, (4): 30–57.
Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
Kvale, Steinar (2006) ”Dominance Through Interviews and Dialogues”. *Qualitative Inquiry*, 12 (3): 480–500.
Kölegård Stjärne, Maria, Johan Fritzell, Lars Brännström, Felipe Estrada & Anders Nilsson (2007). ”Boendesegregationens utveckling och konsekvenser”. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 14 (2–3): 153–178.
Lahti Edmark, Helene (2003) *Fängslande bilder, fängslande verkligheter. Om utsatta bostadsområden och interventioner*. Lic. avhandling. Meddelanden från Socialhögskolan 2003:5. Lund: Socialhögskolan.
Lamont, Michèle & Virág Molnár (2002) ”The Study of Boundaries in the Social Sciences”. *Annual Review of Sociology*, 28: 167–195.
Larsson, Sam, Yvonne Sjöblom & John Lilja (red.) (2008) *Narrativa metoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
Larsson, Sam, Yvonne Sjöblom & John Lilja (2008) ”Inledning: Berättelser i det sociala arbetet”. I: Sam Larsson, Yvonne Sjöblom & John Lilja (red.) *Narrativa metoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
Latour, Bruno & Steve Woolgar (1986) *Laboratory Life. The Construction of Scientific Facts*. Princeton: Princeton University Press.
Lefebvre, Henri (2002 [1961]) *Critique of Everyday Life. Foundations for a Sociology of the Everyday*. Volym två. London: Verso.
Levin, Claes (2008) ”Det sociala arbetets moraliska bas”. I: Hans Swärd & Marie-Anne Egerö (red.) *Villkorandets politik. Fattigdomens premisser och samhällets åtgärder – då och nu*. Malmö: Égalité.
Liedgren, Rut (1961) *Så bodde vi. Arbetarbostaden som typ- och tidsföreteelse*. Stockholm: Nordiska Museet.
Lindbom, Anders (2001) ”Bostadspolitiskt systemskifte”. I: Anders Lindbom (red.) *Den nya bostadspolitiken*. Umeå: Boréa.
Lindgren, Lars (2008) *Lägenhetsboendet Lönngården. En utvärdering ur ett kvalitativt och samhällsekonomiskt perspektiv*. Stencil. Lund: Devinor.
Lindqvist, Rafael (2000) *Att sätta gränser. Organisationer och reformer i arbetsrehabilitering*. Umeå: Boréa.
Lindstein, Thomas (1995) *Vändpunkten. Att arbeta med barn till alkoholister*. Stockholm: Förlagshuset Gothia.
Lipsky, Michael (1980) *Street-Level Bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public Services*. New York: Russell Sage Foundation.
Lipsky, Michael (1981) ”The Assault on Human Services: Street-Level Bureaucrats, Accountability, and the Fiscal Crisis”. I: Murray L. Gruber (red.) *Management Systems in the Human Services*. Philadelphia: Temple University Press.
Lipsky, Michael & Steven Rathgeb Smith (1989) ”When Social Problems Are Treated as Emergencies”. *Social Service Review*, 63 (1): 5–25.

Loseke, Donileen R. (2003) ”Constructing Conditions, People, Morality, and Emotion. Expanding the Agenda of Constructionism”. I: James A. Holstein & Gale Miller (red.) *Challenges and Choices. Constructionist Perspectives on Social Problems*. New York: Aldine De Gruyter.

Low, Setha (2004) *Behind the Gates. Life, Security and the Pursuit of Hapiness in Fortress America*. New York: Routledge.

Lundgren, Frans (2003) *Den isolerade medborgaren. Liberalt styre och uppkomsten av det sociala vid 1800-talets mitt*. Doktorsavhandling. Hedemora: Gidlunds förlag.

Lundin, Johan A. (2005) *Malmö Industristaden. Addo Cementa Ljungmans Kockums*. Malmö Museers e-skrifter nr 5. Malmö: Malmö Museer.

Lundquist, Lennart (1998) *Demokratins väktare*. Lund: Studentlitteratur.

Lundström, Tommy & Sune Sunesson (2006) ”Socialt arbete utförs i organisationer”. I: Anna Meeuwisse, Sune Sunesson & Hans Swärd (red.) *Socialt arbete. En grundbok*. Andra uppl. Stockholm: Natur och Kultur.

Lyman, Stanford M. & Marvin B. Scott (1970) *A Sociology of the Absurd*. New York: Meredith.

Löfgren, Orvar (2003) ”The Sweetness of Home: Class, Culture and Family Life in Sweden”. I: Setha M. Low & Denise Lawrence-Zúñiga (red.) *The Anthropology of Space and Place*. Oxford: Blackwell Publishers.

Löfstrand, Cecilia (2003) *Boendetrappor & bostadslöshetskarriärer i Göteborg – en pilotstudie*. Stockholm: Égalité.

Löfstrand, Cecilia (2005) *Hemlöshetens politik. Lokal policy och praktik*. Doktorsavhandling. Malmö: Égalité.

March, James G. & Johan P. Olsen (1989) *Rediscovering Institutions. The Organizational Basis of Politics*. New York: The Free Press.

March, James G. (1994) *A Primer on Decision Making. How Decisions Happen*. New York: The Free Press.

Marcuse, Peter (1996) ”Space and Race in the Post-Fordist City: The Outcast Ghetto and Advanced Homelessness in the United States Today”. I: Enzo Mingione (red.) *Urban Powerty and the Underclass*. Cambridge: Blackwell Publishers.

Markström, Urban (2003) *Den svenska psykiatrireformen: bland brukare, eldsjälar och byråkrater*. Doktorsavhandling. Umeå: Boréa.

Marshall, Catherine & Gretchen B. Rossman (1999) *Designing qualitative research*. Tredje uppl. Thousand Oaks: SAGE Publications.

Massey, Kelly, Sabrina Freeman & Morris Zelditch (1997) ”Status, Power, and 'accounts'”. *Social Psychology Quarterly*, 60 (3): 238–251.

Mattisson, David (1950) ”Rörsjögården. Det nya inackorderingshemmet i Malmö”. *Tidskrift för Nykterhetsnämnderna*, 29 (5): 53–57.

Mattsson, Tina (2005) *I viljan att göra det normala. En kritisk studie av genusperspektivet i missbrukarvården*. Doktorsavhandling. Malmö: Égalité.

Mauss, Marcel (1997) *Gåvan*. Lund: Argos.

May, Jon (2000) ”Housing Histories and Homeless Careers: A Biographical Approach”. *Housing Studies*, 15 (4): 613–638.

Meyer, John W. & Brian Rowan (1985) ”Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony”. I: John W. Meyer & W. Richard Scott (red.) *Organizational Environments. Ritual and Rationality*. Beverly Hills: SAGE Publications.

Meyer, John W. & W. Richard Scott (1985) ”Centralization and the Legitimacy Problems of Local Gouvernment”. I: John W. Meyer & W. Richard Scott (red.) *Organizational Environments. Ritual and Rationality*. Beverly Hills: SAGE Publications.

Midré, Georges (1990) *Bot, Bedring eller brød? Om bedømming og behandling av sosial nød fra reformasjonen til folketrygden*. Oslo: Universitetsforlaget.

Miles, Matthew B. & A. Michael Huberman (1994) *Qualitative Data Analysis. An Expanded Sourcebook*. Andra uppl. Thousand Oaks: SAGE Publications.

Mills, C. Wright (1940) ”Situated Actions and Vocabularies of Motive”. *American Sociological Review*, 5 (6): 904–913.

Mills, C. Wright (1984) *Den sociologiska visionen*. Lund: Arkiv förlag.

MKB (2007) *Årsredovisning 2007*. Malmö: MKB Fastighets AB.

Molina, Irene (2000) ”Fängslande kategoriseringar – eller våldets geografi”. I: Martin Gren, PO Hallin & Irene Molina (red.) *Kulturens plats/Maktens rum*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

Mosesson, Matts (1991) *I okunnig välmening. Ambitioner och förutsättningar för strukturellt socialt arbete*. Doktorsavhandling. Floda: Zenon.

Mukhtar-Landgren, Dalia (2005) ”Den delade staden – Välfärd för alla i kunskapsstaden Malmö”. *Fronesis*, (18): 120–131.

Navasky, Victor S. (2007) ”The Reasons Considered”. I: Dennis Brissett & Charles Edgley (red.) *Life as Theater. A Dramaturgical Sourcebook. Second Edition*. New Brunswick: Transaction Publishers.

Nilsson, Anders & Janne Flyghed (2004) ”Vräkt och hemlös? Marginaliseringsprocesser bland vräkta”. *Socialmedicinsk tidskrift*, 84 (1): 14–21.

Nordfeldt, Marie (1999) *Hemlöshet i välfärdsstaden. En studie av relationerna mellan socialtjänst och frivilliga organisationer i Stockholm och Göteborg*. Doktorsavhandling. Uppsala: Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.

Nordfeldt, Marie (2007) ”Bostadslöshetsarbete i fyra kommuner – boendetrappor, koalitioner och mellanrum”. I: Cecilia Löfstrand Hansen & Marie Nordfeldt (red.) *Bostadslös! Lokal politik och praktik*. Malmö: Gleerups.

North, Douglass, C. (1995) ”Five Propositions about Institutional Change”. I: Jack Knight & Itai Sened (red.) *Explaining Social Institutions*. Michigan: The University of Michigan Press.

Oakley, Deirdre (2006) ”The American Welfare State Decoded: Uncovering the Neglected History of Public-Private Partnerships. A Case Study of Homeless and Relief Services in New York City: 1920s and 1990s”. *City & Community*, 5 (3): 243–267.

Olsson, Lars-Erik (2007) ”Kristna frivilliga organisationer och hemlöshet – relik eller nisch i det generella välfärdssystemet”. I: Cecilia Löfstrand Hansen & Marie Nordfeldt (red.) *Bostadslös! Lokal politik och praktik*. Malmö: Gleerups.

Olsson, Lars-Erik (2008) ”Homelessness and the Tertiary Welfare System in Sweden – The Role of the Welfare State and Non-profit Sector”. *European Journal of Homelessness*, 2: 157–173.

Orbuch, Terri L. (1997) ”People's accounts Count: The Sociology of accounts”. *Annual Review of Sociology*, 23: 455–478.

Oscarsson, Lars (2000) ”Den socialtjänstbaserade missbrukarvården under 1990-talet: förutsättningar, utveckling och behov”. I: Marta Szebehely & Karin Barron (red.) *Välfärd, vård och omsorg: antologi från Kommittén Välfärdsbokslut*. SOU 2000:38.

Pachucki, Mark A., Sabrina Pendergrass & Michèle Lamont (2007) ”Boundary processes: Recent theoretical developments and new contributions”. *Poetics*, 35: 331–351.

Padgett, Deborah K. (2007) ”There's no place like (a) home: Ontological security among persons with serious mental illness in the United States”. *Social Science & Medicine*, 64 (9): 1925–1936.

Perrow, Charles (1978) ”Demystifying Organizations”. I: Rosemary C. Sarri & Yeheskel Hasenfeld (red.) *The Management of Human Services*. New York: Columbia University Press.

Perrow, Charles (1993) *Complex Organizations. A Critical Essay.* Tredje uppl. New York: McGraw-Hill Inc.

Persson, Marcus (2008) ”Små ting och stora berättelser”. I: Katarina Sjöberg & David Wästerfors (red.) *Uppdrag: Forskning. Konsten att genomföra kvalitativa studier*. Malmö: Liber.

Pestello, Fred P. (1991) ”Discounting”. *Journal of Contemporary Ethnography*, 20 (1): 26–46.

Petersson, Birgit (1983) ”*Den farliga underklassen*”. *Studier i fattigdom och brottslighet i 1800-talets Sverige*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Philo, Chris (1989) ”'Enough to drive one mad': the organization of space in 19th-century lunatic asylums”. I: Jennifer Wolch & Michael Dear (red.) *The Power of Geography. How Territory Shapes Social Life*. London: Unwin Hyman.

Pickering, Michael (2001) *Stereotyping. The Politics of Representation.* New York: Palgrave.

Pomerantz, Anita (1986) ”Extreme Case Formulations: A Way of Legitimizing Claims”. *Human Studies*, (9): 219–229.

Popoola, Margareta (1998) *Det sociala spelet om Romano Platso*. Doktorsavhandling. Lund: Sociologiska institutionen, Lunds universitet.

Potter, Jonathan (1996) *Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction*. London: SAGE Publications.

Potter, Jonathan & Margaret Wetherell (1987) *Discourse and Social Psychology. Beyond Attitudes and Behaviour*. London: SAGE Publications.

Prop. 1997/98:165. *Utveckling och rättvisa – en politik för storstaden på 2000-talet*.

Prottas, Jeffrey (1979) *People-processing: the street-level bureaucrat in public service bureaucracies*. Lexington: Lexington books.

Qvarsell, Roger (1991) *Vårdens idéhistoria*. Stockholm: Carlssons.

Qvarsell, Roger (2000) ”Att räkna sjuka och friska. Medicinalstyrelsen som socialvetenskaplig entreprenör”. I: Bengt Erik Eriksson & Roger Qvarsell (red.) *Samhällets Linneaner. Kartläggning och förståelse i samhällsvetenskapernas historia*. Stockholm: Carlssons.

Ramberg, Klas (2000) *Allmännyttan: välfärdsbygge 1850–2000*. Stockholm: Byggförlaget i samarbete med Sveriges allmännyttiga bostadsföretag (SABO).

Ranstorp, Magnus & Josefine Dos Santos (2009) *Hot mot demokrati och värdegrund – en lägesbild från Malmö*. Centrum för Asymmetriska Hot och TerrorismStudier (CATS). Stockholm: Försvarshögskolan.

Rasmusson, Bodil (1998) *Stadsbarndom. Om barns vardag i en modern förort*. Doktorsavhandling. Lund: Socialhögskolan.

Riessman, Catherine Kohler (1993) *Narrative Analysis*. Newbury Park: SAGE Publications.

Riessman, Catherine Kohler (2008) ”Analys av individuella berättelser”. I: Sam Larsson, Yvonne Sjöblom & John Lilja (red.) *Narrativa metoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Riordan, Catherine A., Nancy A. Marlin & Ronald T. Kellogg (1983) ”The Effectiveness of ‘accounts’ Following Transgression”. *Social Psychology Quarterly*, 46 (3): 213–219.

Ristilammi, Per-Markku (1994) *Rosengård och den svarta poesin. En studie av modern annorlundahet*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

Ristilammi, Per-Markku (2003) *Mim och verklighet. En studie av stadens gränser*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

Ritzer, George (1994) *Sociological Beginnings. On the Origins of Key Ideas in Sociology*. New York: McGraw-Hill.

Rose, Nikolas (1998) *Inventing Our Selves. Psychology, Power, and Personhood*. Cambridge: Cambridge University Press.

Rosenthal, Patrice & Riccardo Pecci (2006) ”The Social Construction of Clients by Service Agents in Reformed Welfare Administration”. *Human Relations*, 59 (12): 1633–1658.

Runcis, Maija (1998) ”Sinnesslöhet som samhällsproblem”. *Historisk tidskrift*, (4): 547–567.

Rundblad, Bengt G. (1965) ”Direkt observation i fältet”. I: Georg Karlsson (red.) *Sociologiska metoder*. Andra uppl. Stockholm: Svenska Bokförlaget/Norstedts.

Runquist, Weddig (2001) ”Uppföljning av träningslägenheter i en mellansvensk stad: klienterna, hjälpsystemet och hyresvärdarna”. I: SOU 2001:95. *Att motverka hemlöshet – en sammanhållen strategi för samhället.* Bilagedel till slutbetänkande från Kommittén för hemlösa.

Runquist, Weddig (2003) ”Det stora illusionsnumret eller ’sociala gäster’ på hotell”. I: Jan Magnusson, Anna Meeuwisse & Hans Swärd (red.) *2002 års män och kvinnor. Medborgare rapporterar om hemlöshet*. Meddelanden från Socialhögskolan 2003:3. Lund: Socialhögskolan.

Runquist, Weddig (2007) ”Hemlöshetspolitiken i Västerås ur ett hundraårsperspektiv”. I: Cecilia Löfstrand Hansen & Marie Nordfeldt (red.) *Bostadslös! Lokal politik och praktik*. Malmö: Gleerups.

Runquist, Weddig & Hans Swärd (red.) (2000) *Hemlöshet – en antologi om olika perspektiv och förklaringsmodeller*. Stockholm: Carlssons.

Sahlin, Ingrid (1992) ”Hemlöshet – reflexioner kring ett begrepp”. I: Margaretha Järvinen & Christoffer Tigerstedt (red.) *Hemlöshet i Norden*. NAD-publikation nr 22. Helsingfors: Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning.

Sahlin, Ingrid (1994) *Den svårmätta hemlösheten. Ett diskussionsunderlag om förhållandet mellan hemlöshet, institutioner och definitioner.* Stencil. Lund: Sociologiska institutionen, Lunds universitet.

Sahlin, Ingrid (1996) *På gränsen till bostad. Avvisning, utvisning, specialkontrakt*. Doktorsavhandling. Lund: Arkiv förlag.

Sahlin, Ingrid (1998) ”Klara eget boende”. I: Verner Denvall & Tord Jacobson (red.) *Vardagsbegrepp i socialt arbete. Ideologi, teori och praktik*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Sahlin, Ingrid (2000) ”Den sekundära bostadsmarknaden och dess betydelse för 1990-talets hemlöshet”. I: Weddig Runquist & Hans Swärd (red.) *Hemlöshet – en antologi om olika perspektiv och förklaringsmodeller*. Stockholm: Carlssons.

Sahlin, Ingrid (2005) ”The Staircase of transition. Survival through failure”. *Innovation*, 18 (2): 115-135.

Sahlin, Ingrid (2006) ”Allmännyttans funktioner”. I: Tomas Berglund & Hilda Lennartsson (red.) *Vardagslivets korrespondenser. Om arbete, boende och konsten att veta*. Forskningsrapport nr 138. Göteborg: Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.

Sahlin, Ingrid (2007) ”Den sekundära bostadsmarknadens följder och förändring. En kvantitativ studie”. I: Cecilia Löfstrand Hansen & Marie Nordfeldt (red.) *Bostadslös! Lokal politik och praktik*. Malmö: Gleerups.

Sahlin, Ingrid (kommande) ”’Staircase’ models to address homelessness”. I: *International Encyclopedia of Housing and Home*. Amsterdam: Elsevier.

Sahlin-Andersson, Kerstin (1996) ”Imitating by Editing Success: The Construction of Organizational Fields”. I: Barbara Czarniawska & Guje Sevón (red.) *Translating Organizational Change*. Berlin: de Gruyter.

Salonen, Tapio (1988) *Malmö – i kulmen av fattigdomscykeln.* Meddelanden från Socialhögskolan 1998:4. Lund: Socialhögskolan.

Salonen, Tapio (1993) *Margins of Welfare. A Study of Modern Functions of Social Assistance*. Torna Hällestad: Hällestad Press.

Salonen, Tapio (1998) ”Klient”. I: Verner Denvall & Tord Jacobson (red.) *Vardagsbegrepp i socialt arbete. Ideologi, teori och praktik*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Salonen, Tapio (2007) *Barns ekonomiska utsatthet*. Årsrapport 2006. Stockholm: Rädda Barnen.

Schierenbeck, Isabell (2003) *Bakom välfärdsstatens dörrar*. Doktorsavhandling. Umeå: Boréa.

Schütz, Alfred (1967) *Collected Papers I: The Problem of Social Reality*. Haag: Nijhoff.

Schön, Lennart (2006) *Tankar om cykler. Perspektiv på ekonomin, historien och framtiden*. Stockholm: SNS förlag.

Scott, James C. (1998) *Seeing Like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed*. London: Yale University Press.

Scott, Marvin B. & Stanford M. Lyman (1968) ”Accounts”. *American Sociological Review*, 33 (1): 46–62.

Scott, Richard W. (2003) *Organizations. Rational, Natural, and Open Systems*. Femte uppl. Upper Saddle River: Prentice Hall.

Scott, Richard W. (2008) *Institutions and Organizations: Ideas and Interests*. Thousand Oaks: SAGE Publications.

Scott, Richard W. & Gerald F. Davis (2007) *Organizations and Organizing. Rational, Natural and Open System Perspectives*. Upper Saddle River: Pearson Prentice Hall.

Scully, Diana & Joseph Morolla (2007) ”Convicted Rapists’ Vocabulary of Motive: Excuses and Justifications”. I: Dennis Brissett & Charles Edgley (red.) *Life as Theater. A Dramaturgical Sourcebook*. Andra uppl. New Brunswick: Transaction Publishers.

Seale, Clive (1999) ”Quality in Qualitative Research”. *Qualitative Inquiry*, 5 (4): 465–478.

Semin, Gun R. & Antony S. R. Manstead (1983) *The Accountability of Conduct: A Social Psychological Analysis*. London: Academic Press.

Sennett, Richard (1992 [1970]) *The Uses of Disorder. Personal Identity and City Life*. New York: Norton.

Sernhede, Ove & Thomas Johansson (2006) ”Den industriella epoken: Göteborg och Malmö. En bakgrund”. I: Ove Sernhede & Thomas Johansson (red.) *Storstadens omvandlingar. Postindustrialism, globalisering och migration. Göteborg och Malmö*. Göteborg: Daidalos.

Shinn, Marybeth (2007) ”International Homelessness: Policy, Socio-Cultural, and Individual Perspectives”. *Journal of Social Issues*, 63 (3): 657–677.

Sibley, David (1995) *Geographies of Exclusion. Society and Difference in the West*. London: Routledge.

Silva, Eric O. (2007) ”Public Accounts: Defending Contested Practices”. *Symbolic Interaction*, 30 (2): 245–265.

Sjögren, Mikael (1997) *Fattigvård och folkuppfostran. Liberal fattigvårdspolitik 1903–1918*. Doktorsavhandling. Stockholm: Carlssons.

Sjöhagen, Axel (1962) ”Bellevuehemmet”. *Nykterhetsvården*, 41 (9): 183–185.

Smith, David M. (2000) *Moral Geographies. Ethics in a World of Difference*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Smith, Dorothy E. (1978) ”’K is Mentally Ill’ the Anatomy of a Factual Account”. *Sociology*, 12 (1): 23–53.

Smith, Neil (1993) ”Homeless/global: Scaling places”. I: Jon Bird, Barry Curtis, Tim Putnam, George Robertson & Lisa Tickner (red.) *Mapping the Futures. Local cultures, global change*. London: Routledge.

Socialdepartementet (2007) *Hemlöshet: många ansikten - mångas ansvar: en strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden*. Stockholm: Socialdepartementet.

Socialstyrelsen (2000) *Hemlösa i Sverige. Vilka är de och vilken hjälp får de?* Socialstyrelsen följer upp och utvärderar 2000:1. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2002) *Plan för Socialstyrelsens utvecklingsarbete 2002-2004 för att motverka hemlöshet*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2006a) *Hemlöshet i Sverige 2005. Omfattning och karaktär*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2006b) *Lokala hemlöshetsprojekt 2002–2005. Resultat, slutsatser och bedömningar*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2008) *Vräkningsförebyggande arbete: stöd till socialtjänsten och andra aktörer*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Sommer, Heidi (2001) *Homelessness in Urban America: A Review of the Literature*. Berkeley: Institute of Governmental Studies Press.

SOU 1935:2. *Betänkande med förslag rörande lån och årliga bidrag av statsmedel för främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer*. Avgivet den 17 januari 1935 av Bostadssociala utredningen.

SOU 2000:14. *Adressat okänd. Om hemlöshetens bakgrund, orsaker och dynamik*. Delbetänkande av Kommittén för hemlösa.

SOU 2001:79. *Välfärdsbokslut för 1990-talet*. Slutbetänkande från Kommittén Välfärdsbokslut.

SOU 2001:95. *Att motverka hemlöshet – en sammanhållen strategi för samhället*. Expert- och forskningsrapporter. Bilagedel till slutbetänkande från Kommittén för hemlösa.

SOU 2004:3. *Tvång och förändring. Rättssäkerhet, vårdens innehåll och eftervård*. Betänkande av LVM-utredningen.

SOU 2005:29. *Storstad i rörelse. Kunskapsöversikt över utvärderingar av storstadspolitikens lokala utvecklingsavtal*. Slutbetänkande av Utredningen om utvärdering av lokala utvecklingsavtal.

SOU 2006:100. *Ambition och ansvar. Nationell strategi för utveckling av samhällets insatser till personer med psykiska sjukdomar och funktionshinder*. Slutbetänkande av Nationell psykiatrisamordning.

SOU 2007:14. *Effektiv bostadsservice och förmedling av bostäder – ur ett dubbelt användarperspektiv*. Rapport nr 3 från Boutredningen.

Soydan, Haluk (2004) ”Socialarbetarnas värderingar och handlingar”. I: *Små barn – stora bekymmer? En konferens i Göteborg 27–28 april 2004*. Stockholm: Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS).

Stefancic, Ana & Sam Tsemberis (2007) ”Housing First for Long-Term Shelter Dwellers with Psychiatric Disabilities in a Suburban County: A Four-Year Study of Housing Access and Retention”. *Journal of Primary Prevention*, 28 (3): 265–279.

Stigendal, Mikael (1999) *Sociala värden i olika sociala världar. Segregation och integration i storstaden*. Lund: Studentlitteratur.

Stokes, Randall & John P. Hewitt (1976) ”Aligning Actions”. *American Sociological Review*, 41 (5): 838–849.

Ström-Billing, Inger (1991) *Ungkarlshotell, Föreningen Söderhem, enskild filantropi och allmän socialvård 1900–1986*. Stockholm: Kommittén för Stockholmsforskning, Stockholms stad.

Sunesson Sune (2003) ”Behandling/gränsdragning”. I: *Blir det bättre med behandling?* Socialtjänstforum i Göteborg 2003. Stockholm: Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS)

Svensson, Kerstin, Eva Johnsson & Leili Laanemets (2008) *Handlingsutrymme. Utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.

Swärd, Hans (1998) *Hemlöshet. Fattigdomsbevis eller välfärdsdilemma?* Lund: Studentlitteratur.

Swärd, Hans (2001) ”Porträtterad nöd – berättelser om hemlösa”. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 8 (1–2): 54–76.

Swärd, Hans (2007) ”Den publika hemlösheten”. I: Cecilia Löfstrand Hansen & Marie Nordfeldt (red.) *Bostadslös! Lokal politik och praktik*. Malmö: Gleerups.

Swärd, Hans (2008) *Hemlöshet*. Andra uppl. Lund: Studentlitteratur.

Swärd, Hans & Marie-Anne Egeröd (red.) (2008) *Villkorandets politik. Fattigdomens premisser och samhällets åtgärder – då och nu*. Malmö: Égalité.

Sykes, Gresham M. & David Matza (1957) ”Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency”. *American Sociological Review*, 22 (6): 664–670.

Szwajkowski, Eugene (1992) ”Accounting for Organizational Misconduct”. *Journal of Business Ethics*, (11): 401–411.

Thelander, Joakim (2006) *Mutor i det godas tjänst?: biståndsarbetare i samtal om vardaglig korruption*. Doktorsavhandling. Lund: Sociologiska institutionen, Lunds universitet.

Thomas, William I. & Dorothy Swaine Thomas (1932 [1928]) *The Child in America. Behavior Problems and Programs*. New York: Alfred A. Knopf.

Thrift, Nigel J. (2006) ”Space, Place, and Time”. I: Charles Tilly & Robert E. Goodin (red.) *The Oxford Handbook of Contextual Political Analysis*. Oxford: Oxford University Press.

Thörn, Catharina (2001) ” ’De hemlösa’ En kultursociologisk analys av myndighetsdiskurser”. I: Ove Sernhede & Thomas Johansson (red.) *Identitetens omvandlingar*. Göteborg: Daidalos.

Thörn, Catharina (2004) *Kvinnans plats(er) – bilder av hemlöshet*. Doktorsavhandling. Stockholm: Égalité.

Thörn, Catharina (2006) *Att bo eller inte bo. Om satsningen ”Bra boende” i stadsdelen Bergsjön i Göteborg och om strategier för att motverka hemlöshet*. Rapport 2006:3. Göteborg: FoU i Väst.

Thörn, Kerstin (1997) *En bostad för hemmet. Idéhistoriska studier i bostadsfrågan 1889–1929*. Doktorsavhandling. Umeå: Institutionen för idéhistoria, Umeå universitet.

Thörn, Kerstin (2006) ”Hemkunskap. Om vetenskapliggörandet av boendet före folkhemmet”. I: Erland Mårald & Christer Nordlund (red.) *Topos. Essäer om tänkvärda platser och platsbundna tankar*. Stockholm: Carlssons.

Tickamyer, Ann R. (2000) ”Space Matters! Spatial Inequality in Future Sociology”. *Contemporary Sociology*, 29 (6): 805–813.

Tilly, Charles (2000) *Beständig ojämlikhet*. Lund: Arkiv förlag.

Tilly, Charles (2005) *Identities, Boundaries and Social Ties*. Boulder: Paradigm Publishers.

Tilly, Charles (2006) *Why? What happens when people give reasons… and why*. New Jersey: Princeton University Press.

Tilly, Charles (2008) *Explaining Social Processes*. London: Paradigm Publishers.

Tilly, Charles & Robert E. Goodin (2006). ”It Depends”. I: Charles Tilly & Robert E. Goodin (red.) *The Oxford Handbook of Contextual Political Analysis*. Oxford: Oxford University Press.

Tonnelat, Stéphane (2008) ”’Out of frame’: The (in)visible life of urban interstices – a case study in Charenton-le-pont, Paris, France”. *Ethnography*, 9 (3): 291–324.

Topor, Alain (2005) ”Nya och gamla institutioner”. I: Magnus Sundgren & Alain Topor (red.) *Socialpsykiatri*. Stockholm: Bonniers.

Toro, Paul A. (2007) ”Toward an International Understanding of Homelessness”. *Journal of Social Issues*, 63 (3): 461–481.

Tsemberis, Sam (1999) ”From Streets to Homes: an Innovative Approach to Supported Housing for Homeless Adults with Psychiatric Disabilities”. *Journal of Community Psychology*, 27 (2): 225–241.

Turner, Bengt (2001) ”Bostadspolitik & samhällsekonomi. Verkningar av den förda politiken”. I: Anders Lindbom (red.) *Den nya bostadspolitiken*. Umeå: Boréa.

Tykesson, Tyke (red.) (2001). *Bostadsmiljöer i Malmö: inventering. Del. 1, 1945–1955*. Malmö: Malmö kulturmiljö.

Tykesson, Tyke (red.) (2002). *Bostadsmiljöer i Malmö: inventering. Del. 3, 1965–1975*. Malmö: Malmö kulturmiljö.

USK (2008) *Statistik om Stockholm. Befolkning 2007-12-31 efter basområde (och stadsdelsområde)*. Stockholm: Stockholms stads Utrednings- och Statistikkontor AB (USK).

Villadsen, Kaspar (2008) ” ’Polyphonic’ Welfare: Luhmann’s Systems Theory Applied to Modern Social Work”. *International Journal of Social Welfare*, (17): 65–73.

Wagner, David (2005) *The Poorhouse: America's Forgotten Institution*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.

Wagner, Jon (1980) ”Strategies of Dismissal: Ways and Means of Avoiding Personal Abuse”. *Human Relations*, 33 (9): 603–622.

Wagner, Jon (2004) ”Constructing Credible Images. Documentary Studies, Social Research, and Visual Studies”. *American Behavioural Scientist*, 47 (12): 1477–1506.

Wallander, Lisa (2008) *Measuring Professional Judgements. An Application of the Factorial Survey Approach to the Field of Social Work*. Doktorsavhandling. Stockholm: Acta Universitatis Stockholmiensis.

Wallengren, Hans (1994) *Hyresvärlden. Maktrelationer på hyresmarknaden i Malmö ca. 1880–1925*. Doktorsavhandling. Ystad: Mendocino.

Webb, Beatrice (1938 [1926]) *My apprenticeship.* Harmondsworth: Penguin.

Weick, Karl E. (1969) *The Social Psychology of Organizing*. Menlo Park: Addison-Wesley Publishing Company.

Weick, Karl E. (1995) *Sensemaking in Organizations*. Thousand Oaks: SAGE Publications.

Wetherell, Margaret & Jonathan Potter (1992) *Mapping the Language of Racism. Discourse and the Legitimation of Exploitation*. New York: Columbia University Press.

Whyte, William Foote (2009 [1993/1943]) *Street Corner Society. Den sociala strukturen i en italiensk-amerikansk slumstadsdel.* Malmö: Égalité.

Williams, Fiona (2001) ”Race/Ethnicity, Gender, and Class in Welfare States: A Framework for Comparative Analysis”. I: Janet Fink, Gail Lewis & John Clarke (red.) *Rethinking European Welfare*. London: The Open University & SAGE Publications.

Wiseman, Jacqueline P. (1979) *Stations of the Lost. The Treatment of Skid Row Alcoholics*. Chicago: The University of Chicago Press.

Wolch, Jennifer R. & Michael J. Dear (1993) *Malign Neglect. Homelessness in an American City.* San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Wolch, Jennifer R. Michael Dear & Andrea Akita (1988) ”Explaining Homelessness”. *Journal of the American Planning Association,* 54 (4): 443–453.

Ågren, Gunnar (2004) ”Hemlöshet i Stockholm under tre decennier”. *Socialmedicinsk tidskrift*, 81 (1): 22–26.

Åman, Anders (1976) *Om den offentliga vården. Byggnader och verksamheter vid svenska vårdinstitutioner under 1800- och 1900-talen. En arkitekturhistorisk undersökning.* Stockholm: Liber Förlag.

Tidningsartiklar

Ander, Peter (2008) ”Bänken kommer att ersättas”. *Sydsvenskan*, 18 augusti.

Bergstrand, Mikael (2002) ”Malmös mörka sida”. *Sydsvenskan*, 22 september.

Bergstrand, Mikael (2003a) ”Hemlösa flyttade från industrilokaler”. *Sydsvenskan*, 29 januari.

Bergstrand, Mikael (2003b) ”Råttbo till ockerhyra”. *Sydsvenskan*, 9 november.

Bergstrand, Mikael (2004) ”De är människor, inte råttor”. *Sydsvenskan*, 25 november.

Bergström, Britt-Marie (2004) ”Äldre missbrukare kan få bo på Lönngården”. *Sydsvenskan*, 15 december.

Brandoné, Bodil (2003a) ”Trångt på härbärget vid minusgrader”. *Sydsvenskan*, 7 januari.

Brandoné, Bodil (2003b) ”Polis avhyser uteliggarna”. *Sydsvenskan*, 28 januari.

Börrefors, Bo (2003) ”Per Albin startpunkten för ett nytt liv”. *Skånska Dagbladet*, 28 februari.

Dahl, Bo Göran (2007) ”Bostadsinfarkt hotar slå ut svaga grupper ’Det finns inte en lägenhet att - ...uppbåda i Malmö’ ”. *Sydsvenskan*, 31 oktober.

Dahl, Bo Göran (2008) ”’Tillfällig lösning’ rivs efter 20 år”. *Sydsvenskan*, 10 mars.

Fürstenberg, Claes (2003) ”Ny brand i hemlösas tillhåll”. *Sydsvenskan*, 27 januari.

Juric, Susanne (2004) ”Hemlösa körs bort från ödetomt”. *Sydsvenskan*, 9 oktober. Nätupplaga, tillgänglig på http://sydsvenskan.se/malmo/article80786.ece, citerad 3/9 2008.

Lindblad, Thomas (2007) ”Hemlösa avvisades från ödetomt med traktorer”. *Sydsvenskan*, 28 juli.

Nilsson, Birgitta (2004) ”Alla som vill kan få tak över huvudet”. *Sydsvenskan*, 19 oktober.

Oredsson, Alf (2003) ”Ställ tillbaka träbänken åt uteliggarna”. *Sydsvenskan*, 20 december.

Orrenius, Niklas (2000) ”Elva barnfamiljer står utan bostad”. *Sydsvenskan*, 20 maj.

Palmkvist, Joakim (2003a) ”Dödsbrand i tillhåll för hemlösa”. *Sydsvenskan*, 4 januari.

Palmkvist, Joakim (2003b) ”Förmodat offer värmde sig med marschaller”, *Sydsvenskan*, 4 januari.

Palmkvist, Peter (2003) ”Lyckad by för hemlösa kan få växa”. *Helsingborgs Dagblad*, 12 april.

Rehnquist, Pia (2003) ”Hemlösa ska få ny by”. *Sydsvenskan*, 11 april.

Ringman, Mikael (2002) ”Hemlösas förening läggs i malpåse”. *Sydsvenskan*, 10 oktober.

Rothenborg, Ole (2003) ”Per Albin ny chans för hemlösa”. *Dagens Nyheter*, 4 januari.

Skogskär, Mats (2008) ”Mosippans sista dagar”. *Sydsvenskan*, 11 mars.

Svensson, Peder (2003) ”Sista chansen till ett boende”. *Göteborgs-Posten*, 28 april.

Wahlgren, Kristina & Johanna Nihlén (2003) ”Continental Hotel döms ut av kommunen”. *Sydsvenskan*, 12 mars.

Tjänsteutlåtanden, lägesrapporter och dokument

Mö1 (1995) Malmö kommunfullmäktiges handlingar 1995. Bihang nr 54.

Mö2 (2006) *Månadsstatistik inom området integration och arbetsmarknad samt ekonomisk hjälp. December 2006. Sammanställning år 2006*. Stadskontoret, Avdelningen för Integration och arbetsmarknad, Malmö stad.

Mö3 (2007) *Befolkningsutvecklingen i Malmö. Lägesrapport maj 2007 med slutsatser och konsekvenser för den kommunala planeringen*. Malmö: Stadskontoret, Malmö stad.

Mö4 (1991) *Hemlöshet i Malmö*. Rapport maj 1991, 1:2. Stencil. Kommissionen för bostadslösa, Malmö stad.

Mö5 (2007) *Bostadsförsörjning. Lägesrapport. Uppföljning av bostadsbyggande och uppdrag*. Malmö: Stadsbyggnadskontoret, Malmö stad.

Mö6 (2007) *Lägesrapport om befolkningsutvecklingen i Malmö och regionen. Med slutsatser och konsekvenser för den kommunala planeringen*. November 2007:2. Malmö: Stadskontoret, Malmö stad.

Mö7 (2007) Malmö kommunstyrelse 2007-03-29, § 55, bih 29

Mö8 (2002) *Inventering av bostadslösa 1 oktober 2002*. Malmö: Stadskontoret, Malmö stad.

Mö9 (2007) *Kartläggning av hemlösa 1 oktober 2007*. Malmö: Stadskontoret, Malmö stad.

Mö10 (2006) *Rapport om stadsdelsövergripande insatser mot bostadslöshet och hemlöshet, 1 oktober 2005 –30 september 2006*. Kirsebergs stadsdelsförvaltning, Malmö stad.

Mö11 (2007) *Insatser för hem- och bostadslösa hösten 2007*. Stadskontoret, Malmö stad.

Mö12 (2004) *Handlingsplan för arbetet med hemlösa*. Stadskontoret, Malmö stad.

Mö13 (2003) *Inventering av bostadslösa 1 oktober 2003*. Stadskontoret, Malmö stad.

Mö14 (2007) *Aktuella beställningar – lokaler för socialt boende* (2007-01-30). Fastighetskontoret, Malmö stad.

Mö15 (2002) *Rapport om insatser för hemlösa*. Södra Innerstadens stadsdelsförvaltning, Malmö stad.

Mö16 (2006) *Rapport om aktuella insatser för hemlösa och bostadslösa i Södra Innerstaden samt framställning om kommungemensamma insatser*. Södra Innerstadens stadsdelsförvaltning, Malmö stad.

Mö17 (2007) *Rapport om aktuella insatser för bostadslösa i Södra Innerstaden*. Södra Innerstadens stadsdelsförvaltning, Malmö stad.

Mö18 (1999) *Åtgärder för att motverka hemlöshet*. Södra Innerstadens stadsdelsförvaltning, Malmö stad.

Mö19 (2007) *Förslag till Handlingsplan mot hemlöshet i Södra Innerstaden*. Södra Innerstadens stadsdelsförvaltning, Malmö stad.

Mö20 (2004) *Rapport om insatser för hem- och bostadslösa 2004 i Södra Innerstaden*. Södra Innerstadens stadsdelsförvaltning, Malmö stad.

Mö21 (2005) *Rapport om aktuella insatser för bostadslösa i Södra Innerstaden*. Södra Innerstadens stadsdelsförvaltning, Malmö stad.

Mö22 (2007) *Lägesrapport avseende området Mosippan och dess avveckling*. Stadskontoret, Malmö stad.

Mö23 (2008) *Lägesrapport avseende genomgångsboendet Mosippan och dess avveckling*. Rosengård stadsdelsfullmäktige, Malmö stad.

Mö24 (2002) *Uthyrning av bostäder till Malmö stad – S Innerstaden.* Miljönämnden, Malmö stad.
Mö25 (2007) *Mosippan i Uppdrag granskning 17 oktober 2007.* Stencil. Kommunikationsavdelningen, Stadskontoret, Malmö stad.
Mö26 (2007) *Mosippan – vad är det?* Powerpoint-presentation. Kommunikationsavdelningen, Stadskontoret, Malmö stad.
Mö27 (2007) *Skrivelse till kommunstyrelsen angående krav om Mosippans avveckling.* 2007-09-03.
Mö28 (2007) *Områdesfakta för Malmö* (2007) Malmö: Planeringsavdelningen

Svensk författningssamling

SFS 1947:523. *Lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande m.m.*
SFS 1987:1274. *Lag om kommunal bostadsanvisningsrätt.*
SFS 1998:899. *Förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.*

Internet

Västra hamnen (2008), tillgänglig på:
http://www.malmo.se/naringsliv/etableraforetag/markochlokaler/error/vastrahamnen.4.7f283aef10b1eaa56a580001740.html, citerad 28/9 2008.

Allmänt om Mosippan (2008), tillgänglig på:
http://www.malmo.se/individfamilj/hemloshet/olikaboenden/mosippan.4.39883b08111997b0eac80001518.html, citerad 14/1 2008.